

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XVII. évfolyam

4. szám

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

**BUDAPEST
2018**

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Dr. Béres János altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János altábornagy

Tagok: Dezső Sándor vezérőrnagy

Dr. Magyar István ny. dandártábornok

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok

Háry Szabolcs ezredes

Dr. Magyar Sándor ezredes

Deák Anita alezredes

Dr. Fűrjes János alezredes

Dr. Tóth Sándor alezredes

Dr. Vida Csaba alezredes

Felelős szerkesztő: Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina törzsszázlós

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. RÉPÁSI KRISZTIÁN

**A VILÁG TERRORFENYEGETETTSÉGÉBEN
BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK 2013 ÉS 2017 KÖZÖTT
A „GLOBAL TERRORISM DATABASE” ADATBÁZISÁNAK
TÜKRÉBEN5**

BANAI TIBOR PÉTER

PALESZTIN DZSIHÁD – KÜZDELEM A SZENTFÖLDÉRT.....20

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

ERDÉSZ VIKTOR FŐHADNAGY

**A SOCMINT HELYE, SZEREPE
AZ ÖSSZADATFORRÁSÚ HÍRSZERZÉSBE.....27**

SÁFRÁN JÓZSEF

**GONDOLATOK A MAGYAR POLGÁRI
HÍRSZERZŐ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ RENDSZER
PROBLEMATIKÁJÁRÓL.....41**

ORSZÁGISMERTETŐ

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

OROSZORSZÁG MINT GLOBÁLIS SZEREPLŐ?57

SZILÁGYI BÉLA TAMÁS

AZ OROSZ HADERŐ MODERNIZÁCIÓJA71

FELEGYI JÚLIA

**A SVÉD MENEKÜLTÜGYI RENDSZER
ÉS NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI.....114**

FÓRUM

FEKETE CSANÁD

**A POLITIKAI HADVISELÉS KIALAKULÁSA
ÉS A BEFOLYÁSOLÁSI MŰVELETEK JELLEMZŐI.....123**

SZABÓ LAJOS NY. R. ALEZREDES –
DR. BALOGH ZSUZSANNA ALEZREDES

**A „RAMMING”, AZAZ A TÖMEGBE HAJTÁS MÓDSZERÉVEL
ELKÖVETETT TERRORTÁMADÁSOK JELENSÉGE
ÉS AZ ELLENÜK VALÓ VÉDEKEZÉS LEHETŐSÉGEI.....140**

AZ OLVASÓHOZ

E SZÁMUNK TARTALMA160

A KÖTET SZERZŐI.....166

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS
FELTÉTELEI169**

DR. RÉPÁSI KRISZTIÁN

**A VILÁG TERRORFENYEGETETTSÉGÉBEN
BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK
2013 ÉS 2017 KÖZÖTT A „GLOBAL TERRORISM
DATABASE” ADATBÁZISÁNAK TÜKRÉBEN**

Franciaországban, Belgiumban és az Egyesült Királyságban 2013 és 2017 között számos olyan terrortámadás történt, ahol célként jelent meg a halálos áldozatok számának maximalizálása. Mindez felveti annak kérdését, hogy Európa a terrorizmus által leginkább sújtott régiók közé tartozik-e, vagy épp ellenkezőleg, terrorfenyegetettsége elhanyagolható a világ többi részéhez képest. Ennek eldöntéséhez elsősorban a terrorista támadások és a halálos áldozatok számát alapul véve szükségesnek tartottuk megvizsgálni, hogy 2013 és 2017 között, vagyis az úgynevezett Iszlám Állam iraki és szíriai központi szervezetének felemelkedése és bukása közti időszakban miként változott a világ különböző térségeinek és ezzel együtt kontinensünk terrorfenyegetettsége.

A terrorizmust vizsgáló adatbázisok

A terrorizmus vizsgálatánál rendkívül fontos az a tény, hogy a tudományos munkát végző elemzők és a bűnüldöző szervek munkatársai milyen adatbázisokból dolgoznak. A terrorizmussal kapcsolatban számos adatbázis létezik, egy részük nyilvános, másik részük azonban nem kutatható.

Az adatbázisok többféle információt is tartalmazhatnak a terrorizmussal összefüggésben. Léteznek például terroristatevékenységgel gyanúsított személyek neveit tartalmazó nem nyilvános adatbázisok. Ilyen például az amerikai Nemzeti Terrorrelhárító Központ adatbázisa, a TIDE,¹ valamint az FBI által fenntartott TSDB² és a „No Fly List” (repüléstilalmi lista). Ez utóbbin egyrészt azoknak a megfigyelés alatt álló személyeknek a neve szerepel, akik nem hagyhatják el repülőgéppel az Amerikai Egyesült Államokat, másrészt azoké, akiket nem engednek fel az országba tartó repülőjáratokra.³ Szintén nem nyilvános az Europol Információs Rendszere (Europol Information System) sem, amelynek segítségével az uniós tagállamok közvetlenül megoszthatják egymás közt a gyanúsítottakkal és az elítéltekkel kapcsolatos információikat. Az adattár nemcsak a terrorizmusra, hanem a szervezett bűnözésre vonatkozóan is tartalmaz információkat.⁴

¹ TIDE – Terrorist Identities Datamart Environment.
Terrorist Identities Datamart Environment. National Counterterrorism Center, 2017.
https://www.dni.gov/files/NCTC/documents/features_documents/TIDEfactsheet10FEB2017.pdf;
letöltés: 2018.12.07.

² TSDB – Terrorist Screening Database. Terrorist Screening Center.
<https://www.fbi.gov/about/leadership-and-structure/national-security-branch/tsc>; letöltés: 2018.12.07.

³ Terrorist Screening Center – FAQs. p. 2.
<https://www.fbi.gov/file-repository/terrorist-screening-center-frequently-asked-questions.pdf/view>;
letöltés: 2018.12.07.

⁴ Terrorist Situation and Trend Report (TE-SAT) 2017. p. 60.
<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>; letöltés: 2018.12.07.

Mindezek mellett működnek nyilvánosan hozzáférhető és kutatható adattárak is, amelyekben a terrorcselekményeket, a terroristákat és a terrrorszervezeteket érintően találunk információkat. A nyilvános adatbázisokra példának elsőként az Európai Unión belüli terrorizmussal foglalkozó, részben trendelemzéseként, részben nyilvános adatbázisként funkcionáló TE-SAT-jelentéseket érdemes megemlíteni. A 2007 óta az Europol gondozásában évente megjelenő TE-SAT-kiadványok a sikeres, a sikertelen és a hatóságok által megghiúsított merényleteken, a letartóztatásokon, valamint a bírósági ítéleteken keresztül elemzik az Európai Unión belüli terrorizmus helyzetét és tendenciáit. A TE-SAT-jelentések motivációs szempontok alapján sorolják be a különböző terrorcselekményeket, s a kiadvány a következő kategóriákat különbözteti meg: vallási indíttatású, szeparatista, szélsőbaloldali, szélsőjobboldali, valamint *single issue* – vagy más néven tematikus – terrorizmus, emellett külön kategóriaként számba veszik azokat a terrorcselekményeket is, amelyeket máshova nem tudnak besorolni.⁵

A nyilvános adatbázisokat illetően érdemes kiemelni az Egyesült Királyságon belüli terrorizmust vizsgáló kiadványokat is. Ide tartoznak többek között az Észak-Írországi Rendőrség (PSNI⁶) által összeállított, túlnyomórészt statisztikai adatokból álló éves jelentések, amelyek a katolikus köztársasági és a brit koronához hű protestáns szélsőségesekből álló fegyveres csoportok politikailag motivált erőszakos cselekményeivel foglalkoznak.⁷ A jelentések megvizsgálják az északír radikálisok által végrehajtott robbantásos vagy lőfegyverrel elkövetett támadásokat, a halottak és a sebesültek, valamint a letartóztatott személyek és a vádemelések számát, továbbá a lefoglalt lőszer, fegyverek, robbanóeszközök mennyiségét, és az ezekre vonatkozó statisztikai adatok egy részét tíz évre, egy másik részét pedig 1990-ig visszamenőleg közzéteszik, amelyeket diagramokkal és táblázatokkal illusztrálnak.

Az Egyesült Királyság másik, szintén a terrorizmusra fókuszáló kiadványa csak Nagy-Britannia (vagyis Anglia, Skócia és Wales) területét vizsgálja. Erre vonatkozóan a Belügyminisztérium jelentet meg éves kimutatást arról, hogy a terrorizmussal összefüggésben hány személyt vettek őrizetbe, pontosan mivel vádolják őket, a letartóztatottak közül hányat helyeztek vád alá és hányat ítélték el,⁸ továbbá kimutatás készül még többek között a gyanúsítottak etnikai, vallási és életkori megoszlásáról is.

Mindkét kiadvány a TE-SAT-jelentésektől eltérő módon csoportosítja a terrorcselekményeket, a letartóztatásokat, a vádemeléseket és a bírósági ítéleteket. A PSNI jelentéseiben ez nem is lehet másképp, ugyanis a kiadványok egyedül a szeparatista indíttatású terrorizmussal foglalkoznak, míg a Belügyminisztérium jelentései a besorolást lényegében abból a szempontból állították össze, hogy a gyanúsítottak által folytatott terrorista tevékenység „belföldi” vagy „külföldi” gyökerű.⁹

⁵ EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT).
<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report>; letöltés: 2018.11.04.

⁶ PSNI – Police Service in Northern Ireland.

⁷ Security Situation Statistics.
<https://www.psnipolice.uk/inside-psni/Statistics/security-situation-statistics/>; letöltés: 2018.12.04.

⁸ Counter terrorism statistics.
<https://www.gov.uk/government/collections/counter-terrorism-statistics>; letöltés: 2018.12.04.

⁹ A kiadványok négy kategóriát különböztetnek meg a gyanúsítottakat illetően: honi, észak-írországi vonatkozású és nemzetközi terroristák, valamint azokat, akiket egyik kategóriába sem tudtak besorolni.

A terrorizmus jelentette veszély feltérképezéséhez hatalmas segítséget nyújtanak azok az adatbázisok és portálok, ahol nemcsak számokat és rövid ismertetőket találunk, hanem ennél jóval többet. Mind tudományos, mind rendészeti-nemzetbiztonsági aspektusból rendkívül fontos információkkal szolgál a dél-ázsiai országok terrorfenyegetettségével foglalkozó South Asia Terrorism Portal honlap. Nemcsak a terroristacselekményeket és a felkelőtevékenységet érintő, folyamatosan frissített adatok között lehet böngészni, hanem részletes leírásokat és számos elemzést, tanulmányt is találhatunk a különböző fegyveres konfliktusokról, a térségben működő terrorista csoportok és felkelőszervezetek történetéről, valamint a terroristák profiljáról is olvashatunk elemzéseket.¹⁰

A világ különböző térségeinek terrorizmussal kapcsolatos adatait közvetlenül és közvetve a Global Terrorism Database (GTD¹¹) adatbázisa szolgáltatta az elemzésünkhöz. A Marylandi Egyetemen működő National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism kutatóközpontja által üzemeltetett GTD több mint 180 ezer terrorcselekménynek minősített támadásról és merényletkísérletről tartalmaz nyilvános forrásokból származó információkat, több évtizedre visszamenően.¹² Az incidensekkel összefüggő információkat a keresőfunkcióval ellátott adattár jól áttekinthető táblázat formájában ismerteti.

A GTD adatbázisának legnagyobb előnye, hogy egészen 1970-ig visszamenően számos információt tudhatunk meg az egyes terrorcselekményekkel összefüggésben, de mint minden adatbázissal kapcsolatosan, így ezzel is óvatosan kell bánni. Egyrészt, mint ahogy Tóth Péter rávilágít, a terrorizmus definícióját érintő elvi hasonlóság ellenére a terrorizmust vizsgáló adatbázisok között komoly különbségek mutatkozhatnak az egyes cselekmények konkrét megítélése és besorolása során.¹³ Vagyis az egy adott évben végrehajtott terrorcselekmények számára vonatkozóan például a TE-SAT és a Global Terrorism Database eltérő eredményeket hozhatnak ki. Másrészt a GTD frissítése nem folyamatos: jelenleg 2017. december 31-ig találhatóak benne információk, a 2018-as évvel kapcsolatos adatok megjelenésére pedig valószínűleg 2019 közepéig-végéig várni kell.¹⁴

¹⁰ South Asia Terrorism Portal (SATP). A portál a következő országokat sorolja Dél-Ázsiához: Afganisztán, Banglades, Bhután, India, Nepál, Pakisztán, Sri Lanka. www.satp.org; letöltés: 2018.12.04.

¹¹ GTD – Global Terrorism Database – Globális Terrorizmus Adatbázis.

¹² A GTD adatgyűjtésének és adatkezelésének módszertanáról bővebben lásd: Data Collection Methodology. <http://www.start.umd.edu/gtd/using-gtd/>; letöltés: 2018.12.05.

¹³ TÓTH Péter: A terrorfenyegetettségéről a számok tükrében. ZMNE Stratégiai Védelmi Kutató Központ, Elemzések, 2011/7. p. 1.

http://nit.uni-nke.hu/downloads/Elemzesek/2011/SVKK_Elemzesek_2011_7.pdf; letöltés: 2018.12.05.

¹⁴ Mindezek mellett még két, jelenleg nem működő adatbázist említenék meg. Az egyik az amerikai Nemzeti Terrorellenes Központ által 2003–2004 körül létrehozott, de 2012 áprilisában megszüntetett Worldwide Incident Tracking System (WITS), a másik pedig az ENSZ által évekig működtetett Electronic Legal Resources on International Terrorism elnevezésű adatbázis volt, amelyben figyelemmel lehetett kísérni, hogy az egyes országok és nemzetközi szervezetek milyen jogi eszközökkel, szerződésekkkel, együttműködési formákkal próbálnak gátat szabni a terrorizmusnak.

Ez utóbbihoz lásd: Counter-terrorism database goes live. <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2009/June/counter-terrorism-database-goes-live.html>; letöltés: 2018.11.29.

A vizsgálatunkhoz szükséges információk legnagyobb részét az Institute for Economics & Peace kutatóintézete által megjelentetett Global Terrorism Index (GTI¹⁵) kiadványaiból merítettük. A kiadványban található adatok a GTD bázisán alapulnak. A GTI-kiadványok a merényletek, a halálos áldozatok és a sebesültek száma, valamint az okozott anyagi kár mértéke alapján állítják fel a terrorizmus által fenyegetett országok rangsorát a kiadást megelőző évre vonatkozóan.

A világ terrorfenyegetettségének alakulása 2013 és 2017 között

A GTI 2014-es kiadása szerint 2013-ban a tíz legfenyegetettebb ország sorrendben Irak, Afganisztán, Pakisztán, Nigéria, Szíria, India, Szomália, Jemen, a Fülöp-szigetek és Thaiföld volt – Oroszország a 11., az Egyesült Királyság a 27., Görögország pedig a 29. helyen szerepelt. A terrortámadások több mint 60%-át Irakban, Afganisztánban, Pakisztánban, Nigériában és Szíriában követték el,¹⁶ továbbá az ötven legpusztítóbb terrortámadás nagy része is Irakra, Pakisztánra és Nigériára koncentrálódott.¹⁷ A halálos áldozatok 82%-át öt ország tudhatta magáénak: Irak, Afganisztán, Pakisztán, Nigéria és Szíria.¹⁸ 2012-höz viszonyítva a halottak számában a legnagyobb arányú növekedés Iraknál látható. Ennek oka egyfelől az, hogy a szunniták és a síiták között egyre erősödnek a felekezeti zavargások, másfelől pedig az, hogy az Iszlám Állam 2013 végén kezdte meg hódító hadjáratát az arab országban. A halálos áldozatok kapcsán a legnagyobb visszaesés Kolumbiában és Törökországban volt tapasztalható, ugyanis mindkét országban fegyverszünetet kötöttek a lázadók a kormánnyal, ami Kolumbia esetében elvezetett egészen a békekötésig.¹⁹ A GTI 2014 adatai szerint 2000 és 2013 között a legtöbb halálos áldozatot követelő terrortámadásokat az afgán és a pakisztáni tálibok, az al-Kaida helyi szervezetei (elsősorban a szervezet jemeni és észak-afrikai szárnyai), valamint a nigériai Boko Haram hajtották végre, maguk mögé utasítva az indiai maoistákat, a közép-afrikai országokban működő Úr Ellenállás Hadseregét, a Sri Lanka-i Tamil Tigriseket, a szomáliai Sabaabot, a kolumbiai FARC-ot és a csecsen lázadókat.²⁰

Egy évvel később a GTI 2015-ös kiadása a tíz legfenyegetettebb ország közé a Fülöp-szigetek helyére Líbiát sorolta be, vagyis 2014-ben a terrorizmus által leginkább érintett országok az alábbiak voltak: Irak, Afganisztán, Nigéria, Pakisztán, Szíria, India, Jemen, Szomália, Líbia és Thaiföld. A több mint 120 országot tartalmazó listán az első húsz között Ukrajna az egyetlen európai ország: a maláj légitársaság

Fontosnak tartom megemlíteni a RAND Corporation kutatóintézete által működtetett adatbázist is, amelynek felépítése nagyon sokban hasonlít a GTD-hez. A RAND adattára az 1970. január 1. és 2009. december 31. közötti időszakot illetően tartalmaz információkat. Az adatbázis elérhető, de jelenleg inaktív. Terrorism Incidents Database Search.

http://smapp.rand.org/rwtid/search_form.php; letöltés: 2018.12.04.

¹⁵ GTI – Global Terrorism Index – Globális Terrorizmus Index.

¹⁶ Global Terrorism Index 2014. Institute for Economics & Peace, 2014. p. 12.

<http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Terrorism-Index-Report-2014.pdf>;
letöltés: 2018.11.05.

¹⁷ Global Terrorism Index 2014. p. 84.

¹⁸ Global Terrorism Index 2014. p. 2.

¹⁹ Global Terrorism Index 2014. p. 27.

²⁰ Global Terrorism Index 2014. p. 49.

repülőgépeinek lelövése miatt a 12. helyen szerepel.²¹ 2000 és 2015 között a 2014-es év követelte a legtöbb halálos áldozatot: a merényletekben összesen 32 658-an vesztették életüket,²² a terrorcselekmények és a hozzájuk kapcsolódó halálesetek nagy része pedig a Közel-Keletet és Észak-Afrikát lefedő MENA-térségben, a szubszaharai régióban és Dél-Ázsiában történt.²³

2014-ben a halálos áldozatok 51%-ért a Boko Haram és az Iszlám Állam iraki és szíriai központi szervezete volt a felelős, továbbá a halottak száma az előző évhez képest Nigériában emelkedett a legnagyobb mértékben: a vallási szélsőséges Boko Haram terrorista akciói mellett az állattenyésztő fuláni népcsoport és a fölbirtokosok közti, legelőkért folyó összecsapások szintén számos halottat követeltek.²⁴

A 2015-ös évet tekintve a tíz legfenyegetettebb ország között egy kivételével ugyanazok az államok szerepelnek, mint a GTI egy évvel korábbi kiadásában: Thaiföld kikerült a tíz legfenyegetettebb ország közül, Egyiptom pedig bekerült ebbe az országcsoportba,²⁵ de 2015-ben több szempontból is változás történt az előző évekhez képest. Pozitív fordulatként értékelhető, hogy 2014-hez viszonyítva 10%-kal csökkent a terrorcselekményekhez köthető halálos áldozatok száma, ami azért lényeges, mert e tekintetben először volt tapasztalható visszaesés 2010 óta. Másrészt 2014-hez képest a felkelőellenes műveleteknek köszönhetően Nigériában, Irakban, Pakisztánban, a Közép-afrikai Köztársaságban, Szudánban, Szomáliában és Thaiföldön csökkent a merényletek és a halottak száma,²⁶ továbbá 51 országban csökkent a támadások száma és 71 országban egyáltalán nem következett el terrorcselekmény.²⁷

A negatív tendenciák közé sorolható ugyanakkor, hogy az Iszlám Állam és a Boko Haram kiterjesztették a tevékenységüket Szírián és Irakon, illetve Nigérián kívül más országokra is. A Boko Haram nemcsak Nigériában, hanem a vele szomszédos Nigerben, Kamerunban és Csádban is követett el merényleteket, az Iszlám Állam és szövetségesei pedig 15 új országban hajtottak végre támadásokat, köztük európai országokban is, ami azt eredményezte, hogy az Iszlám Állam és a vele szövetséges fegyveres csoportok 2015-ben összesen 28 országban voltak aktívak. Tény, hogy ebben az évben globális viszonylatban véve csökkent a halottak száma, de e tekintetben 2000 és 2015 között még így is 2015 volt a második legrosszabb év 2014 után: összesen 29 376-an vesztették életüket világszerte a terrorcselekmények során.²⁸

Szintén negatívumként említhető, hogy Afganisztánban, Jemenben és Szíriában jelentősen megugrott a terrorcselekmények halálos áldozatainak a száma.²⁹

²¹ Global Terrorism Index 2015. Institute for Economics & Peace, 2015. p. 10.
<http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/2015-Global-Terrorism-Index-Report.pdf>;
letöltés: 2018.11.05.

²² Global Terrorism Index 2015. p. 4.

²³ Global Terrorism Index 2015. MENA – Middle East and North Africa.

²⁴ Global Terrorism Index 2015. pp. 4., 22.

²⁵ Global Terrorism Index 2016. Institute for Economics & Peace, 2016. p. 10.

<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/02/Global-Terrorism-Index-2016.pdf>; letöltés: 2018.11.05.

²⁶ Global Terrorism Index 2016. pp. 2–3.

²⁷ Global Terrorism Index 2016. p. 15.

²⁸ Global Terrorism Index 2016. p. 2.

²⁹ Global Terrorism Index 2016. p. 15.

Erre az évre vonatkozóan a világon a legtöbb terrortámadás és a legtöbb halálos áldozat – 2014-hez hasonlóan³⁰ – a Közel-Keletre és Észak-Afrikára, Dél-Ázsiára, valamint a szubszaharai régióra koncentrálódott.³¹

2015-ben a terrorcselekmények következtében elhunytak 74%-áért mindössze négy szervezet, illetve hálózat volt a felelős: az Iszlám Állam, a Boko Haram, az afgán tálibok és az al-Kaida hálózata. 2015-ben a terrortámadások halálos áldozatainak 72%-a Irakban, Nigériában, Pakisztánban, Szíriában és Afganisztánban vesztette életét, míg a terrorcselekmények közel 40%-a Nigériában, Irakban és Afganisztánban történt.³²

A 2015-ben történt húsz legtöbb halálos áldozatot követelő terrortámadás helyszínei között az első tízben nem található európai ország.³³

A merényleteknek országonként és terrorizmustípusokként is változhat a halálozási aránya. A legtöbben a vallási indíttatású merényletekben vesztik életüket, míg a legkevesebb áldozattal a nacionalista, a szeparatista és a szélsőbaloldali támadások járnak. 2015-ben a thaiföldi Pattani Egyesült Felszabadítási Szervezet, az indiai Nemzeti Felszabadítási Hadsereg és a nepáli maoisták terrortámadásainak egy halálos áldozata sem volt. Ezeknek a terrorcselekményeknek ugyanis nem az volt a céljuk, hogy minél több embert öljenek meg, hanem hogy a militáns csoportok egyrészt „emlékeztessék” a kormányt és a helyi lakosságot az aktív jelenlétükre, másrészt javítsanak a kormánnyal folytatott tárgyalási pozíciójukon.³⁴

2000 és 2015 között Irak volt a terrorizmus által leginkább fenyegetett ország a világon. A terrorcselekmények és a halottak számát, valamint a halálos áldozatok arányának megoszlását tekintve a közel-keleti ország vezető pozíciót foglalt el, megelőzve Afganisztánt és Nigériát.³⁵ Az adatokból ugyanakkor kiderül az is, hogy a terrorizmus nem Nyugaton³⁶ szedi a legtöbb halálos áldozatot, mert a 2001. szeptember 11-i támadást leszámítva 2000 és 2014 között a terrorcselekmények áldozatainak mindössze 0,5%-a vesztette életét valamelyik nyugati országban, s ez az arány még a 9/11 áldozatait beleszámítva is csak 2,6%.³⁷

³⁰ 2013-ra vonatkozóan nem található adat.

³¹ Global Terrorism Index 2016. p. 22.

³² Global Terrorism Index 2016. pp. 3., 18.

Az al-Kaida hálózatához a GTI a következő szervezeteket sorolja: a somáliai Sabaab; a jemeni Al-Kaida az Arab-félszigeten; az Észak-Afrikában működő Al-Kaida az Iszlám Maghreb Földjén; a jórészt Pakisztánban és Bangladesben tevékenykedő Al-Kaida az Indiai Szubkontinensen; a szíriai Nuszra Front, jelenlegi nevén Hay'at Tahrir al-Sham (Szervezet Levante Felszabadításáért); valamint a libanoni Abdullah Azzam Brigádok. Global Terrorism Index 2016. p. 57.

³³ Global Terrorism Index 2016. p. 12–13. A 11. helyen Ukrajna áll, ugyanakkor a Starohnativka városánál (Doneck) ukrán katonák ellen történt támadás során a támadók sokkal nagyobb veszteséget szenvedtek (136 halott), mint a megtámadott katonák (7 halott).

A Global Terrorism Database adatai a 2015. augusztus 10-i starohnativkai merényletről.

<https://www.start.umd.edu/gtd/search/IncidentSummary.aspx?gtid=201508100061>; letöltés: 2018.12.06.

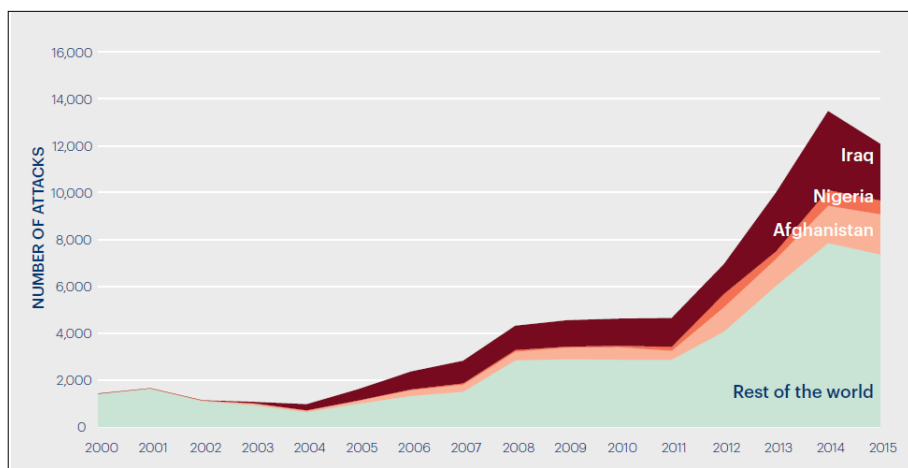
³⁴ Global Terrorism Index 2016. p. 18.

³⁵ Global Terrorism Index 2016. p. 36.

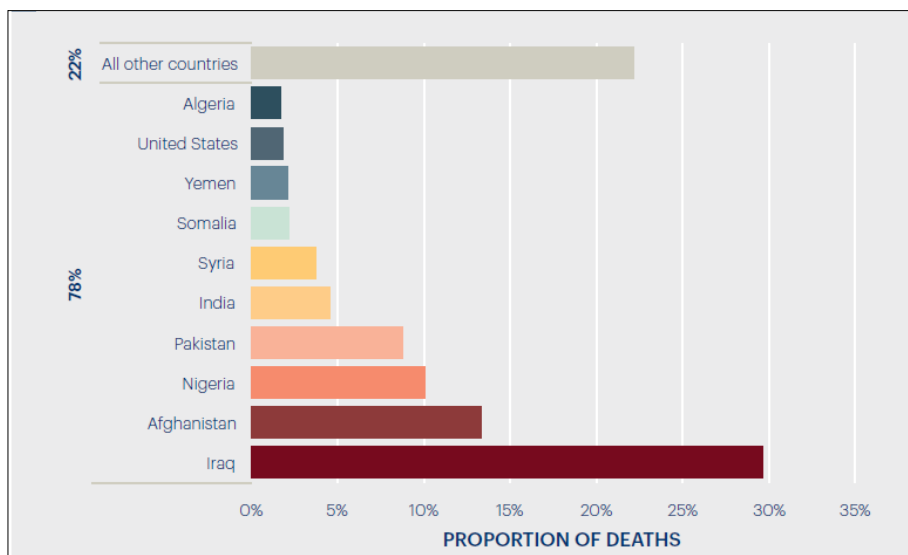
³⁶ A GTI az Amerikai Egyesült Államokat, Kanadát, Ausztráliát és az európai országokat sorolja a nyugati országok közé.

Global Terrorism Index 2015. p. 50.

³⁷ Global Terrorism Index 2015. p. 5.

1. ábra. A terrortámadások számának változása 2000 és 2015 között³⁸

2. ábra. A halálos áldozatok arányának megoszlása 2000 és 2015 között³⁹

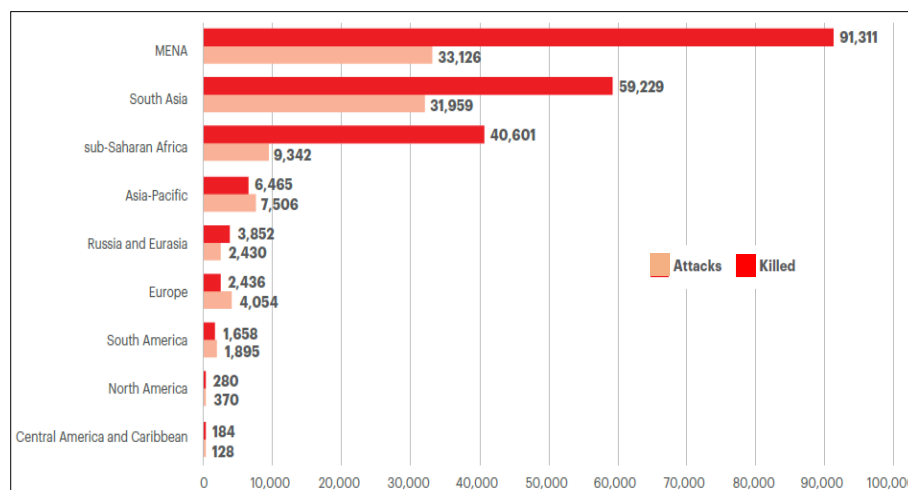
³⁸ A támadások közel 40%-át Irakban, Nigériában és Afganisztánban hajtották végre. Global Terrorism Index 2016. p. 18.

³⁹ A terrorizmus áldozatainak 30%-a Irakban vesztette életét. Global Terrorism Index 2016. p. 36.

2016-ban a tíz legfenyegetettebb ország sorrendben a következő volt: Irak, Afganisztán, Nigéria, Szíria, Pakisztán, Jemen, Szomália, India, Törökország és Líbia,⁴⁰ ami azt jelenti, hogy összességében véve 2015-höz képest Egyiptomban javult, Törökországban viszont romlott a biztonsági helyzet. A 2016-os év húsz legpusztítóbb terrortámadásának helyszínei közé az európai országok közül egyedül Franciaország került be a nizzai merénylet miatt (17. hely).⁴¹

2017-ben a világon a terrorizmus által leginkább érintett tíz ország közül az első ötnél nem találunk változást (még a sorrendben sem) 2016-hoz képest. A második öt ország esetében annyi változás történt, hogy Törökország és Líbia kikerültek ebből az országcsoportból, Egyiptom és a Fülöp-szigetek pedig visszakerültek.⁴²

A világ legfenyegetettebb térségeit illetően 2016-ban és 2017-ben sem történt változás: továbbra is az Észak-Afrikát és a Közel-Keletet magában foglaló MENA-térségben, valamint Dél-Ázsiában követték el a legtöbb terrortámadást, illetve veszítették életüket a legtöbbben a terrorcselekmények során.

3. ábra. A terrorcselekmények és a halálos áldozatok számának alakulása 2002 és 2017 között, térségekre lebontva⁴³

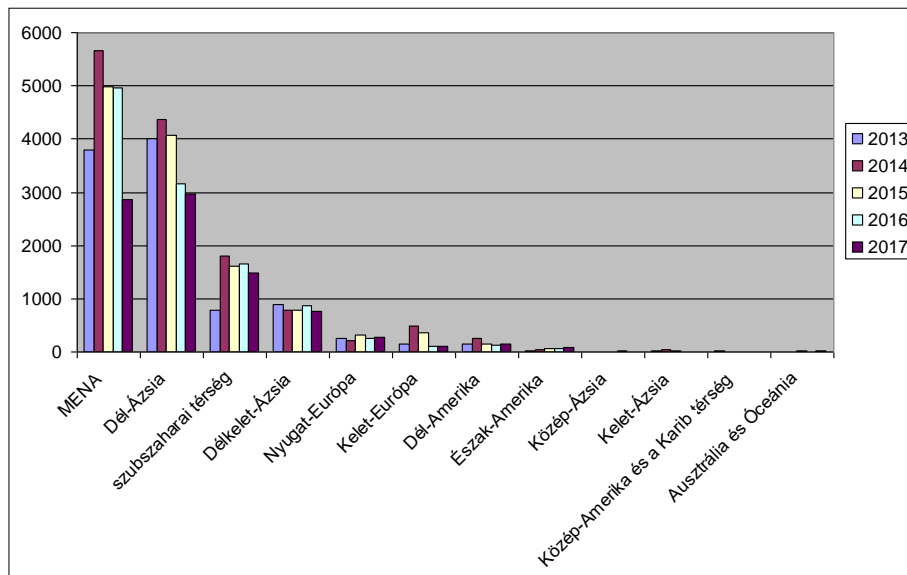
⁴⁰ Global Terrorism Index 2017. Institute for Economics & Peace, 2017. p. 10. <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>; letöltés: 2018.11.05. Ukrajna a 17., Franciaország a 23., az Amerikai Egyesült Államok a 32., Oroszország a 33., az Egyesült Királyság a 35., Izrael a 36., Németország a 38., Belgium pedig a 40. helyen szerepel. Global Terrorism Index 2016. p. 10–11.

⁴¹ Global Terrorism Index 2016. p. 13.

⁴² Global Terrorism Index 2018. Institute for Economics & Peace, 2018. p. 8. <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/12/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf>; letöltés: 2018.12.06. 2017-et illetően a húsz legpusztítóbb terrortámadás helyszínei között nem szerepel európai ország.

⁴³ Global Terrorism Index 2018. p. 34.

Globális viszonylatban – 2015-höz és 2016-hoz hasonlóan – 2017-ben ismét csökkent a terrorcselekmények és a hozzájuk kapcsolódó halálos áldozatok száma, s ez leginkább Irakban és Szíriában volt tetten érhető.⁴⁴ Szintén pozitívként említhető, hogy 2017-ben Törökországban az Iszlám Állam és a Kurd Munkáspárt is kevesebb merényletet tudott végrehajtani, mint az előző évben,⁴⁵ ugyanakkor Afganisztánban – elsősorban a tálibok előretörése miatt – olyan sokat romlott a biztonsági helyzet, hogy az egész világon ebben az országban veszítették életüket a legtöbben a terrorizmus miatt.⁴⁶

4. ábra. A terrorcselekmények számának változása régiókra lebontva 2013 és 2017 között⁴⁷

Terrorizmus az OECD-országokban

Annak ellenére, hogy a GTI számításai szerint a halálos áldozatot követelő merényletek jelentős részét nem a 34 országot – köztük Magyarországot – tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamaiban⁴⁸ követték el, 2015-ben az OECD-országokban is intenzívebbé vált a terrorizmus,

⁴⁴ Global Terrorism Index 2018. p. 2.

⁴⁵ Global Terrorism Index 2018. p. 13.

⁴⁶ Global Terrorism Index 2018. p. 4.

⁴⁷ Global Terrorism Database. Készítette a szerző.

⁴⁸ Az OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) tagállamai: Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Ausztria, Belgium, Chile, Csehország, Dánia, Dél-Korea, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Izrael, Japán, Kanada, Lengyelország, Luxemburg, Magyarország, Mexikó, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovákia, Törökország és Új-Zéland.

különösen Törökországban és Franciaországban. Törökországban az Iszlám Állam és a Kurd Munkáspárt, Franciaországban pedig az Iszlám Állam és az al-Kaida hajtott végre halálos áldozatokat is követelő merényleteket.

2015 során Németországban, Dániában és Svédországban is történtek halálos kimenetelű (nemcsak iszlamista háttérű) akciók, de fontos hozzátenni, hogy 2010 óta ez volt az első olyan év, amikor ebben a három országban halálos áldozattal járó terrorcselekményt követtek el.⁴⁹

Számos vallási indíttatású merényletért közvetlenül vagy közvetve az Iszlám Államot terheli a felelősség, mert annak ellenére, hogy az Iszlám Állam megszervezte nem minden terrorcselekményt irányított közvetlenül, a támadásokra történő felhívás és az uszító propaganda miatt áttételesen még a magányos merénylők által elkövetett akciók is kapcsolatba hozhatók Abu Bakr al-Bagdadi szervezetével.

2015-ben az OECD-országokban nemcsak a vallási indíttatású, hanem a nem vallási indíttatású merényleteknek és az ezekhez köthető halálos áldozatoknak a száma is nőtt az előző évhez képest, amelynek okát túlnyomórészt a törökországi kurd szeparatista (a Kurd Munkáspárt és a Kurdisztán Szabad Sólymai által elkövetett) támadásokban kell keresni.⁵⁰

A magányos elkövetőkkel kapcsolatosan érdemes megjegyezni, hogy a GTI adatai szerint a nyugati országokban 2006–2014 között elkövetett terrorcselekmények 70%-át, azaz 164 támadást vallási fanatikus (muszlim vagy keresztény) és szélsőjobboldali (rasszista, antiszemita) magányos merénylők követték el. Ezeknek a merényleteknek a nagy többségét az Amerikai Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban hajtották végre.⁵¹ Mindehhez érdemes hozzátenni, hogy Nyugat-Európában és Észak-Amerikában 2015 és 2017 között majdnem kétszer annyi szélsőjobboldali támadást hajtottak végre, mint 2002 és 2015 között, továbbá 2014 óta – a 2011-es norvégiai tömeggyilkosságot leszámítva – a halálos áldozatok száma is jelentősen nőtt a korábbi évekhez képest.⁵²

A GTI 2017-es kiadása szerint az OECD tagállamaiban – Izraelt és Törökországot nem számítva – a terrorcselekmények 1970 óta közel tízezer emberéletet követeltek, hozzátéve, hogy a halálesetek 58%-a 2000 előtt történt.⁵³

⁴⁹ Global Terrorism Index 2016. p. 17.

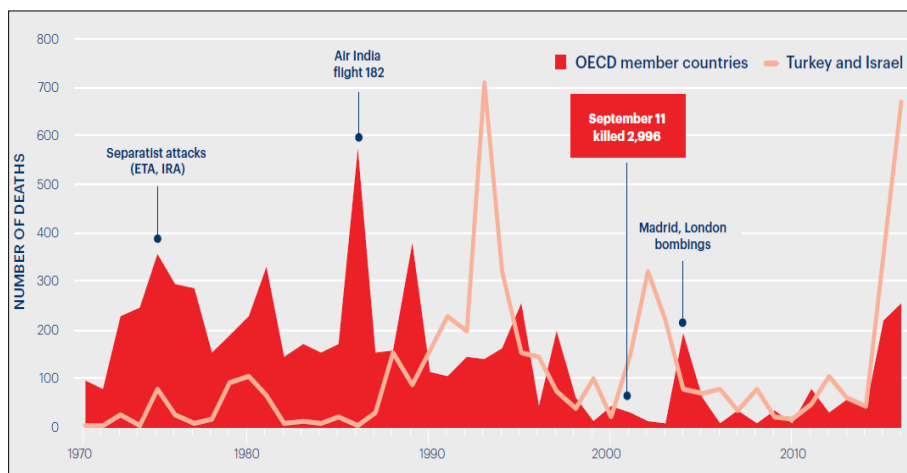
Az OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) tagállamai: Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Ausztria, Belgium, Chile, Csehország, Dánia, Dél-Korea, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Izrael, Japán, Kanada, Lengyelország, Luxemburg, Magyarország, Mexikó, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovákia, Törökország és Új-Zéland.

⁵⁰ Global Terrorism Index 2016. p. 43–44.

⁵¹ Global Terrorism Index 2015. p. 54.

⁵² Global Terrorism Index 2018. p. 47.

⁵³ Global Terrorism Index 2017. p. 3.

5. ábra. A halálos áldozatok számának becslött mértéke az OECD-országokban 1970 és 2016 között⁵⁴

A terroristatevékenység intenzívebbé válása Afrikában és Délkelet-Ázsiában, valamint a terrorizmust felerősítő tényezők az OECD- és a nem OECD-országokban

Tendenciaként megfigyelhető, hogy 2013 óta a Magreb és a szubszaharai térség, valamint Délkelet-Ázsia bizonyos országaiban a terrorizmus egyre hangsúlyosabban jelenik meg.

Az Iszlám Állam iraki és szíriai központi szervezetének összeomlása után Abu Bakr al-Bagdadi hálózatának, valamint az újjáéledő al-Kaida tevékenysége egyre határozottabb formát ölt Maliban, Burkina Fasóban, Nigerben, Algériában, Líbiában és a Fülöp-szigeteken. A terrorizmus felerősödésével kapcsolatosan Nigériáról is szót kell ejteni, ugyanis egyrészt az ország északi-északkeleti részén tevékenykedő Boko Haramot még nem sikerült felszámolni, másrészt Nigéria középső területén az utóbbi években a legelőkért folyó harc során a nomád állattenyésztő fuláni népcsoport szélsőséges tagjai egyre sűrűbben csapnak össze a földbirtokosokkal.⁵⁵ Délkelet-Ázsiában a vallási indíttatású terrorizmus mellett egyre nagyobb problémát okoznak a szeparatista terrortámadások, ez utóbbiak kapcsán a GTI kiadványa Thaiföldet és Mianmart említi meg.⁵⁶

⁵⁴ Global Terrorism Index 2017. p. 52.

⁵⁵ Mindezek mellett kérdéses, hogy a Niger folyó deltatorokolatánál csaknem egy évtizede kitört felkelést mennyire sikerült a kormánynak visszaszorítania. A Niger deltatorokolatánál zajló felkelés, valamint a Nyugat-Afrika partjainál folyó tengeri kalózkodás szintén biztonsági kockázatként jelennek meg Nigéria számára.

⁵⁶ Global Terrorism Index 2018. pp. 52–57.

Általánosságban elmondható, hogy 2000 és 2016 között a terrorizmushoz köthető halálos áldozatok 99%-a olyan országokban történt, ahol vagy valamilyen fegyveres konfliktus zajlott, vagy pedig az állami szervek részéről súlyos elnyomás volt tapasztalható (például likvidálások, kínzások, bírósági ítélet nélküli bebörtönzés).⁵⁷ Mindemellett a terrorizmus mozgatórugóit illetően különbség figyelhető meg az OECD- és a nem OECD-országok között. Az OECD tagállamaiban a terroristatevékenységet erősítő tényezők között szerepel a bevándorlással kapcsolatos negatív percepció; a könnyű hozzáférés a kézfegyverekhez; a nagyarányú jövedelmkülönbség; az alacsony kormányzati hatékonyság; az alacsony bizalom a demokráciában, az intézményekben és a sajtóban, valamint az oktatási rendszerben és magában az oktatásban; a fiatal korosztály nagyarányú munkanélkülisége és a nagyfokú urbanizáció.⁵⁸

Ezzel szemben a nem OECD-országokban a terrorizmust kiváltó és egyben ösztönző tényezők közé sorolhatók az éppen zajló fegyveres konfliktusok;⁵⁹ a magas szintű korrupció és a bizonytalan üzleti környezet; a különböző etnikai, vallási és politikai csoportok közötti konfliktusok, valamint a jelen lévő politikai erőszak. Ugyanakkor a terroristatevékenységet erősítő jelenségekkel kapcsolatosan hasonlóságok is megfigyelhetők az OECD- és a nem OECD-országok között. Ilyenek például az egyes nemzetiségi és vallási közösségeket, politikai szerveződések vagy társadalmi rétegeket érő súlyos sérelmek; a vallási indíttatású erőszak; az emberi jogok és a nemzetközi jog semmibe vétele; az erőszakos politikai szervezetek jelenléte és a politikai instabilitás. Fontos azonban kiemelni, hogy az olyan problémák, mint a nagyfokú gyermekhalandóság, illetve az olyan társadalmi és gazdasági mutatók, mint például az egy főre jutó GDP vagy az extrém szegénységben (mélyszegénységben) élők aránya, nincsenek összefüggésben a terrorizmussal.⁶⁰

Konklúzió

Írásunkban a nyilvánosan kutatható és publikus forrásokból merítő terrorizmussal kapcsolatos adatbázisok közül a Global Terrorism Database adatai, valamint az adatbázisra épülő Global Terrorism Index kiadványai alapján vizsgáltuk meg a világ egyes térségeinek terrorfenyegetettségében bekövetkezett változásokat a 2013 és 2017 közötti időszakot illetően.

Összegezve a kutatás főbb eredményeit, 2013 és 2017 között, vagyis az Iszlám Állam iraki és szíriai szervezetének felemelkedése és hanyatlása közti időszakban a világ terrorizmus által leginkább érintett térségei a Közel-Kelet, Észak-Afrika, a szubszaharai régió, valamint Dél-Ázsia voltak. A tíz legfenyegetettebb ország között is kizárólag közel-keleti, dél-ázsiai, afrikai és délkelet-ázsiai államok szerepelnek, vagyis Irak, Szíria, Pakisztán, Afganisztán, Nigéria, a Fülöp-szigetek, Thaiföld, Jemen, India, Szomália, Líbia és Egyiptom.

⁵⁷ Global Terrorism Index 2017. p. 3.

⁵⁸ Global Terrorism Index 2015. pp. 68–69.

⁵⁹ A GTI számítása szerint 1989 és 2014 között a terrortámadások körülbelül 99,4%-a olyan országokban történt, ahol fegyveres konfliktus van folyamatban.

Global Terrorism Index 2015. p. 71.

⁶⁰ Global Terrorism Index 2015. pp. 68–69.

A vizsgált időszakban a legtöbb halálos áldozattal és sebesülttel járó merényletek helyszínei között európai országok csak elvétve találhatók (Franciaország és Ukrajna két-két alkalommal szerepel a GTI összeállításában), ugyanis az ilyen típusú merényleteket többnyire Irakban, Pakisztánban, Nigériában és Szíriában hajtották végre. 2015 több szempontból is a változás éve volt, mert egyrészt 2014-hez képest csökkent a terrorcselekmények, a halálos áldozatok és a terrorizmus által „fertőzött” országok száma, másrészt viszont bizonyos országokban romlott a helyzet a korábbi évekhez viszonyítva (például Afganisztánban és Szíriában). Ugyanakkor 2000 és 2017 között a 2003 óta változó intenzitással zajló konfliktus következtében a terrorizmus által a legnagyobb mértékben fenyegetett ország Irak volt: ebben az időszakban a közel-keleti országban követték el a világon a legtöbb terrorcselekményt és itt vesztette életét a legtöbb áldozat.

Az elmúlt évek legtöbb terrorcselekményéért és halálos áldozatáért a vallási indíttatású terrorista- és felkelőszervezetek tehetősek felelőssé, vagyis az Iszlám Állam, a Boko Haram, az afgán és a pakisztáni tálibok csoportjai, valamint az al-Kaida fiókszervezetei Szíriában, Jemenben, Szomáliában és Észak-Afrikában. Az adatokból kiolvasható, hogy 2013-ban még az al-Kaida és fiókszervezetei hajtották végre a legtöbb és a legpusztítóbb merényleteket, de 2014-ben az Iszlám Állam (különösen annak szíriai és iraki magszervezete) rövid idő alatt az egyik legveszélyesebb terrorista szervezetté és hálózattá nőtte ki magát, konkurenciát jelentve az al-Kaidának. Fontos hangsúlyozni, hogy a szélsőbaloldali (marxista, maoista), a nacionalista, valamint a szeparatista terroristák és felkelők is hajtottak végre politikai gyilkosságokat, de a tömeges halálos áldozatot követelő terrortámadások mögött általában a vallási indíttatású merénylők álltak.

Annak ellenére, hogy 2000 és 2017 között a halálos áldozatot is követelő merényletek jelentős része nem a jórészt európai országokat tömörítő OECD tagállamaiban történt, 2015-ben – Afganisztánhoz és néhány közel-keleti országhoz hasonlóan – az OECD-országokban is emelkedett a terrorcselekmények és a halottak száma, különösen Törökországban és Franciaországban. A halálos áldozatok túlnyomó többségéért mindkét országban a vallási indíttatású terrorszervezeteket terheli a felelősség, ugyanakkor Törökországban a legtöbb terrortámadást nem a szélsőséges muzulmánok hajtották végre, hanem a kurd szeparatisták: 2015-ben a tűzszünet felmondását követően meredeken emelkedett a kurd szélsőséges szervezetek által elkövetett terrorcselekmények száma.

Fontos kiemelni, hogy Európában, az Amerikai Egyesült Államokban, Ausztráliában és Kanadában a 2006 és 2014 között végrehajtott terrorcselekmények 70%-át magányos merénylők követték el, és nem a több tucatnyi vagy több száz aktivistával rendelkező szélsőséges szervezetek. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy 2015 és 2017 között Nyugat-Európában és Észak-Amerikában jelentősen nőtt a szélsőjobboldali támadások és az ezekhez köthető halálos áldozatok száma a 2015 előtti évekhez képest.

A 2013 és 2017 közötti évek adatait alapul véve elmondható, hogy 2015-től egyrészt globális viszonylatban csökkenő tendenciát mutatott a halálos áldozatok és a terrortámadások száma, másrészt viszont az amúgy is számos fegyveres konfliktustól sújtott szubszaharai Afrikában és Délkelet-Ázsiában felerősödött a terrorizmus.

A terrorizmus mozgatórugói általában véve mások az OECD tagállamaiban és mások a nem OECD-országokban, de léteznek átfedések a két kategória között: ide sorolhatók többek között a társadalmi osztályokat, illetve a társadalmon belül létrejött egyes csoportokat, közösségeket, politikai szerveződéseket érintő súlyos diszkrimináció vagy erőszak, az emberi jogok semmibe vétele, az erőszakos politikai szervezetek jelenléte és a politikailag instabil környezet.

Fontos felhívni a figyelmet arra is, hogy a legtöbb terrorcselekményt konfliktusövezetekben hajtották végre, vagyis olyan helyszíneken, ahol valamilyen ok miatt már eleve fegyveres cselekmények zajlottak, és/vagy olyan országokban, ahol az állami szereplők és az állami intézmények gyenge hatásfokkal, nem megfelelően működtek. Vagyis a terrortámadások szorosan kapcsolódtak az adott területen zajló felkelőtevékenységhez és a gyenge vagy szétesett államhatalomhoz. Ebből következik, hogy Európa alacsony terrorfenyegetettségének egyik, ha nem a legfőbb oka éppen abban rejlik, hogy napjainkban a kontinens területének csak nagyon kis részén zajlanak elhúzódó fegyveres konfliktusok, ezért Európa a terrorfenyegetettség szempontjából az általunk vizsgált időszakban nem tartozott és feltehetően a jövőben sem fog tartozni a világ élvonalába.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Global Terrorism Database adatai a 2015. augusztus 10-i starohnativkai merényletről. <https://www.start.umd.edu/gtd/search/IncidentSummary.aspx?gtdid=201508100061>; letöltés: 2018.12.06.
- Counter terrorism statistics. Az Egyesült Királyság kormányának hivatalos honlapja. <https://www.gov.uk/government/collections/counter-terrorism-statistics>; letöltés: 2018.12.04.
- Counter-terrorism database goes live. United Nations Office on Drugs and Crime, 10 June 2009. <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2009/June/counter-terrorism-database-goes-live.html>; letöltés: 2018.11.29.
- Data Collection Methodology. <http://www.start.umd.edu/gtd/using-gtd/>; letöltés: 2018.12.05.
- EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT). <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report>; letöltés: 2018.11.04.
- Global Terrorism Index 2014. Institute for Economics & Peace, 2014. <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Terrorism-Index-Report-2014.pdf>; letöltés: 2018.11.05.
- Global Terrorism Index 2015. Institute for Economics & Peace, 2015. <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/2015-Global-Terrorism-Index-Report.pdf>; letöltés: 2018.11.05.

- Global Terrorism Index 2016. Institute for Economics & Peace, 2016.
<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/02/Global-Terrorism-Index-2016.pdf>;
letöltés: 2018.11.05.
- Global Terrorism Index 2017. Institute for Economics & Peace, 2017.
<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>;
letöltés: 2018.11.05.
- Global Terrorism Index 2018. Institute for Economics & Peace, 2018.
<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/12/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf>;
letöltés: 2018.12.06.
- Security Situation Statistics. Police Service in Northern Ireland.
<https://www.psni.police.uk/inside-psni/Statistics/security-situation-statistics/>;
letöltés: 2018.12.04.
- South Asia Terrorism Portal (SATP).
www.satp.org; letöltés: 2018.12.04.
- TÁLAS Péter: A terrorfenyegetettségéről a számok tükrében.
ZMNE Stratégiai Védelmi Kutató Központ. Elemzések, 2011/7.
http://nit.uni-nke.hu/downloads/Elemzesek/2011/SVKK_Elemzesek_2011_7.pdf;
letöltés: 2018.12.05.
- Terrorism Incidents Database Search.
http://smapp.rand.org/rwtid/search_form.php; letöltés: 2018.12.04.
- Terrorist Identities Datamart Environment. National Counterterrorism Center, 2017.
https://www.dni.gov/files/NCTC/documents/features_documents/TIDEfactsheet10FEB2017.pdf; letöltés: 2018.12.07.
- Terrorist Screening Center – FAQs.
<https://www.fbi.gov/file-repository/terrorist-screening-center-frequently-asked-questions.pdf/view>; letöltés: 2018.12.07.
- Terrorist Screening Center.
<https://www.fbi.gov/about/leadership-and-structure/national-security-branch/tsc>;
letöltés: 2018.12.07.
- Terrorist Situation and Trend Report (TE-SAT) 2017.
<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>; letöltés: 2018.12.07.

BANAI TIBOR PÉTER

**PALESZTIN DZSIHÁD – KÜZDELEM
A SZENTFÖLDÉRT**

Izrael kikiáltásának 70. évfordulóján a Gázát vezető palesztin Hamasz hathetes tiltakozássorozatát hirdette meg az általa ellenőrzött területen. Nem használt az eszkalálódó krízisnek, hogy a Trump-adminisztráció épp erre az időpontra időzítette a tel-avivi amerikai nagykövetség áthelyezését Jeruzsálembé, aláhúva ezzel a történelmi város státusát.

A határkerítésnél köveket hajigáló, autógumikat felgyújtó palesztinokra az izraeli mesterlövészek tüzet nyitottak, így a konfliktusnak már az első hetekben több mint ötven halálos áldozat lett, köztük egy csecsemő. Az al-Kaida vezetője, az-Zaváhiri egy közleményben újfent dzsihádot hirdetett Izrael ellen. Palesztina ismét a nemzetközi figyelem középpontjába került.

A palesztin–izraeli konfliktust a Hamasz már több mint egy évtizede dzsihádnak (jó ügyért, azaz átvitt értelemben „Allah útján” folytatott küzdelemnek) címkézi, a hetven éve húzódó konfliktusban azonban ez nem volt mindig így. A tanulmány ezt a témát vizsgálja.

Palesztina kiemelt helyzete

A muszlimok kollektív tudatában – az egész vallási közösséget (*umma*) tekintve – szignifikáns helyet foglalnak el a Palesztinával és különösen a Jeruzsálemmel kapcsolatos események. Palesztina, a Szentföld vagy Kánaán földje mindhárom monoteista vallásban, a judaizmusban, a kereszténységben és az iszlámban is központi jelentőségű.

Az iszlámban Jeruzsálem – Mekka és Medina után – a harmadik legszentebb hely. Ide vezetett Mohamed csodálatos éjszakai utazása a „legszentebb mecsetből” (Mekka) a „legmesszibb mecsetbe” (a jeruzsálemi al-Aksza), ahonnan Gábiel arkangyallal felemelkedett az égbe. Ezt az utazást írja le a Korán 17. szúrája, az *al-Iszra*, amelyet *Bani Iszrail*, azaz Izrael népe címen is ismernek. Először az ima iránya (*kibla*) is Jeruzsálem volt, és csak később tette át Mohamed Mekka felé, miután a kliens medinai zsidó törzsek nem tértek át az iszlámra. Olyan jelentős a szerepe ennek a földnek, hogy amikor Omár kalifa 638-ban elfoglalta, nem osztotta fel a harcosok közt a területet, hanem oszthatatlan vallási birtoknak, úgynevezett *vakf*-nak nyilvánította azt, ami így tulajdonképpen jogilag az egész iszlám közösségé lett. Ismerjük jelentőségét a keresztes hadjáratok idején, de ugyanilyen fontos a muszlimok kollektív emlékezetében Izrael Állam megalakulása is, illetve az azt követő háború 1948-ban.

Ez utóbbinak a megnevezése is sokat mondó, izraeli oldalról függetlenségi háborúnak nevezik, míg a másik oldal az arab *nakba* kifejezést használja, ami katasztrófát jelent.¹ Ezt az egész folyamatot az arabok (és általában a muszlimok) az európai kolonizáció folytatásának tekintik, és mivel Jeruzsálem és a Szentföld az *umma* legtávolabbi szegletében is ismert, ezért a jelenlegi *status quo* állandó hivatkozási pont a radikális muszlim terrorszervezetek tetteiben, munkáiban, kommunikációjában, függetlenül attól, hogy annak felszabadítását közeli vagy távoli célnak jelölik meg.

Ezt olvashatjuk a Muszlim Testvériség, valamint a kutbisták írásaiban, megtalálható az al-Kaida programjában (pl. a bin Ládénhez köthető két – 1996-os és 1998-as – *fatvában* is), a palesztin Hamasz chartájában, a DAIS/Iszlám Állam kommunikációiban stb., és ez a felsorolás koránt sem teljes, mert ebben az ügyben az összes ilyen irányultságú szervezet közös platformon van, függetlenül attól, hogy szunnita vagy síita. Sőt, ez a célkitűzés megtalálható az Iráni Iszlám Köztársaság kommunikációjában is.

Küzdelem a Szentföldért

Mivel Palesztina a szóban forgó időpontban brit protektorátus volt, előtte pedig az Oszmán Birodalom része, így önálló hadserege nem lévén, az 1948-as háborút (ebben az angolok is érintettek voltak) és az ezt követő négyet: 1956, 1967, 1973, 1982 (a szakirodalom Libanon lerohanását is idesorolja) a szomszédos arab államok vívták Izraellel, arab szempontból katasztrofális vereséggel. Ezeket a háborúkat – az 1948-as kivételével – nem nevezték fegyveres dzsihadnak,² elsősorban azért, mert az akkori szellemi légkört a nacionalizmus és a szocializmus uralta a Közel-Keleten.

Az Izraellel kialakult háborús konfliktusok egyetlen pozitív dolgot eredményeztek az ott élő arabok számára: ez a palesztin nemzettudat kialakulása volt. Számátalan fegyveres ellenállási szervezet alakult az említett nacionalista, szocialista alapon, ezek 1964-ben egy ernyőszervezetet hoztak létre, a Palesztin Felszabadítási Szervezetet (PFSZ).

¹ Az ENSZ 1947-es felosztási terve szerint a brit palesztin mandátum területét két államra kell felosztani, egy arab és egy valamivel nagyobb zsidó államra. A két állam területileg nem összefüggő, három-három mozaikterületből állt, és Jeruzsálem semleges státuszt kapott. Az 1948-as háború felborította ezt a tervet, ugyanis Izrael jelentősen túlnyerte magát a háborúban, a neki ítélt területeken kívül majd fele annyi területet szerzett még hozzá fegyverrel, és 700 ezer palesztin vált menekültté. Ezt a kialakult *status quo*-t a további háborúk csak fokozták a palesztinok kárára. Jelenleg Izrael egybefüggő területtel bír, prosperáló állam, amely a teljes Jeruzsálemet ellenőrzi. A leendő palesztin államot egy keskeny tengerparti terület, a Gázai övezet, illetve a valamivel nagyobb, tőle északra fekvő Ciszjordánia jelenti. Az előbbiben a Hamasz, míg az utóbbiban a Fatah vezette Palesztin Nemzeti Hatóság van hatalmon. Mindkét államfragmentum komoly gazdasági, társadalmi nehézségekkel küzd.

² Itt érdemes megjegyezni, hogy a második világháború idején Mohamed Amin al-Husseini, Jeruzsálem (és az egész palesztin mandátum!) britek által kinevezett főmuftija, miután csalódott a brit politikában (Nagy-Britannia brutálisan leverte az 1936–1939-es arab gerillafelkelést – 4000 palesztin áldozat, statáriális kivégzések –, amely az erősödő zsidó betelepülés és a brit uralom ellen irányult) közeledett Hitler politikájához, gyakorlatilag kollaborált Németországgal, és *fatvában* (vallásjogi vélemény, egy adott problémára adott válasz) a britek elleni dzsihadra szólította fel az arab lakosságot. Felhívása azonban eredménytelen maradt.

Ahogy az arab országok az Izraellel vívott háborúkat, úgy a palesztinok kvázi kormányként működő PFSZ, illetve abban vezető szerepet betöltő Fatah (fordított mozaikszó mint Palesztin Nemzeti Felszabadítási Mozgalom, *Harakat al-Tahrir al-Vatani al-Filasztini*; de önmagában a szó nyitást jelent, és talán nem véletlen, de így hívják az ortodox kalifátus katonai expanzióját is) sem nevezte harcait dzsihadnak.³ A Fatah kifejezetten szekuláris alapon definiálta és szervezte meg magát, eszközeiben nem volt válogató, merényletek, terrorcselekmények sorát követte el izraeli civilek, katonák és a velük kollaboráló személyek ellen Izraelben, a megszállt területeken, a tágabb Közel-Keleten és Európában egyaránt. Fontos azt is megemlíteni, hogy ebben a konfliktusban mindkét fél alkalmazta a terrorizmust. Izrael kikiáltása előtt a zsidó Stern és Irgun csoportok⁴ követtek el terrorcselekményeket az arab lakosság és a Palesztinában élő britek ellen, később pedig a megalakult izraeli hadsereg (Israel Defence Forces – IDF) gyakran alkalmaz(ott) túlzott erőszakot elrettentésként a palesztin arab lakosság ellen.

A dzsihad fogalmának megjelenése a palesztin kérdésben tehát semmiképpen sem köthető a Fatahhoz, ez két egyiptomi mintára szerveződő *szalafi* (a *szalafijja* mozgalom híve; *szalafijja*: a jámbor ősök – *asz-szalah asz-szálíh* – példáját követő iszlám reformmozgalmak gyűjtőneve) ideológiával bíró csoport, a palesztin *Iszlám Dzsihad* és a *Hamasz* tevékenységének tudható be, és különösen szignifikánsná válik az öngyilkos merényletekben.⁵ Itt azonban fontos aláhúzni, hogy a vallási alapon szerveződő csoportok térnyerésében a Fatah politikájának, a palesztin–izraeli megegyezésnek a kudarca, illetve a palesztin vezetés köreiben elszaporodó és felerősödő korrupció játszott meghatározó szerepet, ami az ezredfordulón már kézzel foghatóvá, szemmel láthatóvá vált az egyre nagyobb nyomorban élő palesztin tömegek számára.

Az Iszlám Dzsihad 1979-ben alakult meg. A dátum többszörösen is figyelemre méltó az iszlám szempontjából. Ebben az évben rohanta le a Szovjetunió Afganisztánt, és ekkor került hatalomra Homeini ajatollah, illetve frissen megalakult a síita iszlám állam, az Iráni Iszlám Köztársaság. Ahogy a palesztin kérdésben a Fatah számára a követendő minta az algériai függetlenségi harc volt a franciák ellen, úgy a *szalafi* gyökerű mozgalmaknak az iráni forradalom sikere mutatott példát, annak ellenére, hogy síitákról van szó.

³ Jasszer Arafat egy alkalommal – egy dél-afrikai beszédében – említette a dzsihadot, és amikor az újságírók rákérdeztek, hogy milyen dzsihadra gondolt, akkor azt válaszolta, hogy a spirituális, vallási erőfeszítésre. (DÉVÉNYI Kinga: *The Struggle for Faith in Islam: The Theory and Practice of Jihad*. In: DÉVÉNYI Kinga (ed.): *Studies on Political Islam and Islamic Political Thought*. Grotius, Közgáz Campus Press, Budapest, 2013.). Arafatot többször vádolták azzal, hogy másképp beszél a népéhez, mint a külső hallgatóságnak.

⁴ A csoportok vezetői később Izrael első miniszterelnökei lettek.

⁵ Érdekességként érdemes megemlíteni, hogy Rostoványi hívja fel erre a figyelmet (ROSTOVÁNYI Zsolt: *Együttélésre ítélve. Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért*. Corvina, Budapest, 2006). Egyben a probléma történelmi mélységét is mutatja, hogy a konfliktus első öngyilkos merénylőjét a Biblia említi, a Bírak könyvének 16. részében. Ez a nagy erejű Sámson története, aki egy szamar állkapcsával ezer filiszteust öl meg, majd a filiszteusok csapdába csalják, levágják a haját, amelyből az erejét meríti, majd megvakítják. Csakhogy a haja újból kiserken, és amikor a filiszteusok győzelmi ünnepségén Sámson a ház tartóoszlopaihoz láncolják, ő azokat kitépi a helyükről, ezzel okozva saját maga és még (a Biblia szerint) háromezer filiszteus halálát. Az egyik népszerű eredettörténet szerint a palesztinok a filiszteusok leszármazottai, erre utal a palesztin szó etimológiája is.

Ez fokozottan igaz az Iszlám Dzsihádra. A mozgalom egy az egyben az egyiptomi előd (egyiptomi Iszlám Dzsihád) ideológiáját követi, azzal a kitételrel, hogy itt a harc már eleve egy „magasabb” szintről indul, nem a hitetlennek titulált arab belső politikai vezetés – az ő diskurzusukban a „Fáraó” és adminisztrációja – ellen folyik,⁶ hanem eleve a szimbolikus Jeruzsálem és Palesztina felszabadítása a cél. Ezt a célkitűzést tetten érhetjük az ajatollah dzsihadkonceptiójának a kommunikációjában is, mivel Palesztina szent földje az egész *ummára* kiterjedő kérdés, nem csak a szunnitáké, nem csak a síitáké, felekezeti fölött áll. (Iránban mindennapos, kézzel fogható a kérdés, hisz a legnépszerűbb bankjegy hátoldalán a jeruzsálemi al-Aksza mecset látható.)

Tudjuk, milyen fontos szerepet töltött be Homeini dzsihadjában a mártírság, a *saháda*, és ennek adaptálása a konfliktusba vezetett egy új, kegyetlen, de sikeres taktikai fegyver, az öngyilkos merényletek megjelenéséhez.

A palesztin–izraeli konfliktus első öngyilkos merényletét a síiták követték el 1983-ban Libanonban, a terrornak ez az eszköze azonban csak a II. palesztin felkelés (2000–2005), az al-Aksza intifáda (amely akárcsak az elődje, az I. intifáda, tisztán alulról szerveződő, *grassroot* mozgalomnak tekinthető) idején vált jelentőssé. Elterjedésének elsődleges oka a merényletek magas hatásfoka volt, illetve az, hogy a mérsékelt muszlim vallástudósok, vallásjogtudósok legitim fegyvernek ismerték el azt a konfliktus aszimmetrikus szerkezte miatt, és mártírnak az öngyilkos merénylőket. Ezeket a merényleteket azonban már szunnita csoportok, az Iszlám Dzsihad, valamint a közben színre lépő és egyre meghatározóbb szerepet betöltő Hamasz követték el, sőt, később a többi csoport sikerén felbuzdulva a Fatah egy radikális, a vezetéstől többé-kevésbé függetlenített, önjáró csoportja, az al-Aksza Mártírjainak Brigádja is alkalmazta.

A Hamasz (Iszlám Ellenállási Mozgalom, a *Harakat al-Mukávama al-Iszlámijja* mozaikszava, eredeti jelentése: lelkesedés) az 1940-es, 1950-es évek fordulóján alakult a Gázai övezetben, az egyiptomi Muszlim Testvériség mintájára és támogatásával. Az arab nacionalizmus érájában a szervezet azonban nem tudott meghatározó pozíciót betölteni a konfliktusban, ez csak az 1980-as évek végén következett be az I. intifáda (1987–1993) kitörésekor, amikor a konfliktus irányítása kezdett kicsúszni a Fatah kezéből. Sokáig került az aktív, harcias, erőszakos politizálást, és csak mint karitatív, szociális szervezet létezett, ennek kapcsán azonban komoly tömegbázist tudott kiépíteni maga köré. Ez szignifikánsan megkülönbözteti a mozgalmat az Iszlám Dzsihádtól, amely vele ellentétben sosem tudott igazi tömegmozgalommá válni, sosem képviselt széles platformot a palesztin társadalomban.

⁶ FARADZS, Abd Asz-Szalám: A rejtett kötelesség (Al-Farída al-ghaiba), 1980.
In: SIMON Róbert: Az iszlám fundamentalizmus. Gyökerek és elágazások Mohamedtől az al-Qáidáig. Corvina Kiadó, Budapest, 2014.

A II. intifáda során megszorodó öngyilkos merényletek (amiben a konfliktus során először már nőket is alkalmaztak) jelentős része a Hamasz nevéhez fűződik, egész pontosan katonai frakciójához, az Izz ad-Dín Kászím⁷ Brigádokhoz, ami sokat rontott a szervezet nemzetközi megítélésén, ugyanakkor belpolitikai pozícióját megerősítette. A Hamasz a konfliktus során fokozatosan vált a Fatah ellenpólusává, jelenleg is a palesztin politikai élet legerősebb, legbefolyásosabb aktora. Alapítója, híres spirituális és stratégiai vezetője a tolószékes vak sejk, Ahmed Jászín imám volt, akit 2004-ben – az intifáda alatt – helikopterről kilőtt rakétával öltek meg az izraeli hatóságok.

A Hamasz ideológiája, célkitűzései és így dzsihádfelfogása is világosan látszik az 1988-as alapokmányukból, a Hamasz Chartából. A 36 cikkelyből álló charta a klasszikus *fatvák* (vallásjogi vélemény) stílusában íródott, bőven találunk benne Korán- és *hadíszidézeteket*. Már az elején leszögezi, hogy vallási, azaz iszlám alapon szerveződő mozgalom, az egyiptomi Muszlim Testvériség palesztin megfelelője, amelynek „az iszlám az életútja”, és ezért megkülönböztetett palesztin mozgalom.⁸

A 8. cikkely a mozgalom szlogenje, ez tömören összefoglalja a Hamasz ideológiáját és célkitűzéseit: „Allah a célja, a próféta a példaképe, a Korán az alkotmánya: útja a dzsihád és a halál Allah ügyéért a legnagyobb vágya.” A dzsihád a 13. cikkelyben emeli ki Palesztinára vonatkoztatva: „A palesztin kérdés megoldásának csak egy útja van, és ez a dzsihád.” A továbbiakban pedig kifejti, hogy minden más (pl. nemzetközi konferenciák, tárgyalások stb.) „csak időpocsékolások és hiú ábrándozások”. Ez a dzsihád egyértelműen fegyveres dzsihád, „Palesztinát csak így lehet felszabadítani... A vasat csak vas képes legyőzni”,⁹ továbbá *fard ájn*, vagyis mindenkire kötelező, egyéni kötelesség. Ugyanakkor a charta azt is megjegyzi, hogy nemcsak „fegyverviselést és az ellenséggel való megütközést jelenti”,¹⁰ hanem az ügyben kifejtett szóbeli, írásbeli küzdelmet, propagandát, támogatást és szolidaritást is. Ellentétben a radikális egyiptomi kutbisták¹¹ többségével, elismeri a tudományokat és a tudósok szerepét, főleg ha tevékenységeikkel a mozgalom érdekeit szolgálják.

Fontos kiemelni az alapokmányból, hogy a palesztin ügyet egyszerre tekinti helyi arab és globális iszlám ügynek, és ennek alapja Palesztina kiemelt helye az iszlámban. Ezzel a gondolatmenettel találkozunk később a globális csoportok Palesztinával kapcsolatos ideológiájában is (lásd al-Kaida).

⁷ Szír származású imám, palesztin nemzeti hős, aki a brit mandátum elnyomása ellen vezetett gerillaharcot Palesztinában. A brit gyarmati rendőrség elfogta és kivégezte 1935-ben.

⁸ HAMAS: Hamasz Charta. Az Iszlám Ellenállás Alapokmánya, 1988. 6. cikk. <http://cikkek.soti.ca/hamas-covenant.html>; letöltés: 2016.01.20.

⁹ Uo. 34. cikk.

¹⁰ Uo. 30. cikk.

¹¹ Szaid Kutb 19. századi egyiptomi író, újságíró, a Muszlim Testvériség nagy hatású ideológusa, az iszlám reformmozgalmak meghatározó alakja. A szélsőséges muszlim szervezetek a radikális iszlamizmus egyik origófigurájának tekintik. Radikális nézeteket valló követői a kutbisták.

Összegzés

Általánosságban elmondhatjuk, hogy – muszlim narratívával szemlélve a konfliktust – egy defenzív dzsiháddal állunk szemben, de a küzdelem aszimmetrikus volta és részben ebből fakadó eredménytelensége miatt a defenzív fél (és gyakran az offenzív is) egyre radikálisabb módszereket alkalmaz, ami eltávolítja a jelenséget a dzsihad eredeti klasszikus szabályaitól. Ennek kompenzálására *fatvában* álltak ki a mérsékelt muszlim vallásjogtudósok a palesztin ügy és az alkalmazott palesztin módszerek mellett, és ebben az esetben elismerik, jogosnak tekintik az öngyilkos merényleteket mint fegyvert, de szabályokhoz kötik (pl. nők és gyermekek nem lehetnek célpontok, sem áldozatok). Tehát a vallástudósok az izraeli–palesztin konfliktus aszimmetrikus helyzete miatt megengedhetőnek tartják az öngyilkos bombamerényleteket, mert azt hangsúlyozzák, hogy ebben az esetben a palesztinoknak már nincs más lehetőségük, eszközük a harcra, és küzdelmük nem öncélú, hanem a közösség érdekét szolgálja.¹²

A Hamasz tevékenységéről, amely a konfliktust egy újabb szintre emelte, a szakirodalom azt írja, hogy a „iszlamisálta” a palesztin ügyet,¹³ ehhez a tanulmány csak annyit tud hozzátenni, hogy a Hamasz és az Iszlám Dzsihad együtt tették ezt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AL-QARADAWI, Yusuf: Fiqh of Jihad. Wahba Bookshop, Kairó, 2009.
- BULAC, Ali: Dzsihad. In: CAPAN Ergün (szerk.): Terror és öngyilkos merényletek: Az iszlám szemszögéből. Dialógus Platform, Budapest, 2008.
- COOK, David: Understanding Jihad. University of California Press, Berkeley, 2005.
- DÉVÉNYI Kinga: The Struggle for Faith in Islam: The Theory and Practice of Jihad. In: DÉVÉNYI Kinga (ed.): Studies on Political Islam and Islamic Political Thought. Grotius, Közgáz Campus Press, Budapest, 2013.
- EL-DIN SHANIN, Emad: Szalafijja: Dzsemál ed-Dín al-Afgháni és Muhammed Abduh reformmozgalma a 19–20. század fordulóján. In: Krizmanits József (szerk.): Vallási fundamentalizmus. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006–2008.
- FARADZS, Abd Asz-Szálám: A rejtett kötelesség (Al-Farída al-ghaiba), 1980. In: SIMON Róbert: Az iszlám fundamentalizmus. Gyökerek és elágazások Mohamedtől az al-Qáidáig. Corvina Kiadó, Budapest, 2014.

¹² AL-QARADAWI, Yusuf: Fiqh of Jihad. Wahba Bookshop, Kairó, 2009.

¹³ COOK, David: Understanding Jihad. University of California Press, Berkeley, 2005.

ROSTOVÁNYI Zsolt: Együttélésre ítélve. Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért. Corvina, Budapest, 2006.

JANY János: Az iszlamizmus. Eszmetörténet és geopolitika. Typotex, Budapest, 2016.

- HAMAS: Hamasz Charta. Az Iszlám Ellenállás Alapokmánya, 1988.
<http://cikkek.soti.ca/hamas-covenant.html>; letöltés: 2016.01.20.
- JANY János: Az iszlamizmus. Eszmetörténet és geopolitika.
Typotex, Budapest, 2016.
- KEPEL, Gilles: Dzsihád.
Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- KHOMEINI, Ruhollah Musavi: Hokumat-e Islami.
Islamic Government: Governance of the Jurist (trans.: Dr. Hamid Algar).
Books on Islam and Muslims, <https://www.al-islam.org>; letöltés: 2016.12.20.
- Kiss Zsuzsanna Halima (ford.):
A kegyes Korán értelmezése és magyarázata magyar nyelven.
Hanif Iszlám Kulturális Alapítvány, Budapest, 2010.
- MAALOUF, Amin: A kereszties háborúk arab szemmel.
Európa, Budapest, 2002.
- OKVÁTH Csaba (ford.): A kegyes Korán értelmi és tartalmi fordítása magyar nyelvre.
Fahd Király nevét viselő, a Kegyes Korán nyomtatására alapított, Komplexum,
Medina, 2007.
- ROSTOVÁNYI Zsolt: Együttélésre ítélve. Zsidók és palesztinok küzdelme a Szentföldért.
Corvina, Budapest, 2006.
- RUNCIMAN, Steven: A kereszties hadjáratok története.
Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- SIMON Róbert: (ford.): Korán.
Helikon Kiadó, Budapest, 1987.

ERDÉSZ VIKTOR FŐHADNAGY

**A SOCMINT HELYE, SZEREPE
AZ ÖSSZADATFORRÁSÚ HÍRSZERZÉSBEN**

A közösségi média nemzetbiztonsági jelentősége és a SOCMINT kialakulása

Napjainkban az internetes közösségi média meghatározó és egyre növekvő szerepet tölt be a világ szinte valamennyi országának társadalmi, gazdasági és politikai életében.¹ A közösségimédia-plattformokon megosztott tartalmak érdemben befolyásolják a felhasználók vélekedését a világban zajló történésekről, alakítják ideológiai, politikai, vallási, szociális stb. nézeteiket. A *közösségi hálózatokból történő információszerzés* (SOCMINT²) ezért a 2010-es évek eleje óta³ egyre növekvő szerepet játszik a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervezetek információszerző tevékenységében.

A közösségimédia-oldalak megjelenése gyökeresen megváltoztatta a felhasználók jelentős hányadának internetezési szokásait. A felhasználók egyre bővülő körében jellemző, hogy valamely közösségimédia-plattformon, elsősorban a Facebookon⁴ keresztül fogyasztják az internetes tartalmakat. Ennek következtében a tradicionális internetes médiafelületeken – hírügynökségek, újságok honlapjain, blogokon stb. – található információ csak akkor éri el a felhasználók (a tulajdonképpeni társadalom) meghatározó részét, ha azok valamely közösségimédia-felületen is megjelennek. A jelenség kihat az állami szervezetekre is, hiszen internetes közösségi média jelenléte hiányában egyre kevésbé lennének képesek kapcsolatot tartani az állampolgárokkal.

A véleménybuborékok kialakulása és jelentősége

A közösségi platformok a profitmaximalizálás⁵ (a felhasználók számának bővülésével a hirdetési bevételek növelése) érdekében igyekeznek érdekes, színes, egyben biztonságot nyújtó „felhasználói élményt” biztosítani. A platformok, elsősorban

¹ A Smart Insights nevű brit online marketingtanácsadó vállalat információja szerint 2018 januárjában a Föld több mint négy milliárd lakója rendelkezett internet-hozzáféréssel, közülük 3,196 milliárd fő egyben valamely közösségi médiaoldal felhasználója is volt. A közösségi médiaplattformok tagjainak száma 2017 óta 13%-kal növekedett. A tanulmány a közösségi médiaoldalak azon regisztrált tagjait tekinti felhasználónak, akik legalább havi rendszerességgel bejelentkeznek a profiljukba.

KEMP, Simon: Digital in 2018: World's internet users pass the 4 billion mark.

<https://wearesocial.com/uk/blog/2018/01/global-digital-report-2018>; letöltés: 2018.11.16.

² Social Media Intelligence.

³ A SOCMINT fogalmát először a Sir David Omand – Jamie Bartlett – Carl Miller szerzőhármas használta a 2012-ben megjelent #INTELLIGENCE című értekezésében.

OMAND, David – BARTLETT, Jamie – MILLER, Carl: #INTELLIGENCE. Demos, London, 2012.

https://www.demos.co.uk/files/_Intelligence_-_web.pdf?1335197327; letöltés: 2018.11.05.

⁴ A Smart Insights tanulmánya szerint a Facebook 2018 januárjában 2,17 milliárd felhasználóval rendelkezett, ami 15%-os növekménynek felel meg egy év alatt.

⁵ A Facebook vállalat 2017-ben 40,653 milliárd dollár bevételre tett szert. A vállalat piaci kapitalizációja (értéke) 2018. november 15-én 413,395 milliárd dollár volt.

a Facebook működésének egyik fő jellegzetessége, hogy a felhasználók érdeklődési körét elsősorban beállításaik és csoporttagságaik, valamint a böngészési előzményeik alapján mesterséges (gépi) intelligencia⁶ (MI) alapú elemzőszoftverek elemzik. Ennek eredményeképpen a felhasználók egyéni üzenőfalain megjelenő tartalmak megfelelnek az egyéni (vélt) habitusuknak. A platformok tehát olyan tartalmakat állítanak össze a felhasználóknak, amelyeket azok az egyre kifinomultabb algoritmusok alapján szívesen megtekinténének, és ezekbe illeszkedve helyezik el, sokszor felismerhetetlenül, a hirdetések is. A felhasználók emellett a jellemzően hasonló értékrenddel rendelkező ismerősi körük hozzászólásait és megosztásait látják.

Az egyénre szabott, MI-alapú tartalomszolgáltatás eredményeképpen a felhasználók egyre bővülő körének online tartalomfogyasztása – a szolgáltatók által sem kívántan, mintegy járulékos következményként – egyéni és csoportos „véleménybuborékokban”⁷ valósul meg. A buborékokban a felhasználók (ismerősök) csoportjai hasonló világnézettel bírnak, a társadalmi jelenségekkel kapcsolatos álláspontjuk konvergál. A saját véleménnyel kapcsolatos folyamatos pozitív visszacsatolás az ismerősi kör, illetve a platformok MI-rendszere által javasolt tartalmak (cikkek, videók, blogbejegyzések stb.) részéről azt az illúziót kelti a véleménybuborékban elhelyezkedő egyének sokasága számára, hogy nézeteik a társadalmi többség álláspontját tükrözik.⁸ A közösségi média ezért a posztmodern⁹ társadalomszerkezet kialakulását felgyorsítja és a valóság percepciójának nagymértékű torzulását eredményezi.

⁶ Artificial Intelligence. Az Oxford angol értelmező kéziszótár meghatározása szerint: „The theory and development of computer systems able to perform tasks normally requiring human intelligence, such as visual perception, speech recognition, decision-making, and translation between languages”. „Olyan számítógépes rendszerek elmélete és fejlesztése, amelyek képesek emberi intelligenciát igénylő feladatok elvégzésére, mint a vizuális észlelés, a beszéd felismerés, a döntéshozatal és a nyelvek közötti fordítás”. https://en.oxforddictionaries.com/definition/artificial_intelligence; letöltés: 2018.11.12.

Elaine Rich, Kevin Knight és Shivashankar B. Nair eredetileg 1991-ben közzétett definíciója szerint „az MI annak tanulmányozása, hogyan lehet számítógéppel olyan dolgokat tenni, amelyeket jelenleg az emberek jobban tudnak”. RICH, Elaine – KNIGHT, Kevin – NAIR, Shivashankar B.: Artificial Intelligence (Third Edition). Tata McGraw-Hill, New Delhi, 2009.

<https://i4iam.files.wordpress.com/2013/08/artificial-intelligence-by-rich-and-knight.pdf>; letöltés: 2018.11.16.

⁷ A véleménybuborék (filter bubble) jelenségét Eli Pariser internetes aktivista eredetileg a Google keresőmotorjának vizsgálatával alkotta meg.

PARISER, Eli – HELSPER, Ellen Dr.: The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You. A szerző 2011. június 20-ai előadásának pdf-változata.

http://www.lse.ac.uk/assets/richmedia/channels/publicLecturesAndEvents/slides/20110620_1830_theFilterBubble_sl.pdf; letöltés: 2018.11.22.

A „buborék” mint kifejezés igen találó, mert lefedi a jelenség valóságtorzító hatását, egyben ráérez, hogy tudatos internetfogyasztással (még) van lehetősége a felhasználóknak az objektív tájékozódásra.

⁸ LOVÁSZ Dávid: A véleménybuborék jelensége a közösségi médiában.

<https://kalauz.lib.pte.hu/velemenybuborek-jelensege-kozossegi-mediaban/#dn01>; letöltés: 2018.11.14.

⁹ A modernitás jelenlegi állomásának tekintett, az 1970-es évek óta kibontakozó posztmodern kor leírásakor a mérvadó források a metanarratívák (a világot leíró vallások és eszmerendszerek) érvényvesztését emelik ki. A korszak általános jelenségeként jelenik meg „a kétség, a jövőkép bizonytalansága, a személyiség tartalmainak és kibontakozásának kérdésessége”.

A posztmodern. A Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium Kulturális Enciklopédiája. <http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Posztmodern.htm>; letöltés: 2018.11.15.

Részben az online közösségi média fogyasztásának a következménye, hogy az objektív, ellenőrzött információ értéke háttérbe szorul, előtérbe helyezve a felhasználók által követett véleményformálókat és a közösségimédia-plafformokon meglévő ismerősöket. Az online közösségi hálózatokban – jellemzően a buborékokon belül – egyes személyek másoknál nagyobb befolyással rendelkeznek. Az ilyen *véleményformálók* a tartalommegosztásaikkal és a hozzászólásaikkal jelentős mértékben alakítják a hálózatok, áttételesen egy-egy társadalmi csoport valóságfelfogását és a társadalmi kérdésekben képviselt állásfoglalását. A véleményformálók ezért a *befolyásolási törekvések* elsődleges eszközei és célpontjai. A posztmodern időkorszak médiafogyasztását a köznyelvben elterjedt „*igazság utáni világ*” (*post-truth*) kifejezés¹⁰ részben megragadja.

A véleménybuborékok következtében a közösségi média használata elősegítheti, erősítheti és felgyorsíthatja egyes társadalmi csoportok szegregálódását, valamint az arra fogékony személyek és csoportok eszméinek szélsőségesé, akár erőszakossá válását (radikalizálódását).

OSINT és SOCMINT

A klasszikus értelemben vett nyílt forrású hírszerzés (OSINT¹¹) az internetes tartalmak kinyerésében a keresőoldalak (pl. Google, Bing stb.) által indexelt és ezért látható, online profil létrehozásához nem kötött tartalmakra összpontosít. Az internetezési szokások változásával ez a módszer önmagában egyre kevésbé alkalmas a folyamatosan növekvő mennyiségű információ nyomon követésére, és csak áttételesen teszi lehetővé például a véleményformálók azonosítását vagy a befolyásolási törekvések felfedését.

OSINT és PAI

A szakmai köztudatban OSINT-ként emlegetett tevékenység sokszor nem fedti annak kritériumait. Az OSINT komplex tevékenységet takar, amelynek során a nyílt – egyebek mellett az interneten megosztott – információk „speciális módszertan alapján történő felkutatását, gyűjtését, szelektálását, értékelését és felhasználását jelenti”.¹² A valóságban e meghatározásnak csak egy része valósul meg, mert az OSINT-szervezeteknek jellemzően a hírigények sokfélesége, illetve a sürgető határidők és a – részben a manuális munkamódszerekből eredő – kapacitáshiány miatt nincs lehetőségük olyan forrásadatbázis kiépítésére, amely releváns módon segíthetné a napi munkavégzést, illetve nincsenek olyan, a hírigények széles körét lefedő háttértudás birtokában, amelyek felhasználásával képesek lennének a nyílt információk érdemi értékelésére. Ennek következtében az OSINT hozzáadott értéke sokszor kimerül az internetes keresőmotorok használatának mély ismeretében és a fizetős online tartalomszolgáltatók adta lehetőségek hozzáértő kihasználásában.

¹⁰ Az Oxford University Press által működtetett Oxford Universities honlap a kifejezést a 2016-os év szavának választotta.

¹¹ Open Source Intelligence.

¹² RESPERGER István (szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 120–133.

Az OSINT-szervezethez címzett hírigények nagy többsége a meglévő források felhasználásával is kielégítően megválaszolható, ezért nem helyeződik nyomás az OSINT-szakértőkre a módszertan fejlesztésére és annak szigorúbb alkalmazására. A klasszikus OSINT-tevékenység terepül szolgáló médiafelületeken (pl. hírügynökségeken, online újságokon, kutatóintézetek és agytrösztök honlapjain, sőt az egyéni felhasználók által üzemeltetett blogokon is) az információ a nemzetbiztonsági szolgálatok számára nemcsak könnyebben elérhető, de jobban is strukturált, mint a közösségi médiában, ezért az OSINT-szakértők szívesebben használják azokat. A fejlődést lassítja továbbá, hogy a hírigényt megfogalmazók többsége nincs tisztában a technológiai fejlődés nyújtotta lehetőségekkel. Ez nem is várható el a felhasználóktól, ahogyan a technológia hírszerzési ágak (pl. rádióelektronikai felderítés,¹³ képi felderítés,¹⁴ térinformatikai hírszerzés¹⁵) esetében sem.

E hiányosságok okai nem az OSINT-szakértők hozzá nem értéséből vagy hanyagságából, hanem az internet nyújtotta információszerző lehetőségek az OSINT 1990-es évekbeli kialakulása óta bekövetkezett robbanásában és a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezeti változásainak lassú ütemében keresendőek. A rendelkezésre álló internetes források köre nagymértékben kibővült. A fejlődést a közösségi média térhódítása csak részben generálja, a legfontosabb fejleménynek a „nagy adat”¹⁶ térhódítása tekinthető. Egyebek mellett az online elérhető, nagy adatra épülő speciális adatbázisok, és a nagy adatot különböző szegmensekben felhasználó, jellemzően az „okos” eszközökre (mobiltelefonokra és táblagépekre) optimalizált alkalmazások elterjedése eredményeképpen a nyílt adatszerzés módszertana a 2010-es évek elejétől egyre növekvő mértékben specializálódik az OSINT-on belül.

A „nyilvános forrású információszerző tevékenység” (PAI¹⁷) a nyílt adat és információ értékelését nem vagy csak minimális mértékben foglalja magában. A PAI fókuszában a résztvékenységekhez (pl. SOCMINT) szükséges, illetve a hírigényt megfogalmazó elemző-értékelő, emberi forrásokkal folytatott információszerző,¹⁸ SIGINT, terrorelhárító stb. szervezetek tevékenységéből eredő specializáció áll. A nyílt adatszerző tevékenységet végző, többségükben magas szintű informatikai ismeretekkel rendelkező szakembereknek köszönhetően a nyíltan hozzáférhető információk köre jelentősen kibővül. Ennek köszönhető, hogy a PAI és a kiberhírszerzés (CYBINT¹⁹) határai a külső szemlélő számára elmosódnak. A PAI-szakemberek számára tevékenységük határvonalát a felhasználók által gondatlanul kezelt vagy – akár egy fotón vagy videón – elhelyezett információ jelenti,

¹³ Signals Intelligence – SIGINT.

¹⁴ Imagery Intelligence – IMINT.

¹⁵ Geospatial Intelligence – GEOINT.

¹⁶ Big data: olyan adatállományok halmaza, amelynek mérete és komplexitása miatt a feldolgozás a már meglévő adatbázis-menedzsment eszközökkel vagy tradicionális adatfeldolgozó alkalmazásokkal jelentősen megnehezül.

Mi is az a „Big Data”? Fogalmak, definíciók és egyéb tudnivalók...

<https://nagyadat.blog.hu/2014/03/03/what-is-big-data>; letöltés: 2018.11.15.

¹⁷ Publically Available Information – PAI.

¹⁸ Human Intelligence – HUMINT.

¹⁹ Cyberspace Intelligence.

míg a CYBINT a felhasználó (*célszemély* vagy *látókörbe került személy*²⁰) által nem publikusan tárolt információt a tulajdonos engedélye nélkül szerzi meg.²¹

A PAI-tevékenység során megszerzett információ sokszor – elsősorban harcászati/taktikai szintű felhasználásra – önmagában is felhasználható. Optimális esetben az egyes PAI-információk hadművelleti, illetve hadászati/stratégiai célú felhasználását vagy a felhasználás előkészítését az információk rendszerezésével, szerkesztésével, értékelésével stb. az OSINT-szervezetek (részlegek) végzik. A korszerű nemzetbiztonsági és rendvédelmi tevékenységben az OSINT-tevékenység tehát nagymértékben szegmentálódik, a megszerzett adatok és információk sokfélesége miatt azok – hasonlóan más hírszerzési ágakhoz – már csak előzetes feldolgozást követően használhatóak fel az összadatforrású elemzés-értékelésben.

A PAI-tevékenység nagymértékű specializációja lehetővé teszi, hogy az részben átvegye más hírszerzési területek, különösen a HUMINT (pl. a célszemély közösségimédia-tevékenysége, blogbejegyzései, a vele készített interjúk felhasználása stb.), az IMINT (pl. Google Maps és Bing Maps, internetes fotómegosztó szolgáltatások és az ezeket célzottan felhasználó alkalmazások), valamint a GEOINT (pl. objektumok lokációja vagy infrastruktúrájának felderítése interneten elérhető információk vagy kereskedelmi műholdfelvételek megvásárlásával) szerepét. Az ilyen lehetőségek kihasználására a technológiát jól ismerő szakértőknek van lehetőségük. A PAI-adatok felhasználásának hatékonysága ugyanakkor abban az esetben maximalizálható, ha azokat a hírszerzési ágak tevékenységének támogatására, illetve az általuk szerzett információ kiegészítésére (pl. kontextusba helyezésére) használják fel. Az összadatforrású szemlélet mellett szól az is, hogy a PAI-információkat sok esetben csak a hírszerzési ágak szakemberei képesek teljes mértékben felhasználni, ahogyan például a nyílt forrásból elérhető képek vagy műholdfelvételek esetében.

A SOCMINT térnyerése

A *SOCMINT* a PAI-tevékenység közösségi médiára specializálódott részterülete. A közösségi média fontosságára már a 2012-es „arab tavasz” jellegzetességei is felhívták a figyelmet, de a SOCMINT jelenlegi módszertanának létrehozását az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL/DAESH) terrorszervezet által rendkívüli hatékonysággal és profizmussal végzett, jelentős részben az internetes közösségi médiában megvalósult, toborzó és indoktrinációs célú médiatevékenység tette szükségessé. Az ISIL/DAESH-hez csatlakozott több tízezer külföldi terrorista harcos (FTF²²) közül több ezren európai,²³ észak-amerikai és kaukázusi (orosz)

²⁰ Person of Interest – PoI. A „látókörbe került személy” fogalom használata szerencsésebb, mert segít tudatosítani, hogy egy személy közösségi médiatevékenységének hatóság általi vizsgálata önmagában nem eredményezhet joghátrányt. A „célszemély” kifejezés abban az esetben indokolt, ha a hatóság konkrét, terhelő információval rendelkezik a vizsgált személyről.

²¹ RESPERGER István (szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. p. 164.

²² Foreign Terrorist Fighter. Az ENSZ Terrorrelhárítási Hivatalának (United Nations Office of Counter-Terrorism) 2017. júliusi jelentése szerint 2011 és 2016 között több mint 25 000 FTF csatlakozott az ISIL/DAESH-hez.

EL-SAID, Hamed – BARRETT, Richard: Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria.

http://www.un.org/en/counterterrorism/assets/img/Report_Final_20170727.pdf; letöltés: 2018.11.15.

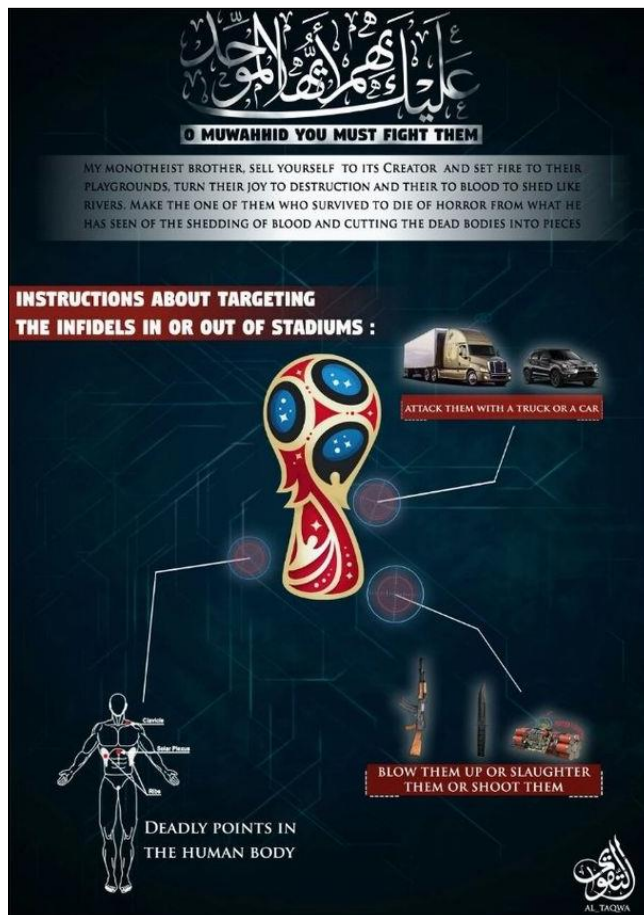
muszlim közösségekből érkeztek, akik a terrorszervezet által a Közel-Keleten létrehozott „Kalifátusból” 2012-től kezdődően egyre erősödő, célzott propagandakampányt indítottak otthon maradt hittársaik körében is.

A külföldi terrorista harcosok a nyugati hatóságok számára sokáig láthatatlan vagy marginálisnak értékelt tevékenységének jelentősége a 2014. májusi (majd 2016. márciusi) brüsszeli, a 2015. januári verviers-i, a 2015. novemberi párizsi és a 2016. júliusi nizzai terrormerényletek hatására vált nyilvánvalóvá. A támadássorozat az ISIL/DAESH a közel-keleti „Kalifátusából” irányította. Az európai terrorellenes intézkedések és az ISIL/DAESH iraki és szíriai területei elleni globális fellépés hatására 2015-től előtérbe kerültek a terrorista propaganda hatására radikalizálódott személyek által magányosan,²⁴ de a terrorszervezet által támogatottan elkövetett támadások.²⁵ A közösségi média kiaknázására irányított új kormányzati erőforrások hozzájárultak egy olyan, párhuzamos társadalom feltárásához, amelyben a többségükben Nyugat-Európában született és nevelkedett, arabul csak kis hányadban beszélő fiatal muszlimok tömegei az ISIL/DAESH és más terrorszervezetek, egyebek mellett a módszert átvevő al-Kaida ideológiáját magukévá teszik és terjesztik, állampolgárság szerinti hazájuk ellen használva fel azokat. A radikális ideológiák mellett a közösségi hálókön a támadások a válságkörzetekben, elsősorban Afganisztánban, a Közel-Keleten és Észak-Afrikában tökéletesített módszertana mellett a nyugati környezetre szabott harceljárások – például a gázolások és késelesések, vagy a tömegközlekedési eszközök ellen kidolgozott merényletek – is gyorsan, közérthető (pl. poszteres, piktogramos, infografikai) formában terjednek. A tömegmédiában és a videojátékokban megszokott kommunikációs és megjelenítési panelek hatékonyságán túl az volt a nemzetbiztonsági szolgálatok fő felismerése, hogy a közösségi médiában megosztott tartalmak kinyeréséhez a meglévő módszerek elégtelenek.

²³ A hágai Nemzetközi Terrorelhárító Központ (International Centre for Counter-Terrorism – ICCT) 2018. áprilisi értékelése szerint 2012 óta 5000 harcos csatlakozott az ISIL/DAESH-hez Európából. COOLSAET, Rik – RENARD, Thomas: The Homecoming of Foreign Fighters in the Netherlands, Germany and Belgium: Policies and Challenges. A hágai Nemzetközi Terrorelhárító Központ (International Centre for Counter-Terrorism – ICCT) jelentése. <https://icct.nl/publication/the-homecoming-of-foreign-fighters-in-the-netherlands-germany-and-belgium-policies-and-challenges>; letöltés: 2018.11.15.

²⁴ Úgynevezett „lone wolf” merényletek. Daniel Byman, az amerikai Brookings kutatóintézet 2017. júniusi szenátusi meghallgatásán kifejtette, hogy a magányos merénylők által elkövetett terrortámadásokban tevékeny szerepet játszanak a Közel-Keleten tartózkodó FTF-ek, akik egyebek mellett tanácsokkal látják el a merénylőket a közösségi médián keresztül. A merényletek megelőzésére a szakértő a közösségi média hatékonyabb monitorozását javasolja. BYMAN, Daniel: Beyond Iraq and Syria: ISIS’ ability to conduct attacks abroad. A szerző amerikai szenátusi meghallgatásának leírata. <https://www.brookings.edu/testimonies/beyond-iraq-and-syria-isis-ability-to-conduct-attacks-abroad>; letöltés: 2018.11.15.

²⁵ Inspired attack. Julian King, az Európai Bizottság Biztonsági Unióért (Security Union) felelős akkori biztosa 2017. decemberi értékelése szerint „közvetlen kapcsolat áll fenn a közelmúltbeli európai támadások és az ISIL/DAESH-hez hasonló terrorszervezetek által ... online terjesztett tartalom között”. Fighting Terrorism Online: Internet Forum pushes for automatic detection of terrorist propaganda. Az Európai Bizottság 2017. december 6-ai közleménye. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5105_en.pdf; letöltés: 2018.11.15.

1. ábra. Példa az ISIL/DAESH által online terjesztett indoktrinációs infografikára (thetimes.co.uk, 2018. június 18.)

A SOCMINT módszertana

Hasonlóan az OSINT kezdeti kialakításának idejéhez, a nemzetbiztonsági és a rendvédelmi szakemberek ismét a HUMINT már jól kidolgozott módszertanához nyúltak segítségül.²⁶ A közösségimédia-platformok sajátosságai miatt a SOCMINT-ot megkülönbözteti a klasszikus OSINT-tevékenységtől, hogy az érdemi információ kinyeréséhez felhasználónévhez kötött online profil szükséges. Ennek következtében az adatszerzőknek a SOCMINT-tevékenységhez olyan fedőprofilokat²⁷ kell létrehozniuk és működtetniük, amelyek nem tartalmaznak információt a valós felhasználókról, de a célszemélyekben és -csoportokban sem

²⁶ A „klasszikus” OSINT-tevékenység kialakítása során például a források osztályozási rendszerét vették át a HUMINT-tól.

²⁷ Cyber handle.

keltének gyanút. Jogi és műveleti biztonsági megfontolásokból a SOCMINT-tevékenység során az adatszerzők fő szabály szerint nem lépnek interakcióba a közösségi médiában. Erre már – indokolt esetben – a virtuális HUMINT-tevékenység során kerül sor. Tehát a SOCMINT az OSINT/PAI egyéb területei és a CYBINT között félúton helyezkedik el abban a tekintetben, hogy a nyilvánosan megosztott információk megszerzésére szakosodik ugyan, de a fedőprofilok használatával megtéveszti a közösségimédia-vállalatokat, valamint a célszemélyeket és -csoportokat.

A SOCMINT-forrásból megszerzett információk elemzés-értékelésében nemcsak az ilyen információk nagy mennyisége jelent kihívást, hanem azok rendszerezetlensége is. Ennek oka, hogy az egyéb, nyílt forrású információkkal ellentétben a SOCMINT-információk forrásául szolgáló közleményeknek elsődleges célja nem a tájékoztatás, hanem az információt megosztó személyek egyéni, szubjektív véleményének közzétevése, illetve jelenlétének erősítése a közösségi térben. A tájékoztatási célból megosztott információk is gyakran csak a kontextus ismeretében értelmezhetőek, és figyelembe kell venni, hogy azokat nem szakértők, hanem az események résztvevői vagy érintettjei teszik közzé. Ezért az adatgyűjtőknek különös gonddal kell dokumentálniuk a megszerzett információkat leíró adatokat (*metaadatokat*). Erre azért is szükség van, mert az információk felhasználói jellemzően az internetről fizikailag leválasztott hálózatokon dolgoznak, ahol nincs lehetőség az információ ellenőrzésére az internetes közösségi médián.

A SOCMINT-jelentéseknél az adatgyűjtők számára olyan sablonokat célszerű rendszeresíteni, amelyek használatával biztosítható a feldolgozás, továbbá az elemzés-értékelés szempontjából releváns adatok és információk, valamint az ellenőrizhetőséget és a visszakereshetőséget biztosító metaadatok könnyen áttekinthető megjelenítése. Ezt indokolja az is, hogy a közösségi média közege dinamikusan változik: a felhasználók (célszemélyek) könnyen változtathatják a felhasználónevüket, a profilképeket, a közösségimédia-oldaluk elérhetőségét (url-jét) stb., ezért ezeket egy adott időpillanatban rögzíteni kell, és meg kell adni azokat az azonosítókat (elsődlegesen a közösségimédia-oldal egyedi azonosítóját, úgynevezett *UID*²⁸-ját), amelyeket a felhasználók nem tudnak módosítani. A közösségi médián megjelenő információ gyakran vizuális jellegű, ezért a célszemélyek által megosztott releváns képek és videók rögzítése is szükséges, mert információkat hordozhatnak az elemzők és más szakértők számára.²⁹ Az adatlapnak minimálisan a 2. ábrán szereplő információkat kell tartalmaznia.

²⁸ Unique Identification. Az UID platformként különböző módokon nyerhető ki, például a Facebook esetében (profile id, page id) az oldal forrásának megtekintése mezőben a profile_id= szöveget követő szám. Az UID kinyerhető a profilon található fotók elérési útjának kimásolásával is. Az UID-ok alapján a Facebook-profil visszakereshető: a facebook.com/profile.php?id= szöveget követően be kell illeszteni az UID-ot. Az így kapott elérési út alapján a böngésző címsorába illesztve a keresett Facebook-profil jelenik meg.

²⁹ Minden szubkultúrának megvan a maga jelképrendszere, amelyek ismerete nélkül nem lehet a közzétételeket értelmezni. A célszemélyek a hovatartozásukat vagy egy adott eseménnyel kapcsolatos állásfoglalásukat is gyakran képekkel fejezik ki.

<https://www.facebook.com/DonaldTrump/>

Donald J. Trump
@DonaldTrump

UID: 153080620724

utolsó aktivitás: 2018. november 9.

Névjegy

SZAKMAI ÉS SZEMÉLYES INFORMÁCIÓ

Politikai információ

Jelenlegi iroda

Jelenlegi jelöltség

Kapcsolat

<http://www.donaldjtrump.com>

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ

Névjegy
This is the official Facebook page for Donald J. Trump

Nem
Férfi

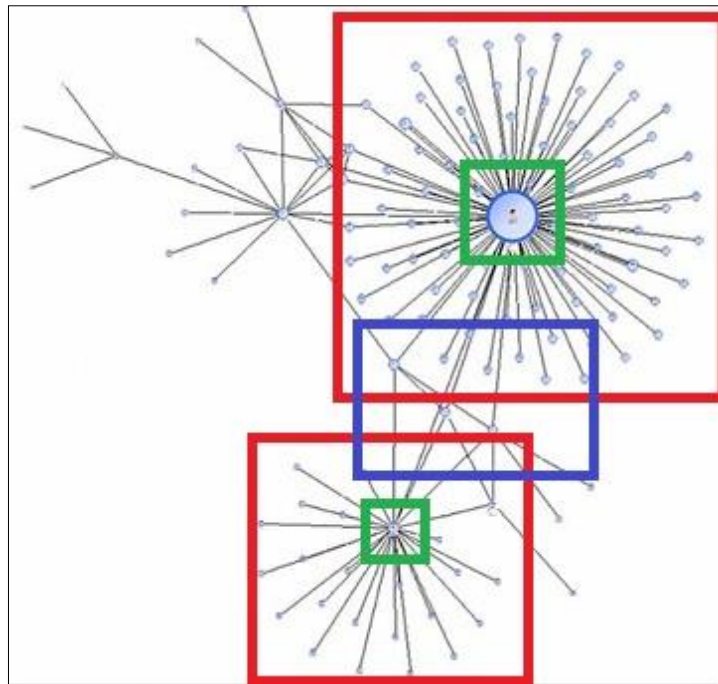
Közszereplő

2. ábra. Egy Facebook-profil adatlapja (minta)
Szerk.: Erdész Viktor

Ezután következnek a célszemély vagy -csoport által megosztott információk az adatlaphoz hasonló formátumban. A megosztott információk esetében mindenképpen rögzíteni kell a megosztás idejét. A megosztott információkat szövegesen is össze kell foglalni. A szöveges összefoglaló minden megállapítását – az értékelést leszámítva – a közösségimédia-profilokon található információkkal kell alátámasztani. Így elkerülhető az adatgyűjtő szubjektivitásának torzító hatása, illetve lehetővé teszi az információk későbbi könnyű visszakeresését, aktualizálását.

A felhasználók által megosztott információk vizsgálatok az ismerősi körre vonatkozó adatok kiemelt jelentőséggel bírnak. A közösségi médián lévő ismerősök, illetve az üzenőfalakon hozzászólók és kedvelők metaadatainak (profilnév, UID stb.) kinyerésével lehetővé válik a kapcsolati háló felrajzolása és elemzése. Erre a célra számos ingyenes és fizetős szoftver áll rendelkezésre, mint például az IBM i2 Analyst's Notebook programja. A metaadatok szoftveres elemzésével lehetővé válik

egyebek mellett a hálózatok kulcsfiguráinak vagy a hálózatok közötti kapcsolattartók azonosítása. Az így megszerzett információk az elemzés hozzáadott értékének tekinthetők, hiszen azok a legegyszerűbb hálózatok kivételével szoftveres segítség nélkül nem lennének láthatóak.³⁰

3. ábra. Csoportok (piros), csoportvezetők/véleményformálók (zöld) és kapcsolattartók (kék) megjelenítése az IBM i2 Analyst's Notebook programban
Szerk.: Erdész Viktor

A SOCMINT-tevékenység csak akkor lehet igazán eredményes, ha állandó kapcsolatban áll a hírszerzés más ágaival: azok információit használja fel és saját információival azokat támogatja. Ez azért is fontos, mert a SOCMINT által vizsgált személyek és csoportok közösségimédia-profiljai sokszor nem utalnak tulajdonosaik valós tevékenységére. Az illegális vagy fedett tevékenységgel gyanúsított célszemélyek vagy -csoportok (hivatalos) kapcsolattartásra a saját névvel létrehozott profilokat, az illegális tevékenységgel összefüggésben használt profilokat pedig álnévvel használják. A profilok felderítéséhez ezért sok esetben minősített információ szükséges, ami leggyakrabban név vagy álnév,³¹ mobiltelefon-szám vagy e-mail cím, illetve fotó.

³⁰ IBM i2 Analyst's Notebook Social Network Analysis. Discover new insights and actionable intelligence from social network data.
<https://www-01.ibm.com/common/ssi/cgi-bin/ssialias?htmlfid=ZZW03174USEN>; letöltés: 2018.12.06.

³¹ Szélsőséges iszlamista harcosok esetében úgynevezett „kunya” vagy „nom de guerre”.

A minősített információ alapján speciális eljárásokkal el lehet jutni a célszemélyek profiljaihoz. A közösségi médián megosztott tartalmak kiegészítő információt jelenthetnek a célszeméllyel kapcsolatban, a nyilvános ismerési kör és az üzenőfalakon megvalósuló kommunikáció pedig lehetővé teszi a hálózatok felderítését. Az így megszerzett és előértékelt SOCMINT-információ tovább gazdagítja a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervezetek összedatforrású adatbázisát.

Ha a közösségimédia-profilon olyan derogáló információt osztanak meg, amely tulajdonosának erőszakos radikalizmusát vagy illegális tevékenységét bizonyítja, a hatóságok a közösségimédia-vállalathoz fordulhatnak a felhasználó adatainak és kommunikációjának kikérésére. A szolgáltatók erre bírósági úton is kötelezhetőek.³² Derogáló tartalom híján erre nincs lehetőség, ilyenkor offenzív CYBINT-módszerekkel (a fiók feltörésével) lehetséges az adatok beszerzése.

A már felderített vagy egyéb módon meghatározott csoportok monitorozásával lehetőség nyílik azok tevékenységének előrejelzésére, véleményének nyomon követésére. Indokolt esetben a nemzetbiztonsági szolgálatok vagy a rendvédelmi szervezetek úgy határozhatnak, hogy az üzenőfalakon észlelt negatív folyamatokat – például a csoport radikalizálódását, erőszakossá válását – a közösségimédia-felületen kísérelik meg ellensúlyozni. Ebben az esetben a jól felépített, a csoport karakterébe illő és korábban a csoport érdeklődési körében releváns módon megnyilvánult fedőprofilokkal megkísérelhető a csoportok befolyásolása. Ez kockázatos lépés, mert a fedőprofilal végrehajtott kommunikáció célja nem lehet nyilvánvaló, illetve a véleménynyilvánítást követően a profil legendájának³³ intenzív tesztelésére kell számítani.

Az automatizálás és a mesterséges intelligencia szerepe

A SOCMINT-információk stratégiai felhasználásához a közösségimédia-profilok manuális, egyenkénti felderítése és monitorozása, valamint elemzés-értékelése önmagában nem elegendő. A SOCMINT-tevékenység során felderített személyek, csoportok és hálózatok száma rövid idő alatt elérheti azt a nagyságrendet, amelynek manuális kezelése meghaladja a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervezetek korlátozott humán erőforrásának a kapacitását. Ezért indokolt olyan célszoftverek alkalmazása, amelyek kiváltják az emberi tevékenység egy részét.

A SOCMINT/PAI-forrású információk tömeges kinyerésében és elemzésében a mesterséges intelligencia fejlett felhasználása, az úgynevezett *gépi tanulás*³⁴ hozott áttörést. A gépi tanulás olyan algoritmusokat alkalmaz, amelyek emberi beavatkozás nélkül képesek mintázatok felfedezésére, ezáltal adatsomagok jelentésének meghatározására. A gépi tanulást alkalmazó szoftverek az adathalmazokon belül felhasználhatóak a hasonló adatok (clusterek) elkülönítésére és az anomáliák

³² Az adatok kikérését általában külön jogszabály (pl. az Amerikai Egyesült Államokban a 18 U.S. Code § 2703.) szabályozza.

³³ A profil adatlapjának, a megadott elérhetőségeknek és az azokhoz köthető egyéb közösségimédia-profilok koherens egésze.

³⁴ Machine learning.

felfedésére, valamint szövegek szemantikai (jelentéstani) elemzésére.³⁵ A gépi tanulás képességeinek egyik fejlett felhasználása a hangulatelemzés,³⁶ ahol az algoritmusok a felderített szövegek szemantikai elemzésével következtetnek a tartalmat megosztó személy vagy csoport vélekedésének pozitív vagy negatív voltára egy eseménnyel vagy jelenséggel kapcsolatban.³⁷

Számos vállalat kínál olyan szoftvereket, amelyek integrált megoldást jelentenek a SOCMINT- és a PAI-források automatizált felderítésére, az információ kinyerésére és a közösségimédia-oldalak (e mellett blogok, csevegőszobák stb.) monitorozására, a kinyert információ ábrákon történő megjelenítésére, elemzés-értékelésére. A szoftvercsomagok egy része fejlett fordítóprogramot is tartalmaz.

Egyes vállalatok a SOCMINT egy-egy részterületére specializálódnak, mint például a fedőprofilok félautomatikus megalkotása és kezelése. Az ilyen szoftverek lehetővé teszik, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervezetek által megalkotott legenda alapján a virtuális személy percek alatt megszülethessen az online térben. A módszerrel biztosítható, hogy nem fordulnak elő a manuális bevétel során nehezen elkerülhető apróbb hibák, következtelenségek. Az ilyen profilok használata akkor indokolt, ha zárt célcsoportba kell behatolni, vagy meg kell kezdeni az interakciót.

Néhány szoftvercsomag a fedőprofilokat tömegesen állítja elő és kezeli. Az ilyen rendkívül fejlett megoldások alkalmazását akkor kell megfontolni, amikor a célszemélyek és -csoportok nagy számban, nyíltan vagy alacsony szintű műveleti biztonság alkalmazásával kommunikálnak (pl. migráció, tüntetések stb.).

A fenti megoldások részében vagy egészében Európában jelenleg az olasz IPS Visionary Intelligence³⁸ és InTheCyber,³⁹ az izraeli Cobwebs Technologies⁴⁰ és Verint,⁴¹ valamint a brit Gamma Group⁴² és British Aerospace Applied Intelligence⁴³ számít piacvezetőnek.

Az OSINT/PAI és a SOCMINT helye a nemzetbiztonsági tevékenységben

Nem lehet egyértelműen és általános érvényűen állást foglalni abban a kérdésben, hogy az OSINT/PAI-tevékenységnek elkülönülten vagy más hírszerzési ágakba, illetve az elemzés-értékelésbe ágyazva kell-e megvalósulnia. Nézetem szerint az OSINT/PAI a nemzetbiztonsági tevékenység szinte minden szegmensének hasznos, sőt egyre inkább elengedhetetlen eleme, amelynek bizonyos szintű ismerete napjainkban minden műveleti munkatárstól elvárható. A komplex OSINT-, illetve

³⁵ TAKÁCS Gergely: Big data (adatvezérelt) elemzési módszerek alkalmazása a nemzetbiztonsági szférában. A szerző előadása a Kutatók éjszakája rendezvénysorozaton, 2018. szeptember 28.

³⁶ Sentiment analysis.

³⁷ OMAND, David – BARTLETT, Jamie – MILLER, Carl: #INTELLIGENCE. Demos, London, 2012. pp. 57–60. https://www.demos.co.uk/files/_Intelligence_-_web.pdf?1335197327; letöltés: 2018.11.05.

³⁸ <https://www.ips-intelligence.com>

³⁹ <http://www.inthecyber.com>

⁴⁰ <https://www.cobwebs.com/>

⁴¹ <https://www.verint.com>

⁴² <https://www.gammagroup.com/>

⁴³ <https://www.baesystems.com/en/cybersecurity/home>

PAI-tevékenység ugyanakkor olyan mértékű specializációt igényel, amely már nem várható el az ágazati szakemberektől, ezért külön szervezeti egységként működtethető optimálisan. A specializáció mértéke indokolhatja az OSINT és a PAI bizonyos szintű szervezeti szétbontását is, hiszen más típusú szakembergárdát igényel a stratégiai/hadműveleti szintű OSINT és az inkább IT-fókuszú PAI. Ennek ellenére indokolt a két tevékenység bizonyos szintű integrációja is, hiszen egymásra kölcsönösen hatnak.

Az OSINT/PAI-tevékenység részének tekinthető SOCMINT szintén speciálisan képzett szakembergárdát kíván, mert a közösségimédia-portálok jellegzetességeinek, valamint a célcsoportok beható ismerete, a fejlesztések nyomon követése az adat- és információfeldolgozási módszertannal kiegészülve már önálló szakmának tekinthető.

A mindennapi feladatok támogatását a merev, bürokratikus jellegű állománytáblákhoz ragaszkodás helyett jobban szolgálná a projektszemléletű megközelítés. Az OSINT/PAI-szervezet egy erre kialakított elkülönített állománykeretből (poolból) a szervezeti egységek által megfogalmazott, konkrét igényeknek megfelelően szakembereket vagy csoportokat delegálna, amelyek a feladat végrehajtásáig támogatnák a munkát.

Összegzés

Az OSINT, a PAI és a SOCMINT egyre gyorsuló fejlődése a nemzetbiztonsági és a rendvédelmi tevékenység komplexitásában az információs forradalom által kiváltott, megszakítás nélküli, exponenciális növekedésének jelentős hányadát képezi. Az általános fejlődés egyik fő jellemzője a részterületek fokozott egymásra hatása. Az új képességek az ellenérdekelt és az ellenséges felek részéről automatikusan új kihívást is jelentenek, tovább gyorsítva a folyamatot és elkerülhetetlenné téve az újabb és újabb szervezeti egységek felállítását.

Az új kihívások és lehetőségek jelentette feladatok nem járnak együtt a költségvetési források gyors ütemű növekedésével. Az új szaktudás megszerzése a meglévő személyi állomány képzésével és külső szakemberek integrációjával is jelentős kihívást jelent, fékezve a lehetőségek kihasználásának ütemét. A mesterséges intelligencia megfontolt, jól előkészített és a megfelelő munkafolyamatokra alkalmazott felhasználása mentesítheti az állományt a rutinmunka – és az adminisztrációs terhek – egy része alól, kapacitást szabadítva fel a komplexebb, magasabb hozzáadott értékét jelentő feladatok végrehajtására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium Kulturális Enciklopédiája.
<http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Posztmodern.htm>; letöltés: 2018.11.15.
- BYMAN, Daniel: Beyond Iraq and Syria: ISIS' ability to conduct attacks abroad. A szerző amerikai szenátusi meghallgatásának leirata.
<https://www.brookings.edu/testimonies/beyond-iraq-and-syria-isis-ability-to-conduct-attacks-abroad>; letöltés: 2018.11.15.

- COOLSAET, Rik – RENARD, Thomas: The Homecoming of Foreign Fighters in the Netherlands, Germany and Belgium: Policies and Challenges. A hágai Nemzetközi Terrorelhárító Központ (International Centre for Counter-Terrorism – ICCT) jelentése. <https://icct.nl/publication/the-homecoming-of-foreign-fighters-in-the-netherlands-germany-and-belgium-policies-and-challenges>; letöltés: 2018.11.15.
- EL-SAID, Hamed – BARRETT, Richard: Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria. http://www.un.org/en/counterterrorism/assets/img/Report_Final_20170727.pdf; letöltés: 2018.11.15.
- Fighting Terrorism Online: Internet Forum pushes for automatic detection of terrorist propaganda. Az Európai Bizottság 2017. december 6-ai közleménye. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5105_en.pdf; letöltés: 2018.11.15.
- <http://www.inthecyber.com>
- <https://www.baesystems.com/en/cybersecurity/home>
- <https://www.cobwebs.com/>
- <https://www.gammagroup.com/>
- <https://www.ips-intelligence.com>
- <https://www.verint.com>
- IBM i2 Analyst's Notebook Social Network Analysis. Discover new insights and actionable intelligence from social network data. <https://www-01.ibm.com/common/ssi/cgi-bin/ssialias?htmlfid=ZZW03174USEN>; letöltés: 2018.12.06.
- KEMP, Simon: Digital in 2018: World's internet users pass the 4 billion mark. <https://wearesocial.com/uk/blog/2018/01/global-digital-report-2018>; letöltés: 2018.11.16.
- LOVÁSZ Dávid: A véleménybuborék jelensége a közösségi médiában. <https://kalauz.lib.pte.hu/velemenybuborek-jelensege-kozossegi-mediaban/#dn01>; letöltés: 2018.11.14.
- Mi is az a „Big Data”? Fogalmak, definíciók és egyéb tudnivalók... <https://nagyadat.blog.hu/2014/03/03/what-is-big-data>; letöltés: 2018.11.15.
- OMAND, David – BARTLETT, Jamie – MILLER, Carl: #INTELLIGENCE. Demos, London, 2012. https://www.demos.co.uk/files/_Intelligence_-_web.pdf?1335197327; letöltés: 2018.11.05.
- Oxford angol értelmező kéziszótár. https://en.oxforddictionaries.com/definition/artificial_intelligence; letöltés: 2018.11.12.
- PARISER, Eli – HELSPER, Ellen Dr.: The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You. A szerző 2011. június 20-ai előadásának pdf-változata. http://www.lse.ac.uk/assets/richmedia/channels/publicLecturesAndEvents/slides/20110620_1830_theFilterBubble_sl.pdf; letöltés: 2018.11.22.
- RESPERGER István (szerk.): A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- RICH, Elaine – KNIGHT, Kevin – NAIR, Shivashankar B.: Artificial Intelligence (Third Edition). Tata MCGraw-Hill, New Delhi, 2009. <https://i4iam.files.wordpress.com/2013/08/artificial-intelligence-by-rich-and-knight.pdf>; letöltés: 2018.11.16.
- TAKÁCS Gergely: Big data (adatvezérelt) elemzési módszerek alkalmazása a nemzetbiztonsági szférában. A szerző előadása a Kutatók éjszakája rendezvénysorozaton, 2018. szeptember 28.

SÁFRÁN JÓZSEF

GONDOLATOK A MAGYAR POLGÁRI HÍRSZERZŐ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ RENDSZER PROBLEMATIKÁJÁRÓL

Bevezetés

A polgári hírszerző elemző-értékelő tevékenység napjainkban egy olyan komplex tevékenységrendszer lett, amelyet nem nélkülözhet egyetlen modern nemzetbiztonsági szolgálat sem, így hazánkban is egyre nagyobb hangsúly helyeződik rá. A nyugati országok, kiemelve az Amerikai Egyesült Államokat, folyamatosan bővítik elemzőállományukat, egyre komplexebb feladatokat ruháznak rájuk és képzik őket. Az említett folyamatokkal párhuzamosan hírszerzésük elméleti és gyakorlati szinten egyaránt dinamikusan fejlődik. A 2001. szeptember 11-i események után az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági rendszere radikális átalakításon ment át. A nemzetbiztonsági tanulmányaik az információrobbanás miatt elérhetőbbé váltak, így más országok is hozzáfértek ismereteikhez, amelyeket később beépítettek saját struktúrájukba.¹ Az elemző-értékelő munka multidiszciplináris, így szükséges, hogy más tudományágak, például a politika-, a jog-, a történelem-, a statisztika-, a gazdaság-, a szociológia-, a pszichológia- és a hadtudomány eredményeit is magas szinten felhasználja munkája során.² A hírszerző elemző-értékelő munka alapjairól, elméleteiről, módszereiről rendkívül sok kiváló tudományos cikk és összefoglalás született hazánkban és a világ más részein is, amelyeket hivatkozásként ez a tanulmány is használ. Az áttekintés helyett érdemes figyelmet szentelni a magyar nemzetbiztonsági rendszer elemző-értékelő elemének problematikáira. Érdemes hangsúlyt fektetni az elemzőknek a hírszerzési ciklusban, az emberi erőforrás menedzsmentjében, a nemzetbiztonsági oktatásban, az elemzési módszerekben és magában az intézményrendszerben betöltött szerepére.

Kifejezetten a modern magyar polgári hírszerzési elemzésről viszonylag kevés irodalom áll rendelkezésre, mivel a túlzott figyelem hátráltatja a munkájukat, de a magyar helyzet sajátosságait és kultúráját, a nemzetközi körülményeket, valamint egyéb hozzáférhető információkat figyelembe véve képesek vagyunk következtetések levonására. A Magyarországra fókuszáló művek főleg az üzleti hírszerzés elemző részével foglalkoznak. Meg kell említenünk még Dr. Rácz Lajost, aki a logikát tekinteti alapnak az elemzés-értékelésben, és egy egyetemi jegyzetet is megjelentetett „Az elemző-értékelő munka módszertana” címmel.³ Írásomban kifejezetten a polgári

¹ VIDA Csaba: Művészet vagy tudomány – gondolatok a hírszerző elemzés-értékelésről. Felderítő Szemle, XI. évfolyam 3–4. szám, 2013. február. p. 139.

<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2012-3-4.pdf>; letöltés: 2018.03.15.

² VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 90–99.

<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>; letöltés: 2018.03.15.

³ VIDA Csaba: Művészet vagy tudomány – gondolatok a hírszerző elemzés-értékelésről. Felderítő Szemle, XI. évfolyam 3–4. szám, 2013. február. p. 139.

<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2012-3-4.pdf>; letöltés: 2018.03.15.

hírszerzésre fogok koncentrálni, azon belül is a külföldi irányba folyó munkáról, főképpen az Információs Hivatalra hivatkozva.

A magyar intézmények és módszerek a rendszerváltás óta folyamatosan követik, másolják a nyugati példákat, de még mindig akadnak hiányosságai a struktúrának, amelyek az elemzési területen is megjelennek. Lázár János, a Miniszterelnökséget vezető egykori miniszter nyilatkozata szerint a kormány Magyarország hírszerzését Közép- és Kelet-Európa legerősebb szolgálatává szeretné fejleszteni,⁴ ezért fontos és időszerű az elemző-értékelő munka állapotanalízise, hibáinak felmérése, kritikájának megfogalmazása, és esetleges megoldások keresése. Ezen kívül a szolgálatokról a társadalom véleménye, hozzáállása még az 1989–1990-es rendszerváltás után sem pozitív – ami valószínűleg a hiányos ismeretek miatt van –, valamint hogy ezek a szervek főleg titokban, a nyilvánosság kizárásával tudják hatékonyan folytatni tevékenységüket. Dr. Vida Csaba szerint pozitív eredményeket a társadalom felvilágosítását illetően a nemzetbiztonsági szolgálatok tudományos elméleteken alapuló rendszerének, illetve az ország biztonságára gyakorolt kedvező munkájuk és érdekérvényesítő képességeik bemutatásával lehet elérni. Tehát a legnagyobb gátló tényező maga a nemzetbiztonsági rendszer.⁵ Tudományos cikkem ezen elmélet mentén tanulmányozza a magyar elemző-értékelő tevékenységet.

Elemzés-értékelés a Kádár-rendszerben

Az 1948-ban megalakult Államvédelmi Hatóság előtti korszakról viszonylag kevés és nem egyértelmű anyag állt a kutatók rendelkezésére, mivel a nemzetbiztonsági rendszer rendkívül atomizált volt, sok szervezet foglalkozott hírszerzéssel, valamint eltérő véleménnyel és információkkal rendelkeztek saját megalakulásuk forrását illetően is. A titkosszolgálati munkát folytató osztályok a két világháború között különböző minisztériumokon belül voltak megtalálhatóak, egységesített szervezeti formájuk a második világháború után jelent meg. Ezen okokból kifolyólag az 1950 előtti időszakra való kitekintést mellőzöm, így csak az 1945 utáni rendszert vizsgálom meg.⁶

A nemzetbiztonsági szolgálatok 1960-tól kezdve gyakorlatiasabban, egyre terebélyesedve növekedtek, specializált területek jelentek meg, ám mindvégig kiszolgálták az államdiktatúrát és a Szovjetuniót. Az 1962-ben megalakult Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség öt csoportfőnökségre tagolódott. A Belügyminisztérium III/I. Csoportfőnökség volt felelős a Magyar Népköztársaság külső hírszerzéséért, a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség foglalkozott a külső elhárítással, a Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnökség alá tartozott a belső elhárítás, a Belügyminisztérium III/IV. Csoportfőnökségének feladata a

⁴ PAPP Zsolt: Erre figyelnek Lázár kémei – itt a teljes jelentés. Napi.hu, 2014.06.24. https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/erre_figyelnek_lazar_kemei_itt_a_teljes_jelentes.582775.html; letöltés: 2018.03.15.

⁵ VIDA Csaba: A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban (Gondolatok arról, hogy miért van szükség nemzetbiztonsági szolgálatokra). Hadtudomány, XXV. évfolyam E-szám, 2015. pp. 221–234. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/19_VIDA_CSABA.pdf; letöltés: 2018.03.15.

⁶ TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. Betekintő, 2011/2. szám. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_2.pdf; letöltés: 2018.03.25.

katonai elhárítás volt,⁷ végül pedig a Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség támogatta a többi csoportfőnökséget operatív technikával.⁸ Mindegyik csoportfőnökségen belül már külön osztályként jelent meg az elemző-értékelő részleg, ezzel jelezve növekvő fontosságát hazánkban is:

III/I-6. osztály: tájékoztatás, értékelés, elemzés;

III/II-9. osztály: elemzés, értékelés, tájékoztatás;

III/III B. önálló alosztály: elemzés, értékelés és tájékoztatás;

III/IV. értékelő, elemző, adatfeldolgozó és propagandaosztály;

III/V. önálló értékelő, ellenőrző, írásszakértői és gazdasági alosztályok.⁹

A modern hírszerzési elemzéseket kutató tudósok közül abban szinte mindenki egyetért, hogy a hírszerzésnek, és azon belül a hírszerzési elemzésnek objektívnak, következetesnek, politikától mentesnek és igaznak (valósnak) kell lennie.¹⁰ Hazánk azonban a Szovjetunió érdekövezetébe tartozó ország, továbbá a Varsói Szerződés tagja volt, így nem volt kérdés a szovjetek főszerere. Az igazi értelme az említett „szövetségeknek” az volt, hogy a csatlósországokban állomásoztatott szovjet katonák és bürokraták segítségével a lehető leghatékonyabban érvényesítsék a szovjetek politikai, katonai és gazdasági érdekeit. Természetesen a befolyás kiterjedt a nemzetbiztonsági rendszerre is, így megállapítható, hogy az 1989-es rendszerváltásig a magyar hírszerzés nem volt önálló, külföldi nyomás alatt állt.¹¹

Tóth Eszternek és Tabajdi Gábornak a korszakkal foglalkozó kutatásait tanulmányozva megállapíthatóak irányok, amelyeket a Szovjetunió jelölt ki számunkra. Fő prioritásként az Amerikai Egyesült Államok, Izrael, Vatikán, Nyugat-Németország és Jugoszlávia iránt folytatott tevékenység volt kívánatos.¹² A politikai vezetés igyekezett a legjobban kihasználni a hírszerzést az ország céljai érdekében, ám ez nem mindig valósult meg – bár gyakran lehetőség volt Magyarország saját érdekeit megjeleníteni a szovjeteknél, még ha csak kis mértékben is. A hírszerzés egyre jobban igyekezett szerepet vállalni a politikai döntésekben, ezáltal erősítve a Magyar Népköztársaság külpolitikai törekvéseit. A szocialista országokkal való versengés a szovjetek kegyének elnyeréséért szintén formáló hatást gyakorolt a hírszerzésre. Nyugati mintákat – beleértve az elemző módszereket – átvettek, ám általában már csak akkor, amikor azok a „kapitalista” államokban bevettek voltak.¹³

⁷ A katonai hírszerzés 1953 és 1990 között a Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnöksége alá tartozott, tehát az egyetlen állambiztonsági szolgálat volt, amelyet nem fedett le a BM III. Főcsoportfőnökség – de ugyanúgy a rendszer része volt.

⁸ TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. Betekintő, 2011/2. szám. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_2.pdf; letöltés: 2018.03.25.

⁹ A hármas ügyosztályok szervezeti felépítése. Gondola.hu, 2002.09.03. https://gondola.hu/cikkek/13017-A_harmas_ugyosztalyok_szervezeti_felepitese.html; letöltés: 2018.03.25.

¹⁰ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 137.

¹¹ TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. Betekintő, 2011/2. szám. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_2.pdf; letöltés: 2018.03.25.

¹² TABAJDI Gábor: Budapest a titkosszolgálatok hálójában 1945–1989. Jaffa Kiadó, Budapest, 2015. p. 176.

¹³ TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. Betekintő, 2011/2. szám. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_2.pdf; letöltés: 2018.03.25.

A szovjet titkosszolgálatok a magyarok által való kiszolgálásáról sajnos viszonylag kevés kutatható információ maradt hátra az utókoroknak. Tabajdi Gábor kutatási során csak elszórtan tudott információt gyűjteni arról, hogy a szovjet nyomásgyakorlók milyen ügyekbe és milyen szempontok szerint szóltak bele, miket kértek. *A szovjet vezetők feltételezhetően a mai Andrásy út – Bajza utca – Lendvai utca – Munkácsy Mihály utca által határolt telket alkalmazták bázisként.* Itt szolgált az Államvédelmi Bizottság (KGB) két későbbi vezetője, Vlagyimir Krjucskov és Jurij Andropov is, kiknek köszönhető, hogy a szovjet titkosszolgálatok a későbbiekben rendkívül magas színvonalon alkalmazták az aktív hírszerzést munkájuk során.¹⁴ Ezért feltételezhető, hogy a belső és külső nyomásra dolgozó hírszerzési elemző-értékelő rendszer torzításokhoz, a nem valós információk megosztásához, félrevezetéshez vezethetett, de mélyrehatóbb kutatás erről még nem áll rendelkezésünkre.

Rendszerellenőrzés alatt tartott elemzők munkája nem képes a politikai döntéseket érdemben támogatni. Más érdekeit elősegítő információk megszerzésével egy ország számára nem lehet pozitív eredményeket elérni, ha azok nincsenek maguk számára vagy a másik országgal közösen hatékonyan felhasználva. Az átpolitizálás ezért egy ilyen rendszerben az elemző-értékelő munka esetlenségét okozza, és nem tudja az elemző módszereket a legtágabb aspektusban bevetni, sok esetben eltűnik a hozzáadott érték. A külső nyomásra meghozott döntések ellentétesek lehetnek egy adott ország érdekeivel. Erőforrásokat kell egy másik, elnyomó nemzet érdekeit célzó munka szükségletében átcsoportosítani, miáltal az elnyomott nem tudja megfelelően kihasználni a rendelkezésére álló erőket. Az elemzésnek mindig az adott állam politikai érdekeit kell szolgálnia. Magyarország tekintetében azonban elmondható, hogy a nagyjából ötvenkénti átrendeződés eredményeként a szovjet megfigyelők, ellenőrök jelen maradtak a hírszerzés irodáiban, ám a hazai tiszték viszonylagos önállósággal tudtak működni, és egyre inkább olyan területek felé terelődtek a fókuszpontok (tudományos hírszerzés, műszaki hírszerzés, gazdasági hírszerzés), amelyek a Magyar Népköztársaság számára fontosak voltak.

Napjainkban a magyar polgári hírszerzés elemző-értékelő része már felnőtt a nyugati mintákhoz, átalakult. Érvényesül Rob Johnston elmélete, miszerint: „*A hírszerzési elemzés az egyéni és a kollektív kognitív módszer alkalmazása az adatok mérlegelése és a hipotézisek ellenőrzése céljából egy rejtett társadalmi-kulturális összefüggésben*”.¹⁵ Látható, hogy érvényesül a folyamat, amely alatt a hírszerző tiszt összeszedi a szükséges információkat a lehető legtöbb forrásból, majd elkészíti a jelentést, azaz a végső terméket. Az elemzés javítására átvették és intenzíven alkalmazzák a kritikus gondolkodást,¹⁶ a strukturált módszereket, valamint együttműködnek más hazai vagy külföldi szervekkel.¹⁷ Az együttműködés

¹⁴ TABAJDI Gábor: Budapest a titkosszolgálatok hálójában 1945–1989. Jaffa Kiadó, Budapest, 2015. pp. 37–38.

¹⁵ JOHNSTON, Rob: *Analytic Culture in the US Intelligence Community: An Ethnographic Study*. Central Intelligence Agency, Washington D.C., 2005. https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/analytic-culture-in-the-u-s-intelligence-community/analytic_culture_report.pdf; letöltés: 2018.03.25.

¹⁶ VIDA Csaba: A kritikai gondolkodás szerepe a hírszerző értékelő-elemző munka során. *Felderítő Szemle*, XI. évfolyam 2. szám, 2012. szeptember. pp. 90–99. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2012-2.pdf>; letöltés: 2018.03.25.

¹⁷ LOWENTHAL, Mark M.: *Intelligence: From Secrets to Policy*. CQ Press, Washington D.C., 2012.

más szervekkel komoly probléma más országokban is – ahogy a 2001. szeptember 11-i események is rámutattak az Amerikai Egyesült Államokban –, ám a legtöbb helyen próbálják az elosztást központosítani, vagy a munkába információmegosztó folyamatokat/szervezeteket beiktatni.¹⁸

A hírszerzési ciklus problematikája

Habár a hírszerzési ciklus akár országonként, térségenként eltérhet, az alaptézise mindenhol megegyezik, mert az a nemzetbiztonsági szolgálatok munkájának az alapja. Az elemzés-értékelés a ciklus egyik legfontosabb pontjává vált. Neve a XX. századból származik, amikor a társadalomtudományok egyre inkább elkezdtek kibontakozni, habár jelen van a hírszerzés korábbi történelmében is. A hírszerzési ciklus alatt – a klasszikus változatát figyelembe véve – azt a körfolyamatot értjük, amikor a döntéshozók megfogalmazzák és leosztják az információigényüket, majd a szolgálatok a kizárólag rájuk jellemző speciális eszközökkel és módszerekkel titokban vagy nyílt forrásból megszerzik az információkat,¹⁹ feldolgozzák, majd továbbküldik elemzés-értékelésre. Az elemző tiszt a különböző forrásokból – emberi kapcsolatok felhasználásából, műszaki hírszerzésből, nyílt forrásból és nemzetközi kapcsolatokból – összerakja a mozaikdarabkákat, majd egy hírszerző jelentést (intelligence report) készít a nyers adatok felhasználásával. Az elkészült dokumentumot eljuttatja a megrendelőnek (visszacsatolás).²⁰ A „fogyasztó” szintén küldhet visszajelzést arról, hasznos volt-e a jelentés, illetve esetleg felhasználta-e valamelyik döntéséhez.

Kevés információ áll rendelkezésünkre a visszacsatolás mennyiségéről és formájáról, ám az Amerikai Egyesült Államok rendszeréből át lehetne venni hatékony módszereket. A politikusoktól származó vélemények létfontosságúak, hiszen ebből tudják a hírszerző szolgálatok, hogy a munkájuk jó irányba halad és értéket termelnek az ország biztonságának érdekében. A kölcsönös kommunikáció nélkül nincs előrelépés, fejlődés, illetve feszültségek keletkezhetnek a folyamat résztvevői között. A döntéshozók ritkán küldenek vissza kommentet a jelentésre, és akkor is általában negatív jellegűt. Ahogy az Amerikai Egyesült Államokban, úgy Magyarországon is alkalmazzák a „bottom line up front” (BLUF) módszert, amelynek a lényege, hogy a dokumentumnak egy rövid, összefoglaló „címet” adnak, amely magában foglalja a tömör lényegét. Így ha a megrendelő csak ránéz, azonnal tudni fogja, mi az, amit az írás tartalmaz. Akit ezek után érdekel, az elolvashatja az egész dokumentumot. Magyarországon a hírszerzési jelentés végén helyezik el az értékelést. Egy, a BLUF alatt található, maximum pár pontból álló „hasznossági index” kiindulási pont lehetne a visszacsatoló rendszer hatékonyabb működéséhez, hisz a legtöbb esetben a politikus nem jut el a dokumentum végéig. A döntéshozók a

¹⁸ JENSEN, Carl J. – McELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 38.

¹⁹ Emberi kapcsolatok felhasználásával szerzett információk (Human Intelligence – HUMINT).

Technikai hírszerzés (Technical Intelligence – TECHINT).

Nyílt forrásból megszerzhető adatok (Open Source Intelligence – OSINT).

²⁰ VIDA Csaba: Létezik-e még hírszerző ciklus? (Miről szól a hírszerzés?) Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október. pp. 43–57.

<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2018.03.25.

mai modern korban rendkívül leterheltek és időhiánnyal küzdenek, ezért küldenek vissza ritkán megjegyzéseket. A fogyasztók nemzetbiztonsági képzésén kívül az Amerikai Egyesült Államok napi szintű jelentését lehetne a magyar polgári hírszerzésnél bevezetni, ezáltal is növelve a hírszerzés fokozottabb felhasználását, valamint a kommunikáció felélénkülését.

Az információs forradalom, az információs társadalom megjelenése átalakította a hírszerzési ciklust, főleg az egyes munkafázisok szakadtak több részre, illetve mellékágak nőttek ki belőlük. A téma kutatói/szakértői közül sokan elvetik a klasszikus hírszerzési ciklus alkalmazását, többek között Richards, Robert M. Clark, Arthur Hulnick és Mark M. Lowenthal. Véleményük szerint a ciklus ebben a formájában már sehol sincs jelen, mindenhol összetett folyamattá vált, és rendkívül szerteágazó tevékenységi körök jelentek meg az egyes fázisoknál, amelyek időben és térben is hatnak egymásra. Mark M. Lowenthal elméletében gyakorlatilag a megváltozott hírszerzési ciklust egy folyamatos visszacsatoló rendszernek nevezi,²¹ amelynek értelmében egyre nagyobb szerep jut egy elemzőnek, aki információkkal látja el a döntéshozót.

Az Amerikai Egyesült Államokat a 2001. szeptember 11-i New York elleni terrortámadás sokként érte. Levonható a tanulság, hogy a különböző nemzetbiztonsági szervek között nem volt olyan csatorna, amelyen keresztül megoszthatták volna egymással a megszerzett létfontosságú információkat. Jellemző volt még, hogy az egyik szerv által megszerzett információ nem került átadásra egy olyan másik szerv számára, amely hasznosíthatta volna. A hasonló tragédiák megelőzésének és a rendszer hatékonyabbá tételének érdekében létrehozták az információegyesítő központokat (Fusion Centers), amelyekben a Központi Hírszerző Ügynökség,²² a Szövetségi Nyomozó Iroda,²³ rendőrtisztek és a magánvállalatok képviselői foglalnak helyet.²⁴

Magyarországon a kommunista rendszerből kilépő rendszerváltás óta a nemzetbiztonsági szervek, habár gyakran átalakultak, gyakorlatilag önálló kis szigetekként működnek. Az 1995. CXXV. törvény egyetlen paragrafusára vagy pontjára sem kötelezi a szolgálatokat a megszerzett információk, hírszerző jelentések megosztására társszolgálattal, így a birtokukban lévő adatokkal szabadon gazdálkodhatnak. A kooperáció szükséges, szervezetszerű és jogszabály által előírt kötelezettség, hiszen elhanyagolása, esetleges „mozaikdarabkák” visszatartása gátolhatja egy ügy előrehaladását. Ha egy szolgálat úgy látja, hogy egy másik szolgálat számára fontos lehet a megszerzett információ, átadhatja azt, ám erre semmi sem kötelezi őt. Ennek oka lehet, hogy Magyarországot nem érte olyan trauma, mint az Amerikai Egyesült Államokat a World Trade Center és a Pentagon elleni támadás során, amely rávilágított a rendszer hiányosságaira. Szükséges lenne idejében felismerni azokat a trendeket, amely az adatok központosításával jár, és ezután a nemzetbiztonsági közösség számára könnyebben elérhetővé teszi.

²¹ LOWENTHAL, Mark M.: *Intelligence: From Secrets to Policy*. CQ Press, Washington D.C., 2012. p. 55.

²² Central Intelligence Agency – CIA.

²³ Federal Bureau of Investigation – FBI.

²⁴ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: *Bevezetés a hírszerzésbe*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 99.

A hírszerzés esetében az Információs Hivatal különösen titkosan kezeli állományát, ügyeit, mindennapi tevékenységét,²⁵ így biztonsági kockázatnak tekinthetne egy olyan elosztó központot, ahol több forrásból származó minősített információk kinyerhetők ellenérdekelt szolgálatok vagy csoportok számára. Véleményem szerint egy közös centrum, ahova szinte minden információt el kellene juttatni, még munkatársi felügyelet mellett is a szolgálatok ellenállásába ütközne.

Magyarország Kormánya 2016-ban az egyre fokozódó migrációs válságot a terrorizmus térnyeréseként értékelte, mert megnöveli a terrorveszélyt Európában, így védekezni szükséges ellene minden fronton.²⁶ A terrorizmus visszaszorítása érdekében nélkülözhetetlen a nemzetbiztonsági és a rendőrségi munka összehangolása, az információk feldolgozása, elemzése, értékelése és tárolása, a hatékonyság növelése az országot fenyegető terrortámadások, illetve terrorgyanús tevékenységek ellen, ezért létrehozták a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központot (TIBEK).

A TIBEK példája jól mutatja, hogy a döntéshozók igyekeznek a terrorizmus elleni küzdelemben effektíven bevonni a nemzetbiztonsági szerveket, és egy olyan fúziós, integrációs központot kialakítani, amely a fenyegetések megelőzése érdekében képes támogatást nyújtani.²⁷ A 2016-ban megalakult TIBEK nem általános fúziós központ, mint az Amerikai Egyesült Államok hasonló szervezetei,²⁸ hanem kizárólag a terrorizmussal kapcsolatos ügyekkel foglalkozik. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája a terrorizmust az egyik fő fenyegetésnek ítéli meg hazánk irányában, tehát a TIBEK megalapítása logikus lépés volt az elhárítás érdekében az információk áramlásának, feldolgozásának, elemzés-értékelésének minél hatékonyabb rendszerkiépítésének lépéseként. Habár a TIBEK létrehozásának célja a terrorizmus elleni harc hatékonyságának növelése volt, egy olyan nem kizárólag részterületekkel foglalkozó információelosztó központként is funkcionálhatna, amelybe a szolgálatok megbízott embereit delegálva csökkentenék az információmegosztás problematikáját, és előidézne a folyékonyabb munkát. A mai magyar viszonyokat figyelembe véve szükséges, hogy ez a létesítmény kimagasló nemzetbiztonsági védelmet élvezzen, kritikus infrastruktúrájának számítson.

Az Amerika Egyesült Államokban már kultúrája van, ezért fontos lenne hazánkban is az érték-elmozdító jelentéseket a politikusoknak helyükön kezelniük, és azokat a döntéseik során meghozott mérlegelési szempontok alappilléreivé tenni. Véleményem szerint ez még nem valósult meg, de a fejlődés megkérdőjelezhetetlen.

²⁵ SZÜCS Péter – SOLTI István: A magyar nemzetbiztonsági szféra és a nyilvánosság. Nemzetbiztonsági Szemle, II. évfolyam 2. szám, 2014. pp. 72–92.

<https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-szemle-2014-2.original.pdf>; letöltés: 2018.03.23.

²⁶ Támogatta a nemzetbiztonsági bizottság a TIBEK főigazgató-jelöltjének kinevezését. Magyarhírlap.hu, 2016.08.30.

http://magyarhirlap.hu/cikk/64715/Tamogatta_a_nemzetbiztonsagi_bizottsag_a_TIBEK_foigazgatojeloltjenek_kinevezeset; letöltés: 2018.03.25.

²⁷ Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ – Bemutatkozás.

<http://tibek.gov.hu/bemutatkozas>; letöltés: 2018.03.25.

²⁸ BARNOSKY, Jason: Fusion Centers: What's working and what isn't.

<https://www.brookings.edu/blog/fixgov/2015/03/17/fusion-centers-whats-working-and-what-isnt/>; letöltés: 2018.03.20.

Az 1995. évi CXXV. törvény²⁹ óta főképp az általános hírszerzési jelentés a meghatározó, azaz a politikából induló megkeresésre összeállított, főképp írásbeli „termék”. Természetesen amennyiben egy döntéshozót mélyebben érdekel az ügy, szóban is kérhet jelentést a műveleti vagy elemző tisztától, ám arról nincs információ, hogy ez mennyire lenne jellemző tendencia. A szolgálatok vezetői rendszeres tájékoztatást adnak a Kormány tagjainak és a parlament Nemzetbiztonsági Bizottságának, ám a közvetlen, mindenre kiterjedő, részletes tájékoztatás esetén elemző munkatársakat is bevonnak.

Az Amerikai Egyesült Államokban minden reggel minősített napi jelentést küldenek az elnöknek, a médiafigyelő vállalkozásokhoz hasonlóan a legfontosabb értesülésekből és elemzésekből álló szerkesztett anyagot kap kézhez. A jelentést a 17 hírszerző szerv elemzőkből álló csoportja válogatja össze, és az elnök egyik legfontosabb programja ennek áttanulmányozása. Az elnök szintén dönthet, hogy elegendő számára az írásos napi jelentés, avagy elemzőket is szeretne meghallgatni az elvégzett munkáról. A szóbeli jelentés előnye, hogy az elnök azonnal kijelölheti a speciális irányokat, így miután az elemzők visszatértek a nemzeti hírszerzési igazgató irodájába,³⁰ az új irányoknak megfelelően tudnak erőforrást allokálni az új feladatokra. Példaként hozva: Bill Clinton az írást favorizálta, míg George W. Bush a szóbelit.³¹

Egy hírszerző jelentés emberek életébe kerülhet, sokak sorsának meghatározó alapkövévé válhat. Éppen ezért rendkívül veszélyes az ország szempontjából, ha a regnáló hatalom nem biztosítja a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékony működését, félvállról veszi az értékeléseiket. Ez alapvetően a politika és a szolgálatok közötti rossz információáramlásban valósulhat meg. Jelentkezhet ez a szolgálatok által küldött hiányos vagy rossz információkban, illetve a döntéshozók nemtörődömségében vagy csak részletek kiemelésében. Problémát okozhat még a nemzetbiztonsági folyamatok ismeretének hiánya, amely okozhat hibás vagy hiányos hírigényeket, amelyek végterméke is tükrözi az alapkérdések minőségét. A színvonalatlan hírszerzői jelentések óriási károkat okozhatnak³² – példaként hozható az Amerikai Egyesült Államok esetében Pearl Harbor, 9/11 vagy az iraki atomerőművek esete, ahol a rossz, félreértelmezett, elbagatellizált információk, rossz információáramlás és visszacsatolás miatt az ország súlyos csapásokat szenvedett, pedig megfelelő előkészületek esetén elkerülhetőek lettek volna a tragédiák.³³

A nemzetbiztonsági szolgálataink rossz működése nem feltétlenül a nem professzionális munka eredménye. A hibák nagy része akkor jön elő, amikor egy szolgálat nem rendelkezik megfelelő személyi állománnyal, képességekkel, pénzügyi forrásokkal. Precedens értékűnek tekinthető a 2015-ös migrációs válság, amikor a magyar szolgálatok a nagy áramló tömeget egyszerűen képtelenek voltak teljes egészében nemzetbiztonsági ellenőrzés alá vonni, így pedig feltételezhetően

²⁹ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500125.TV>; letöltés: 2018.03.20.

³⁰ Office of The Director of National Intelligence – ODNI.

³¹ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 267.

³² HUGHES-WILSON, John: Military Intelligence Blunders. Carroll&Graf, New York, 1999.

³³ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 38.

több terroristagyanús egyén is Európa nyugati részébe tudott szökni. Az új típusú kihívások, veszélyek, fenyegetések ezért gyors módosításra, átalakulásra készítetik a döntéshozókat és a szolgálatokat is. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének „megtérülése” szempontjából szintén fontos a politikusok képzése. Fontos megértetni, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység egy folyamatosan költségesebbé váló, hosszú távon megtérülő befektetés.³⁴

Az Információs Hivatal 2012 és 2018 között a Miniszterelnökség vezetése alatt állt, majd 2018-ban ismét külügyminisztériumi felügyelet alá került. A főképp külföldre vonatkozó információk hasznosítása a külügyhöz történő beáramlással effektívebbé válhat.

Személyügyek

A magyar polgári hírszerzés létszámihiánnyal küzd, ezért 2013 óta rendkívül intenzív a toborzás a különböző szolgálatoknál.³⁵ A hírszerzésbe történő bekerülés rendkívül nehéz és időigényes feladat, rendkívül sok kritériumnak kell megfelelni. Az Információs Hivatal 2018. március 15-én megtekintett honlapja szerint egy leendő nemzetbiztonsági tisztnek a következő felvételi követelményeknek kell megfelelnie:

- *magyar állampolgárság, külföldi állampolgár nem lehet a szolgálatok tagja,*
- *18. életévét betöltötte, de a hivatásos szolgálati viszony felső korhatárát még nem éri el,*
- *cselekvőképes,*
- *állandó belföldi lakóhellyel rendelkezik, tehát külhoni magyarok, kettős állampolgárok belföldi lakóhely nélkül nem lehetnek tagok,*
- *a rendfokozati állománycsoporthoz meghatározott iskolai végzettséggel vagy szakképesítéssel rendelkezik,*
- *egészségi, pszichikai és fizikai szempontból alkalmas,*
- *rendezett családi, illetve magánéletet él,*
- *életvitele nem kifogásolható, és az ezzel kapcsolatos ellenőrzés lefolytatásához hozzájárul,*
- *tudomásul veszi, hogy szolgálati viszonya fennállása alatt szolgálata törvényes ellátását tudta és beleegyezése nélkül, törvényes keretek között ellenőrizhetik,*
- *elfogadja egyes alkotmányos jogainak törvény szerinti korlátozását,*

³⁴ VIDA Csaba: A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban (Gondolatok arról, hogy miért van szükség nemzetbiztonsági szolgálatokra). Hadtudomány, XXV. évfolyam E-szám, 2015. pp. 221–234. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/19_VIDA_CSABA.pdf; letöltés: 2018.03.15.

³⁵ Most jelentkezzen titkosügynököknek! https://index.hu/belfold/2013/05/17/muveleti_tiszteket_keres_a_titkosszolgalat/; letöltés: 2018.03.20.

- a legmagasabb, C típusú nemzetbiztonsági ellenőrzés végzésének vállalása,
- titoktartási kötelezettséget vállal.³⁶

Emellett más fontos alkalmazási feltételeket is felsorolnak, ám ezek is kötelező feltételek, illetve a jövőbeli korlátozásokra hívják fel a figyelmet, a kötelező felvételi követelmények helyett azért kerültek külön alkalmazási feltételek közé. Példaként hozható, hogy a párttagság nem kizáró ok, csak a tisztjelöltnek ki kell lépnie az adott pártból, tehát megváltoztatható. Ezzel szemben egy magyar állampolgárság nem megszerezhető, vagyis a nemzetbiztonsági szervek biztonsági szigorát figyelembe véve nem lehet munkatárs a kettős állampolgársággal vagy más állampolgársággal rendelkező, magát magyarnak valló személy. A fontos alkalmazási feltételek a következőek:

- nem lehetnek tagjai pártnak, politikai tevékenységet nem folytathatnak,
- társadalmi szervezetbe való belépési szándékukat kötelesek előzetesen bejelenteni, s a főigazgató a tagsági viszony létesítését megtilthatja,
- nem folytathatnak olyan tevékenységet, amely a hivatásos szolgálati jogviszonyhoz méltatlan, vagy a szolgálati feladatok pártatlan, befolyástól mentes ellátását veszélyeztetné,
- be kell jelenteniük a gyülekezési törvény hatálya alá eső rendezvényen történő megjelenési szándékukat, s a részvételük megtiltható,
- előzetesen be kell jelenteniük külföldre utazásukat, s az szolgálati és biztonsági érdekből megtiltható, illetőleg korlátozható,
- az előjáró parancsnok által elrendelt időszakban be kell jelenteni a szolgálaton kívüli tartózkodási helyet.³⁷

Mivel közigazgatásban dolgozó egyénekről beszélünk, ezért jogállásukat és egyéb követelményeiket az „1992. évi XXXIII. törvény a közalkalmazottak jogállásáról”,³⁸ valamint a „Fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény”³⁹ szabályozza.⁴⁰

A jelölteknek át kell esniük a legszigorúbb nemzetbiztonsági ellenőrzésen, pszichológiai vizsgálaton alkalmasnak kell bizonyulniuk, valamint többalkalmas szakmai elbeszélgetésen kell tudásukról számot adni. A felsoroltakba tartozóan gyakran alkalmaznak írásszakértőket, és a jelentkezőket hazugságvizsgálatnak is alávetik.

³⁶ Információs Hivatal honlapja – Felvételi követelmények.
<http://www.mkih.hu/felveteli-kovetelmenyek.html>; letöltés: 2018.03.15.

³⁷ Uo.

³⁸ 1992. évi XXXIII. törvény a közalkalmazottak jogállásáról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200033.TV>; letöltés: 2018.03.20.

³⁹ 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról.
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600043.TV>; letöltés: 2018.03.20.

⁴⁰ Információs Hivatal honlapja – Felvételi követelmények.
<http://www.mkih.hu/felveteli-kovetelmenyek.html>; letöltés: 2018.03.15.

Az elemzőknél elvárt az átlagon felüli műveltség, a multidiszciplináris tudományágak ismerete. Egy jó elemző éveket tölt még a hírszerzés módszereinek, technológiáinak, szakmai eljárásainak megismerésével. Hiába rendelkezik magas szintű kreativitással, logikus gondolkodással, gyors helyzetfelismerő képességgel, ezeket a kompetenciákat át kell állítania a hírszerzés működésének metodikájára, ezáltal megkülönböztetve magát egy átlagos tudományos tevékenységet végző embertől. Ennek képessége pszichológiai, szakmai vizsgálatokon szűrhető ki, ám ez újabb gátat emel a jelentkező elé.

Egy vonalas elven dolgozó értékelőnek kiemelt tudással kell rendelkeznie az adott szakterületről, folyamatosan figyelnie kell a változásait. A területi elven dolgozó elemzőnek mindent tudnia kell az adott területről/országról, amelynek irányában dolgozik. A kiváló nyelvtudás elengedhetetlen, ám ez nem mindig valósul meg, mint azzal majd később foglalkozom. Kívánatos olyan tudás, mellyel a célország állampolgára, különösen egyetemi bölcsészhallgató rendelkezik.⁴¹ A nemzetbiztonsági átvilágításon azonban kockázatot jelenthet egy célországban esetlegesen eltöltött hosszabb időszak, amely alatt viszont kellő mennyiségű ismeretet lehet összeszedni.⁴² Javasolt lenne az alaposabb nemzetbiztonsági átvilágítás külföldön hosszabb időt eltöltött jelentkezők esetében, a létszámhiány miatt azonban nehézkes lehet az alapos vizsgálat, ezért vagy kockázatot vállalva felveszik, vagy elutasítják a jelentkezőt.

A polgári hírszerzés területi és vonalas elven épül fel, amely ágakat erősen meghatároz Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája.⁴³ A határozat szerint hazánk számára a fő irányok a következők: *globalizáció, terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközök globális terjedése (prolifерáció), egyes régiók fegyverkezése, déli és keleti szomszédjaink irányába aktívabb külügyi kapcsolatok ápolása, határon túli magyarság közösségének megtartása, kulturális sokszínűség tisztelete, kölcsönös érdekeken nyugvó biztonságpolitikai kapcsolatok, felelősségtudat hazánk szövetségesei és más nemzetközi partnerei iránt, a transzatlanti térség biztonsága, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (North Atlantic Treaty Organisation – NATO) és az Európai Unió (European Union – EU) műveleteiben való részvétel, emberi jogok védelme, a NATO 5. cikkelyének betartása, demokrácia és alkotmány védelme.*⁴⁴

A dokumentum szerint a Magyarországot érintő biztonsági fenyegetések, kihívások, kockázatok a következők: *regionális konfliktusok, tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközök terjedése, globális terrorizmus, pénzügyi stabilitást veszélyeztető hatások, kiberbiztonság, energiabiztonság, globális éghajlat- és környezetváltozás, szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelem, migráció, szélsőséges csoportok.*⁴⁵ A felsorolt területekből levonható az a következtetés, miszerint a jelölt tiszteknek ajánlott valamely területen járatosnak lenniük. A jelenlegi munkakörnyezetet

⁴¹ VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 90–99.

<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>; letöltés: 2018.03.15.

⁴² Például túl sok külföldi ismerős.

⁴³ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf; letöltés: 2018.03.16.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

figyelembe véve azonban nemcsak a magánvállalatoknál, de a nemzetbiztonsági szolgálatoknál is jelentős létszámhiány tapasztalható, tehát nem tudják a meghatározott célokat teljes egészében lefedni. Ezen okból kifolyólag a szervezetek intenzív toborzómunkát folytatnak különböző csatornákon keresztül, a kormány is növelte a költségvetésüket, valamint a megengedett létszámot.⁴⁶

A megfelelő elemző-értékelő tiszt megtalálása létfontosságú a szolgálatok sikeressége szempontjából, létszámuk emelkedése növekvő tendenciát mutat külföldön is.⁴⁷ A potenciális jelölt könnyedén lemorzsolódhat még az alkalmassági szűrőkön, illetve bekerülés esetén számolni kell a magas fluktuációval is. A szakmai szűrők felállításával igyekeznek a tisztjelöltet abba az irányba orientálni, amely szakágon a leginkább szükség van a kompetenciájára, tudására.

A 2014-es migrációs válság és az iszlám dzsihádisták terrorizmus térnyerése miatt Európában fokozódott az arab nyelveket beszélő elemző-értékelő tiszt iránti igény. A nyelvtudás azonban nem jelent automatikus bekerülést. A szolgálatok viszonylag kevés helyről válogathatnak. Magyarországon négy felsőoktatási intézmény kínált 2017-ben „Keleti nyelvek és kultúrák” képzést: az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Szegedi Tudományegyetem. A közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény díjazásáról, illetményeikről szóló 131. paragrafus⁴⁸ alapján egy mesterdiplomával rendelkező, két nyelven felsőfokon beszélő tiszt kezdő fizetése rendfokozattól függően nettó 210 és 300 ezer forint közé fog esni.⁴⁹ Ez az összeg a jelenlegi magyar átlagjövedelem fölé esik, ám egy multinacionális vállalatnál a tiszt számára ennek az összegnek a dupláját is felajánlhatják egzotikus nyelvtudásáért, valamint kevesebb lemondás, megkötés és kötelezettség terheli.⁵⁰ Ráadásul felmondás esetén nem jelenthet nemzetbiztonsági kockázatot, mint egy szakszolgálatot elhagyó munkavállaló.

A létszámhiány okozhat LEAN-folyamatokkal⁵¹ ellenkező munkaerő-elosztást a hírszerzés részlegein belül. Ha egy olyan területen, ahol fontos az idegen nyelv ismerete, ám nem sikerül olyan embert felvenni, aki beszél, akkor ki- vagy át kell képezni személyeket. Egy tiszt kiképzése, felkészítése, profi hírszerzővé válása éveket is igénybe vehet, és az időt még kitolja a szükséges nyelv megtanulása, garancia pedig nincs az illető maradására a már említett magas fluktuáció miatt. Ráadásul a motivációra is romboló hatással lehet a területek közötti mozgatás, ha a

⁴⁶ Most jelentkezzen titkosügynöknek!

https://index.hu/belfold/2013/05/17/muveleti_tiszteket_keres_a_titkosszolgalat/; letöltés: 2018.03.20.

⁴⁷ Central Intelligence Agency – Careers & Internships.

<https://www.cia.gov/careers/opportunities/cia-jobs/index.html>; letöltés: 2018.03.25.

⁴⁸ 2011. évi CXCV. törvény a közszolgálati tisztviselőkről.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100199.TV#ljb0idb73e>; letöltés: 2018.03.25.

⁴⁹ A szerző általános becslése, bizonyos esetekben eltérés tapasztalható.

⁵⁰ SÁFRÁN József: A muszlim migráció okozta eltolódások a magyar nemzetbiztonsági szolgálatoknál. *Hadtudományi Szemle*, 2018. XI. évfolyam 1. szám. pp. 108–123.

http://epa.oszk.hu/02400/02463/00038/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2018_01_108-123.pdf; letöltés: 2018.03.30.

⁵¹ DEMETER Krisztina – JENEI István – LOSONCI Dávid: A Lean menedzsment és a versenyképesség kapcsolata. Budapesti Corvinus Egyetem, Versenyképesség Kutató Központ, 2011.

http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/766/1/Lean_elektronikus.pdf; letöltés: 2018.03.30.

tiszt kedvelt területről átkerül egy kevésbé kedveltre. Ha ráadásul olyan nyelv ismeretével rendelkezik, amelyet az új helyen nem szükséges használnia, abban az esetben a tiszt tudását nem használják ki kellő mértékben.

A hírszerző tisztek motiválására, szakmai fejlődésére pozitív ötlet a nemzetbiztonsági szakma képzésének erősítése, hazai egyetemeken történő tanítása. A Nemzeti Közszerzési Egyetemen a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon belül a Nemzetbiztonsági Intézet meghirdette a nemzetbiztonsági alapképzési, a polgári nemzetbiztonsági alapképzési és a nemzetbiztonsági mesterképzési szakokat. Ezekre a képzésekre középiskolások azonban nem jelentkezhettek, aminek pozitív és negatív hozadéka is lehetnek.⁵² Motiválja a már kötetlenségben dolgozó hírszerző tisztet a fejlődés szempontjából, kibővíti tudását, így nem von el erőforrásokat az Információs Hivatal személyi állományából. Ha lenne lehetőség középiskolából jelentkezni, fennállna a kibukás esélye, valamint a képzés befejezése után csalódást okozhat, ha nem tudnak szakmájukban elhelyezkedni. A középiskolások kizárása azonban gátat szab a nemzetbiztonsági munka polgári szintű megismerésének, egy távoli ismeretlen szigetként fog lebegni a köztudatban a továbbiakban is. Ezen kívül olyan alaptudást szerezhetne magának a hallgató, amelyre a kötetlenségbe kerülés után kisebb hangsúlyt kellene helyeznie a szolgálatnak. Kérdéses még, hogy a szolgálat által nyújtott hosszú képzéshez, tapasztalathoz és a hírszerző tiszt alaptudásához és képzettségéhez mennyit tud még hozzátenni egy nyílt egyetemen történő képzés.

Konklúzió

Csupán néhány problematikus gócpontot vettünk át a magyar polgári hírszerzés elemző-értékelő rendszeréből, ám látható, hogy rendkívül széles elméleti és gyakorlati hiányosságokkal találkozhatunk. A ránk nehezedő új típusú kihívások, átalakuló világrend a nemzetbiztonsági szolgálatokat is új kihívások elé helyezik. A történelmi fejlődés, a metodika, a személyügyek mind olyan területek, ahol Magyarország sikeresen átvett nyugati példákat, ám ezeket folytatni kell, javítani érdemes. A politikában az intézményi átrendeződések, a személyi állomány és a pénzügyi keretek növelése is bizonyítja, hogy a hírszerzés egyre nagyobb figyelmet kap.

A három fő pillér, ahol a legáltalánosabb problémákat látom, az a hírszerző jelentések-elemzések fogadása, megértése, tulajdonságaik ismerete a döntéshozók részéről. A nemzetbiztonsági rendszer oktatásával és megismertetésével a hírszerző elemzések hatékonyabb döntésbe ágyazása válna lehetővé. A második fő probléma a személyügyek gyakorlati kérdése. Egy elemző tiszt számára rendkívül magasak a követelmények, munkája során mindig a maximumot kell nyújtania, ám ennek kompenzálása és motivációjának fenntartása modern, globalizált világunkban egyre nehezebbé válik, és az új típusú kihívásokra sem lehet mindig a megfelelő válasz a költségvetés növelése. A harmadik gond, ami nem csak a magyar rendszer nyúga, az pedig az információmegosztás a szolgálatok között. Látható jelei vannak annak, hogy hatékonyabbá tegyék az elemzést, ám ez még az Amerikai Egyesült Államokban is gyerekcipőben jár, és mondhatni próbafázisban van.

⁵² Nemzeti Közszerzési Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet.
<http://felveteli.uni-nke.hu/nbi/alapkepzes/nemzetbiztonsagi/>; letöltés: 2018.03.30.

Az elemzések színvonalának növeléséhez megoldás lehet egy integráltabb nemzetbiztonsági intézményrendszer, ami óriási kihívást jelent. Gyorsnak és hatékonynak kell lennie, de a törvényi és a biztonsági keretek között kell tudniuk kommunikálni és információt megosztani egymással. Ennek következtében hathatósabban tudnak reagálni a jövő kihívásaira, és olyan információkkal ellátni a felhasználókat, amelyek segítségével és felhasználásával meg tudják tenni a megfelelő lépéseket.⁵³

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1992. évi XXXIII. törvény a közalkalmazottak jogállásáról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200033.TV>; letöltés: 2018.03.20.
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500125.TV>; letöltés: 2018.03.20.
- 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról.
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600043.TV>; letöltés: 2018.03.20.
- 2011. évi CXCV. törvény a közszolgálati tisztviselőkről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100199.TV#ljb0idb73e>; letöltés: 2018.03.25.
- A hármas ügyosztályok szervezeti felépítése. Gondola.hu, 2002.09.03.
https://gondola.hu/cikkek/13017-A_harmas_ugyosztalyok_szervezeti_felepitesi.html;
letöltés: 2018.03.25.
- A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.
http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf;
letöltés: 2018.03.16.
- BARNOSKY, Jason: Fusion Centers: What's working and what isn't.
<https://www.brookings.edu/blog/fixgov/2015/03/17/fusion-centers-whats-working-and-what-isnt/>; letöltés: 2018.03.20.
- Central Intelligence Agency – Careers & Internships.
<https://www.cia.gov/careers/opportunities/cia-jobs/index.html>; letöltés: 2018.03.25.
- DEMETER Krisztina – JENEI István – LOSONCI Dávid:
A Lean menedzsment és a versenyképesség kapcsolata.
Budapesti Corvinus Egyetem, Versenyképesség Kutató Központ, 2011.
http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/766/1/Lean_elektronikus.pdf; letöltés: 2018.03.30.
- HUGHES-WILSON, John: Military Intelligence Blunders.
Carroll&Graf, New York, 1999.

⁵³ JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017. p. 373.

- Információs Hivatal honlapja – Felvételi követelmények.
<http://www.mkih.hu/felveteli-kovetelmenyek.html>; letöltés: 2018.03.15.
- JENSEN, Carl J. – MCELREATH, David H. – GRAVES, Melissa: Bevezetés a hírszerzésbe. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017.
- JOHNSTON, Rob: Analytic Culture in the US Intelligence Community: An Ethnographic Study. Central Intelligence Agency, Washington D.C., 2005.
https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/analytic-culture-in-the-u-s-intelligence-community/analytic_culture_report.pdf; letöltés: 2018.03.25.
- LOWENTHAL, Mark M.: Intelligence: From Secrets to Policy. CQ Press, Washington D.C., 2012.
- Most jelentkezzen titkosügynöknek!
https://index.hu/belfold/2013/05/17/muveleti_tiszteket_keres_a_titkosszolgalat/;
letöltés: 2018.03.20.
- Nemzeti Közszerzési Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet.
<http://felveteli.uni-nke.hu/nbi/alapkepzes/nemzetbiztonsagi/>; letöltés: 2018.03.30.
- PAPP Zsolt: Erre figyelnek Lázár kémei – itt a teljes jelentés. Napi.hu, 2014.06.24.
https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/erre_figyelnek_lazar_kemei_itt_a_teljes_jelentes_582775.html; letöltés: 2018.03.15.
- SÁFRÁN József: A muszlim migráció okozta eltolódások a magyar nemzetbiztonsági szolgálatoknál. Hadtudományi Szemle, 2018. XI. évfolyam 1. szám. pp. 108–123.
http://epa.oszk.hu/02400/02463/00038/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2018_01_108-123.pdf; letöltés: 2018.03.30.
- SZÜCS Péter – SOLTÍ István: A magyar nemzetbiztonsági szféra és a nyilvánosság. Nemzetbiztonsági Szemle, II. évfolyam 2. szám, 2014. pp. 72–92.
<https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/nemzetbiztonsagi-szemle-2014-2.original.pdf>; letöltés: 2018.03.23.
- TABAJDI Gábor: Budapest a titkosszolgálatok hálójában 1945–1989. Jaffa Kiadó, Budapest, 2015.
- Támogatta a nemzetbiztonsági bizottság a TIBEK főigazgató-jelöltjének kinevezését. Magyarhírlap.hu, 2016.08.30.
http://magyarhirlap.hu/cikk/64715/Tamogatta_a_nemzetbiztonsagi_bizottsag_a_TIBEK_foigazgatojeloltjenek_kinevezeset; letöltés: 2018.03.25.
- Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ – Bemutatkozás.
<http://tibek.gov.hu/bemutakozas>; letöltés: 2018.03.25.
- TÓTH Eszter: A politikai hírszerzés szervezettörténeti vázlata, 1945–1990. Betekintő, 2011/2. szám.
http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/teljes_szamok/2011_2.pdf;
letöltés: 2018.03.25.

- VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 90–99. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>; letöltés: 2018.03.15.
- VIDA Csaba: A kritikai gondolkodás szerepe a hírszerző értékelő-elemző munka során. Felderítő Szemle, XI. évfolyam 2. szám, 2012. szeptember. pp. 90–99. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2012-2.pdf>; letöltés: 2018.03.25.
- VIDA Csaba: A nemzetbiztonsági tevékenység szerepe a társadalomban. (Gondolatok arról, hogy miért van szükség nemzetbiztonsági szolgálatokra). Hadtudomány, XXV. évfolyam E-szám, 2015. pp. 221–234. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/19_VIDA_CSABA.pdf; letöltés: 2018.03.15.
- VIDA Csaba: Létezik-e még hírszerző ciklus? (Miről szól a hírszerzés?) Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október. pp. 43–57. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2018.03.25.
- VIDA Csaba: Művészet vagy tudomány – gondolatok a hírszerző elemzés-értékelésről. Felderítő Szemle, XI. évfolyam 3–4. szám, 2013. február. pp. 139–151. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2012-3-4.pdf>; letöltés: 2018.03.15.

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

OROSZORSZÁG MINT GLOBÁLIS SZEREPLŐ?¹

Napjainkban a világ globális átalakulásban van. Ez az átalakulási folyamat számos kérdést vet fel, és többek között ez is adta az ötletet annak megvizsgálására, hogy ebben az átalakulási folyamatban vajon milyen erők, milyen tényezők vesznek részt, továbbá ezeknek az erőknek milyen befolyásuk van, vagy milyen befolyásuk lehet magának a globális átalakulásnak a folyamatára. Hát „*így került a csizma az asztalra*” – szokás mondani.

Ha több oldalról és több szempontból is megvizsgáljuk, hogy manapság mely országok azok, amelyeket „*globális tényezőként*” könyvelhetünk el, akkor a következő kép rajzolódik ki.

Az *Amerikai Egyesült Államok, Kína és Oroszország* az a „*hármás*”, amely különböző, de lényegében azonos szempontok alapján besorolható a globális tényező kategóriába. Nézzük meg, hogy milyen okok, jellemzők játszanak szerepet abban, hogy egy ország globális tényező lehessen.

A kérdés *elméleti megközelítésében számos forrás* is a segítségünkre lehet, én ezek közül az *alábbiakat választottam*.

Zbigniew Kazimierz Brzezinski² lengyel származású amerikai politológus a magyar nyelven is elérhető „*Stratégiai vízió*” című könyvében keresi a választ arra, hogy milyen is lesz a világ azt követően, ha az Amerikai Egyesült Államok globális hegemon szerepe érezhetően meggyengült.

Megítélése szerint *az első számú vetélytárs Kína*, amely egyre magabiztosabb, de még csak fejlődő állam, és amely a „*megfontolás + türelem*” (Szun-ce) elvét vallva viszont egyre erősebb vetélytársnak tűnik. „*Globális névjegyén csak egy tétel: a GDP jelent versenylőnyt*” – állítja Brzezinski. Megítélése szerint „*ha az Amerikai Egyesült Államok nem segíti elő egy egységesebb Nyugat kialakulását, a felaprózódó Nyugat képtelen lesz versenybe szállni Kínával*” – állítja. De végül is optimistán zárja le a „*kínai kérdést*”: „*Amerika még nem Róma, és Kína még nem Amerika Bizánca.*”

Oroszországot illetően már több kételye is akad, mert „*rövid távon problematikusnak tartja, azonban hosszabb távon még pozitív is lehet,*” ha magáévá teszi a nyugati értékeket. *Oroszország kapcsolatát Európával ambivalensnek ítéli*, ami részben az orosz politikai elit geopolitikai orientációja ellentmondásosságából fakad. (Eurázsia felé fordulás kontra szláv népek szövetsége.) Ugyanakkor úgy véli, hogy Oroszországot nem szabad magára hagyni, mert akkor az komoly feszültségek forrásává válhat. Véleménye szerint *Oroszországnak helyzete megszilárdításához szüksége van a Nyugatra*. Viszont „*csak az Amerikai Egyesült Államokhoz kapcsolt*

¹ A tanulmány a Mindenki Hadtudománya Szabadegyetemen 2018. november 8-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Jimmy Carter amerikai elnök nemzetbiztonsági főtanácsadója volt 1977–1981 között.

Európa képes magabiztosan lépni Kelet felé és történelmileg szoros viszonyt kialakítani Oroszországgal” – állítja.³

Richard N. Haass⁴ amerikai diplomata és külpolitikai szakértő véleménye szerint: „*Első látásra a mai világ multipolárisnak tűnhet. A főbb hatalmi játékosok – Kína, az EU, India, Japán, Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok – gyakorlatilag a világ népességének több mint a felét, a globális GDP 75%-át és a globális védelmi kiadások 80%-át foglalják magukban. A látszat mindazonáltal megtévesztő lehet. A mai világ alapjaiban különbözik a klasszikus multipoláris rendszertől: sokkal több hatalmi központ van jelen, és nem kevés ezek közül nem nemzetállam.*”⁵

Haass idesorol többek között olyan globális nemzetközi szervezeteket, mint az ENSZ, a Világbank, de olyan funkcionális szervezeteket is, mint például az OPEC, a Sanghaji Együtműködési Szervezet (!) vagy a Nemzetközi Energiaügynökség. Ugyanakkor megjegyzi, hogy „*Ebben a világban ma még az Amerikai Egyesült Államok a legnagyobb egyetlen hatalomösszpontosító erő, és hosszú ideig az is marad. Évente több mint 500 milliárd dollárt költ katonai erejére – és több mint 700 milliárd dollárt, ha az afganisztáni és az iraki műveleteit is belevesszük –, a világ legerősebb szárazföldi, légi és tengeri haderejével büszkélkedhet. Gazdasága a 14 trillió dolláros GDP-jével a világ legnagyobbja.*”⁶ Véleménye szerint azonban ez az erőkoncentráció sem terelheti el a figyelmet az Amerikai Egyesült Államok vezető szerepének megingásáról és befolyásának csökkenő tendenciájáról.

Kik lehetnének a riválisai? Erről a következőket írja: „*Bizonyos idő elteltével olyan országok, mint Kína rendelkezhetnek olyan GDP-vel, mint az Amerikai Egyesült Államok. De például Kína esetében ez a gazdagság szükségszerűen el fog tűnni az ország igen nagyszámú népességének (amelynek igen nagy részre továbbra is szegény marad) ellátása során, és az nem lesz felhasználható katonai és külföldi projektek finanszírozásához. A politikai stabilitás megőrzése egy ilyen dinamikus, ugyanakkor egyenlőtlen növekedési periódusban nem lesz könnyű.*”⁷

Ami pedig Oroszországot illeti: „*Oroszország már inkább hajlamos lenne egy ilyen szerepet felvállalni, de még mindig készpénzen alapuló gazdasági rendszere és hanyatló népessége, valamint belső belpolitikai kihívásai ebben megakadályozzák*”⁸ – vélekedik Haass.

³ BRZEZINSKI, Zbigniew: Stratégiai vízió – Amerika és a globális hatalom válsága. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2013. Republikánus párti politikus, 16. éve a Külkapcsolati Tanács elnöke.

⁴ HAASS, Richard N.: The Age of Nonpolarity. What Will Follow U.S. Dominance. Foreign Affairs, May/June 2008. p. 2.
<http://acme.highpoint.edu/~msetzler/IR/IRreadingsbank/EmpireOverNonpolarHauss.FA08.x.pdf>;
letöltés: 2018.09.22.

⁵ Uo. p. 3.

⁶ Uo. p. 3.

⁷ Uo. p. 5.

⁸ Uo. p. 6.

„A nagyhatalmi riválisok felemelkedésének további korlátai, hogy ezeknek a nagyhatalmaknak nagy része függ a nemzetközi gazdasági rendszerek működésétől és a politikai stabilitástól. A modern világ integrációs igényei letörik a nagyhatalmi versengést és konfliktusokat”⁹ – zárja le a kérdést a szakértő.

Nézzük meg, hogy miként látják a helyzetet az orosz szakértők.

M. Titarenko és M. Petrovszkij az „Oroszország és Kína egy új világrend tartópillérei” c. írásukban úgy vélik, hogy a javuló amerikai és kínai kapcsolatok¹⁰ semmiképpen sem fenyegetik az orosz gazdasági és biztonsági érdekeket. *Az új, többpólusú világrend felé tendáló országok között új típusú kapcsolatok kell, hogy kialakuljanak, amelyek elősegítik a bizalom erősödését a fejlett országok és a feltörekvő országok között.* Sajnálatos módon azonban új fenyegetések és veszélyforrások jelentek meg, amelyek egyre erőteljesebb fenyegetést jelentenek a globalizációs fejlődési folyamatra. Ebben a helyzetben különösen fontos szerepe és nagy felelőssége van a világ vezető hatalmai közötti dialógusnak és együttműködésnek. A szerzőpáros véleménye szerint *Oroszország és Kína példát mutat* abban, hogy különböző társadalmi-gazdasági rendszerekkel működő két nagyhatalom *új együttműködési modellt tárt a világ elé*, amely nemcsak az ázsiai-csendes-óceáni régióban, de a világ egészében is hozzájárulhat a béke és a stabilitás biztosításához.

Abban szinte valamennyien egyetértenek, hogy a jelenlegi – multipoláris, esetleg nem poláris irányba tendáló – világrend *csak egy jól működő kooperatív multilateralizmus* mellett képes biztosítani a formálódó új világrend megszilárdulását és tartós regnálását.

Az általam felhozott példák is igazolhatják, hogy alapvetően három nagyhatalom képes globális szinten befolyást gyakorolni a globalizációs folyamatokra, ezek pedig *az Amerikai Egyesült Államok, Kína és Oroszország*. A következőkben e „hármából” *kiemelem Oroszországot*, tanulmányom tárgyát, és megpróbálom tényekkel, adatokkal alátámasztani, hogy a címben rejlő kérdőjelet szerintem nyugodtan el lehet felejtetni.

Amikor *globális tényezőt jelentő államról* beszélünk, akkor meg kell vizsgálni, hogy az adott állam stratégiai helyzete, méretei, gazdasági és technológiai képességei, társadalmi és katonai potenciálja, *demográfiai lehetőségei, politikai és diplomáciai befolyása révén mennyire képes az érdekeit érvényesíteni*. Tálás Pétert, a Stratégiai Védelmi Kutatóközpont vezetőjét idézve: *„minél több, az előbbieken felsorolt mutatóban szorít magának helyet az élbolyban, annál nagyobb a befolyása a világrend alakulására.”*

Vegyük sorba ezeket a mutatókat, hogyan is áll Oroszország e tényezők vonatkozásában?

⁹ Uo. p. 6.

¹⁰ Lásd: G-2 vagy „Kimerik”.

Stratégiai helyzetét és méreteit tekintve az Oroszországi Föderáció *a föld legnagyobb országa, két kontinensen, Európában és Ázsiában helyezkedik el.*

Területe: 17 098 240 km², 12 időzónát foglal magában.

Lakossága: 146 804 372 fő, ezzel a 9. helyet foglalja el a rangsorban.

Az Oroszországi Föderáció 18 országgal határos, határainak hossza 62 262 km, ebből 37 636,5 km tengeri és 24 625,5 km szárazföldi.

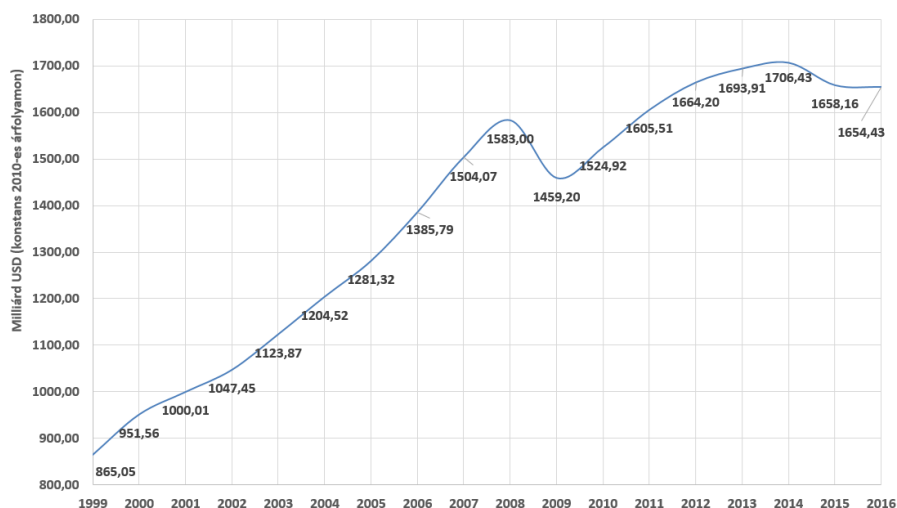
Úgy gondolom, hogy e mutató tekintetében Oroszországnak mindenképpen helye van a rangsor elején.

Gazdasági potenciálja és technológiai képességeit illetően a következő kép rajzolódik ki.

Az új Oroszország a Szovjetunió szétesését követően *gazdasági téren óriási hátránnyal indult*, hiszen a korábbi központi tervutasításos gazdasági modelltől kellett áttérnie a korszerű piacgazdasági modellre. Mindezt úgy, hogy a korábbi Szovjetuniót alkotó nemzetállamok leválásával és gazdasági potenciáljának elvesztésével egy időben gyakorlatilag *teljesen új alapokon kellett újraépítenie az orosz nemzetgazdaságot, átalakítania a tulajdonviszonyokat és létrehoznia az új termelési struktúrákat.* Ezzel párhuzamosan pedig *létre kellett hoznia az új gazdasági modell megalapozását, beindítását és működtetését biztosító jogszabályi háttérrel. Erre gyakorlatilag „ráment” a teljes jelszavak időszeke.*

A külső körülmények sem voltak kedvezőek, hiszen ekkor még a fő bevételi forrást jelentő fosszilis energiahordozók ára mélyponton volt, és a külföldi beruházók se nagyon igyekeztek befektetni Oroszországban. Ennek egyik fő oka a hiányos törvényi háttér, a másik pedig a katasztrofális közbiztonság volt. Ekkor az 1990–1991-ig húzóágazatnak számító *hadiipar is óriási gondokkal küzdött, forráshiány miatt gyakorlatilag nem kapott hazai megrendelést, minimális külföldi megrendeléseit is csak nehézségek árán tudta teljesíteni, a tervezett konverziója pedig lényegében elmaradt.*

A gazdaság jövője szempontjából *kevésbé sikeresnek mondható privatizáció, a pontos gazdaságfejlesztési stratégia hiánya, az általános gazdasági, pénzügyi, kormányzati, közigazgatási és erkölcsi válság Oroszországot 1998-ra gyakorlatilag az összeomlás szélére sodorta,* és ebből kiutat a gyakori miniszterelnök-cserék sem jelentettek. Némi nyugati segítséggel és természeti kincsei egy részének értékesítése révén *Oroszország átvészelte a kritikus első évtizedét, majd Vlagyimir Putyin és Dmitrij Medvegyev elnökségének időszakában szívós munkával és kemény kézzel – az emelkedő kőolajárak segítségével is – sikerült az orosz gazdaságot talpra állítani.* Erről tanúskodik a következő diagram is.

1. ábra. Az orosz nemzeti össztermék (GDP) változása 1999–2016 között¹¹

Nemzetközi viszonylatban történő összehasonlítás céljából álljon itt még egy táblázat.

Sz.	Ország	1990 (millió USD)	2017 (millió USD)
1.	Amerikai Egyesült Államok	5 979 589	18 624 475 7
2.	Kína	360 857	11 232 108 71
3.	Japán	3 139 974	4 940 158
4.	Németország	1 764 967	3 477 796
5.	Nagy-Britannia	1 093 169	2 647 898
6.	Franciaország	1 275 300	2 465 453
7.	India	316 697	2 263 792
8.	Olaszország	1 177 326	1 858 913
9.	Brazília	461 951	1 796 186
10.	Kanada	593 929	1 529 760
11.	Dél-Korea	279 349	1 411 245
12.	Oroszország	516 814	1 283 162 62
13.	Spanyolország	535 101	1 237 255
14.	Ausztrália	311 425	1 204 616
15.	Mexikó	262 709	1 046 922

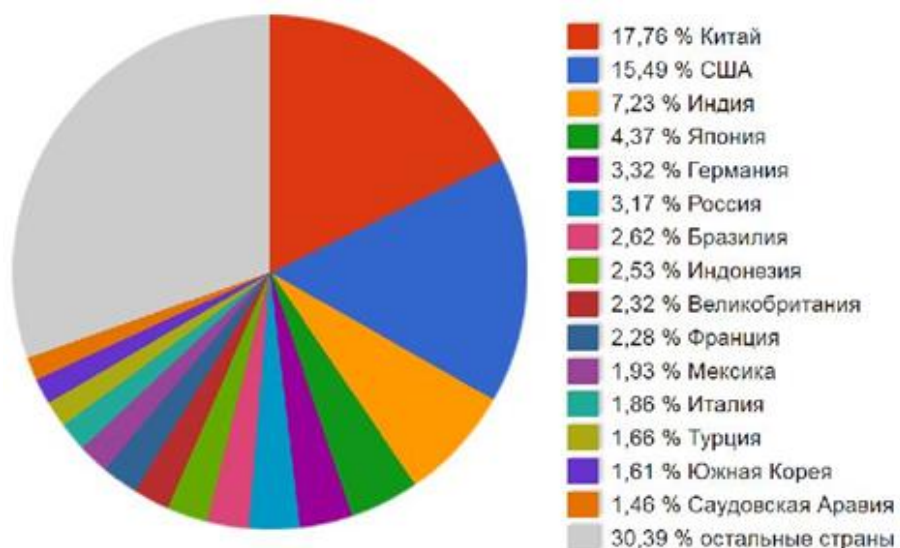
Megj.: a piros számok az egy főre jutó GDP szerinti rangsorban elfoglalt helyet jelentik.

1. táblázat. Az országok GDP szerinti top 15-ös sorrendje – a Világbank adatai szerint¹²

¹¹ JÓJÁRT Krisztián: Az orosz haderőreform értékelése IV. – Védelmi kiadások. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont ELEMZÉSEK 2018/1. p. 3.

[https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_1_Az_orszag_haderoreform_IV_Vedelmi_kiadások_\(Jójárt_K.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_1_Az_orszag_haderoreform_IV_Vedelmi_kiadások_(Jójárt_K.).pdf); letöltés: 2018.09.22.

¹² <https://www.imf.org/external/index.htm>; letöltés: 2018.09.22.

Ennél a mutatónál Kína már megelőzte az Amerikai Egyesült Államokat.

2. ábra. Országok sorrendje a világ GDP-ből való részesedésük aránya szerint, vásárlóerő-paritás alapján¹³

A gazdaság fejlődésére komoly befolyással bírt és bír a jövőben is az *olajár ingadozása*, valamint a még bizonyára *hosszabb ideig tartó szankciók*. Igaz, hogy ez utóbbiaknak volt pozitív hozadéka is, mert az orosz mezőgazdaságra például kifejezetten jótékony hatással voltak.

Mezőgazdasági termék	2015	2016	2017	2017 a 2016. év %-ában
Gabona	74,8	83,1	92,9	111,7
Cukorrépa	34,2	43,6	46,5	106,5
Napraforgó	7,5	8,8	9,4	107,2
Burgonya	8,6	8,5	8,2	97,0
Zöldség	6,4	6,7	7,1	106,6
Háziállat és baromfi (élő súlyban)	11,7	12,3	12,9	105,4
Tej	20,1	20,6	21,4	103,7
Tojás (Mrd db)	31,7	32,1	33,6	104,8

2. táblázat. A mezőgazdasági termelés mennyiségi mutatói 2015–2017 között (millió tonna)¹⁴

¹³ Nemzetközi Valutaalap 2017. évi adatok.

¹⁴ Статистика Сельского Хозяйства России. Vawilon <https://vawilon.ru/statistika-selskogo-hozhajstva/>; letöltés: 2018.09.22.

Az állami szubvenciók 25%-os növelése, a termelés szerkezetének átalakítása révén csaknem minden ágazatában szemmel látható növekedés indult meg. Az elmúlt öt év alatt a mezőgazdaság termelési mutatója összességében 20%-os emelkedést mutat.

A technológiai fejlettség szintje alapján az Oroszországi Föderáció bizonyos területeken (hadiipar, űrkutatás) kimondottan a vezető országok közé tartozik, de a technológia általános fejlettségi szintjét illetően elmarad az élbolytól. Nem véletlen, hogy a folyamatban lévő szankciók egy része is éppen ezen az érzékeny területen sújtja az országot.

Ssz.	Exportőr	Részesedés a nemzetközi fegyverkereskedelemből (%)	
		2008–2012	2013–2017
1.	Amerikai Egyesült Államok	30	34
2.	Oroszország	26	22
3.	Franciaország	5,8	6,7
4.	Németország	7,4	5,8
5.	Kína	4,6	5,7
6.	Egyesült Királyság	3,8	4,8
7.	Spanyolország	2,9	2,9
8.	Izrael	2,1	2,9
9.	Olaszország	2,4	2,5

3. táblázat. A fő fegyverexportáló országok részesedése a világ fegyverexportjából¹⁵

Összességében erről a területről elmondható, hogy bizony „még rezege a léce!”

Katonai potenciálja, de különösen korszerű nukleáris arzenálja révén megítélésem szerint az Oroszországi Föderáció vitathatatlanul az egyik meghatározó globális tényező. Ha megvizsgáljuk, hogy honnan is indult ezen a téren az új Oroszország 1991-ben, bizony elgondolkodtató, hogy hova jutott el mára. A Szovjetuniótól 2,8 milliós haderőt „örökölt”, ki kellett vonnia félmillió katonát az egykori Varsói Szerződés országaiból, egy – mint már korábban jeleztem – általános gazdasági, társadalmi válság viszonyai között kellett átalakítani az ország teherbíró képességeihez jobban igazodó, de még az ország biztonságát garantálni képes haderővé ezt a súlyos örökséget.

¹⁵ CSIKI VARGA Tamás: A hagyományos fegyverek nemzetközi kereskedelmének aktuális jellemzői: bővülő kereskedelem és koncentráló termelés. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont ELEMZÉSEK 2018/19. p. 3.
[https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_19_A_hagyományos_fegyverek_nemzetközi_kereskedelmének_aktuális_jellemzői_\(Csiki.pdf; letöltés: 2018.09.23.\)](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_19_A_hagyományos_fegyverek_nemzetközi_kereskedelmének_aktuális_jellemzői_(Csiki.pdf; letöltés: 2018.09.23.))

Számos haderőreformot követően végül is a Grúzia elleni háborút (2008) követően sikerült kialakítani azt a haderőstruktúrát és megkezdeni a technikai korszerűsítését, amely már megfelel a modern kor követelményeinek. Bár az ország gazdasági helyzete nem tette lehetővé, hogy az első tíz esztendőben haderőfejlesztésre gondoljanak, de a szűkös költségvetési keretek között is megőrizték a nukleáris erő ütőképességét.

A 2000-es évek közepétől kezdődően a gazdasági blokknál már jelzett pozitív belső és külső körülmények hatására a költségvetés jóval nagyobb hányadát lehetett a haderő fejlesztésére fordítani. A tervek szerint 2020–2025 között sikerül majd elérni, hogy a haderő korszerű technikai eszközökkel való ellátása *meghaladja a 70%-os szintet.*

Emlékeztetni szeretném a Tisztelt Olvasót az *idei elnöki üzenetre*, ahol Putyin elnök néhány igen korszerű eszközt mutatott be (Szarmat, Avangard, Kindzsal), amelyek egy része már hadrendben, néhány eszköz pedig kísérleti, illetve gyártási stádiumban van.

Az orosz haderő jelenleg három haderőnemből (Szárazföldi Csapatok, Légi-Kozmikus Erők és a Haditengerészeti Flotta), két önálló fegyvernemből (Hadászati Rakétacsapatok, Légideszantcsapatok), a hadtápstruktúrákból és a haderőnemekhez, fegyvernemekhez nem tartozó speciális rendeltetésű erőkből (Határőrcsapatok, Belügyi Csapatok, polgári védelmi alakulatok) áll.

A haderő létszáma: 1 902 758 fő, ebből katona: 1 013 628 fő, a többi polgári alkalmazott. (Kína hadereje: 2 183 000 fő, az Amerikai Egyesült Államoké: 1 281 900 fő.)

Katonai költségvetés: 47 Mrd USD – plusz „rejtett” kb. 22 Mrd USD, vagyis összesen mintegy 70 Mrd USD. (Kína: 151 /190/ Mrd USD, Amerikai Egyesült Államok: 617 /700/ Mrd USD.)¹⁶

A haderő négy katonai körzetbe és két csoportosításba szerveződik:

Hadászati-hadműveleti parancsnokságok:

- Központi Katonai Körzet;
- Keleti Katonai Körzet;
- Nyugati Katonai Körzet;
- Déli Katonai Körzet;
- Északi Hadászati Csoportosítás;
- Kalinyingrádi Csoportosítás.

¹⁶ A feketével jelzett az induló költségvetési, míg a pirossal jelzett a kiegészített tényleges költségvetési adat.

3. ábra. Katonai körzetek¹⁷

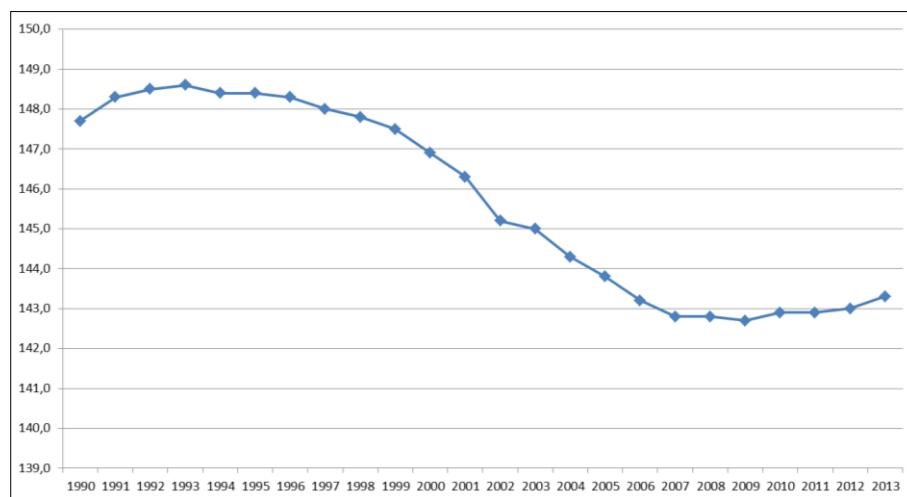
4. ábra. A világ országainak nukleáris potenciálja a robbanófejek számát tekintve¹⁸

¹⁷ <https://www.nato.int/docu/review/2017/also-in-2017/zapad-2017-and-euro-atlantic-security-military-exercise-strategic-russia/files/3570.jpg>; letöltés: 2019.02.01.

¹⁸ <https://newsland.com/user/4296757178/content/ssha-gotovy-primerit-kremliu-iaderniy-namordnik/6156379>; letöltés: 2018.09.23.

Összességében a reformok és a fejlesztések, valamint az új műveleti koncepciók elfogadása eredményeként az orosz haderő napjainkra elérte hadászati-hadműveleti alkalmazhatóságának képességét, ezzel reális kihívást jelenthet – a nukleáris visszatartás/elrettenés állandó fenntartása mellett – a hagyományos és az új típusú, nem lineáris (hibrid) hadviselés terén is, aminek következtében Oroszország a közeljövőben kérdésessé teheti a nyugati hatalmak katonai dominanciáját.¹⁹ Ebben a kérdéskörben mindenképpen globális szereplőnek tekinthetjük Oroszországot.

A demográfiai tényező vonatkozásában Oroszországban már az 1990-es évek közepétől demográfiai krízishelyzet alakult ki, de a lakosság fogyása 2010 körül megállt, és az első kimutatható növekmény 2013-ban már bekövetkezett.

5. ábra. Az oroszországi lakosság népesedési görbéje 1990–2013 között (millió fő)²⁰

Az 1989 és 2010 közötti időszak veszteségeit azonban nehéz lesz pótolni: ekkor az orosz nemzetiségű lakosság létszáma 8 millió fővel csökkent. Az új Oroszország első évtizedében csupán a többségében iszlám lakosú köztársaságok, valamint a pravoszlávok lakta területek közül az örmény és az oszét nemzetiségű területeken volt kimutatható demográfiai növekmény.

A negatív tendencia megtorpanása részben egyes föderációs szubjektumok, elsősorban a kaukázusi adminisztratív terület népességnövekedéséből, részben pedig migrációs növekményből származott. 2012-től kezdődően más közigazgatási területeken is javulni kezdett a demográfiai helyzet. A szakértők véleménye szerint az orosz

¹⁹ DEÁK Anita alezredes: Az orosz katonai gondolkodás átalakulása a 21. században az Oroszországi Föderáció katonai doktrínáinak tükrében. PhD-értekezés, NKE, Budapest, 2018.

²⁰ SZULAKSZIN–KRAVCSENKO: Demográfiai helyzet Oroszországban. Сулакшин С.С., Кравченко Л.И.: Демографическая ситуация в России. Труды Центра научной политической мысли и идеологии. Вып. № 4, май 2014 г. М.: Наука и политика, 2014.

nemzetiségű népesség számottevő növekedése csak a 2020 utáni időszakban várható. Tekintettel arra, hogy a negatív demográfiai mutatók (különösen egy ilyen óriási területű ország esetében) jelentősen veszélyeztethetik Oroszország gazdasági, sőt közvetve katonai potenciáljának bővítési lehetőségeit, a népességen belüli etnikai arányok jelentősebb megváltozása pedig súlyos társadalmi, belpolitikai problémákat is felvethet. Mindezek reális veszélyt jelenthetnek a globális szerepkörből következő orosz érdekek érvényesítésére. Ennek elkerülése érdekében az orosz vezetés számos gazdasági és szociális intézkedéssel igyekszik javítani, kedvezőbbé tenni a demográfiai helyzet tendenciáit.

A fentiek okán megállapíthatjuk, hogy a gazdasági-technológiai kérdéskör mellett ez a terület is a globális tényező szerepére törekvő Oroszországi Föderáció gyengébb oldalai közé tartozik.

A társadalmi, kulturális, vallási területeken meglehetősen sokszínű ország vezetése és maga Putyin elnök is bírja az állampolgárok számottevő többségének bizalmát. Ezt a tendenciát jelentősen erősítette a Krim félsziget Oroszországhoz történő csatlakoztatása érdekében tett határozott vezetői magatartás. Igaz, hogy a nyugdíjkorhatár emelése kapcsán ez a bizalmi tőke érezhetően csökkent, de még mindig jelentősen felülmúlja a jelicini időszakét.

A mélyen vallásos orosz emberek vezetés iránti bizalmának ilyen szinten tartásában komoly szerepet játszik az a tény is, hogy a Putyin–Medvegyev-tandem igen jó kapcsolatokat ápol a pravoszláv egyházzal, amely minden szinten támogatja az állami vezetést.

Vallási hovatartozás szerint	Lakosság %-ában
Pravoszlávok (regisztráltak)	41
Hívók (szervezeti kötődés nélkül)	25
Ateisták	13
Muzulmánok	4,7
Keresztények (görög katolikusok)	4,1
Szunnita muzulmánok	1,7
Felekezeten kívüli pravoszlávok	1,5
Természetimádók	1,2
Buddhisták	0,5
Ó-pravoszlávok	0,5
Protestánsok	0,5
Síita muzulmánok	0,5
Katolikusok (római)	0,5
Zsidók	0,5
Hinduk	0,5
Szekták	0,5

4. táblázat. A lakosság vallási hovatartozás szerinti megoszlása egy 2012-ben végrehajtott felmérés szerint²¹

²¹ <https://megabook.ru/article/Религиозный%20состав%20населения%20России>; letöltés: 2019.02.01.

A vallás még egy viszonylatban szerepel jelentős kohéziós erőként: ez pedig *a külföldön élő oroszajkúak befolyásolása, valamint az orosz/pravoszláv értékrend és érdekek képviselete érdekében történő mozgósítása, amit a putyini vezetés igen ügyesen fel is használ.* Ezt a küldetést a pravoszláv egyház nemcsak a Szovjetunió szétesését követően határokon túlra szorult közel 30 millió volt szovjet állampolgár körében végzi, hanem minden olyan országban, ahol jelentős orosz diaszpóra él.

Az egyházi szereplők mellett *hasonló küldetést teljesítenek az orosz kultúra jelentős, nemzetközileg is elismert kiválóságai* (Anna Nyetrebko, Anasztázia Volocskova, Cickalidze, vagy a közelmúltban elhunyt Igor Hovorostovszkij, Joszif Kobzon), akik az orosz kulturális értékek közvetítése mellett *időnként politikai közvetítő szerepet is betöltenek.* De megemlíthetem a világhírű, hazánkban is többször nagy sikerrel szerepelt Alekszandrov Együttest is, amelynek tagjai *az orosz kultúra igazi „utazó nagykövetei”*, és akik a legtöbbször pozitív irányba befolyásolják nemzetközi viszonylatban az Oroszországról alkotott képet. De ide sorolhatom a kiváló orosz sportolókat is, akik – az utóbbi időszak gyakran politikai felhangú – doppingbotrányai ellenére sok dicsőséget szereztek hazájuknak. Ilyen szempontból jelentős esemény volt a labdarúgó-világbajnokság is, amelynek során mind a sportolók, mind az orosz házigazdák és a rengeteg önkéntes segítő javította az orosz valóságról kialakított képet.

Mindezen értékek ellenére *még mindig nem eléggé vonzó az orosz életforma, értékrend és mindazok az értékek, amelyek megérdemelnék, hogy a szélesebb közvélemény is megismerje.* Persze ebben még sokáig komoly szerepe lesz *az oda-vissza folyó információs háborúnak is.*

Mindezekkel együtt úgy gondolom, hogy ez a terület is az Oroszországi Föderáció globális szerepének erősítését szolgálhatja.

Végezetül: *az én olvasatomban igen fontos tényező lehet a globális szerep betöltésében az Oroszország által végzett politikai és diplomáciai tevékenység.* Ezen a területen Moszkva igen jó pozíciókkal rendelkezik. A 2. világháború egyik győztes országaként kivívott tagság megöröklésével *gyakorlatilag vétőjoga van az egyetlen globális nemzetközi szervezet, az ENSZ Biztonsági Tanácsában,* ahol akár egyedül is megakadályozhatja, hogy érdekeivel szembeni döntést fogadjanak el. Igaz, ennek a fordítottja is igaz: Oroszország se tudja a többi állandó tag ellenére érvényesíteni elképzeléseit, viszont lehetősége van arra, hogy bizonyos mértékig befolyásolja a folyamatokat.

Más fontos nemzetközi szervezetekben viselt tagsága (WTO, G20-országok) révén is határozottabban tudja képviselni *globális szinten az orosz érdekeket.* Ugyancsak fontos és jól kihasználható a különböző nagyságrendű *regionális szervezetben* viselt tagsága, némelyikben (FÁK, Kollektív Biztonsági Szerződés, SESZ, BRICS, Eurázsiai Gazdasági Unió, EBESZ) pedig vezető vagy meghatározó szerepe van. Az orosz külügyi diplomácia is kitermelt néhány olyan nagy egyéniséget, akik komoly tekintélyt szereztek hazájuknak (Jevgenyij Primakov, Szergej Lavrov).

Az orosz globális szerepvállalási törekvés *egyik látványos megnyilvánulása volt a szíriai szerepvállalás*. Ott az orosz érdekek képviselője mellett (tengerészeti és légbázis) gyakorlatilag sikerült megsemmisíteni az iszlám állam fegyveres alakulatait, biztosítani Aszad elnök „túlélését” – legalábbis a választásokig –, és a végleges rendezés érdekében a szíriai háború olyan szereplőit tárgyalóasztalhoz ültetni, mint a török és az iráni elnök, a szír kormány, az ellenállók egy része és maga az orosz elnök. Számos úgynevezett „*forró ponton*” *jelen voltak és vannak az orosz békefenntartók* – igaz, azok jelenléte és tevékenysége nem mindig nyeri el a nemzetközi közösség tetszését.

Több *globális vagy regionális fenyegetést* jelentő kérdésben – például a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem, Észak-Korea féken tartása, az iráni probléma kezelése, az ázsiai–csendes-óceáni térség békéjének biztosítása, a tömegpusztító fegyverek csökkentése, Ukrajnai helyzet stb. – nem lehet kihagyni a rendezésből Oroszországot. Moszkva, ha néha nehezebben is, de *ezeket a területeken és ezekkel az eszközökkel képes biztosítani érdekeinek (vagy érdekei egy hányadának) érvényesítését és globális szerepvállalásának erősítését*.

Összegezve: az általam felvázolt hat mutató közül Oroszország kettőben határozottan, kettőben még elfogadhatóan az élbolyhoz tartozik, míg két területen (mindkét terület az úgynevezett „Hard power” kategóriájába sorolható) meglehetősen lemarad két nagy riválisától, az Amerikai Egyesült Államoktól és Kínától. E problémás területekkel együtt azonban hiba lenne leértékelni és azt állítani, hogy Oroszország nem globális szereplő. Soha ne kelljen ezt „élesben” kipróbálni!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BRZEZINSKI, Zbigniew: Stratégiai vízió – Amerika és a globális hatalom válsága. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2013.
- CSIKI VARGA Tamás: A hagyományos fegyverek nemzetközi kereskedelmének aktuális jellemzői: bővülő kereskedelem és koncentráció termelés. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont ELEMZÉSEK 2018/19. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_19_A_hagyományos_fegyverek_nemzetközi_kereskedelmének_aktuális_jellemzői_\(Csiki\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_19_A_hagyományos_fegyverek_nemzetközi_kereskedelmének_aktuális_jellemzői_(Csiki).pdf); letöltés: 2018.09.23.
- DEÁK Anita alezredes: Az orosz katonai gondolkodás átalakulása a 21. században az Oroszországi Föderáció katonai doktrínáinak tükrében. PhD-értekezés, NKE, Budapest, 2018.
- HAASS, Richard N.: The Age of Nonpolarity. What Will Follow U.S. Dominance. Foreign Affairs, May/June 2008. <http://acme.highpoint.edu/~msetzler/IR/IRreadingsbank/EmpireOverNonpolarHauss.FA08.x.pdf>; letöltés: 2018.09.22.

- <https://megabook.ru/article /Религиозный%20состав%20населения%20России;> letöltés: 2019.02.01.
- <https://www.imf.org/external/index.htm>; letöltés: 2018.09.22.
- JÓJÁRT Krisztián: Az orosz haderőreform értékelése IV. – Védelmi kiadások. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont ELEMZÉSEK 2018/1. [https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_1_Az orosz haderőreform IV_ Védelmi kiadások_\(Jójárt K.\).pdf](https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKK_Elemzések_2018_1_Az%20oroszhaderoreformIV_Vedelmi%20kiadasok_(JojartK.).pdf); letöltés: 2018.09.22.
- Nemzetközi Valutaalap 2017. évi adatok.
- SZULAKSZIN–KRAVCSENKO: Demográfiai helyzet Oroszországban. Сулакшин С.С., Кравченко Л.И.: Демографическая ситуация в России. Труды Центра научной политической мысли и идеологии. Вып. № 4, май 2014 г. М.: Наука и политика, 2014.
- ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic security. <https://www.nato.int/docu/review/2017/also-in-2017/zapad-2017-and-euro-atlantic-security-military-exercise-strategic-russia/files/3570.jpg>; letöltés: 2019.02.01.
- Статистика сельского Хозяйства России. Vawilon <https://vawilon.ru/statistika-selskogo-hozjajstva/>; letöltés: 2018.09.22.
- США готовы примерить Кремлю ядерный намордник. <https://newsland.com/user/4296757178/content/ssha-gotovy-primerit-kremliu-iadernyi-namordnik/6156379>; letöltés: 2018.09.23.

SZILÁGYI BÉLA TAMÁS

AZ OROSZ HADERŐ MODERNIZÁCIÓJA¹

BEVEZETÉS

Dolgozatom célja bemutatni azt a modernizációs folyamatot, amely az érdekérvényesítés, a szuperhatalmi – vagy birodalmi – státusz helyreállításának eszközüvé hivatott emelni az orosz fegyveres erőket. A témában folytatott kutatásaim során igyekeztem feldolgozni többek között a jelentősebb doktrínákat és stratégiákat. Megvizsgáltam az ország geostratégiai környezetét, ami segíthet megérteni Oroszország szándékait, illetve motivációját. Indokoltnak éreztem ugyanakkor néhány olyan történelmi vonatkozás megemlítését, amelyek alapvető hatással voltak a sajátos orosz gondolkodás kialakulására, és a mai napig meghatározóak Moszkva biztonság- és védelempolitikai tervezésében.

Meggyőződésem, hogy az orosz haderő reformja nem szükségszerűen csak a konvencionális elretentést és a NATO-val való paritás megteremtését célozza. Utóbbira gazdasági és demográfiai képességeiből adódóan belátható időn belül az ország nem is lenne képes. Ahogyan azonban azt Grúzia, Ukrajna és Szíria példái is mutatják, az atomfegyver mellé felzárkózott az erőikivetítéshez szükséges hagyományos képességek – korlátozott – tárháza, amelyet Moszkva nemcsak képes, de fokozódó mértékben hajlandó is bevetni érdekei védelmében. Dolgozatomban bemutatom az Anatolij *Szergyukov* nevével fémjelzett reformprogramot, valamint annak utóéletét a Sojgu-érában.

OROSZORSZÁGRÓL RÖVIDEN

„A politikai földrajz a maga tudományos eszköztárával szolgáltatja a helyzetleírásokat, az adatok elemzését, a földrajzi környezet mindenoldali vizsgálatát, figyelembe véve a fennálló hatalmi érdekviszonyokat, míg a geopolitika mindezek alapján a döntések és kivitelezések mikéntjét fogalmazza meg.”²

Elemzésem szempontjából kiemelten fontos a fenti axióma szem előtt tartása, hiszen Oroszország a világ legnagyobb kiterjedésű országa a maga 17 millió négyzetkilométerével, több mint 22 000 kilométer szárazföldi határral és majd 38 000 kilométer partvonalával. Az arányok érzékeltetésére: ez nagyjából Marokkó atlanti-óceáni partvonalától Irán középvonaláig terjedő földterületet jelent!³ Ahogyan a *Nagy László* ny. mk. ezredes – *Somogyi Tamás* szerzőpáros fogalmaz, ez egyszerre rejt komoly lehetőségeket, de jelentős kihívásokat is.⁴

¹ Jelen tanulmány a szerző 2018-ban, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok Tanszéken azonos címen írt diplomamunkájának szemelvénye.

² SISELINA, Ljubov (szerk.) – GAZDAG Ferenc (szerk.): Oroszország és Európa – Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004.

³ The true size of Russia. <https://thetruesize.com/>; letöltés: 2017.09.25.

⁴ NAGY László – SOMOGYI Tamás: Az orosz geopolitika és a fegyveres erők reformja (1–2.) Honvédségi Szemle, 2017/3. szám. pp. 25–38.; 2017/4. szám. pp. 39–51.

1. ábra. Oroszország a világban⁵

Nem véletlen a népesség területi eloszlása sem, amelynek jelentős hányada az ország nyugati – európai – területére koncentrálódik, illetve onnan nyúlik kelet felé, a kedvezőbb éghajlatú és infrastruktúráisan a szibériai térséghez viszonyítva jobban kiépített kazah és mongol határ mentén. Ezen a kelet–nyugati sávon jelentős, de elszigetelt településeket találunk.⁶

Az orosz társadalom maga rendkívüli diverzitást mutat mind etnikailag, mind felekezetiileg. A 2010-es népszámlálási adatok szerint az ország lakosságának 77,7%-a vallja magát orosznak, míg 3,7%-a tatár, 1,4%-a ukrán, 1,1%-a baskir, 1-1%-a csuvas és csecsen, míg 14,1%-a egyéb. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az Oroszországi Föderáció területén közel 200 nemzeti és/vagy etnikai kisebbséget tartanak számon.⁷ A multietnikus társadalom mellett azonban sokkal nagyobb fenyegetést jelent az ambiciózus orosz reformokra az egyszerre öregedő és fogyó népesség. Az 1989–2002 közötti időszakban a születések száma 43%-os csökkenést mutat. Ennek következménye, hogy míg 2005-ben több mint 1,2 millióan érték el a sorkatonai szolgálat korhatárát, addig számukat 2017-re alig több mint 600 ezerre becsülték!⁸

https://honvedelem.hu/files/files/63128/hsz_2017_3_beliv_025-038.pdf; letöltés: 2017.10.15.

https://honvedelem.hu/files/files/64203/hsz_2017_4_beliv_039_051.pdf; letöltés: 2017.10.15.

⁵ CIA: The World Factbook. Central Asia: Russia.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>; letöltés: 2017.09.25.

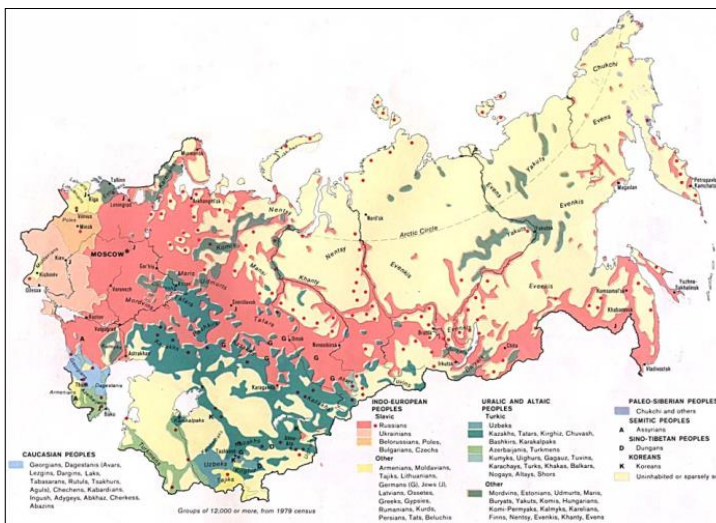
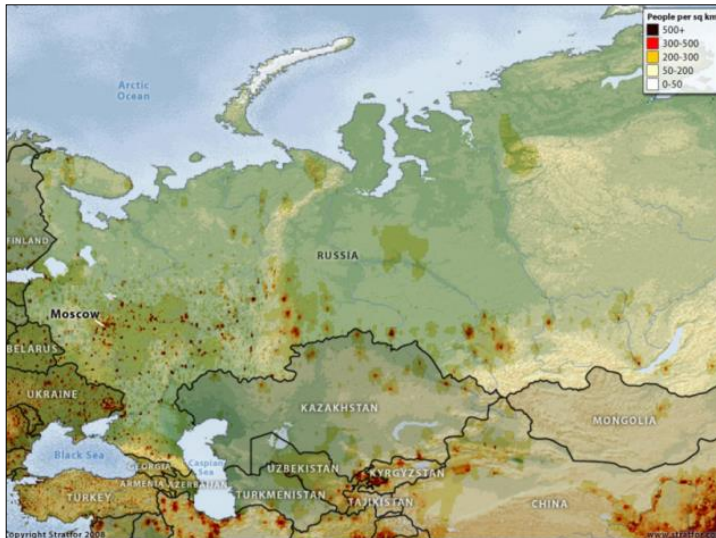
⁶ Uo.

⁷ CIA: The World Factbook. Central Asia: Russia.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>; letöltés: 2017.09.28.

⁸ GILES, Keir: Where have all the soldiers gone? Russia's Military Plus versus Demographic Reality. Conflict Studies Research Centre, Defence Academy of the United Kingdom, October 2006.

https://www.files.ethz.ch/isn/94460/06_Oct_3.pdf; letöltés: 2017.10.15.

2. ábra. Oroszország térsége lakosságának népsűrűsége (felső ábra), valamint a volt Szovjetunió lakosainak nemzetiségi megoszlása (alsó ábra)⁹

Gazdaság

A Szovjetunió bukását követően az 1990-es években megkezdődött az átállás a piacgazdaságra, a stratégiai szektorokban (energia, közlekedés, bankrendszer és a védelmi szektorhoz köthető iparágak) azonban megtartották az állami befolyást.¹⁰

⁹ ABLAKA Gergely: Oroszország biztonságpolitikája. Előadás, NKE, 2016.12.03.

¹⁰ CIA: The World Factbook. Central Asia: Russia. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>; letöltés: 2017.10.07.

A stratégiai szektorok felett gyakorolt központi ellenőrzés dacára (vagy éppen annak eredményeként) az orosz gazdaság rendkívüli mértékben kitétt a nemzetközi piaci változásoknak. Oroszországnak ezt a fajta sebezhetőségét emeli ki *Sz. Bíró Zoltán* is, amikor a három úgynevezett stratégiai kiszolgáltatottsági tényezőről, a globális energiapiacról, a külső hitelpiacokról és a fejlett technológiák piacáról ír a „*Kis orosz válságtan*” című elemzésében.¹¹ (Példa: az ország 2016. évi közel 270 Mrd USD értékű exportjának majd 55%-át, 151 Mrd USD-t az olaj, a földgáz, valamint a szén és egyéb bányai termékek adták!)¹²

Ez a kitétség kiválóan tetten érhető az ukrajnai konfliktus 2014-es kirobbanása után hozott kereskedelmi szankciók, valamint a világpiaci környezet átalakulásának – az olaj világpiaci árának zuhanása¹³ – hatásaiban, amelyek együttes eredményeként az orosz külkereskedelmi mérlegtöbblet 20 Mrd USD-ról 2017-re 5 Mrd USD alá csökkent.¹⁴ Ezek után az ország gazdaságának visszaesése¹⁵ rendkívül kényes időben érte a moszkvai vezetést.

Az ambiciózus „Állami Fegyverzeti Program”¹⁶ keretében 285 Mrd USD értékben irányozták elő új fegyverrendszerek tervezését, kutatás-fejlesztését, beszerzését, valamint a meglévő eszközpark modernizációját 2020-ig. A program második, 2016–2020 közötti szakaszában tervezett beruházási arány eléri a 70%-ot. A tervezett ütemet az ország gazdasága valószínűleg nem lesz képes biztosítani. Erre enged következtetni az orosz pénzügyminisztérium közleménye is, miszerint nominálértékén befagyasztották a 2017–2019-es védelmi költségvetést, így az reálértéken csökkenést eredményez.¹⁷ Nem véletlenül, hiszen a programot a GDP majd 6%-os növekedési ütemére tervezték, amely azonban 2014-re 0,6%-ra esett vissza.¹⁸

¹¹ SZ. BÍRÓ Zoltán: *Kis orosz válságtan*. Népszabadság, 2015.01.10.
<http://nol.hu/gazdasag/kis-orosz-valsagtan-1508849>; letöltés: 2017.10.07.

¹² OEC: Russia.
<http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/rus/>; letöltés: 2017.10.07.

¹³ Crude Oil Prices — 70 Year Historical Chart.
<http://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>; letöltés: 2017.10.07.

¹⁴ Russia Balance of Trade.
<https://tradingeconomics.com/russia/balance-of-trade>; letöltés: 2017.10.07.

¹⁵ Russia GDP Annual Growth Rate.
<https://tradingeconomics.com/russia/gdp-growth-annual>; letöltés: 2017.10.07.

¹⁶ GORENBURG, Dmitry: *Russia's State Armaments Program 2020: Is the Third Time the Charm for Military Modernization?*
<https://russiamil.wordpress.com/2010/10/12/russia%E2%80%99s-state-armaments-program-2020-is-the-third-time-the-charm-for-military-modernization/>; letöltés: 2017.10.07.

¹⁷ STEWART, Vincent R.: *Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations*. Defense Intelligence Agency, 2017. pp. 20–21.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.07.

¹⁸ MARTENS, Maria: *Russian military modernization*. NATO Science And Technology Committee, General Report, 2015.
<https://www.nato-pa.int/sites/default/files/documents/2015%20-%202017%20STC%2015%20E%20REV%201%20FIN%20-%20RUSSIAN%20MILITARY%20MODERNISATION%20-%20MARTENS%20REPORT.docx>; letöltés: 2017.10.07.

Az ütemterv tarthatatlanságát látszik alátámasztani Putyin elnök immáron 4., a 2018–2027 közötti időszakra szóló *Állami Fegyverzeti Programjának* terve is.¹⁹ A hirtelen piaci változások hatásainak enyhítésére ugyanakkor rendelkezésre áll az Orosz Központi Bank közel 460 Mrd USD értékű stratégiai valutatartaléka.²⁰ A politikai és a gazdasági kihívások ellensúlyozására a sajátosan centralizált vezetés – amely a személyi hatalomra, a kormányzat és a vagyon fúziójára, valamint a nagyhatalmi mentalitás együttesére épül – olyan hibrid rendszert hozott létre, amely látszólag a liberális demokrácia szabályai szerint működik, valójában azonban a hatalom hosszú távú megszerzését és gyakorlását célozza tényleges politikai váltógazdaság nélkül.²¹ Ennek tudatában pedig a stratégiai tervezés jó eséllyel számolhat a végrehajtáshoz szükséges legalább középtávú politikai támogatással, amely a gazdasági nehézségek ellenére is igyekszik keresztülvinni terveit. Mindezt jól példázta a 2018. március 18-án történt elnökválasztás, amelyen Vlagyimir Putyin regnáló elnök jóformán érdemi kihívó nélkül indult újra.²²

Az orosz geopolitikai gondolkodás

A dolgozat terjedelme nem engedi meg, hogy teljes részletességgel kifejtssem az orosz geopolitikai gondolkodást és fejlődéstörténeti jellemzőit, mégis szükségesnek érzem kiemelni azokat a tényezőket, amelyek véleményem szerint alapvető hatással vannak a fegyveres erők reformjára. Az egyik ilyen tényező, hogy Oroszország az elmúlt évszázadokban nagyhatalmi státuszt töltött be, amelynek létrehozásához és megőrzéséhez kellően elrettentő katonai erőre van szükség.²³ Fontos tényező továbbá – ami véleményem szerint a mai napig nehezíti Oroszország és a Nyugat diplomáciai kapcsolatait – az orosz lelkület: „*Oroszország sem nem Európa, sem nem Ázsia. Oroszország az Oroszország...*”²⁴ Erre utal a 19. századi orosz geopolitika nagy tudósa, *Nyikolaj Danyilevszkij* is az Európa és Oroszország viszonyának vizsgálata kapcsán írt tanulmányában: „*semmiféle Európa nincs, van viszont Ázsiának egy nyugati félszigete...*”²⁵

¹⁹ BOULÈGUE, Mathieu: Russia's New State Armament Programme Offers a Glimpse at Military Priorities. <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/russia-s-new-state-armament-programme-offers-glimpse-military-priorities>; letöltés: 2018.03.15.

²⁰ Russia Central Bank Reserves (USD). [https://www.investing.com/economic-calendar/russian-central-bank-reserves-\(usd\)-969](https://www.investing.com/economic-calendar/russian-central-bank-reserves-(usd)-969); letöltés: 2017.10.15.

²¹ SHEVSTOVA, Lilia: Russia's Choice: Change or Degradation? In: BLANK, Stephen J. (edit.): *Can Russia Reform Economic, Political, and military perspective*. June 2012. pp. 1–5. https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2012/ssi_blank.pdf; letöltés: 2017.10.07.

²² Your Complete Guide to Russia's 2018 Presidential Election. <http://time.com/5196905/russia-presidential-election-2018-candidates/>; letöltés: 2018.03.15.

²³ NAGY László – SOMOGYI Tamás: Az orosz geopolitika és a fegyveres erők reformja (1–2.). *Honvédségi Szemle*, 2017/3. szám. pp. 25–38.; 2017/4. szám. pp. 39–51.

https://honvedelem.hu/files/files/63128/hsz_2017_3_beliv_025-038.pdf; letöltés: 2017.10.07.

²⁴ DEÁK János: *Az Orosz Birodalom katonai stratégiái, háborúi és hadereje a 18. századtól napjainkig*. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015. p. 146.

²⁵ SISELINA, Ljubov (szerk.) – GAZDAG Ferenc (szerk.): *Oroszország és Európa – Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. p. 80.

Danyilevszkij munkájában nemcsak az önálló Európa létét kérdőjelezi meg, de az európai kultúrkört is tetemre hívja, amikor megállapítja, hogy hazája nem tekinthető az európai kultúrkör szerves részének, az európai befolyás célja pedig csupán az Orosz Birodalom gyengítése.²⁶ Kortársaival, *Dosztojevszkij* és *Bergyajev*vel egyetértésben úgy véli, hogy Oroszország feladata egy szláv föderáció megteremtése Konstantinápoly székhellyel,²⁷ amely túl azon, hogy a keleti ortodoxia centruma lenne, biztosítaná Oroszország számára a szabad kijárást a hön áhított Földközi-tengerre.

Ennek a stratégiának a gyakorlati adaptációját tükrözi Miklós cárnak a balkáni keresztények védelme ürügyén az oszmán uralom alatt álló Moldova és Havasalföld felszabadítására 1853-ban indított hadjárata is.²⁸ A támadás ideológiai háttérét az az elmélet adta, hogy Róma és Bizánc bukása után az Orosz Birodalom maradt a keresztény, még inkább a görögkeleti népek végső bástyája.²⁹ Természetesen a valódi cél a Földközi- és a Fekete-tengert elválasztó szorosok megszerzése volt. De ne szaladjunk ennyire előre! Ahogyan *Ablaka Gergely* fogalmaz az „Oroszország biztonságpolitikája” című egyetemi előadásában: az orosz társadalom és rajta keresztül az ország működésének megértéséhez négy alapvető orosz „tradíciót” kell megértenünk. Ezek: „*félelem a külső hatalmaktól, kielégíthetetlen vágy a biztonságra, felsőbbrendűség gondolata és végül az erőteljes centralizáció*”.³⁰

3. ábra. Az orosz látószög³¹

²⁶ Uo. pp 79–85.

²⁷ Uo. p. 22.

²⁸ DEÁK János: *Az Orosz Birodalom katonai stratégiái, háborúi és hadereje a 18. századtól napjainkig*. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015. p. 25.

²⁹ HARMAT Árpád Péter: *Oroszország története a kezdetektől Nagy Katalinig (882-1796)*.

<http://tortenelemcikkek.hu/node/151>; letöltés: 2017.03.10.

³⁰ ABLAKA Gergely: *Oroszország biztonságpolitikája*. Előadás, NKE, 2016.12.03.

³¹ *The Geopolitics of Russia: Permanent Struggle*.

<https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-russia-permanent-struggle>; letöltés: 2017.09.20.

Az orosz fejedelemségek, illetve később Oroszország mindig is egy földrajzilag nyitott térben terült el. A természetes határok hiánya jelentette kihívás III. Iván uralkodása óta meghatározza az orosz történelmet és gondolkodást. Keleti irányból a tatárok fenyegették a birodalmat, míg nyugat felől, a kelet-európai síkságon átkelve érkeztek a Német (Teuton) Lovagrend, Napóleon és a náci Németország hódító seregei. Ezek azok a történelmi tapasztalatok, amelyek arra készítettek a mindenkori orosz vezetést, hogy igyekezzen kitolni a birodalom határait, így hozva létre – mai szóhasználattal élve – egyfajta pufferrónát a magterületek védelmére.³²

Geopolitika és hadsereg az orosz történelemben

I. Péter cár európai körútját követően belátta, hogy a stratégiai céljainak eléréséhez – vagyis országának nyugati mintájú birodalommá alakításához – az addigi feudális örökségen alapuló nemesi felkelés többé már nem elégséges,³³ ahhoz professzionális haderőre van szüksége. Bevezette a sorozás intézményét, valamint komoly összegekkel támogatta a flotta fejlesztését, így uralkodásának végére az állami költségvetés közel egyharmadát a flotta és a hadsereg fenntartása tette ki. Az 1696-ban az Oszmán Birodalom, majd 1700-ban a Svéd Királyság ellen vezetett hadjáratai során lefektette annak a haditengerészetnek és hadseregnek az alapjait, amelyek birtokában az ország elindulhatott a birodalommá válás útján,³⁴ ami a nyugati irányú terjeszkedést és Ázsia kolonizációját jelentette.

A 19. században, bár jelentős méretű haderőt volt képes felvonultatni, Oroszország megrekedt a napóleoni kor technológiai színvonalán, továbbá hiányzott a hatalmas seregek mozgatását és ellátását lehetővé tevő úthálózat és vasúti infrastruktúra is. E tanulság vezetett el a krími háborút követően a Dmitrij Alekszejevics Miljutyin tábornok vezette nagyszabású haderőreformhoz 1861-ben.³⁵ Az egy évtizeden át zajló munka érintette a „*haderő, illetve vezetés-irányítás minden területét, kiterjedt a hadsereg létszámára, szervezeti felépítésére, feltöltési rendjére, a katonai szolgálat lefolytatására, a központi, a helyi, valamint a tábort (háborús) vezetés rendjére, a tiszti állomány felkészítésének átalakítására, a katonák kiképzésének és nevelésének követelményeire, a katonai igazságszolgáltatás átalakítására, valamint a katonai egészségügyre.*”³⁶ Szintén ekkor alakították át a katonai oktatás rendszerét, a meglévő katonai gimnáziumok átstrukturálásával, tiszti iskolák építésével, továbbá a képzés időtartamának kibővítésével. Az évtized végére pedig jó ütemben haladt a modern fegyverek beszerzése is.³⁷ Természetesen a flotta sem maradhatott ki, így átalakult annak feltöltési és kiképzési rendje, valamint páncélozott gőzhajtású hajókból álló flotta létrehozásának programja kezdődött el.

³² Uo.

³³ SISELINA, Ljubov (szerk.) – GAZDAG Ferenc (szerk.): Oroszország és Európa – Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. p. 326.

³⁴ DEÁK János: Az Orosz Birodalom katonai stratégiái, háborúi és hadereje a 18. századtól napjainkig. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015. p. 29.

³⁵ Miljutyin 1861–1881 között töltötte be a hadügyminiszteri posztot, személyét a cári udvar liberálisnak tartotta, tevékenységét a nyugati hatalmak is elismerték.

³⁶ DEÁK János: Az Orosz Birodalom katonai stratégiái, háborúi és hadereje a 18. századtól napjainkig. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015. p. 12.

³⁷ Uo. p. 30.

A személyi állomány mindenkori biztosítására pedig általános hadkötelezettséget állapítottak meg, amely minden 21. életévét betöltött férfira kiterjedt.³⁸ Ezek a gyökeres változások, valamint a nyilvánvalóan kedvező külpolitikai környezet tette lehetővé, hogy a német egység kikiáltását követően az Orosz Birodalom következmények nélkül rúghatta fel azt a párizsi békeszerződést, amely addig megtiltotta számára fekete-tengeri flotta állomásoztatását és erődépítést.³⁹ A jól védhető természetes határok hiányában az ország védelmét továbbra is az orosz központi területek és a potenciális ellenség közötti tér növelésében látták. Ez a stratégia figyelhető meg a cár 1864. évi jegyzékben is, amelyben arról tájékoztatta a kor hatalmait, hogy „*az orosz határokon túli területeket birtokba kívánja venni, minthogy ott bizonytalan és rendezetlen viszonyok vannak, amelyek veszélyeztetik Oroszország biztonságát.*”⁴⁰ A mai posztszovjet térségnek, vagy más szóval a „*közelkülföldnek*”⁴¹ is nevezett területek felett érzett orosz aggodalom érdekes áthallása ennek a történelmi eseménynek, különösen az úgynevezett színes forradalmak⁴² tükrében.

A 20. századi történelmében is ugyanígy tetten érhető, miként próbált Szovjet-Oroszország kitörni a stratégiai bezártságból, enyhítve a vélt vagy valós fenyegetettség érzését, minél távolabb tartva magát a potenciális agresszort. Mindennek leglátványosabb manifesztációját élhette meg a világ a második világháború utolsó éveitől a hidegháború végéig. Az európai érdekszférák felosztása⁴³ az „Orosz Birodalom” és befolyási övezetének valaha volt legnagyobb kiterjedését eredményezte. Bár biztosította az orosz magterületek védelmét, továbbra is geostratégiai fajtópontok mögé szorította Oroszországot, eltolva így a fegyverkezési versenyt a hadászati fegyverek irányába – de ez már egy másik dolgozat témája lehetne. A Szovjetunió 1991-es szétesését követően Moszkva érdekszférája az Elbától a Dnyeper vonaláig szorult vissza, ezzel párhuzamosan a gazdasági kapacitások alig több mint fele maradt meg az Oroszországi Föderáció területén, míg közel 40%-a Ukrajna igazgatása alá került.⁴⁴ Hasonló kihívást jelentett a függetlenné vált tagköztársaságok területén (Fehéroroszország, Ukrajna és Kazahsztán) maradt nukleáris és konvencionális fegyverek feletti diszponálás kérdésének rendezése.⁴⁵

³⁸ Uo. p. 31.

³⁹ Uo. p. 32.

⁴⁰ Uo. p. 33.

⁴¹ SZ. BÍRÓ Zoltán: Az orosz–amerikai viszony alakulásáról. *Nemzet és Biztonság*, 2008. február. p. 16. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/sz_biro_zoltan-az_orsz_amerikai_viszony_alakulasarol.pdf; letöltés: 20017.10.08.

⁴² Színes forradalmak. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=KJGWVJ>; letöltés: 20017.10.08.

⁴³ TARJÁN M. Tamás: 1945. február 4. Megkezdődik a jaltai konferencia. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1945_februar_4_megkezdodik_a_jaltai_konferencia; letöltés: 2017.10.08.

⁴⁴ SZ. BÍRÓ Zoltán: Oroszország és a posztszovjet térség. In: HÁDA Béla – TÁLAS Péter (szerk.): *Regionális biztonsági tanulmányok. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Budapest, 2014. p. 67.*

⁴⁵ Uo. p. 68.

A politikai és a gazdasági kapcsolatok rendszerét az 1992-ben létrehozott Független Államok Közösségében, míg a katonai biztonság kérdését az ugyanebben az évben aláírt Kollektív Biztonsági Szerződés keretében igyekeztek rendezni a szovjet utódállamok. A következő évtizedben ezek a szervezetek nem hozták meg Moszkva számára a várt eredményeket – szovjet mintájú távvezérlés –, ezzel párhuzamosan pedig Oroszországnak a NATO és az EU kelet-európai térnyerésével is szembe kellett néznie. A 2000-es évektől a moszkvai vezetés ezért a szorosabb gazdasági együttműködést az Eurázsiai Gazdasági Unióban,⁴⁶ míg a katonai biztonságot a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetében (KBSZSZ) kívánta centralizálni, így próbálva kiegyenlíteni a NATO és az EU jelentette kihívást.

Biztonsági környezet

Moszkva biztonság percepcióját legjobban a regionális biztonsági tanulmányok szemléltetik számunkra. Az Oroszországi Föderáció az úgynevezett posztszovjet regionális biztonsági komplexum része, amely északon és keleten természetes vízi határokkal, déli határán pedig részben magas hegyvidékkel védett, ugyanakkor Európa felé nyitott. A komplexum mindenkorai biztonságát az Orosz Birodalom terjeszkedése, szövetségesi rendszere és külpolitikája határozta meg, így lett a komplexum megkérdőjelezhetetlen hegemonja. Ezt a regionális vezető szerepet támasztják alá Azerbajdzsán, Grúzia és Ukrajna példái is, amelyek esetében Moszkva politikai, gazdasági és/vagy katonai eszközökkel gátolta az európai és az amerikai érdekszféra térnyerését.⁴⁷ Globális összehasonlításban azonban Oroszország mindössze regionális nagyhatalmi szerepet tölt be, „*jól jelzi ezt, hogy bár a posztszovjet regionális biztonsági komplexum 12 állama a világ GDP-jének csupán 4,22%-át állítja elő, az orosz egymaga 2,99%-ot tesz ki, amivel Oroszország 2013-ban a világ 8. legnagyobb gazdasága volt.*”⁴⁸

A szomszédos régiók közül az európai komplexummal fenntartott kapcsolatok a legintenzívebbek. Egyrésztől Oroszország 2015-ben megjelent nemzeti biztonsági stratégiájából egyértelműen kiolvasható, hogy nyugati határain a NATO-t és benne az Amerikai Egyesült Államokat tekinti fenyegetettsége egyértelmű forrásának.⁴⁹ A Krím elcsatolása óta mind az orosz, mind pedig a nyugati világ részéről tapasztalt európai csapatösszevonások és megnövekedett számú hadgyakorlatok a Szovjetunió összeomlása óta nem tapasztalt politikai és katonai feszültséget generálnak a régió hatalmai között. Másrésztől pedig azért, mert Európa jelenti az orosz földgáz és kőolaj legfőbb piacát, valamint ez a komplexum jelenti az orosz polgári és hadiipar számára elengedhetetlen fejlett technológiák

⁴⁶ VIGÓCZKI Máté: Eurázsiai Gazdasági Unió: Szovjetunió 2.0 vagy Európai Unió 2.0? KKI Elemzések, E-2016/20. http://kki.hu/assets/upload/20_KKI-elemzes_EGU_Vigoczki_20160705_673015.pdf; letöltés: 2017.10.15.

⁴⁷ SZ. BÍRÓ Zoltán: Oroszország és a posztszovjet térség. In: HÁDA Béla – TÁLAS Péter (szerk.): Regionális biztonsági tanulmányok. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2014. p. 66.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ BOLTON, Doug: Russia names US and NATO as national security threats for the first time. <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/russia-names-us-nato-as-national-security-threats-a6795181.html>; letöltés: 2018.04.24.

forrását is.⁵⁰ Nem túlzás állítani, hogy a Krím annektálását követő szankciók miatt e technológiák kiesése évekkal veti vissza az orosz modernizációs terveket, elég csupán a francia gyártású Mistral deszanhajók példáját említenünk.⁵¹

Biztonságpolitikai szempontból hasonlóan fontos szerepet tölt be az északkelet-ázsiai regionális szubkomplexum és benne a stratégiai kihívást jelentő Kína. Nem véletlenül, hiszen 2015-ben megkezdődött a Népi Felszabadító Hadsereg reformja is.⁵² A régió szempontjából jelentős körülmény továbbá a 2001-ben alakult Sanghaji Együttműködési Szervezet.⁵³ Az Oroszországot, Kínát, Kazahsztánt, Kirgizisztánt, Tádzsikisztánt, Üzbegisztánt, Indiát és Pakisztánt (valamint Mongóliát mint megfigyelőt) magában foglaló szervezet tevékenysége a biztonság- és bizalomépítés mellett politikai, gazdasági, környezeti együttműködésre is kiterjed.⁵⁴ Az eljövendő évek nagy valószínűséggel próbára teszik majd a szervezetet és tagjait, gondolva itt a Koreai-félsziget és a Dél-kínai-tenger esetére.

Európa és Kína után a harmadik stratégiai kihívást a közel-keleti regionális komplexumból eredő fenyegetések (nemzetközi terrorizmus, polgárháborúk, fegyver- és kábítószerkereskedelem) jelentik Oroszország számára. A Szovjetunió szétesését követően Moszkva elveszítette a hidegháború alatt szerzett regionális partnereit,⁵⁵ a visszaszerzésükre tett lépéseket pedig az arab tavasz eseményei gátolták meg.⁵⁶ Így nem véletlen, hogy az orosz vezetés minden erejével kapaszkodik a régióban megmaradt két utolsó bázisához, a szíriai Tartús kikötőjéhez és a Latakiában található Hmeimim légibázishoz,⁵⁷ a befolyás fenntartása érdekében pedig más regionális hatalmakkal is együttműködik.⁵⁸

A közelmúlt eseményei nyomán fontos megemlíteni további egy, Oroszország számára talán minden eddiginél fontosabb „stratégiai irányt”, ez pedig az Északi-sarkvidék. Az Amerikai Egyesült Államok geológiai kutatóintézete szerint a térség legalább 1600 billió köbméter földgázt és 90 milliárd hordó olajat rejt.⁵⁹

⁵⁰ SZ. BÍRÓ Zoltán: Oroszország és a posztszovjet térség. In: HÁDA Béla – TÁLAS Péter (szerk.): Regionális biztonsági tanulmányok. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2014. p. 66.

⁵¹ DE HAAS, Marcel: Russia's Military Reforms Victory after Twenty Years of Failure? Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2011. p. 30.

⁵² KLEMENSITS Péter: Katonai reformok Kínában: A Népi Felszabadító Hadsereg és a 21. század kihívásai. <http://www.geopolitika.hu/hu/2016/10/07/katonai-reformok-kinaban-a-nepi-felszabadito-hadsereg-es-a-21-szazad-kihivasai/>; letöltés: 2018.03.15.

⁵³ SZ. BÍRÓ Zoltán: Oroszország és a posztszovjet térség. In: HÁDA Béla – TÁLAS Péter (szerk.): Regionális biztonsági tanulmányok. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2014. p. 66.

⁵⁴ The Shanghai Cooperation Organisation. http://eng.sectsco.org/about_sco/; letöltés: 2017.10.15.

⁵⁵ TRENIN, Dmitri: Russia in the Middle East: Moscow's Objectives, Priorities, and Policy Drivers. <http://carnegie.ru/2016/04/05/russia-in-middle-east-moscow-s-objectives-priorities-and-policy-drivers-pub-63244>; letöltés: 2017.10.15.

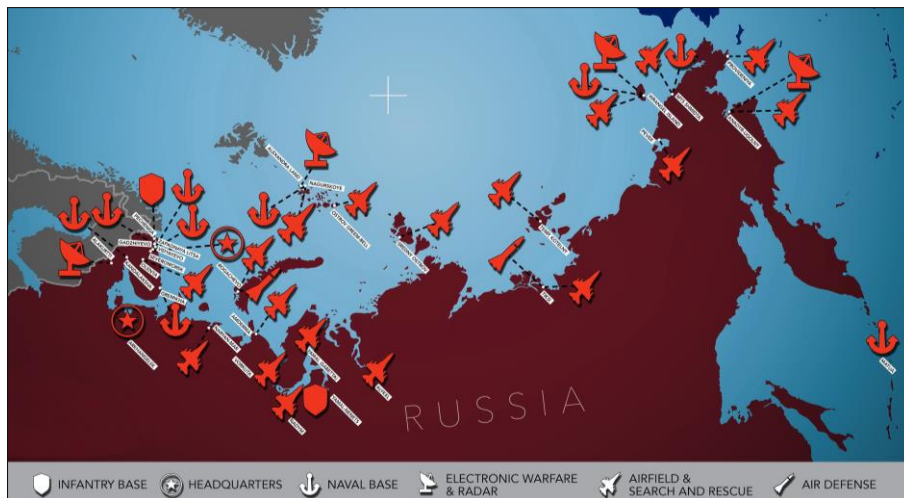
⁵⁶ SZ. BÍRÓ Zoltán: Oroszország és a posztszovjet térség. In: HÁDA Béla – TÁLAS Péter (szerk.): Regionális biztonsági tanulmányok. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Budapest, 2014. p. 66.

⁵⁷ KRAJCSÍR Lukács: Orosz bázisok és katonai jelenlét Szíriában. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2016. pp. 3–5.

⁵⁸ FRIEDMAN, Brandon: Russia, Turkey, and Iran: Cooperation and Competition in Syria. <http://dayan.org/content/russia-turkey-and-iran-cooperation-and-competition-syria>; letöltés: 2017.10.15.

⁵⁹ BAGI József – KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínájának biztonságpolitikai és katonai-technikai háttere. Szakmai Szemle, 2015/2. szám. pp. 82–111.

Nem véletlenül hozta létre 2015. december 1-jén Moszkva az ötödik (Északi) Hadászati Parancsnokságot az addig a Nyugati Parancsnokság alá tartozó Északi Flotta bázisán.⁶⁰

4. ábra. Az orosz haderő főbb bázisai az Északi-sarkvidéken⁶¹

Stratégiák és doktrínák

A nemzeti biztonsági stratégia az állam legalapvetőbb érdekeinek kodifikációja, amely minden további ágazati stratégia útjelzője. A 2015-ben kiadott nemzeti biztonsági stratégia rögzíti, hogy Oroszország nemzeti érdeke önvédelmi képességének növelése, politikai és társadalmi stabilitásának biztosítása, az életkörülmények javítása, kultúrájának megőrzése, valamint a gazdasági erejének növelése. Ennek megfelelően a stratégia nyolc kulesterületet különít el: *hónvédelem; állami és polgári biztonság; gazdasági növekedés; tudomány, technológia és oktatás; egészségügy; ökológia és természeti erőforrások köre; stratégiai stabilitás és partnerség.*⁶²

Biztonságelméleti szempontból nézve a stratégia tehát nem tett mást, minthogy a Barry Buzan-féle (a biztonság öt dimenziója) szektorok alapján kijelölte a katonai, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti biztonság megteremtéséhez

⁶⁰ Arctic Strategic Command Sever (North) Unified Strategic Command (USC). <https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/vo-northern.htm>; letöltés: 2017.11.12.

⁶¹ GRAMER, Robbie: Here's What Russia's Military Build-Up in the Arctic Looks Like. <http://foreignpolicy.com/2017/01/25/heres-what-russias-military-build-up-in-the-arctic-looks-like-trump-oil-military-high-north-infographic-map/>; letöltés: 2017.11.12.

⁶² STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 17. <http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.07.

szükséges alapvető elvárásokat.⁶³ A tudomány és technológia, illetve vele az oktatás területének kiemelése a Buzan által nem kodifikált, gazdasági szektorból kiszakad információs-technológiai dimenzió exponenciálisan növekvő fontosságára utal.

A katonai doktrínát vizsgálva megállapítható, hogy Oroszország alapvetően limitált politikai célokért, különböző tartományokban – akár információs, akár kozmikus térben – megvívandó konfliktusként tekint a háborúra. Orosz szakértők megjegyzik, hogy az ország számára veszélyt jelentenek a relatív gyorsasággal kirobbanó és eszkalálódó regionális konfliktusok, amelyek globális összecsapássá erősödhetnek.⁶⁴ Érthető tehát, hogy Moszkvának olyan haderőre van szüksége, amely kellően gyorsan és hatékonyan képes reagálni egy ilyen regionális konfliktus jelentette kihívásra. Oroszország növekvő fenyegetést lát a nagy pontosságú nem nukleáris fegyverek terjedésében, amelyek hatásfokukban a hadászati fegyverekhez hasonló bénító erejű csapásra képesek, ugyanakkor azoknak tömegpusztító hatása nélkül.

Ennek megfelelően a 2014-es katonai doktrínában megjelent a *nem nukleáris elrettentés elve*. Ez egyfelől megköveteli a haderőtől, hogy „elfogadhatatlan” mértékű veszteséget okozzon az ellenségnek, másfelől pedig az egész társadalmat a háborús erőfeszítések teljesítésére kívánja mozgósítani. Így teremtve meg az orosz szóhasználat szerinti „visszatartó erőt”, amely lényegében az ország rendelkezésére álló katonai, gazdasági, politikai, diplomáciai stb. eszközök felhasználását jelenti a konfliktus megelőzésére vagy a háború megvívására. Orosz felfogásban tehát az elrettentés nem más, mint az államok rendelkezésére álló – fentiekben felsorolt – eszközök egészséges aránya, amelyek megléte esetén egyik félnek sincs érdeke, sem pedig lehetősége/szándéka a katonai erő alkalmazására.⁶⁵

Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek reformfolyamatát vizsgálva tehát a fenti axiómákat kell szem előtt tartanunk: vagyis a biztonsági környezetből eredő kihívások sokféleségét, a partneri és a szövetségesi kapcsolatokat, a történelmi tapasztalatokat, a társadalmi és kulturális identitást, valamint a politikai és a gazdasági rendszer sajátosságait.

HADERŐREFORM

A jelenkori orosz haderő 1992. május 7-i újjászületése óta számtalan reformon (kísérleten) esett át.⁶⁶ A hadsereg és a haditengerészet felosztása a volt szovjet tagköztársaságok között majd három évig tartó folyamat volt, így lényegében Oroszországnak 1992-ben a nulláról kellett újjáépítenie katonai erejét.

⁶³ VIDA Csaba: A biztonság és a biztonságpolitika katonai elemei. Nemzetbiztonsági Szemle, I. évfolyam 1. szám, 2013. pp. 96–99. http://archiv.uni-nke.hu/uploads/media_items/nemzetbiztonsagi-szemle-2013-1.original.pdf; letöltés: 2017.11.12.

⁶⁴ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 22. <http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.07.

⁶⁵ Uo. p. 23.

⁶⁶ GAYDAY, Aleksey: Reform of the Russian Army. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Centre for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 11. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

Pavel Gracsov hadseregtábornok, az Oroszországi Föderáció első védelmi minisztere 1993-ban a következő kihívásokkal találta magát szembe:

1. Mi legyen az ormótlan mozgósítási rendszer sorsa? A hidegháború idején kiépített hálózatot arra tervezték, hogy egy esetleges, a NATO európai országai vagy egy Kína elleni nagyméretű szárazföldi erőkkal vívandó háború esetén képes legyen egy akár 5 milliós hadsereget felszerelni.

2. A szovjet hadsereg egyetlen egysége sem volt 100%-ig feltöltve mind személyi állomány, mind hadianyag tekintetében. Az alakulatok 50%-os csökkentett, vagy még inkább 10–20% közötti feltöltöttséggel bírtak – ez az alakulat napi, adminisztratív feladataihoz szükséges minimális létszám. A rendelkezésre álló 132 hadosztályból mindössze 20 érte el a 70%-os feltöltöttséget.

3. A mozgósítási rendszer összetettségéből adódóan a teljes parancsnoki rendszer arra volt felkészítve, hogy előkészítse a tömeghadsereg mielőbbi felszerelését; így kevesebb hangsúlyt kapott a tényleges háborús körülmények közötti irányítás képessége. Az 1980-as években a Vezérkar gyakorolta az irányítást a 16 katonai körzet felett, amelyek háború idején úgynevezett frontokká alakultak. Így a parancsnoki láncban a frontokat a megfelelő hadseregek, majd hadosztályok és ezredek követték, amelyek mind rendelkeztek vezető szervekkel a mozgósításhoz. Mivel az alegységek és az alakulatok 70–80%-a mindössze minimális kapacitásig volt feltöltve, a rendszer eléggé „fejnehéz” volt.

4. A rendszeresített fegyverrendszerek széles palettája tovább nehezítette a haderő helyzetét. A szovjet hadiipar alkalmatlan volt egy közel 5 milliós aktív haderő (és további 15 millió tartalékos)⁶⁷ egységes szabványok szerinti eszközökkel és felszereléssel történő ellátására, a korszerűségről már nem is beszélve. Így történhetett, hogy több más típus mellett egyszerre állt rendszerben a T–80, a T–72 és a T–64 típusú harckocsi, amelyek eltérő fegyverzettel, meghajtással és tűzvezető rendszerrel voltak felszerelve, a tábori tüzérség sorai között pedig nem ritkán második világháborús relikviákat is láthattunk.

5. A fegyverarzenál pusztá mérete, valamint a mozgósítási rendszertől való erős függés miatt a szovjet hadseregnek hatalmas depókban kellett őriznie a haditechnika és az ellátmány jelentős részét. Háború idején ezekből a raktárakból valósult volna meg a harcoló alakulatok feltöltése, továbbá a veszteségek pótlása, míg békeidőben fenn kellett tartani a harcképesség állapotát. Ennek a logisztikai rémálomnak a fenntartása 1991-ben a 3,4 milliós szovjet seregből 1,2 millió katonát kötött le.⁶⁸

⁶⁷ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. p. 4.

⁶⁸ GAYDAY, Aleksey: *Reform of the Russian Army*. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): *Russia's New Army*. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 12. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

A Szovjetunió összeomlásakor további problémát jelentett az addig külföldön (pl. a Varsói Szerződés tagországainak területén) állomásozó csapatok hazatérése, személyi állományuk elszállásolása és ellátása, ideértve a katonák családjának ellátását is (lakhatás, oktatás, egészségügy...). Ezt a terhet ugyanis korábban a „befogadó” nemzetek viselték. A nemzetgazdaság nem bírta ezt a megnövekedett terhelést, és a probléma lényegében majd két évtizedig megoldatlan maradt. Ennek következtében – az orosz Vezérkar becslései szerint – 1991 és 2002 között nagyjából 400 ezer hivatásos tiszt szerelt le az állományból, a tiszti beosztások 10%-a, a tisztes 30%-a betöltetlenül maradt 2002-re!⁶⁹

A 90-es évek gazdasági nehézségeivel szembeülvé, valamint a fent ismertetett kihívások fényében egyértelmű volt a korábbi, mozgósításon alapuló tömeghadsereg fenntarthatatlansága. Ezért első körben a kétéves sorkatonai szolgálaton alapuló rendszer felszámolását tervezték, így nyugati minta alapján áttérve egy létszámában ugyan kisebb (tehát olcsóbb), de hivatásos fegyveres erő alkalmazására. A terv végül nem járt sikerrel.

Az elképzelések szerint hároméves szerződést kínáltak volna az önkéntes bevonulóknak, akiktől magasabb szintű képességeket és az egyre bonyolultabb katonai eszközök hatékonyabb alkalmazását várták.⁷⁰ Az átalakítás jelentős létszámcsökkenéssel járt, amely a főtiszt és a tábornoki kart is érintette. Érthető tehát, hogy a Vezérkar (és a rajta keresztül közvetve érintett közel 20 ezer tiszt) minden erejével fékezni igyekezett a reformokat. A hivatalos érvelés az volt, hogy a sorozás intézménye hozzátartozik a nemzet hagyományaihoz, továbbá egy Kína ellen viselt esetleges háború az ország szibériai területein megkövetelte volna a tömeghadsereg fenntartását, hiszen kétségkívül Peking is hasonló, sorozott tömeghadsereget vetett volna be. Ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk a '90-es évek káoszában uralkodott korrupcióról sem. Nem volt ritka, hogy egyes tisztek, tábornokok bérkiegészítés gyanánt kvázi bérmunkába adták a sorállomány katonáit helyi vállalkozásoknak, de arra is volt példa, hogy a fegyverbeszerzésre és infrastruktúrafejlesztésre szánt pénzeket teljes egészében elsikkasztották.⁷¹

Ilyen körülmények között a '90-es évek derekára egy vegyes kinézetű, hivatásos és sorállományú katonákat is magában foglaló haderő jött létre, amely már felismerte a szerződéses katonák alkalmazásának fontosságát, ugyanakkor utánpótlásának jelentős hányadát a sorállományú katonák adták. Voltak ugyan kísérletek hivatásos, az úgynevezett *mobil erők* felállítására, amelyeket több, emberállomány és hadianyag tekintetében egységes gépesített lövészdandárból kívántak felállítani; az első csecsen háború azonban rámutatott ezek hiányosságaira. A tervezett 5 dandárból alig 3-at sikerült kiállítani 1993 végére, ugyanakkor hatékony felszerelésükre – egységes fegyverzet és harcjárművek – és hivatásos állománnyal történő feltöltésükre már nem maradtak sem anyagi sem pedig emberi

⁶⁹ DE HAAS, Marcel: *Russia's Military Reforms Victory after Twenty Years of Failure?* Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2011. p. 8.

⁷⁰ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. pp. 3–4.

⁷¹ Uo. pp. 6–7.

erőforrások.⁷² Így az 1994-ben kirobbant csecsenföldi harcok megvívásához Oroszország egész területéről kellett erőket átcsoportosítani – mivel Borisz Jelcin elnök hivatalosan nem engedélyezte a részleges mozgósítást –, a hadműveletekbe pedig a belügyi tárca erőit is be kellett vonni.⁷³

A konfliktusban elszenvedett súlyos veszteségek, valamint a Moszkva számára teljes mértékben elfogadhatatlan békemegállapodás a védelmi miniszter székébe került. Utóda 1996. október 5-től Igor Rogyionov hadseregtábornok lett, aki a háború idején felszínre került hiányosságok kijavítását és reformok hatékony levezénylését kapta feladatul. Ugyanakkor sem neki, sem pedig utódainak nem sikerült felszámolnia az orosz haderőre alapvetően bénítóan ható, évtizedek óta érintetlen mozgósítási rendszert és az annak működtetésére tervezett parancsnoki láncot. Számátlan költségvetési megszorítást és átszervezési kísérletet követően az orosz haderő szerkezete és mérete 1997–99 között stabilizálódott, és lényegében érintetlenül is maradt egészen a 2008-as felülvizsgálati programig. Kivételt talán a haderőnek számában 2001-ben bekövetkezett változás jelentett, amikor is a fentebb már részletezett folyamatok eredményeként az addig önálló légvédelmi erők egybeolvadtak a légierővel, míg az addig szintén önálló haderőnek számító hadászati rakétacsapatokat független fegyvernemként a Vezérkar irányítása alá vonták.⁷⁴

Ez utóbbi esetében fontos kiemelnünk, hogy a konvencionális katonai képességek terén mutatott lemaradás – a nyugati vagy NATO-erőkhöz mérten – ellensúlyozásának így, az orosz terminológia szerint, a visszatartás képességének egyetlen hatékony eszköze maradt, a *hadászati nukleáris fegyverek*.⁷⁵ Fontosságukat jól mutatja, hogy Igor Szergejev védelmi minisztersége (1997–2001) idején a hadászati rakétacsapatok volt az egyetlen haderőnem/fegyvernem, amelyet nem érintett költségvetési megszorítás.⁷⁶ Az igazsághoz ugyanakkor hozzátartozik, hogy a hatékony reformokat támogató politikai szándék a következő évtizedben is adott volt (lásd 2005 Gyökeres reformprogram), de ahhoz nem társultak megfelelő erőforrások, amellyel a Védelmi Minisztérium gazdálkodhatott volna.⁷⁷

Anatolij Szergyukov és az „Új külső” program

„A haderőreform célja átalakítani a fegyveres erőket akképpen, hogy hatékonyabban láthassák el hagyományos feladatukat, az ország és népének védelmét.

⁷² GAYDAY, Aleksey: Reform of the Russian Army. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 13. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

⁷³ KECSKÉS Tímea: Az orosz–csecsen szembenállás története. A terrorista módszerek és eszközök szerepe az orosz–csecsen konfliktusban. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2012. p. 32.

⁷⁴ DE HAAS, Marcel: Russia's Military Reforms Victory after Twenty Years of Failure? Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2011. p. 9.

⁷⁵ A haderőkre vonatkozó nyugati és orosz irodalomban használatos *stratégiai* jelzőt és a magyar terminológiában elfogadott *hadászati* fogalmat szinonim terminus technikusoknak tekintem.

⁷⁶ DE HAAS, Marcel: Russia's Military Reforms Victory after Twenty Years of Failure? Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2011. p. 9.

⁷⁷ NÉGYESI Áron: Az orosz haderőreformok eredményei a haderő-szervezet és a személyi állomány tekintetében. Biztonságpolitika 2013/6/4. p. 2. <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok-2013/negyesi-aron-az-orosz-haderoreformok-eredmenyei-a-hadero-szervezet-es-a-szemelyi-allomany-tekinteben-2013-junius-4>; letöltés: 2017.11.12.

*A megújulás szükségességének felismerése arra utal, elsősorban a kormányzat oldaláról, hogy a hadsereg jelenlegi szerkezetében rejlő alapvető problémák gátolják ezeket a tradicionális feladatoknak a kielégítő ellátását...*⁷⁸

A reformok háttere, kezdeti lépései és tulajdonképpeni célja

A 2007 februárjában hivatalba lépett védelmi miniszter, Anatolij Szergyukov nem kisebb feladatot kapott, minthogy kijavítsa az addigi reformkísérletek elhibázott lépéseit, és felvegye a harcot a haderő hatékony átalakítását gátló, sokszor korrupt katonai vezetéssel.⁷⁹ A szakirodalomban csak „Új külső” (oroszul „Novij oblik”, angolul „New Look”) elnevezésű haderőátalakítási program beindításához a végső lökést a 2008. augusztusi orosz–grúz háború adta meg. Bár Oroszország győztesen került ki a konfliktusból, a katonai vezetés mégis kénytelen volt elismerni a rendszerszintű problémák és hiányosságok tényét, amelyek a teljesség igénye nélkül az alábbiak voltak:

a) A szárazföldi erők páncélozott járművei nem biztosítottak kellő védelmet az ellenséges tűz ellen, továbbá a megbízhatóság is komoly gondot jelentett, mivel számos jármű meghibásodása gátolta a menetoszlopok előrehaladását a keskeny hegyi utakon. A gyalogság pedig nem rendelkezett kellő mennyiségű éjjellátó készülékkel, és a személyi védőfelszerelésük is hiányosnak bizonyult.

b) A légierő a grúzai bevetése során nem rendelkezett kellő számú megfelelően képzett pilótával, modern harci repülőgéppel és nagy pontosságú irányított lövedékekkel. Ez megnehezítette a földi erők hatékony támogatását, a grúz légvédelem pusztítását, amely sikerrel lőtt le hat, más források szerint hét orosz repülőeszközt is. A helyzetet súlyosbította, hogy az Amerikai Egyesült Államok blokkolta a GPS-műholdakat a régióban, míg orosz megfelelője, a GLONASS nem, vagy csak akadozva működött; megnehezítve így a műholdas navigációt. A szárazföldi csapatok és a légierő közötti kommunikációt pedig az interoperábilis rádióeszközök hiánya nehezítette.

c) A haditengerészeti erők kisebb hangsúlyt kaptak a konfliktusban, mégis a partraszállító eszközök hiánya jelzésértékű, hiszen komoly ellenállás hiányában is gondot okozott a szárazföldi erők partra juttatása.

d) A parancsnoki lánc minősége szintén elégtelennek bizonyult, annak összetettsége és hossza lehetetlenné tette a parancsok megfelelő időben történő továbbítását és a kellő koordinációt a bevont alegységek, valamint a különböző haderőnemek között.⁸⁰

⁷⁸ GAYDAY, Aleksey: Reform of the Russian Army. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 5. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

⁷⁹ DE HAAS, Marcel: Russia's Military Reforms Victory after Twenty Years of Failure? Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2011. p. 32.

⁸⁰ RUSSELL, Martin: Russia's armed forces. Reforms and challenges. European Parliamentary Research Service, April 2015. p. 7. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/554213/EPRS_IDA\(2015\)554213_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/554213/EPRS_IDA(2015)554213_EN.pdf); letöltés: 2017.11.12.

2008-ra tehát elengedhetelenné vált az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek átfogó reformja. A reformok sikerre viteléhez azonban Szergyukovnak⁸¹ először a „belső ellenzék” kellett leszerelnie.⁸² Ilyen volt például Szmirnov⁸³ vezérezredes személye, valamint az általa képviselt konzervatív tábornokok csoportja, akik fékeztek a professzionális haderőre való átállást. Így annak kezdeti lépéseit csak korlátozottan, a légideszantcsapatoknál és a tengerészgyalogságnál sikerült keresztülvinni.

Az átalakítások elindításának 2008-as bejelentését követően az alábbi jellemzők/szándékok azonosíthatók be az orosz haderőstrukturális átalakítása és modernizációja kapcsán:

- az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek harcképességének fokozása, minden katonai alakulatánál állandó harcképesség elérése;
- a meglévő, elsősorban a szárazföldi erők dominálta hat katonai körzet átalakítása új, összhaderőnemi stratégiai parancsnokságokká (előbb négy, majd 2015-től öt);
- az ezred–hadosztály struktúra átalakítása, a dandár mint alapértelmezett harcoló egység létrehozása;
- az új stratégiai/hadászati parancsnokságok irányítása alatt egy-egy légi szállítású dandár létrehozása gyorsreagálású erőként;
- a főtiszték számának csökkentése, az altisztek számának növelése, a tiszthelyettesi beosztás bevezetése;
- a minisztériumi és a vezérkari személyi állomány létszámának csökkentése;
- a beszerzés és az átalakítások terén mindenkor a nukleáris erőké a prioritás.⁸⁴

Szervezeti átalakítások

Annak ellenére, hogy 2008-ig a Fegyveres Erők létszámát 1,3 millióra csökkentették, az alakulatok, egységek száma alig változott. A papírforma szerinti 203 hadosztály alig tudott 90 ezer harcképes katonát kiállítani. A tiszték javarésze így „fantom alegységek” felett diszponált, a vezetés-irányítási képességeik csak erodálódtak az évek során. Szergyukov célja egyszerű volt, 2012-ig 200 ezer fővel kívánta csökkenteni a főtisztai állomány létszámát, amelyből 140 ezer státuszt a

⁸¹ Az első valódi civil szektorból, az Adóügyek Minisztériumából érkező Szergyukov a Szentpétervárról hozott tanácsadói és bürokrata csapatával felvértezve hozzalátott a Védelmi Minisztérium alapos kitalarításához, kezdve a korrupciós tábornokok lecserélésével, akik helyébe „rendszerhű” tiszteket állított.

⁸² THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. pp. 13–14.

⁸³ Szmirnov vezérezredes 2007-ben a Vezérkaron belül a mozgósításért felelős főtitkárság első számú vezetője volt.

⁸⁴ DE HAAS, Marcel: *Russia's Military Reforms: Victory after Twenty Years of Failure?* Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2011. p. 24.

tiszthelyettesi beosztások bővítésére szánt, így igyekezett helyreállítani a fordított rendfokozati piramist.⁸⁵ Átalakításra került a katonai akadémiák és egyetemek rendszere is: amíg a közel 70 intézményből korábban évi 18 ezer végzős tiszt került ki, addig az átalakításokat követően – a tiszti iskolák számának drasztikus csökkentésével – 1500–2000 fő között maximálták a végzős tisztek számát.⁸⁶ Szergyukov minisztersége alatt hozták létre a Védelmi Minisztérium civil hivatalának oktatási/képzési főosztályát, amelynek feladata a közép- és felsőfokú katonai oktatás rendszerének átfogó átszervezése, egységes követelmények és a modern haderő elvárásai alapján történő átszervezése.⁸⁷

Jurij Balujevszkij hadseregtábornok, a Vezérkar főnöke, a miniszter első helyettese igyekezett ellenállni a változtatásoknak, és lényegében minden fontos kérdésben a védelmi miniszterével ellentétes álláspontot képviselt. A személyeskedésig fajult vitájuknak végül a vezérkari főnök 2008. júniusi lemondása vetett véget – hivatalos indoklásként az öregségi nyugdíj elérését jelölve meg. A Putyin közeli szövetségeseiként számon tartott tábornok azonban nem sokáig maradt munka nélkül, hiszen Medvegyev elnök kormányában az Oroszországi Föderáció Biztonsági Tanács helyettes titkári posztjára nevezték ki.⁸⁸ Utóda a vezérkari főnöki beosztásban Nyikolaj Makarov hadseregtábornok lett, akit a Szibériai Katonai Körzetből hoztak a posztra, így a Vezérkarnak kinevezését megelőzően nem volt jelentős befolyása felette.

Így kezdte meg Moszkva az ötnapos háborút, amely után a maradék konzervatív hangok is elhallgattak a Vezérkarban.⁸⁹ A 2008 szeptembere és októbere között újjára indult reformfolyamat háttérben pedig már fellelhetők azon új elvek, amelyek alapvetően új fejlődési pályára helyezték az orosz fegyveres erőket, majd a 2010-es katonai doktrínában írásban is megjelentek. A Védelmi Minisztérium és a Vezérkar egybehangzó stratégiai értékelése alapján a kormányzat úgy ítélte meg, hogy a jövő katonapolitikai kihívásait nem a magas intenzitású, nagy méretű hadseregekkel vívott harcok jelentik majd – bár ennek valószínűségét sem zárták ki –, hanem a csecsen vagy épp a grúz háborúhoz hasonló helyi konfliktusok megoldására kell felkészülni. Ennek megfelelően tehát feleslegessé vált a túlméretes és elavult mozgósítási rendszer és az azt kiszolgáló hadianyag-raktárak hálózata is.

Ez utóbbi felismerés tette lehetővé az addigi rendszerre jellemző, csökkentett létszámú és az úgynevezett keretalegységek és alakulatok többségének a felszámolását.⁹⁰

⁸⁵ DEÁK Anita – DEÁK János: Az Oroszországi Föderáció fegyveres erői átalakításának helyzete, az abból levonható következtetések. *Hadtudomány*, XXII. évfolyam 1–2. szám, 2012. március. pp. 35–46. http://mhtt.eu/hadtudomany/2012/1_2/HT_2012_1-2_4.pdf; letöltés: 2018.02.05.

⁸⁶ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. p. 42

⁸⁷ DEÁK Anita – DEÁK János: Az Oroszországi Föderáció fegyveres erői átalakításának helyzete, az abból levonható következtetések. *Hadtudomány*, XXII. évfolyam 1–2. szám, 2012. március. pp. 35–46. http://mhtt.eu/hadtudomany/2012/1_2/HT_2012_1-2_4.pdf; letöltés: 2018.02.05.

⁸⁸ General Yuri Baluyevsky, Chief of the General Staff. <https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/baluyevsky.htm>; letöltés: 2018.02.05.

⁸⁹ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. pp. 14–16.

⁹⁰ GAYDAY, Aleksey: Reform of the Russian Army. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): *Russia's New Army*. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. pp. 20–21. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

Katonai vezetés és irányítás

Az orosz katonai vezetés és irányítás csúcán az elnök (Vlagyimir Putyin) mint főparancsnok áll. Békeidőben az általa kinevezett védelmi miniszter személyén keresztül gyakorolja az irányítást, aki viszont az „Új külső” programnak köszönhetően direkt felügyeleti és irányítási jogkört szerzett a Vezérkar felett, amelynek főnökét szintén az elnök nevezi ki. Az orosz elnök háború idején a haderő főparancsnokának tisztét tölti be. A Vezérkar elsődleges feladata az Oroszországi Föderáció katonai biztonságának garantálása, továbbá a műveleti környezetből eredő fenyegetések észlelése és azokra válaszul a megfelelő stratégiák kidolgozása és gyakorlati megvalósítása.⁹⁴

Az orosz katonai vezetés-irányítási rendszer hat alapvető sajátossággal bír: *központosított* (a védelmi miniszteren és a Vezérkaron keresztül az elnök gyakorolja közvetlen irányítást); *redundáns* (a parancsok továbbítására minden lépcsőben több párhuzamos hálózatot alkalmaznak); *földrajzilag diverzifikált* (a hálózat infrastruktúráját a vezetés hatékonysága és a „túlélés” biztosítására az egész ország területén szétszórtan helyezték el); *biztonságra törekvő* (modern digitális technológiát használ); *megbízható* (a rendszert rutinszerűen használják a gyakorlatok során is, így tartva fent annak képességeit); *felkészült a legrosszabb eshetőségre* (mindenkor képes egy válaszcsapásra).⁹⁵

Stratégiai/hadászati parancsnokságok

Moszkva 2010-re átalakította az ország addig hat katonai körzetét és úgynevezett stratégiai/hadászati összhaderőnemi parancsnokságokat hozott létre (előbb négyet, majd 2015-ben az ötödiket), amelyek jobban megfelelnek a haderőnemek és az önálló fegyvernemek együttes irányítása követelményeinek. A parancsnokságok béke, válság és háború idején egyaránt valamennyi, a felelősségi körzetükben állomásozó, vagy ideiglenesen települt, általános rendeltetésű (nem stratégiai) egység felett diszponálnak. Így a korábbi, központosított rendszerrel ellentétben az új hadászati parancsnokok a gyakorlatban – a hadászati rakétacsapatok és az űrvédelmi erők kivételével (amelyeket közvetlenül Moszkva irányít) – az adott katonai körzetben állomásozó vagy tevékenykedő valamennyi egység/alegység (szárazföldi, légi, haditengerészeti) felett vezetési jogkörrel bírnak, megteremtve így – nyugati mintára – az összhaderőnemi irányítás képességét.⁹⁶ Az új vezetés-irányítási központok megjelenésével párhuzamosan alakították ki például a szárazföldi erők tekintetében a katonai körzet–hadműveleti parancsnokság–dandár hármas rendszerét is.

⁹⁴ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 26.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ THORNTON, Rod: Military Modernization and the Russian Ground Forces, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. p. 26.
STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. pp. 27–28.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

Szergjukov szerint: „*A hadosztállal összehasonlítva a dandárstruktúra sokkalta rugalmasabb, mozgékonyabb és modernebb. Az új dandár számok tekintetében 2–2,5-szer nagyobb, mint a régi, hadosztályi rendszer ezredei; továbbá nyugati mintára tükrözik a moduláris felépítést, vagyis saját harci támogató és harci kiszolgáló egységekkel bírnak; és képesek önállóan tevékenykedni.*”⁹⁷

A fenti rendszert betetőzi a 2014-ben Moszkvában létrehozott *Nemzeti Védelmi Vezetési Központ*, amely kulcsszerepet tölt be a vezetés-irányítás területén. Az alárendelt, regionális és helyi szinten létrehozott központok hálózatán keresztül koordinálja a védelmi tárca feladatait, miközben együttműködik a helyi önkormányzatokkal.⁹⁸

Emberi erőforrások

Mindazonáltal továbbra is komoly fejtörést okozott a személyi állomány utánpótlásának kérdése. A korábban már említett nehézségek (a hadkötelezettség korhatárát elérők számának feleződése, továbbá az alulfinanszírozottság és az ellátás elégtelenségének együttes hatására a hivatásos tisztek távozása), az „Új külső” program beindításakor is megoldatlanok voltak. A jelicini éra óta hozott erőfeszítések ellenére az grúz–orosz háborúba bevont erők közel 30%-át sorállományú katonák adták. A helyzet súlyosságát mutatta Makarov hadseregtábornok 2010-es nyilatkozata is, amelyben elismerte, hogy országa a belátható jövőben nem lesz képes teljes egészében átállni szerződéses katonák alkotta haderőre.⁹⁹ (Megállapítása a mai napig helytálló, kérdés, hogy van-e erre vonatkozó szándék.) A hiányzó létszám enyhítésére és a fiatalok bevonására a kormányzat külön programot is indított: a szovjet múltú, a *Hadsereget, a Légierőt és a Haditengerészetet segítő önkéntes társasága*¹⁰⁰ – amely átmenetileg az *Orosz Védelmi és Technikai Sportok Szervezete*¹⁰¹ megnevezést viselte – 2009-ben visszakapta eredeti, történelmi elnevezését.¹⁰² A DOSZAAF veterán tisztek segítségével igyekszik bevonni a még iskolás fiatalokat a fegyveres erők vonzásába.¹⁰³

Több szakértő egybehangzó véleménye, hogy a sorállomány egy évre csökkentett szolgálati ideje a csökkenő létszámmal együttesen súlyosan hátráltathatja, vagy akár veszélyezteti a haderőreform céljait. Egyfelől, mert a sorkötelezettség időtartamának egy évre csökkentésével a sorkatonai kiképzésre szánt idő is lecsökkent, ami az állandó harcra való felkészülés céljának elérését minimum

⁹⁷ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. p. 22.

⁹⁸ STEWART, Vincent R.: *Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations*. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 28.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

⁹⁹ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. pp. 31–33.

¹⁰⁰ ДОСААФ – Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту.

¹⁰¹ РОСТО – Российская оборонная спортивно-техническая организация.

¹⁰² ДОСААФ России. История организации.
<http://www.dosaaf.ru/about/>; letöltés: 2017.10.28.

¹⁰³ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. p. 38.

megkérdőjelezi. Az Állami Fegyverzeti Program keretében beszerezni tervezett új, bonyolultabb fegyverrendszerek és katonai felszerelések használata hosszabb idejű felkészítést igényel, de számolni kell a krímihez hasonló érzékeny műveletekben történő részvételre is.

Másfelől a szolgálati idő lecsökkentésével rendkívüli módon megnehezedett a közel 500–600 ezer főnyi legénységi állomány évenkénti toborzása.¹⁰⁴ A fentiek ismeretében érthető, hogy miért került a 2014-es doktrínába a nukleáris fegyverek használatának lehetősége konvencionális, az „állam létét fenyegető” összecsapás esetén, és hogy miért élvez mindenkor prioritást a nukleáris triád, valamint hogy miért allokálták az Állami Fegyverzeti Program 42%-át a stratégiai nukleáris erők fejlesztésére.¹⁰⁵

Az említett célok között szerepelt, szintén nyugati mintára, a haderő gerincét adó tiszthelyettesi állománykategória kialakítása, amelyről 2008 novemberében a Védelmi Minisztérium döntést is hozott. A tervek szerint a Rjazany bázison létrehozott képzőhelyen 2,5 éves törzsőrmesteri képzésen vehet részt minden olyan 19–35 év közötti jelentkező, aki rendelkezik legalább egyéves katonai szolgálati múlttal, befejezett középiskolai tanulmányokkal és hajlandó 5 évre szóló szerződést aláírni a sikeres vizsgákat követően. A reformokat hátráltató tényezőként jelentkezik azonban, hogy az intézmény mindössze évi 200–300 végzős kibocsátására képes, míg a haderő tízezzrel igényelné a tiszthelyetteseket. A helyzet átmeneti kezelésére felhagytak a tisztesei beosztások további felszámolásával, valamint a feleslegesnek ítélt beosztásokból igyekeztek átcsoportosítani állományt tiszthelyettesi feladatok ellátására.¹⁰⁶ Ezt a problémát az orosz védelmi tárca állítása szerint 2016-ra sikerült kiküszöbölni.¹⁰⁷

A szárazföldi erők (hadsereg) hadrendje

Az elmúlt években az alábbi felosztás szerint összesen *tíz összhaderőnemi hadsereget* (és parancsnokságokat) alakítottak ki a regionális parancsnokságok alárendeltségében a hadsereg hatékonyabb irányítására. A Nyugati Katonai Körzetben három, a Központi és a Déli Katonai Körzetben két-két, míg a Keleti Katonai Körzetben négy összefegyvernemi hadsereg alakult. Ezekben összpontosul a 40 aktív és tartalék manőverdandár, valamint 8 manőverhadosztály közel 350 ezer fős ereje, amely a következő elemekből épül fel: gépesített lövés-, páncélos-,

¹⁰⁴ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. pp. 34–35.

GILES, Keir – MONAGHAN, Andrew: *Russian Military Transformation – Goal in Sight?* Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2014. p. 38.

¹⁰⁵ DEÁK Anita: *Az Oroszországi Föderáció haderőreformja – az átfegyverzés: célok, tervek eredmények*. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október. p. 155.
<http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2018.02.05.

¹⁰⁶ THORNTON, Rod: *Military Modernization and the Russian Ground Forces*. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011. pp. 34–35.

GILES, Keir – MONAGHAN, Andrew: *Russian Military Transformation – Goal in Sight?* Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2014. p. 42.

¹⁰⁷ *What They Got*. Russian Defense Policy, 2017.01.08.

<https://russiandefpolicy.blog/2017/01/08/what-they-got/>; letöltés: 2018.11.21.

tüzérségi és rakétatüzér, légvédelmi egységek, amelyek támogatását felderítő-, műszaki, híradó-, valamint NBC-alakulatok biztosítják.¹⁰⁸

Az összefegyvernemi hadsereg egy hadműveleti szintű szervezeti seregetest, amely az orosz szárazföldi erők alapjául szolgál. Tipikus esetben 2–4 gépesített lövész- és harckocsidandár, valamint tüzérségi, rakéta-tüzérségi, légvédelmi és támogatóegységek alkotják, amelyek változtatható aránya adja a hadseregek támadó vagy éppen védekező jellegét. További újításként egy 2012-es rendelet értelmében minden manőverdandárban kialakítottak egy úgynevezett *zászlóaljharccsoportot*, amelyben kizárólag hivatásos és szerződéses katonák szolgálnak. Ezek a harccsoportok képesek önállóan részt venni összhaderőnemi műveletekben, így ezek az egységek Moszkva elsődleges eszközei, legyen szó akár regionális konfliktusról, akár hagyományos nagyméretű háborúról.¹⁰⁹

Érdekes eseményt hozott a haderő életébe a 2016-os év, ugyanis a szergjukovi reformokkal ellentétben három hadosztály reaktiválását jelentette be Moszkva a Nyugati és a Déli Katonai Körzetben. A régi-új hadosztályok aktiválása az orosz katonai képességek és erők jelentős növekedését eredményezte az ország nyugati határán, ugyanakkor a korábbi ad-hoc csapatösszevonásokkal ellentétben ez állandó települést jelent.¹¹⁰ Az elemzések szerint a lépés hátterében az Ukrajnában tapasztalt magas intenzitású harcok tapasztalatai, valamint az a megítélés áll, hogy a Központi Katonai Körzetből érkező átcsoportosítás elfogadhatatlanul lassan érkezne meg a nyugati határra. Ez a felismerés pedig a szükséges kiszolgáló infrastruktúra (út- és vasúthálózat) hiányosságait jelzi, gondolva itt a hálózat tényleges hiányára, vagy az áteresztő képességének korlátaira. (Egy páncélos- vagy gépesített lövészdandár esetében pedig a légi úton történő szállítás megvalósítása nyilvánvalóan nem lehetséges: az ily módon előretolt, jelentős haderő tehát kiváló példája a mozgáscentrikus orosz hadikultúrának, amely alapvetően az elsöprő erejű és gyors akciók híve.)¹¹¹

Reformok a légideszant csapatoknál

A légi szállítású vagy légideszant csapatok átalakítása időben megelőzte a haderő átfogó nagy reformját. Egy 2006-as kormánydöntés eredményeként ugyanis már abban az évben egy ötéves fejlesztési terv vette kezdetét, amelynek keretében az akkori öt hadosztályból négyet teljes egészében szerződéses katonákkal kívántak feltölteni, valamint a teljes szolgálatot új fegyverzettel kívánták ellátni. A megváltozott biztonsági környezetben a cél többé már nem a nagyszámú ejtőernyős deszantos egyidejű bevetése az ellenség hátában, hanem sokkal inkább a kisebb, de jobban

¹⁰⁸ STEWART, Vincent R.: *Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations.* Defense Intelligence Agency, 2017. pp. 50–51.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ GILES, Keir: *Assessing Russia's Reorganized and Rearmed Military.* Carnegie Endowment For International Peace, 2017. p. 8.
<http://carnegieendowment.org/2017/05/03/assessing-russia-s-reorganized-and-rearmed-military-pub-69853>; letöltés: 2017.10.28.

¹¹¹ Uo. p. 8.

felszerelt alakulatok stratégia célok ellen történő alkalmazása, valamint a gyorsreagálású képesség kialakítása. Az így létrejött lényegében elit egységek rendkívül mozgékonyak lettek, és jóformán bármilyen, a katonai szállító repülőgépek fogadására alkalmas leszállóhelyen képesek felfejlődni. Míg az ejtőernyős-ezredek teljes felszerelésükkel ugranak, addig a deszantsapatoknál mindössze egy kijelölt zászlóalj kap ejtőernyős-kiképzést.

Utóbbiak feladata, hogy az ugrást követően elfoglalják az ellenséges repülőbázist, ahová aztán szállítógépeken megérkeznek a hadosztály harcjárművei és további személyzete.¹¹² A 2008-ban kirobbant grúz háború idejére a légideszant személyi állományát túlnyomórészt hivatásos katonák adták, egyedül a 106. légideszant-hadosztálynál (Tula) maradtak sorállományúak. A maradék három magasabbegység pedig elérte az állandó harckészültség szintjét; mind személyi állomány, mind pedig hadfelszerelés terén a névleges háborús feltöltöttség szintjén álltak. Felkészültségüket pedig erősítette, hogy a harcászati képzés idejét a korábbi 6 hónapról egy évre növelték. Ez utóbbi eredményeként alapvető minőségjavulás jelentkezett mind az egyéni, mind pedig a zászlóaljszintű képzésben.¹¹³ A program keretében ugyanis már nemcsak századgyakorlatra, de zászlóaljszintű, éles lövészzel egybekötött harcászati képzésre is sor kerülhetett, megadva ezzel a lehetőséget a nagyobb kötelékekkel történő együttműködés begyakorlására.¹¹⁴

Az ötnapos háború abszolút igazolta a légideszantsapatokat érintő reformok sikerét, és megerősítette az átfogó reform szükségességét. A 76. deszant-rohamhadosztály (Pszkov) két zászlóaljának kevesebb mint 24 óra elegendő volt, hogy teljes fegyverzettel és felszereléssel, 2000 kilométert átrepülve megérkezzenek észak-osztétiai állomáshelyükre, Beszlán városába. Az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek korabeli abszurd helyzetét mutatja, hogy a légideszantsapatok még a haderő régióban állomásozó (42. gépesített lövészdandár Csecsenföldön /Hankala/, míg a 19. gépesített lövészdandár Észak-Osztétában /Vlagyikavkaz/) erőit is megelőzve jutottak el a konfliktus sújtotta grúz területekre. Az Abház szakadár területen – hagyományos szárazföldi erő hiányában – pedig kiemelt szerepet kaptak a légideszantsapatok erői. A haditengerészettel közös akcióban sikeres partraszállást hajtott végre a 7. hegyi deszant-rohamhadosztály (Novorosszijszk) 108. ezrede, majd a folyamatosan érkező erősítés támogatásával elfoglalták előbb Poti kikötőjét és vele a grúz flotta javát, majd az összecsapások utolsó napjára már a grúz fővárostól alig 90 km-re fekvő Gori városában jártak.¹¹⁵

¹¹² LAVROV, Anton: Reform of the Airborne Troops. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 34. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹¹³ Uo. pp. 35–36.

¹¹⁴ Uo. pp. 34–35.

¹¹⁵ Uo. pp. 35–36.

A háború tapasztalatai

A konfliktus egyértelműen a deszantcsapatok sikerét hozta. A hivatásos katonák hatékony alkalmazása és a jobb kiképzés eredményeként komoly szerepet szántak számukra Tbiliszi térdre kényszerítésében. Ugyanakkor meg kell említenünk a felszínre került hiányosságokat is, amelyek alapvetően technikai, technológiai jellegűek. A katonák még mindig a szovjet örökségként megmaradt öreg, elavult fegyverrendszerekkel – BMD–1, BMD–2 és BTR–80 – vonultak hadba, és hiába kapott minden zászlóalj egy-egy felderítőszakaszt, azok nem rendelkeztek a megfelelő eszközökkel – a rendelkezésre álló pilóta nélküli felderítő-repülőgépek csak kis felbontású felvételeket tudtak készíteni, használatuk pedig nehézkes volt –, a kommunikáció pedig egyenesen megbízhatatlannak bizonyult.¹¹⁶

A fentiekből következően az „Új külső” program kevésbé érintette a légideszant erőit, viszont megfigyelhetőek alapvető eltérések, illetve változtatások. A legszembeötlőbb, hogy a dandárszervezet kialakítására a deszantcsapatok soraiban nem került sor, ugyanakkor 26 alakulatot felszámoltak, valamint a tiszti beosztások 40%-át megszüntették és a repülőegységeket a légierő irányítása alá vonták. További újítás volt, hogy minden hadosztály egy-egy légvédelmi rakétaezreddel egészült ki. Ez utóbbit az indokolta, hogy a korábbi műveleti – békefenntartó – környezettől eltérően a deszanterők helyi/regionális konfliktusokban történő aktív részvétele elengedhetetlenné teszi a hatékonyabb légvédelmet, így csökkentve függőségüket a légierőtől és a haderő légvédelmi alakulataitól. Ugyanakkor a légvédelmi rakétaegységek megerősítésére a deszantcsapatokhoz rendelt Sztrela 10M3 fegyverrendszer is csak hiánypótló funkciót tölt be, mivel hatékonyságában nem felel meg a kor követelményeinek.¹¹⁷

A légideszantcsapatok hadrendje

A haderő sorain belül önálló fegyvernemet képeznek, amelynek közel 45 ezer fős erejét jelenleg négy manőverdandár (két-két ejtőernyős és légi rohamdandár), négy légi rohamadosztály, valamint egy különleges rendeltetésű (Specnaz) felderítődandár alkotja. A legmozgékonyabb egységekként ők képviselik az elsődleges támadó, illetve gyorsreagálású erőit.

Szervezeti felépítését tekintve két ejtőernyős (az ivanovoi 98. és a tulai 106.) gárda-légideszanthadosztály, két légideszant (a novorosszijszki 7. hegyi deszantroham és a pszkovi 76. deszantroham) gárdahadosztály, négy további önálló deszant-rohamdandár (11. Ulan-Ude, 31. Ujanovszk, 56. Kamisin és 83. Usszurijszk), valamint a különleges rendeltetésű 45. Specnaz (Kubinka) dandár alkotja. Az elmúlt évek különlegessége, hogy a légi úton szállítható könnyű gyalogsági harcjárművek mellé egy-egy századnyi (10–13 db) T–72 típusú harckocsit is a hadosztályokhoz rendeltek.

¹¹⁶ LAVROV, Anton: Reform of the Airborne Troops. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 38. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹¹⁷ Uo. pp. 39–40.

A jövőben pedig valószínűleg zászlóaljszintre emelik számukat (30–42 db), ezzel továbbberősítve az önálló fegyvernem földi műveleteit.¹¹⁸

Jövőbeni kilátások

A deszantcsapatok felhasználhatóságáról és jövőjéről állandó vita folyik a szakértők között. Egyfelől az elsőprő erőt felvonultató, az ejtőernyősök nagy tömegével járó harci bevetésekre nem valószínű, hogy valaha is sor kerül, a nyilvánvalóan bekövetkező súlyos veszteségek miatt. (Ezt a gondolkodást támasztja alá a 2006-ban elindított átszervezés is.) A hagyományos erők mozgékonyságának javulása szintén megkérdőjelezi egy önálló légi szállítású egység létét. Harmadszor pedig a repülőeszközök légierőnek történő átadásával a deszantcsapatok erői veszítettek mobilitásukból, hiszen megnőtt az a bürokratikus út, amin keresztül szállítókapacitáshoz juthatnak. Ugyanakkor még a szárazföldi viszonylatban is „könnyűnek” számító gépesített lövészdandárok felszerelése is túl nehéz ahhoz, hogy egy An–124-esnél kisebb géptípus ki tudná szolgálni őket. A légideszantcsapatok tehát az egyetlen olyan szóba jöhető speciális fegyvernem, amely képes teljes felszereléssel és a kiszolgáló erőkkel nagy távolságokon átrepülve is önállóan tevékenykedni, így jó alapja lehet egy hadseregen belüli gyorsreagálású egység kialakításának.¹¹⁹

Strukturális reformok a Légierőnél

Szergyukov célja az összevont légi és légvédelmi erő reformjával a *hadsereg*, *hadtest*, *hadosztály* és a *repülőezredek* mint szervezeti építőelemek eltörlése, és helyettük a *légibázisok*, valamint a légvédelmi dandárok rendszerének a felállítása volt. A fenti két haderőnem a 2000-es évek eleji fúzióját és a korábbi évek „költségracionalizáló” intézkedéseit leszámítva az orosz légierő felépítése változatlanul az 1938-ban felállított szovjet mintájú repülőezredekbe tagozódott.¹²⁰

A 2008-as reform kezdetekor a haderőnem közel 2800 merev- és forgószárnyas repülőeszkőzzel, valamint mintegy 100 ütegnyi Sz–300 és Sz–400 típusú légvédelmi rakétakomplexummal rendelkezett.¹²¹ A 2008-as orosz–grúz konfliktusban ugyanakkor felszínre kerültek a rendszer gyenge pontjai. Az eszközök elagottsága mellett kihívást jelentett a foghíjas géppark, valamint a pilóták alacsony

¹¹⁸ STEWART, Vincent R.: *Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations.* Defense Intelligence Agency, 2017. pp. 55–57.

<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹¹⁹ LAVROV, Anton: *Reform of the Airborne Troops.* In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): *Russia's New Army.* Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. pp. 46–47. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹²⁰ BARABANOV, Mikhail: *Military Reform: Toward the new look of the Russian army.* Valdai Discussion Club, Moscow, 2012. p. 22.

http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹²¹ LAVROV, Anton: *Reform of the Russian Air Force.* In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): *Russia's New Army.* Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 51. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

teljesítménye a repült órákra fordítható források hiánya miatt. Ahogyan arra a szakértők is rámutatnak, elgondolkodtató a tény, hogy Oroszország hat (más források szerint hét) repülőgépet veszített egy viszonylag gyenge ellenséggel szemben.¹²² A légierőt érintő átalakítások egyik első lépéseként 2009-ben a Védelmi Minisztérium kialakította a már említett *repülőbázis és légvédelmi dandár páros rendszerét*. Ennek keretében 52 bázisrepülőteret alakítottak ki, az alakulatok számát pedig 340-ről 180-ra csökkentették. A 2010-es felülvizsgálat alkalmával azonban megállapítást nyert, hogy az önálló bázisok ilyen magas száma nem tartható, ezért 2012-ig azok összevonásával 10 parancsnokság jött létre, amelyek egyenként 2-3 bázisrepülőter irányításáért feleltek.¹²³

A vezetés-irányítás szintjén önálló fegyvernemi parancsnokságot kapott a légvédelem, a légierő, a hadászati légierő és végül a katonai légi szállítóerő, a légvédelmi hadtesteket és hadosztályokat pedig légtérvédelmi dandárok váltották fel. Ezekben a parancsnokságokban integrálódtak tehát a repülőbázisok és a légtérvédelmi dandárok, valamint a kisebb logisztikai támogatóegységek.¹²⁴ A légierőnél így alakult ki a *parancsnokság–bázis (dandár)–repülőszázad* hármas rendszere. (A korábbi *Legfelsőbb parancsnokság* 37. repülőhadserégét a Hadászati Légierő-parancsnokság alá rendelték, amely így az összes stratégiai, valamint egyéb bombázó- és légi utántöltő repülőgép irányításáért felelős.) 2010-re – az akkor szintén újonnan létrehozott stratégiai parancsnokságok részeként – kialakításra kerültek a légierő és a légvédelmi erők új parancsnokságai is. Az átalakítás eredményeként egyetlen parancsnokság, a repülőbázis parancsnoka alá vonták össze mind a légierő, mind pedig a kiszolgáló személyzet irányítását, egyaránt karcsúsítva és leegyszerűsítve így a parancsnoki láncot.¹²⁵ A megváltozott biztonsági környezetre adott reagálásként – a szektort érintő stratégia fontosságú változással – 2011. december 1-jén megalakult a *Lég- és Űrvédelmi Csapatok Parancsnoksága*.

Az új szervezetet három fő építőelem alkotta: az űrparancsnokság, a légvédelem és az űrvédelmi műveletek stratégiai parancsnoksága. Így egyesítették a korábban önálló légvédelmet, rakétavédelmet, a Moszkva környéki rakétavédelmi erőket, valamint a korai előrejelző rendszereket (műholdakat).¹²⁶ Végezetül, a reformok egyfajta betetőzéseként, 2015 augusztusában egyetlen ernyőszervezetben, a Légi-Kozmikus Erők haderőnem alatt a légi és az űrerők egyesített parancsnoki struktúrájában vontak össze minden (a hadászati rakétacsapatok kivételével) földfelszín feletti képességet, így a légierőt, a légvédelmi, a rakétavédelmi, valamint az űrvédelmi csapatokat. Ennek oka – ahogyan Szergej Sojgu hadseregtábornok

¹²² Uo. p. 54.

¹²³ Uo.

¹²⁴ BARABANOV, Mihail: Military Reform: Toward the new look of the Russian army. Valdai Discussion Club, Moscow, 2012. p. 23.
http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf; 2017.11.12.

¹²⁵ LAVROV, Anton: Reform of the Russian Air Force. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 55.
http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

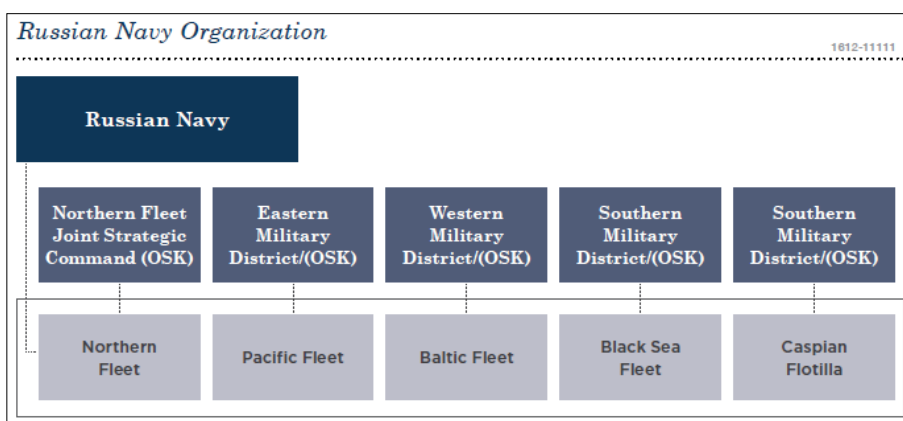
¹²⁶ Aerospace Defense Forces (VKO).

<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/vko.htm>; letöltés: 2017.11.11.

védelmi miniszter fogalmazott – a hadviselés súlypontjának eltolódása a felszín feletti hadszíntér irányába.¹²⁷

A Légi-Kozmikus Erők nagyjából 165 ezer fős ereje a 2015. augusztusi megalakulását követően – a hadászati parancsnokságok számának megfelelően – négy légi hadseregben összpontosul. A 6. légi- és légvédelmi hadsereget (Szentpétervár) a Nyugati Körzetben, a 14. légi- és légvédelmi hadsereget (Jekatyerinburg) a Központi, a 11. légi- és légvédelmi hadsereget (Habarovszk) a Keleti, míg a 4. légi- és légvédelmi hadsereget (Rosztov-na-Donu) a Déli Körzetben alakították meg.¹²⁸ Különleges státuszt foglalnak el a haditengerészeti repülőerők, amelyeket a négy flotta parancsnokságai között osztották szét. Elsődleges feladatuk ellenséges hadihajók és tengeralattjárók felkutatása, valamint elpusztítása, továbbá a légi főlény kivívása a flotta műveleti területén. Az erők túlnyomó többsége földi állomáshelyű, kivételt az Admiral Kuznyecov repülőhordozó-hajó fedélzetén szolgáló 22 merev- és 17 forgószárnyas harci gép jelent.¹²⁹

Haditengerészet

1. ábra. A Haditengerészet felépítése¹³⁰

¹²⁷ BODNER, Matthew: Russia Merges AF With Missile Defense, Space Commands. <https://www.defensenews.com/2015/08/08/russia-merges-af-with-missile-defense-space-commands/>; letöltés: 2017.11.11.

¹²⁸ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. pp. 58–59. <http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹²⁹ Uo. p. 68.

¹³⁰ Uo. p. 66.

A Szovjetunió 1991-es bukását követő évek lesújtó gazdasági körülményei hatására a haditengerészet szinte azonnal zsugorodásnak indult. Új beruházásokról szó sem lehetett, a meglévő eszközállományt pedig az enyészet fenyegette, egészen Vlagyimir Putyin hatalomra kerüléséig. Napjainkban megközelítőleg 148 ezer fő szolgál az orosz haditengerészetnél, ami legjobb esetben negyede a szovjet korszak létszámának. Moszkva a 2000-es évek eleje óta fáradozik a mára 25 évet is meghaladó átlagos életkorú hajókkal rendelkező flotta újjáélesztésén.

Az elmúlt tíz évre visszatekintve növekvő trend állapítható meg a kiképzés minőségében, a bevételek számában, valamint a karbantartásra fordított erőfeszítések terén, a hazai hajógyártás újraindításának szándékáról nem is beszélve. A haditengerészet küldetésének fókuszában továbbra is az ország védelme és a stratégiai elrettentés áll, míg az orosz külpolitikát alátámasztó nagy távolságú bevételek csak periodikus szerepet kapnak.¹³¹

A haditengerészet, amelynek főparancsnoksága Szentpéterváron található, négy flottára és egy flottillára tagozódik. A napi, műveleti kérdésekben a hadászati parancsnokságok gyakorolják az irányítást. Az „Új külső” program nem hagyta érintetlenül a haditengerészetet sem, ugyanakkor a strukturális reformoknál sokkal nagyobb hangsúlyt kaptak a technológiai fejlesztések, valamint az új haditechnikai eszközök beszerzése. A 2008–2010 közötti időszak egyik legfontosabb lépése a haderőnem szempontjából az újonnan létrejött hadászati parancsnokságokba történő betagozódás volt.

A reform főbb céljai:

- optimalizálni a szervezeti és személyzeti elemeket, felszámolni a vezetés-irányítási struktúra felesleges beosztásait, duplikált feladatait és testületeit;
- a partvédelmi és tengerészgyalogság erőinél az állandó harckészültség elérése és a harceszközök újraosztása a 21. század kihívásainak megfelelően;
- a tengerészeti repülőegységek integrálása a „repülőbázisok rendszerébe”, ideértve nemcsak a harcoló, hanem a harctámogató és logisztikai egységeket is (ezt az elképzelést később elvetették, és a haditengerészet visszakapta az irányítást saját repülőerői felett);
- a logisztikai támogatás javítása, új ellátóközpontok létrehozása és a civil szektor bevonása a nem harci feladatok ellátására (karbantartás);
- a haditengerészet felkészítése az elavult haditechnikai eszközök cseréjére.¹³²

¹³¹ Uo.

¹³² BOLTENKOV, Dmitry: Reform of the Russian Navy. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 82. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

A flottát érintő elsődleges változást a kiszolgáló-, illetve a támogatóegységek számának lehetőség szerinti csökkentése, esetenként felszámolása jelentette. Ennek a tervnek lett az eredménye, hogy 2009-ben az állam a nukleáris meghajtású hajók karbantartását kiszervezte egy külsős cégnek. Racionalizálták a tengeralattjáró-rajok parancsnokságát is, így az addig önálló 11. és 12. tengeralattjáró-rajokat egyesítették az Északi Flotta tengeralattjáró-parancsnokságában, amely négy tengeralattjáró-hadosztályt fog össze. Végezetül a Balti Flottával együtt az Északi Flotta is beolvadt a Nyugati Hadászati-Hadműveleti Parancsnokságba. A hosszú távú tervek szerint az Északi Flotta bázisán jönne létre egy tengerentúli műveletekért felelős önálló parancsnokság, amelynek feladata a távoli óceánokon cirkáló nagyobb hajók irányítása lenne.¹³³

Flották és parancsnokságaik

Az Északi Flotta az orosz haditengerészet legerősebb és talán legfontosabb flottája, amelynek hét ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjárója adja a nukleáris triád haditengerészeti erői túlnyomó részét.¹³⁴ Állomáshelye Szeveromorszk, az egyetlen télen is használható kikötő a Barents-tengeren, amely szabad kijárást enged az észak-atlanti térségbe. Itt állomásozik Moszkva két legikonikusabb hadihajója, az Admiral Kuznyecov repülőgéphordozó, valamint a nukleáris meghajtású Pjotr Velikij csatacirkáló.¹³⁵ A flottát erősíti továbbá egy hagyományos meghajtású, Szlava-osztályú cirkáló, valamint négy Udaloj-osztályú romboló. Az új generációt képviselő Kalibr típusú manőverező robotrepülőgéppel szerelt Gorskov-osztályú fregatt első példánya szintén az Északi Flottánál állt szolgálatba.¹³⁶ Az Északi Flotta soraiban található a támadó tengeralattjárók legújabb generációjához tartozó Szeverodvinszk-osztály¹³⁷ első példánya is.¹³⁸

Az Északi Flotta mögött lemaradva mind állapotában, mind pedig képességeiben a második helyen áll a vlagyivosztoki székhelyű Csendes-óceáni Flotta, amely hadászati nukleáris támadóképességgel is rendelkezik. 2008-ban a flotta három külön álló parancsnokságot foglalt magában, az Egyesített Észak-keleti Parancsnokságot, a Primorszkaja Egyesített Flottillát, valamint a Szovjetszkaja-Gavany Körzetparancsnokságot. Erőit két bázis között osztották szét: Vlagyivosztok az állomáshelye a felszíni hajók többségének és a dízelmeghajtású tengeralattjáróknak,

¹³³ Uo. p. 91.

¹³⁴ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 67.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

BOLTENKOV, Dmitry: Reform of the Russian Navy. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 90.
http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹³⁶ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 66., 69.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹³⁷ A szerző a tengeralattjáró-típusoknál a NATO-megnevezéseket használja.

¹³⁸ The might of Russia's advanced nuclear submarine.
<http://tass.com/defense/938673>; letöltés: 2017.11.18.

míg a nukleáris rakétahordozók Petropavlovsk-Kamcsatszkijban állomásoznak. A flotta gerincét a négy Udaloj-osztályú romboló, egy Szlava-osztályú cirkáló és két Szvijazsszk-osztályú romboló adja.¹³⁹ Érdekesség, hogy itt állt elsőként hadrendbe a legújabb fejlesztésű Borej-osztályú ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáró, fedélzetén a szintén új, több nukleáris robbanófej célba juttatására kifejlesztett Bulava rakétákkal.¹⁴⁰ A vízfelszíni hajók pótlása a megfelelő hazai gyártókapacitás hiányában nehézségekbe ütközik. Nem véletlen, hogy a francia Mistral deszanthajók egyike is a Csendes-óceáni térségben állt volna szolgálatba.¹⁴¹

2010 óta csak az Északi és a Csendes-óceáni Flotta rendelkezik önálló tengeralattjáró műveleti parancsnoksággal, amelyek a körzetükben található valamennyi tengeralattjáró-egységet, így a kisebb dízel- és a nukleáris meghajtású rakétahordozók irányítását is feladatuk kapták. A szárazföldi komponensek esetében a 2007-ben létrehozott 40. tengerészgyalogos-dandár a 3. önálló tengerészgyalogos-ezreddé alakult át, míg a haditengerészet utolsó tengerészgyalogos-hadosztálya dandárrá alakult át.¹⁴² 2016-ban pedig megérkeztek a rakétatüzérekhez a hajó elleni Basztyion-P rakétakomplexumok első példányai.¹⁴³

A Fekete-tengeri Flotta évekig tartó enyészete és elhanyagoltság áldozata, amelynek eredménye, hogy alig maroknyi működőképes egysége maradt, jórészt a szovjet örökségből – a Moszkva elnevezésű Szlava-osztályú cirkáló, két régebbi Krivak-osztályú fregatt és egy közel 50 éves romboló.¹⁴⁴ A 2014-es krími háború azonban megváltoztatta a flotta sorsát, és a következő években új tengeralattjárókat és felszíni hajókat is kapott, köztük az új fejlesztésű Kalibr manőverező robotrepülőgépekkel felszerelt Grigorovics-osztályú fregatt egy példányát.¹⁴⁵

A Fekete-tengeri Flotta parancsnoksága 2010-ben – a Kaszpi-tengeri Flottillával együtt – betagozódott a Déli Hadászati-Hadműveleti Parancsnokságba. A Fekete-tengeri Flotta szárazföldi erőinek átalakítása során pedig a 810. tengerészgyalogos-ezredet már 2008-ban dandárrá alakították. A 11. partvédelmi rakéta-tüzérezred a tengerészeti alakulatok közül elsőként vehette át a Basztyion-P,

¹³⁹ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 66., 67., 70.

<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹⁴⁰ SHARKOV, Damien: Russia's Newest Nuclear Submarine Arrives in Pacific Ocean.

<http://www.newsweek.com/russias-newest-nuclear-submarine-arrives-pacific-ocean-502851>; letöltés: 2017.11.18.

¹⁴¹ BOLTENKOV, Dmitry: Reform of the Russian Navy. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army, Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moszkva, 2011. p. 95.

http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹⁴² Uo. p. 94.

¹⁴³ Russia's Pacific Fleet troops fired the first Bastion coastal defense anti-ship missile systems.

<http://defence-blog.com/news/russias-pacific-fleet-troops-fired-the-first-bastion-coastal-defense-anti-ship-missile-systems.html>; letöltés: 2017.11.18.

¹⁴⁴ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 69.

<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹⁴⁵ Uo. p. 68.

valamint Bal típusú önjáró partvédelmi/hajó elleni rakétakomplexumokat, továbbá a Bereg típusú 130 mm-es önjáró löveg első példányait.¹⁴⁶

További érdekesség, hogy a kormányzat már a Szergyukov-féle reform idején közel 100 milliárd rubel értékű fejlesztési beruházást tervezett tengeri ellátóbázisok kialakítására, nemcsak a térségben (Fekete-tenger), de azon kívül is, így például a szíriai Tartusz kikötőjében.¹⁴⁷ Utóbbi esetében már 2005 óta folytak tárgyalások a szovjet időkben fennmaradt infrastruktúra felújítására, de stratégiai szerepét csak 2009-től kezdődően nyerte vissza. A reformfolyamat követelményei alapján a kikötőt logisztikai központtá alakították: a szomáliai kalózkodás elleni műveletek során itt vehettek fel vizet, élelmiszert és üzemanyagot a hadihajók. A személyzet ellátására azonban továbbra sem épült ki a megfelelő infrastruktúra, amit az országban dúló polgárháború is késleltet.¹⁴⁸

A Balti Flotta parancsnoksága Kalinyingrádban, hajóinak zöme a flotta központját adó, a Kalinyingrádi területen lévő Baltijszk városában állomásozik, míg egy maroknyi eszköz Szentpéterváron. A flotta fő feladata a Kalinyingrádi terület és az anyaország közötti kommunikációs és kereskedelmi csatorna fenntartása, valamint a térség NATO-erőinek ellensúlyozása. Harcképességének növelésében jelentős előrelépést jelentett a 2016-ban érkezett két új, Kalibr manőverező robotrepülőgépekkel szerelt hadihajó.¹⁴⁹ A flotta derékhadát jelenleg két Szovremennij-osztályú romboló és hat korvett – négy új Sztjeregucsij- és két Bujan-osztályú – alkotja.¹⁵⁰

A balti államok és az európai NATO-szövetségek közé ékelődő orosz exkláve jelentős stratégiai értékkel bír, ezért Moszkva 2008 óta szisztematikusan erősíti a körzetet. 2014-ig a tüzérségi, rakétatüzérségi, lövész- és tengerészgyalogosdandárok erőinek növelése, egyes esetekben megduplázása volt megfigyelhető. 2012-ben a körzet Sz-400 típusú légvédelmi rakétarendszert, valamint nukleáris robbanófej hordozására is alkalmas Iszkander-M típusú hadművelleti-harcászati rakétarendszert és rövid hatótávolságú ballisztikus rakétákat kapott.

A flottát a már korábban említett korvetteken kívül Bal és Basztion-P hajó elleni fegyverrendszerek erősítik.¹⁵¹ A Balti Flotta egységei közül a partvédelmi és a szárazföldi alakulatok voltak az elsők, amelyek átalakításon mentek keresztül. Ennek eredményeként a 7. gépesített lövészdandárt ezredé alakították, és több más

¹⁴⁶ BOLTENKOV, Dmitry: Reform of the Russian Navy. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 84. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹⁴⁷ Uo. p. 85.

¹⁴⁸ KRAJCSÍR Lukács: Orosz bázisok és katonai jelenlét Szíriában. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2016. pp. 3–5.

¹⁴⁹ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 68.

<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹⁵⁰ Uo. p. 69.

¹⁵¹ Kaliningrad: New Russian missile deployment angers NATO.

<http://www.bbc.com/news/world-europe-38070201>; letöltés: 2017.11.18.

egységgel együtt (79. önálló gépesített lövészdandár, 336. tengerészgyalogosdandár, 244. tüzérdandár és a 152. rakéta-tüzérdandár) a flotta irányítása alá rendelték.¹⁵²

A Kaszpi-tenger domináns haditengerészeti ereje az orosz Kaszpi-tengeri Flottilla, amely az elsők között kapott Kalibr manőverező robotrepülőgépeket. A szárazföldi célpontokat is támadni képes eszköz komoly ütőkártyát jelent Moszkva kezében, ha gazdasági vagy egyéb érdekeinek védelméről van szó a térségben.¹⁵³ A modernizációs program eredményei továbbá az új Gepard-osztályú fregattok és a Bujan-osztályú korvettek megjelenése a flottillánál. Az utóbbi típus az Iszlám Állam elleni hadműveletben mutatkozott be 2015 októberében a fedélzetéről indított Kalibr manőverező robotrepülőgépek bevetésével. A flottilla új egységei Mahacska kikötőjében állomásoznak, fenyegető közelségben Grúziához vagy épp Azerbajdzsánhoz, de távol a nehezen hajózható Volga-deltától, ahol a flottilla többi része található.¹⁵⁴

A szárazföldi alakulatokat érintő radikális átalakítások során felszámolták a flottilla 77. tengerészgyalogos-gárdájának parancsnokságát, állományukat pedig átvezényelték a fekete-tengeri 810. dandárhoz. A két zászlóalja és a flottilla egyéb harci egységei együttesen úgynevezett *állandó harci készülségű egységgé* alakultak, a partvédelmi erőket a dagesztáni Kaszpijszk városában vonták össze. Fekete-tengeri párjához hasonlóan a Kaszpi-tengeri Flottillát is a Déli Hadászati-Hadművelési Parancsnokság irányítása alá vonták.¹⁵⁵

Művelési szempontból a tengerészgyalogság erői a flottaparancsnokok alárendeltjei, feladatuk főként a partraszállási, a terrorizmus és a kalózkodás elleni műveletek, valamint a flotta hajóinak biztosítása. Felszerelésük és szervezeti felépítésük hasonló a szárazföldi erők gépesített lövészegységéhez. Hasonlóan a tengerészgyalogsághoz, a parti vagy partvédelmi erők is a haditengerészet alárendeltjei, elsődleges feladatuk a partok és azok közvetlen régiójának a védelme. Fontos kiemelnünk, hogy a rakétatüzérség többségében még mindig a szovjet örökségből megmaradt Termit és Redut fegyverrendszereket alkalmazza, mivel az új Bal, valamint Basztyion–P hadrendbe állítása lassan halad.¹⁵⁶

¹⁵² BOLTENKOV, Dmitry: Reform of the Russian Navy. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army, Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 86. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹⁵³ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 68. <http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

¹⁵⁴ AKULOV, Andrei: Packing a Punch: Buyan-M Corvettes Built for Russian Navy. <https://www.strategic-culture.org/news/2016/09/26/packing-punch-buyan-m-corvettes-built-russian-navy.html>; letöltés: 2017.11.18.

¹⁵⁵ BOLTENKOV, Dmitry: Reform of the Russian Navy. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. p. 86. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.

¹⁵⁶ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. p. 57. <http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

Tengeralattjáró-erők és diszlokációjuk

Mint azt már korábban bemutattam, az orosz nukleáris triád tengerészeti ágát az Északi és a Csendes-óceáni Flotta képviseli az alábbi felosztás szerint: három Delta III- és két Borej-osztályú rakétahordozó a Csendes-óceáni Flottánál szolgál, míg az Északi Flottánál hat Delta IV-, egy Borej- és egy Typhoon-osztályú található. Utóbbi a Bulava típusú rakéta tesztplatformjával szolgál. Ezek mindegyike képes nukleáris töltetű rakétákat is hordozni és azokkal az Amerikai Egyesült Államok területét akár kikötőből, a víz színéről indítva is elérni.

Védelmükről a nem stratégiai nukleáris fegyverekkel (torpedókkal és cirkálórakétákkal) szerelt támadó tengeralattjárók gondoskodnak – összesen három Oscar III-, három Victor III-, hat Akula I/II-, négy Sierra- és egy új fejlesztésű, Severodvinsk-osztályú. A dízel-elektromos meghajtású testvérhajóik (a Kilo-osztály régi és újabb típusai) mindegyik orosz flottánál fellelhetők, elsősorban közeli területvédelmi feladatok ellátására.¹⁵⁷

A nukleáris erők

A világ egyik legrégebbi nukleáris hatalmaként – és talán a legnagyobb stratégiai fegyverarszénál birtokában – Oroszország elkötelezett a nukleáris triád fenntartása és modernizációja mellett, amely mindenkor képes garantálni a visszatartás képességét. A START egyezmény keretében nyújtott 2018. februári adatok szerint Oroszország 1444 db robbanófejet tart hadrendben 527 db hordozóeszközön¹⁵⁸ (ICBM, SLBM és stratégiai bombázók). Emellett közel 2000 db nem stratégiai nukleáris fegyverrel rendelkezik különböző hordozóeszközökben – föld-levegő rakéták, torpedók, hagyományos gravitációs bombák stb. – telepítve.¹⁵⁹

A Hadászati Rakétacsapatok interkontinentális ballisztikus rakétáinak több mint felét a szovjet örökségből megmaradt (1980–1995 között szolgálatba állított), silókban telepített, folyékony hajtóanyagú R-36 (SS-18 Satan) és UR-100N (SS-19 Stiletto) – előbbi 10, utóbbi 6 robbanófej hordozására képes –, valamint a mobil indítóállásokon elhelyezett egy robbanófejes Topol (SS-25 Sickle) rakéták adják. Az életciklusuk végéhez közeledő fegyverrendszereket várhatóan 2019–2021 között újakra cserélik. A haditengerészeti nukleáris szárny prioritása a kiöregedő eszközök felváltása az új Borej-osztályú hordozókkal és az arról indítható Bulava rakétákkal.

¹⁵⁷ Uo. p. 69.

¹⁵⁸ Foreign Ministry statement.

http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3054864?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=en_GB; letöltés: 2018.11.22.

¹⁵⁹ STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017. pp. 29–31.

<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.28.

Az új hadászati bombázó-repülőgépek fejlesztésére fordítható források hiányában a Hadászati Repülőparancsnokság célja a Tu-95 (Bear) és Tu-160 (Blackjack) típusokból álló flotta modernizációja, életciklusuk kinyújtása várhatóan további 15–20 évre. Utóbbi esetében a flotta bővítését tervezik a Tu-160M1/M2 típus gyártásának beindításával és új gépek beszerzésével.¹⁶⁰

Információs/kiberhadviselés

Oroszország 2010-től kezdődően kiemelt figyelmet szentel az általa információs konfrontációnak hívott képességek kialakítására. Moszkva percepciója szerint az információs közeg döntő stratégiai szerephez jut mind a saját, mind pedig az ellenséges nemzetek lakosságának befolyásolásában. Ennek megfelelően az információs hadviselés kulcsszerepet kap a stratégiai célok – például szuperhatalmi státusz – elérésében. Maga az elmélet orosz értelmezésében információs fölényt jelent mind béke, mind háború idején, ami egyszerre jelenti az információ és a közvetítésére szolgáló eszközök birtoklását, befolyásolását.

Az információs „fegyver” alkalmazhatóságát első alkalommal a *Kavkaz–2016* hadgyakorlaton mutatták be a moszkvai vezetésnek az úgynevezett információs alakulatok képében. Lényegében a szovjet múltat idéző, hagyományos értelemben vett propagandatevékenységet takar, amelyet modern telekommunikációs eszközökön keresztül folytatnak a kibertérben. Utóbbi esetében nehéz konkrétumokat felmutatni, de nagy valószínűséggel elmondható, hogy létezik egy, az orosz stratégiai érdekek számára kedvező hatást kiváltani igyekvő szervezet, amely több alkalommal és módon hajtott végre kibertámadásokat a múltban. Észtország 2007, Franciaország 2015, vagy a leginkább vitatott 2016-os amerikai elnökválasztás.¹⁶¹

Nem véletlen, hogy 2016-ban Oroszország is közreadta saját információs biztonsági doktrínáját, amelyben hangsúlyozza egy olyan nemzeti rendszer kiépítését, amely lehetővé teszi az internet, valamint az információs és a kiberhadviselés erőinek teljes kormányzati kontrolját. Így a stratégia jórészt arra hivatkozik, hogy szükséges a nemzeti szuverenitás megőrzése és az információs fegyverkezési verseny elkerülése érdekében olyan eszközök biztosítása, amelyek lehetővé teszik a kormányzat számára az információs tér uralmát.¹⁶² Az információs és kiberhadviselést fizikai komponenssel egészíti ki az elektronikai hadviselés. A világ élvonalába tartozó orosz elektronikai zavaró- és lehallgatóeszközök hatékonyan képesek támogatni az információs tér birtoklásáért folytatott harcot az ellenséges adatfolyamokba történő beavatkozásukkal.¹⁶³ Utóbbira egyre nagyobb mértékben kell számolnunk a harctéren megjelenő egységek formájában.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Uo. p. 30.

¹⁶¹ Uo. pp. 37–40.

¹⁶² Uo. p. 41.

¹⁶³ Uo. p. 42.

¹⁶⁴ GILES, Keir: *Assessing Russia's Reorganized and Rearmed Military*. Carnegie Endowment For International Peace, 2017. p. 6.
<http://carnegieendowment.org/2017/05/03/assessing-russia-s-reorganized-and-rearmed-military-pub-69853>; letöltés: 2017.10.28.

Szergjukov mérlege (2007–2012)

„A 2008 ősze óta eltelt időszakban az Oroszországi Föderáció számos lépést tett a haderő átalakítása terén. Dmitrij Medvegyev államfői periódusa végéhez közeledve, 2011. december 22-én a Szövetségi Gyűléshez intézett üzenetében összegezte az elnöksége alatt elért eredményeket, többek között a haderőfejlesztés folyamata során végrehajtott feladatokat. Beszédében kitért az elnöki időszaka alatt a haderőnél elindított modernizációra, a korszerű haditechnikai eszközök és fegyverek beszerzésére, a szerződéses katonai szolgálat rendszerének bevezetésére. ... Jelentős mértékben javult a katonák szociális ellátása, lakhatási körülménye, nőtt illetményük. ... Átalakult a katonai körzetek korábbi rendszere: a korábbi hat katonai körzet helyett a hadászati irányok szerinti négy összhaderőnemi hadászati parancsnokságot ... hoztak létre. Átalakult az orosz haderő vezetési rendszere, és áttértek a háromfokozatú, katonai körzet–hadsereg–dandár rendszerre. Az állandó készenlétű dandárookra való áttérés első szakasza 2009-ben lezárult, 85 állandó készenlétű dandár alakult meg...”¹⁶⁵

Szakértők egybehangzó véleménye szerint a civil szektorból érkező védelmi miniszter és technokrata apparátusa olyan mértékű alapvető változásokat hozott az orosz haderő életébe, amilyenekre a második világháború óta nem volt példa. Munkájának köszönhetően közel 20 év után sikerült megszabadítania a haderőt a szovjet múltú szervezeti felépítéstől, a személyi állomány mérlegét pedig a hivatásos, professzionális katonák felé igyekezett billenteni. Szakmai sikerei ellenére állandó ellenállásba ütközött a tisztikarban és a hadiipari komplexum képviselőinek személyében. Keménykezű vezetőként vitte keresztül reformterveit, így érdemelve ki a „Buldózer” becenevet ellenlábasai körében.¹⁶⁶ Miniszterségének végül 2012 novemberében – ironikus módon – korrupciós botrány vetett véget. Ekkorra azonban sikerült a haderőt visszafordíthatatlanul, a 21. századi követelményeknek megfelelő pályára, de legalábbis annak irányába állítania. Minden kritika ellenére intézkedéseivel hosszú távon javította a haderő harc képességét, valamint a fegyvernemek és a haderőnemek között kommunikáció, így az interoperabilitás szintjét.

A nyugati mintára kialakított moduláris dandárok bevezetésével növelte a haderő mobilitását és készenléti szintjét. A mozgósításon alapuló korábbi tömeghadsereg helyett egy méretében ugyan kisebb haderő jött létre, az azonban képes a teljes harckészültséget nem néhány hónap, hanem néhány óra vagy nap alatt is elérni. Ez utóbbit erősítette a hadászati-hadművelési parancsnokságok rendszerének kialakítása, amely a hadászati fegyverek kivételével megszüntette Moszkva távvezérlő szerepét, nagyobb önállóságot hagyva így a regionális szinten, erősítve az összhaderőnemi jelleget.¹⁶⁷

¹⁶⁵ DEÁK Anita: Az Oroszországi Föderáció haderőreformja – az átfegyverzés: célok, tervek eredmények. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október. p. 153. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2018.02.05.

¹⁶⁶ GORENBURG, Dmitry: The Russian Military under Sergei Shoigu: Will the Reform Continue? <https://russiamil.wordpress.com/2013/06/16/the-russian-military-under-sergei-shoigu-will-the-reform-continue/>; letöltés: 2018.03.16.

¹⁶⁷ Uo.

Szergej Sojgu minisztersége

Szergjukov menesztését követően utóda a Vezérkar rangidős tisztjeinek támogatását is élvező Szergej Sojgu hadseregtábornok lett. A Vezérkaron belüli belső ellenzék lecsendesítésére és bizalmuk elnyerésére az új védelmi miniszter kénytelen volt szimbolikus gesztusokat tenni, igyekezve ugyanakkor megtartani a reform kulcsfontosságú alapjait. Ilyen gesztusnak volt tekinthető a Tamanszkaja gárdahadosztály és a Kantemirovszkaja páncélos-gárdahadosztály reaktiválása, amelyeket Szergyukov idején dandárrá szervezettek át. Igyekezett továbbá olyan marginálisnak tűnő területeken is az „ellenzék” javára gesztusokat tenni, mint a katonai felsőoktatás és az akadémiák rendszere. Szakértők szerint ugyanakkor ez visszalépést jelent, hiszen a végzősök számának ismételt növekedése gátolja a tiszti beosztások karcsúsítását.¹⁶⁸ (Elképzelhető ugyanakkor, hogy a tárca a beosztás nélkül maradt tisztekkel töltötte fel a foghíjas tiszthelyettesi állományt, mint arra korábban már utaltam.)

A reformok eredményein túl Sojgu védelmi miniszter a kihívásokat is megörökölte elődjétől. Ezek közül az egyik legnyomasztóbb a katonák hiánya. Miniszteri székbe kerülésekor a sorállomány közel negyede hiányzott a rendszerből. A hiányt a szerződéses szolgálat népszerűsítésével igyekeznek pótolni.¹⁶⁹ S bár az eredeti elképzelésekkel ellentétben Oroszországnak a mai napig nem sikerült átállnia a teljes egészében professzionális haderőre, a szerződéses állomány növekedésében javuló tendencia mutatható ki. Míg 2012-ben számuk nem érte el a 190 ezer főt,¹⁷⁰ addig 2016-ban már 384 ezer fő szolgált hivatásosként a haderők soraiban.¹⁷¹

A személyi problémákon túl a reformfolyamat másik alappillére, a haditechnikai eszközök modernizációjának rendezetlensége is az új miniszter vállára nehezedett. A Vezérkar újonnan kinevezett főnökével, Valerij Geraszimov hadseregtábornokkal egyetértésben (szakítva a szergyukovi politikával) a fejlett nyugati import helyett *a hazai piacról kívánta felszerelni* a hadsereget. Ezzel a lépésével sikerült lecsendesítenie a reformok ellenzőit, de így ismét lassult az átfegyverzési program.¹⁷²

A 2012 és 2017 közötti időszak eredményeinek legautentikusabb és legátfogóbb összefoglalóját Valerij Geraszimov hadseregtábornoknak a Védelmi Minisztérium vezérkari ülésén 2017 novemberében elhangzott tájékoztatója adja. Ez alapján megállapítható, hogy az elmúlt öt év erőfeszítéseinek fókuszában a *haderő harcképességének növelése* állt. A főbb célterületek között szerepelt a hadászati nukleáris és a hagyományos erők harckészültségének magasabb szintre emelése és megtartása, a többrétegű védelem és a vezetés-irányítási rendszer javítása. Mindeközben nagyobb hangsúly helyeződött a modern fegyverekkel történő

¹⁶⁸ Uo.

¹⁶⁹ Uo.

¹⁷⁰ Uo.

¹⁷¹ Russian Military Personnel.

<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/personnel.htm>; letöltés: 2018.03.16.

¹⁷² GORENBURG, Dmitry: The Russian Military under Sergei Shoigu: Will the Reform Continue?

<https://russiamil.wordpress.com/2013/06/16/the-russian-military-under-sergei-shoigu-will-the-reform-continue/>; letöltés: 2018.03.16.

átfegyverzésre. A Vezérkar főnökének beszámolója szerint ebben az időszakban közel 300 különféle katonai fegyverrendszert rendszeresítettek a haderőnél¹⁷³

Ugyanakkor a strukturális beavatkozásokat érintő, a szergyukovi reformokkal ellentétes lépésként 2017-ig csak a Nyugati Hadászati-Hadműveleti Parancsnokság területén három új gépesített lövész- és egy páncélosadosztály alakult, valamint további egy páncéloshadserég parancsnoki törzset alakították ki. Hasonló tendencia figyelhető meg a többi katonai körzet területén is. Az Északi Parancsnokság egy új, ügynevezett északi-sarki dandárt és egy légvédelmi hadosztályt kapott. A Központi Hadászati-Hadműveleti Parancsnokság alatt két gépesített lövész- és egy páncélosadosztályt, valamint egy föld-levegő rakétákkal szerelt dandárt hoztak létre.¹⁷⁴ A Keleti Katonai Körzet új hadseregtörzset, egy-egy tüzérségi, rakéta, föld- levegő rakéta és egy helikopterbandárt kapott, míg a Déli Hadászati-Hadműveleti Parancsnokság területén két gépesített, valamint egy-egy légi és légvédelmi hadosztályt, továbbá egy-egy rakéta- és helikopterbandárt létesítettek. Mindezek háttérben elsősorban az Európában újonnan, rotációban megjelenő NATO-erők, valamint a szíriai intervenció áll, míg a keleti területeken az észak-koreai atomkísérletek adtak okot a képességek ártértékelésére.

A nagy kérdés ugyanakkor, hogy a krónikus emberhiánnyal küszködő Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői nem térnek-e vissza a szovjet időköt idéző fantomalakulatokhoz, és képesek lesznek-e ezeket az egységeket ténylegesen kiállítani és feltölteni...¹⁷⁵

BEFEJEZÉS

A történelmi tapasztalatok, a dokumentumok, valamint a feldolgozott szakirodalom alapján úgy vélem, hogy ha a NATO és az Európai Unió nem lesz képes hiteles elrettentő erőt és az azt támogató politikai egységet felmutatni, akkor Moszkva az eddigieknél is aktívabban fog fellépni érdekei védelmében (azok vélt vagy valós sérelme esetén).

A tanulmányban bemutatott, javuló tendenciát mutató orosz katonai képességek 2014-ben bőségesen elegendők voltak arra, hogy Moszkva kellően megfélemlítse a nyugati világot, háborítatlanul kebelezzék be így a Krímet, mind a mai napig hadat viselve Kelet-Ukrajnában. Jelentős képességbeli növekedést mutat továbbá, hogy Oroszország változó intenzitású hadműveletekre képes haderejének majdnem teljes spektrumában a posztszovjet térségen kívül (lásd. Szíria). Mindezen fentiekben ismertetett fejlemények miatt érdemes alapjaiban újragondolnunk az Oroszországi Föderációnak a nemzetközi biztonsági architektúrában betöltött szerepét és az arra adandó válaszok lehetséges sorát.

¹⁷³ COOPER, Julian: Russia's State Armament Programme to 2020: A Quantitative Assessment of Implementation 2011-2015. Centre for Russian, European and Eurasian Studies, University of Birmingham, Birmingham, 2016. p. 35.

¹⁷⁴ ELFVING, Jörgen: Five Years With Russian Defense Minister Shoigu—Only Successes? <https://jamestown.org/program/five-years-russian-defense-minister-shoigu-successes/>; letöltés: 2018.03.16.

¹⁷⁵ Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABLAKA Gergely: Oroszország biztonságpolitikája. Előadás, NKE, 2016.12.03.
- Aerospace Defense Forces (VKO).
<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/vko.htm>; letöltés: 2017.11.11.
- AKULOV, Andrei: Packing a Punch: Buyan-M Corvettes Built for Russian Navy.
<https://www.strategic-culture.org/news/2016/09/26/packing-punch-buyan-m-corvettes-built-russian-navy.html>; letöltés: 2017.11.18.
- Arctic Strategic Command Sever (North) Unified Strategic Command (USC).
<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/vo-northern.htm>; letöltés: 2017.11.12.
- BAGI József – KOÓS Gábor – SZTERNÁK György: Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínájának biztonságpolitikai és katonai-technikai háttere.
Szakmai Szemle, 2015/2. szám. pp. 82–111.
- BARABANOV, Mihail: Military Reform: Toward the new look of the Russian army.
Valdai Discussion Club, Moscow, 2012.
http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf; letöltés: 2017.11.12.
- BARABANOV, Mikhail: Military Reform: Toward the new look of the Russian army.
Valdai Discussion Club, Moscow, 2012.
http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Military_reform_eng.pdf; letöltés: 2017.11.12.
- BODNER, Matthew: Russia Merges AF With Missile Defense, Space Commands.
<https://www.defensenews.com/2015/08/08/russia-merges-af-with-missile-defense-space-commands/>; letöltés: 2017.11.11.
- BOLTENKOV, Dmitry: Reform of the Russian Navy.
In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army, Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moszkva, 2011.
http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.
- BOLTON, Doug: Russia names US and NATO as national security threats for the first time.
<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/russia-names-us-nato-as-national-security-threats-a6795181.html>; letöltés: 2018.04.24.
- BOULÈGUE, Mathieu: Russia's New State Armament Programme Offers a Glimpse at Military Priorities.
<https://www.chathamhouse.org/expert/comment/russia-s-new-state-armament-programme-offers-glimpse-military-priorities>; letöltés: 2018.03.15.
- CIA: The World Factbook. Central Asia: Russia.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>;
letöltés: 2017.09.25.
- COOPER, Julian: Russia's State Armament Programme to 2020: A Quantitative Assessment of Implementation 2011-2015. Centre for Russian, European and Eurasian Studies, University of Birmingham, Birmingham, 2016.
- Crude Oil Prices — 70 Year Historical Chart.
<http://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>; letöltés: 2017.10.07.

- DE HAAS, Marcel: Russia's Military Reforms Victory after Twenty Years of Failure? Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2011.
- DEÁK Anita – DEÁK János: Az Oroszországi Föderáció fegyveres erői átalakításának helyzete, az abból levonható következtetések. Hadtudomány, XXII. évfolyam 1–2. szám, 2012. március. pp. 35–46.
http://mhtt.eu/hadtudomany/2012/1_2/HT_2012_1-2_4.pdf; letöltés: 2018.02.05.
- DEÁK Anita: Az Oroszországi Föderáció haderőreformja – az átfegyverzés: célok, tervek eredmények. Felderítő Szemle, XII. évfolyam 1. szám, 2013. szeptember–október.
<http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-1.pdf>; letöltés: 2018.02.05.
- DEÁK János: Az Orosz Birodalom katonai stratégiái, háborúi és hadereje a 18. századtól napjainkig. NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015.
- ELFVING, Jörgen: Five Years With Russian Defense Minister Shoigu—Only Successes? <https://jamestown.org/program/five-years-russian-defense-minister-shoigu-successes/>; letöltés: 2018.03.16.
- Foreign Ministry statement.
http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3054864?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=en_GB; letöltés: 2018.11.22.
- FRIEDMAN, Brandon: Russia, Turkey, and Iran: Cooperation and Competition in Syria. <http://dayan.org/content/russia-turkey-and-iran-cooperation-and-competition-syria>; letöltés: 2017.10.15.
- FROLOV, Andrey: Russian Army in 2014 and Western Military District. Centre for Analysis of Strategies and Technologies (CAST), 2014.
https://www.defmin.fi/files/2840/Andrey_Frolov_Russian_army_SPb_25_04_2014.pdf; letöltés: 2018.04.25.
- GAYDAY, Aleksey: Reform of the Russian Army. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Centre for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011.
http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.
- General Yuri Baluyevsky, Chief of the General Staff.
<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/baluyevsky.htm>; letöltés: 2018.02.05.
- GILES, Keir – MONAGHAN, Andrew: Russian Military Transformation – Goal in Sight? Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2014.
- GILES, Keir: Assessing Russia's Reorganized and Rearmed Military. Carnegie Endowment For International Peace, 2017.
<http://carnegieendowment.org/2017/05/03/assessing-russia-s-reorganized-and-rearmed-military-pub-69853>; letöltés: 2017.10.28.
- GILES, Keir: Where have all the soldiers gone? Russia's Military Plus versus Demographic Reality. Conflict Studies Research Centre, Defence Academy of the United Kingdom, October 2006.
https://www.files.ethz.ch/isn/94460/06_Oct_3.pdf; letöltés: 2017.10.15.

- GORENBURG, Dmitry: Russia's State Armaments Program 2020: Is the Third Time the Charm for Military Modernization?
<https://russiamil.wordpress.com/2010/10/12/russia%E2%80%99s-state-armaments-program-2020-is-the-third-time-the-charm-for-military-modernization/>;
letöltés: 2017.10.07.
- GORENBURG, Dmitry: The Russian Military under Sergei Shoigu: Will the Reform Continue?
<https://russiamil.wordpress.com/2013/06/16/the-russian-military-under-sergei-shoigu-will-the-reform-continue/>; letöltés: 2018.03.16.
- GRAMER, Robbie: Here's What Russia's Military Build-Up in the Arctic Looks Like.
<http://foreignpolicy.com/2017/01/25/heres-what-russias-military-build-up-in-the-arctic-looks-like-trump-oil-military-high-north-infographic-map/>; letöltés: 2017.11.12.
- HARMAT Árpád Péter: Oroszország története a kezdetektől Nagy Katalinig (882-1796).
<http://tortenelemcikk.hu/node/151>; letöltés: 2017.03.10.
- Kaliningrad: New Russian missile deployment angers NATO.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-38070201>; letöltés: 2017.11.18.
- KECSKÉS Tímea: Az orosz–csecsen szembenállás története.
A terrorista módszerek és eszközök szerepe az orosz–csecsen konfliktusban.
Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2012.
- KLEMENSITS Péter: Katonai reformok Kínában:
A Népi Felszabadító Hadsereg és a 21. század kihívásai.
<http://www.geopolitika.hu/hu/2016/10/07/katonai-reformok-kinaban-a-nepi-felszabadito-hadsereg-es-a-21-szazad-kihivasai/>; letöltés: 2018.03.15.
- KRAJCSÍR Lukács: Orosz bázisok és katonai jelenlét Szíriában. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, 2016.
- LAVROV, Anton: Reform of the Airborne Troops. In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011.
http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.
- LAVROV, Anton: Reform of the Russian Air Force, In: BOLTENKOV, Dmitry – GAYDAY, Aleksey – KARNAUKHOV, Anton – LAVROV, Anton – TSELUIKO, Vyacheslav – BARABANOV, Mikhail (edit.): Russia's New Army. Center for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011.
http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf; letöltés: 2017.11.12.
- MARTENS, Maria: Russian military modernization. NATO Science And Technology Committee, General Report, 2015. <https://www.nato-pa.int/sites/default/files/documents/2015%20-%2020176%20STC%2015%20E%20REV%201%20FIN%20-%20RUSSIAN%20MILITARY%20MODERNISATION%20-%20MARTENS%20REPORT.docx>; letöltés: 2017.10.07.
- NAGY László – SOMOGYI Tamás: Az orosz geopolitika és a fegyveres erők reformja (1–2.) Honvédségi Szemle, 2017/3. szám. pp. 25–38.; 2017/4. szám. pp. 39–51.
https://honvedelem.hu/files/files/63128/hsz_2017_3_beliv_025-038.pdf; letöltés: 2017.10.15.
https://honvedelem.hu/files/files/64203/hsz_2017_4_beliv_039_051.pdf; letöltés: 2017.10.15.

- NÉGYESI Áron: Az orosz haderőreformok eredményei a haderő-szervezet és a személyi állomány tekintetében. Biztonságpolitika 2013/6/4.
<http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok-2013/egyesi-aron-az-orosz-haderoreformok-eredmenyei-a-hadero-szervezet-es-a-szemelyi-allomany-tekinteteben-2013-junius-4>; letöltés: 2017.11.12.
- OEC: Russia. <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/rus/>; letöltés: 2017.10.07.
- RUSSELL, Martin: Russia's armed forces. Reforms and challenges. European Parliamentary Research Service, April 2015.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/554213/EPRS_IDA\(2015\)554213_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/554213/EPRS_IDA(2015)554213_EN.pdf); letöltés: 2017.11.12.
- Russia Balance of Trade.
<https://tradingeconomics.com/russia/balance-of-trade>; letöltés: 2017.10.07.
- Russia Central Bank Reserves (USD).
[https://www.investing.com/economic-calendar/russian-central-bank-reserves-\(usd\)-969](https://www.investing.com/economic-calendar/russian-central-bank-reserves-(usd)-969); letöltés: 2017.10.15.
- Russia GDP Annual Growth Rate.
<https://tradingeconomics.com/russia/gdp-growth-annual>; letöltés: 2017.10.07.
- Russia's Pacific Fleet troops fired the first Bastion coastal defense anti-ship missile systems.
<http://defence-blog.com/news/russias-pacific-fleet-troops-fired-the-first-bastion-coastal-defense-anti-ship-missile-systems.html>; letöltés: 2017.11.18.
- Russian Military Districts.
<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-md.htm>; letöltés: 2017.10.28.
- Russian Military Personnel.
<https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/personnel.htm>; letöltés: 2018.03.16.
- SHARKOV, Damien: Russia's Newest Nuclear Submarine Arrives in Pacific Ocean.
<http://www.newsweek.com/russias-newest-nuclear-submarine-arrives-pacific-ocean-502851>; letöltés: 2017.11.18.
- SHEVSTOVA, Lilia: Russia's Choice: Change or Degradation? In: BLANK, Stephen J. (edit.): Can Russia Reform Economic, Political, and military perspective. June 2012.
https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2012/ssi_blank.pdf; letöltés: 2017.10.07.
- SISELINA, Ljubov (szerk.) – GAZDAG Ferenc (szerk.): Oroszország és Európa – Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004.
- STEWART, Vincent R.: Russia Military Power. Building a Military to Support Great Power Aspirations. Defense Intelligence Agency, 2017.
<http://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Russia%20Military%20Power%20Report%202017.pdf>; letöltés: 2017.10.07.
- SZ. BÍRÓ Zoltán: Az orosz–amerikai viszony alakulásáról. Nemzet és Biztonság, 2008. február.
http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/sz_biro_zoltan-az_orosz_amerikai_viszony_alakulasarol.pdf; letöltés: 2017.10.07.

- Sz. BÍRÓ Zoltán: Kis orosz válságtan. Népszabadság, 2015.01.10.
<http://nol.hu/gazdasag/kis-orosz-valsagtan-1508849>; letöltés: 2017.10.07.
- Sz. BÍRÓ Zoltán: Oroszország és a posztszovjet térség. In: HÁDA Béla – TÁLAS Péter (szerk.): Regionális biztonsági tanulmányok. Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Budapest, 2014.
- Színes forradalmak.
<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=KJGWVJ>; letöltés: 2017.10.08.
- TARJÁN M. Tamás: 1945. február 4. Megkezdődik a jaltai konferencia.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1945_februar_4_megkezdodik_a_jaltai_konferencia; letöltés: 2017.10.08.
- The Geopolitics of Russia: Permanent Struggle.
<https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-russia-permanent-struggle>;
letöltés: 2017.09.20.
- The might of Russia's advanced nuclear submarine.
<http://tass.com/defense/938673>; letöltés: 2017.11.18.
- The Shanghai Cooperation Organisation. http://eng.sectesco.org/about_sco/;
letöltés: 2017.10.15.
- The true size of Russia.
<https://thetruesize.com/>; letöltés: 2017.09.25.
- THORNTON, Rod: Military Modernization and the Russian Ground Forces. Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, Carlisle, 2011.
- TRENIN, Dmitri: Russia in the Middle East: Moscow's Objectives, Priorities, and Policy Drivers. <http://carnegie.ru/2016/04/05/russia-in-middle-east-moscow-s-objectives-priorities-and-policy-drivers-pub-63244>; letöltés: 2017.10.15.
- VIDA Csaba: A biztonság és a biztonságpolitika katonai elemei. Nemzetbiztonsági Szemle, I. évfolyam 1. szám, 2013.
http://archiv.uni-nke.hu/uploads/media_items/nemzetbiztonsagi-szemle-2013-1.original.pdf; letöltés: 2017.11.12.
- VIGÓCZKI Máté: Eurázsiai Gazdasági Unió: Szovjetunió 2.0 vagy Európai Unió 2.0? KKI Elemzések, E-2016/20.
http://kki.hu/assets/upload/20_KKI-elemzes_EGU_Vigoczki_20160705_673015.pdf;
letöltés: 2017.10.15.
- What They Got. Russian Defense Policy, 2017.01.08.
<https://russiandefpolicy.blog/2017/01/08/what-they-got/>; letöltés: 2018.11.21.
- Your Complete Guide to Russia's 2018 Presidential Election.
<http://time.com/5196905/russia-presidential-election-2018-candidates/>; letöltés: 2018.03.15.
- ДОСААФ России. История организации.
<http://www.dosaaf.ru/about/>; letöltés: 2017.10.28.

FELEGYI JÚLIA

**A SVÉD MENEKÜLTÜGYI RENDSZER
ÉS NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI**

Bevezetés

Nem telhet el egy hét, hogy Európán belül valamely aspektusban ne merüljön fel a migráció kérdése. Már a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatalnál töltött éveim alatt foglalkoztatott, hogy vajon más országokban mit csinálnak másként, mi az ottani gyakorlat. PhD-hallgatóként egyik kutatási kérdésem, hogy mivel lehetne hatékonyabbá tenni a hazai rendszert. Kutatásaim során így a svéd menekültügy vizsgálatát, elemzését is célomul tűztem ki, egyrészt azért, mert Svédország – fejlett szociális ellátórendszerének is köszönhetően – továbbra is igen népszerű célországnak számít a menedékkérők számára. A skandináv állam „népszerűsége” okán jelentős gyakorlati tapasztalattal bír a menedékkérők fogadását, ellátását és kérelmük elbírálását illetően. Lehetőségem nyílt a Migrationsverket munkáját látni, a magyar rendszerben pedig dolgozni, és véleményem szerint utóbbi fejlesztésénél átemelhető lenne néhány elem a skandináv gyakorlatból. Témaválasztásom másik indoka, hogy a svéd nyelv ismeretének köszönhetően eredeti forrásokból meríthetek.

Statisztika

A 2017-es évben Svédországban beadott menedékkérelmek állampolgárság szerinti megoszlásának statisztikáját tanulmányozva elmondható, hogy 25 666 fő adott be menedékkérelmet, az előző évek kérelmezői miatt azonban 66 301 fő (141 különböző országból) menedékkérelmével kapcsolatban született döntés.¹ Ebből 27 205 fő kapott valamilyen státuszt, 30 802 fő kérelmét pedig elutasították. Olyan meglepő országok is szerepelnek a listán, mint például Észtország, Olaszország, Románia (egy fő menekültstátuszt kapott!) és hazánk is. 2017-ben a legtöbben Szíriából, Irakból, Eritreából és Afganisztánból érkeztek a skandináv államba.² Összehasonlításként: Magyarországon 2017-ben 3397 főt regisztráltak, 1291-en kaptak menekült-, oltalmazott vagy befogadott státuszt, 2880 esetben pedig elutasították a kérelmet.³ Németországban 222 683 főt regisztráltak, 261 642 esetben született döntés valamilyen státusz odaítéléséről, 232 207 esetben pedig elutasítás.⁴ A 2018-as év még nem teljes, ezért nem ezt hoztam példának, ám elmondható, hogy a német eljárások szigorodtak és a kérelmezők csupán 25%-a kap valamilyen státuszt.

¹ Migrationsverket: Statistik.

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>; letöltés: 2018.11.03.

² Uo.

³ Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal: Statisztikák.

http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=177&Itemid=1232&lang=hu; letöltés: 2018.10.20.

⁴ Statistics. Germany.

<https://www.asylumineurope.org/reports/country/germany/statistics>; letöltés: 2018.10.20.

A svéd menekültügyi rendszer működése, jogszabályi háttere

Svédországban a Migrációs Ügynökség (Migrationsverket) feladatköre a migrációval kapcsolatos ügyintézés. Számos törvény és szabály született a svédországi menekültügyi eljárás szabályozására, ám területi korlátok miatt itt csak a legfontosabbakra térek ki:

- Utlänningslag (2005:716). Az idegenrendészeti törvény általános szabályokat, meghatározásokat és feltételeket tartalmaz a külföldiek beutazásával, a svédországi tartózkodásával és munkavállalásával kapcsolatban, valamint foglalkozik a vízummal és menedékjogi kérdésekkel is.⁵
- Utlänningsförfordning (2006:97). Az idegenrendészeti rendelet az úti okmányokról, a vízumokról, a tartózkodási engedélyekről tartalmaz rendelkezéseket, de benne található az ellenőrzési és kényszerítő intézkedésekre vonatkozó szabályok is, emellett szabályozza az elutasítást és a kiutasítást is.⁶
- Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande. A menedékkérők befogadásáról szóló törvény meghatározza a menedékkérők számára nyújtott segítségnyújtás igénybevételét.⁷
- Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. Törvény az állandó tartózkodási engedély megszerzésének ideiglenes korlátozásáról.⁸
- Förfordning (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande. A menedékkérők állami kompenzációjáról szóló rendelet tartalmazza az önkormányzatok és a megyei tanácsok közötti megállapodásokra vonatkozó rendelkezéseket a menedékkérők és a kísérő nélküli kiskorúak fogadásából eredő bizonyos költségek pénzügyi ellentételezésére vonatkozóan.⁹

⁵ Utlänningslag (2005:716).
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716; letöltés: 2018.10.01.

⁶ Utlänningsförfordning (2006:97).
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningsforordning-200697_sfs-2006-97; letöltés: 2018.10.01.

⁷ Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande.
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1994137-om-mottagande-av-asylsokande-mfl_sfs-1994-137; letöltés: 2018.10.01.

⁸ Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752; letöltés: 2018.10.01.

⁹ Förfordning (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande.
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017193-om-statlig-ersattning-for_sfs-2017-193; letöltés: 2018.10.01.

- Dublin-rendelet (Az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU Rendelete egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról).¹⁰
- EU kvalifikációs irányelvek (Az Európai Parlament és a Tanács 2011/95/EU irányelve a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült- vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról).¹¹
- Az 1951-es Genfi Egyezmény.¹²

A menekültügyi eljárásról¹³

1. A kérelem benyújtása

A kérelmező személyi adatai hitelességének bizonyítására elkérik annak igazolványát/útlevelét, amelyet lefénymásolnak. Az esetek nagy részében a kérelmezők azonban nem rendelkeznek okmányokkal. Ennek egyrészt az az oka, hogy a származási országukban sem rendelkeztek ilyen okmányokkal, esetleg valóban úgy kellett elmenekülniük, hogy nem volt idejük magukhoz venni ezeket. Meg kell említenem azonban, hogy nagy számban dobálják el, illetve veszik el tőlük az embercsempészek az út folyamán, hogy nehezebben lehessen őket azonosítani, és esetleg más ország állampolgárának vallva magukat talán könnyebben kaphassanak valamilyen státuszt Európában. Ilyen esetben a hatóság ujjlenyomatuk alapján próbálja azonosítani őket.

A Svéd Migrációs Ügynökség lefényképezi a kérelmezőt és minden esetben ujjlenyomatot vesz. Az ujjlenyomatokat arra használják, hogy ellenőrizzék, kért-e már menedékjogot a migráns, vagy van-e már menekültstátusza, esetleg fennáll-e vele szemben tilalom bármely más európai országban. Részletesen be kell számolnia arról, hogy ki is ő, miért hagyta el otthonát és hogyan érkezett Svédországba. Az ügyintézéshez a Migrationsverket biztosít tolmácsot. Ha a kérelmezőnek nincs pénze, pályázhat pénzügyi támogatásra, amelyhez bankkártyát is kap. Informálják a menekültügyi eljárásról, a következő lépésekről, tájékoztatják továbbá olyan gyakorlati kérdésekről, mint például a lakhatáshoz való jog, az orvosi ellátás és a gyermekek iskoláztatása.

¹⁰ Dublin-rendelet.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R0604&from=HU>;
 letöltés: 2018.10.01.

¹¹ EU kvalifikációs irányelvek.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0095&from=HU>;
 letöltés: 2018.10.01.

¹² Az 1951-es Genfi Egyezmény.
<http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>; letöltés: 2018.10.01.

¹³ Migrationsverket: Asylum – from application to decision.
<https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/Applying-for-asylum/Asylum---from-application-to-decision.html>; letöltés: 2018.10.20.

2. A meghallgatás előkészítése

Miután átvették a kérelmet, az ügyintéző lefuttatja az ujjlenyomatot az Eurodac,¹⁴ illetve a VIS rendszerben.¹⁵ Ha a rendszer egyezést jelez, tehát egy másik tagállamban a kérelmezőtől már vettek ujjlenyomatot, és ott menekültkérelmet adott be, akkor a Dublin-eljárás keretében az adott ország lesz az illetékes.

Minden kérelem egyedi, ezért a vizsgálathoz szükséges idő is eltérő. Az ügyintéző további vizsgálat céljából információt kérhet például más hatóságoktól is, továbbá ha szükségesnek tartja, akkor a kérelmező számára kirendel egy ügyvédet. Ha további információra van szüksége, akkor az ügyintéző felveszi a kérelmezővel a kapcsolatot. Postai úton egy értesítés formájában tájékoztatják a kérelmezőt a menekültügyi meghallgatás pontos idejéről és helyszínéről.

3. A menekültügyi meghallgatás

A meghallgatást vezető ügyintéző az interjú elején tájékoztatja a kérelmezőt, hogy mi az interjú célja, és milyen jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezik. Például köteles elmondani az igazat, és nem elrejteni semmit. Ha felmerül a gyanú, hogy a kérelmező elhallgat valamit, vagy valótlant állít, és ez bebizonyosodik, úgy a kérelem elutasítható. Számos esetben előfordul, hogy szír állampolgárnak vallják magukat észak-afrikaiak, vagy bűncselekményt követtek el és ezt elhallgatják, illetőleg kitalálnak nehezen bizonyítható történeteket, holott „csak” gazdasági okból jöttek el. A meghallgatást vezetőnek és a tolmácsnak szakmai titoktartási kötelezettsége van. Szükség esetén ügyvéd is jelen lehet az interjún. Tolmács segítségével a kérelmezőnek választ kell adnia arra, hogy kicsoda, honnan jött, miért kér menedékkérelmet és mit gondol, mi történik vele, ha vissza kell térnie a származási országába. Kérdéseket tesznek fel továbbá a családjáról, az egészségéről és a foglalkozási háttéréről.

A kérelmező a felelős azért, hogy menedékkérelmének minden okát elmagyarázza, és bizonyítékot szolgáltatson, ha rendelkezik ilyennel. Bizonyítéknak tekinthetők például a személyes iratok, fenyegető levelek, releváns sajtóhírek, de akár a kérelmezőn fellelhető sérülések, hegek is. Az ügyintéző jegyzőkönyvet vezet a válaszokról. Ha ügyvéd is jelen van, akkor ő a meghallgatás végén jóváhagyja a jegyzőkönyvet, továbbá a tolmács szóban visszafordítja azt a kérelmezőnek. Az interjú végén a kérelmező kérdéseket tehet fel a menekültügyi eljárással kapcsolatban.

¹⁴ Az Eurodac az EU menedékkérelmi ujjlenyomatadatbázisa, amely tartalmazza az összes tagállam menedékkérelmi ujjlenyomatát, valamint az illegális határátlépés során elfogott személyek ujjlenyomatait. Elsődleges szerepe az, hogy segítse az EU-ban benyújtott menedékkérelmi kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározását, és így a dublini rendelet végrehajtását. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság.

¹⁵ A schengeni térség országaira kiterjedő Vízüminformációs Rendszer (Visa Information System – VIS) célja, hogy a rövid távú vízumokra vonatkozó adatok tagállamok közötti cseréjével javítsa a közös vízümpolitika végrehajtását, a konzuli együttműködést és a központi vízüminformációs hatóságok közötti konzultációt. EUR-Lex: A vízüminformációs rendszerről (VIS) szóló rendelet. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114517>; letöltés: 2018.10.29.

4. A döntés

A döntés meghozatalát követően a kérelmező egy meghatározott időpontban meg kell jelenjen a hivatalnál, ahol az ügyintéző tájékoztatja arról, hogy a kérelmét jóváhagyták-e vagy elutasították.

A döntést svéd nyelven írják, de tolmács segítségével szóbeli tájékoztatást kap, amelyben megindokolják a Migrationsverket döntését.¹⁶

5. A menekültügyi döntés után

Ha a kérelmet elutasították, akkor a kérelmezőnek el kell hagynia Svédország területét. A legtöbb európai országhoz hasonlóan azonban ez sok esetben nem valósul meg, mert az elutasított nem jelenik meg a döntés kihirdetésekor és/vagy ismeretlen helyre távozik.

Pozitív elbírálás esetén kiemelendő, hogy a kérelmező számos szociális támogatásban részesül. A svédek kiemelt hangsúlyt fektetnek az integrációs programokra. Ottjártamkor még a 10 000 fős kisvárosokban is ingyenes svéd nyelvtanfolyamokat hirdettek, a már angolul vagy svédül beszélő menekültek pedig számos képzés, csoportos és pszichológiai foglalkozás közül választhattak.

A svéd nemzetbiztonsági érdekek védelme

Svédország nemzetbiztonsági szolgálata a Säkerhetspolisen, rövidítve Säpo, magyarra „Biztonsági Szolgálatnak” lehetne fordítani. A Säpo mintegy 1200 főt foglalkoztat, és Stockholmon kívül Umeå, Uppsala, Örebro, Linköping, Göteborg és Malmö városaiban rendelkezik irodákkal. A Säpo honlapja szerint a Migrációs Ügynökség kulcsfontosságú partnernek számít a terrorizmus megelőzésében. A két szervezet közötti együttműködés az elmúlt években fokozatosan erősödött, ami várhatóan növeli a terrorizmussal kapcsolatba hozható egyének azonosításának esélyeit.¹⁷

A 2017-es Nationell säkerhetsstrategi (Svéd Nemzeti Biztonsági Stratégia) a „Biztonságunk fenyegetése és az azokkal szembeni válaszlépések” fejezetben kiemeli a terrorizmust és az erőszakos extrémizmust mint egyre növekvő veszélyforrást.¹⁸ Európában – és azon belül Svédországban is – egyre több a szélsőségesek által elkövetett támadás, amelyek következtében 2017 fordulópont volt a nemzetbiztonsági szűrés tekintetében is. Ez évtől ugyanis kivétel nélkül átvilágításra kerülnek a tartózkodási engedélyért (vagyis az összes menedékkérő) és állampolgárságért folyamodók a Säkerhetspolisen munkatársai által – nyilatkozta Oskar Ekblad, a svéd Migrációs Ügynökség speciális feladatokért felelős vezetője.

¹⁶ Migrationsverket: Asylum – from application to decision.
<https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/Applying-for-asylum/Asylum--from-application-to-decision.html>; letöltés: 2018.10.20.

¹⁷ Säkerhetspolisen: New strategy leading the way.
<https://www.sakerhetspolisen.se/en/swedish-security-service/about-us/press-room/current-events/news/2015-09-14-new-strategy-leading-the-way.html>; letöltés: 2018.10.20.

¹⁸ Nationell säkerhetsstrategi.
<https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a02552ad9de94efcb84154b0f6ed76f9/nationell-sakerhetsstrategi.pdf>; letöltés: 2018.10.20. p. 20.

A svéd törvényhozás 2017 júniusában hozta meg azt a döntést, amely által jobban kiszűrhetők lettek a nemzetbiztonsági kockázati tényezőket hordozó egyének. A menedékkérőkkel kapcsolatban a Säpo akkor indított vizsgálatot, ha a Migrációs Ügynökség munkatársai bármilyen gyanúsítást észleltek és azt jelezték feljűk. Fontos kiemelni, hogy nem minden nemzetbiztonsági kockázat miatt elutasított kérelmező terrorista. A kérelmezők közt külföldi hírszerző szolgálatok alkalmazásában állók is megbűjnak.¹⁹

2016-ban mintegy 700 esetben történt szűrés, az új törvény értelmében azonban közel 20 000 eset van folyamatban. Ez vonatkozik a családtagokra is, de az egyszerű hallgatói vízumot vagy munkavállalási tartózkodási engedélyt kérelmezőre is. A menedékkérők esetén ez egy felületes vizsgálatot jelent csak, de ha a nemzetbiztonsági szakember úgy ítéli meg, hogy van nemzetbiztonsági kockázati tényező, akkor elrendelik az alaposabb nyomozást. A Säpo a személyes meghallgatásokon túl indokolt esetben lehallgathatja a célszemély telefonját, egyéb kommunikációs csatornáit, azokat rögzítheti, elemzi a kockázatokot és mérlegeli a vizsgált személy szavahihetőségét is.²⁰

Ha a vizsgálat kockázati tényezőt állapít meg, a kérelem elutasításra kerül. 2016-ban ez közel ötven esetben fordult elő.²¹ A 2017 nyarán életbe lépett törvény eredményesnek mondható: 2018 nyarára a svéd nemzetbiztonsági szolgálat közel 200, terrorizmussal összefűgésbe hozható menedékkérőt azonosított a 2018 májusáig megküldött 190 000 esetből.²²

A kérdés kapcsán meg kell említeni, hogy már 2005-ben létrehozták a Terrorizmusellenes Egyűttműködési Tanácsot. Ennek tagjai a svéd Migrációs Ügynökség, a Honvédelmi Rádióintézet (FRA), a Védelmi Erők, a Polgári Védelmi Ügynökség, a Parti Erők, a Vámhivatal, a Védelmi Kutatóügynökség, a Gazdaságvédelmi Hivatal, a Rendőrség, a Büntetés-végrehajtás, az Űgyészség, a Sugárbiztonsági Hatóság, a Biztonsági Szolgálat (Säkerhetspolisen) és a Közlekedési Hatóság.²³

Összegzés

Elmondható, hogy Svédország továbbra is az egyik legnépszerűbb célország a harmadik országból érkezők részére. Ennek fő okai az aránylag magas százalékos megadott menekültstátusz, továbbá a fejlett szociális ellátórendszer. Jóllehet maga a menekültügyi eljárás nem mutat jelentős eltéréseket a magyar vagy más európai eljáráshoz képest, sőt, a nagyszámú kérelem miatt a várakozási idő évekbe is telhet egy döntéshozatal kapcsán, a kérelmezők nagy része így is megvárja

¹⁹ ALBINSSON, Mattias: Sverige vålkonnar terrorister som Säpo vill utvisa – "vi utvisar inte folk i döden". <http://www.friatider.se/terrorister-vaikomna-sverige>; letöltés: 2018.10.03.

²⁰ EDIZADA, Shakila – LJUNGBERG, Anders: Fler asylsökane blir kollade av Säpo. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6847456>; letöltés: 2018.10.21.

²¹ Radio Sweden: All who apply residency screened by security service. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6781043>; letöltés: 2018.10.20.

²² LORENTZ, Elliot: Säpo hittar 200 säkerhetsshot bland nyanlända. <https://nyheteridag.se/sapo-hittar-200-sakerhetsshot-bland-nyanlanda/>; letöltés: 2018.10.20.

²³ Säkerhetspolisen: The Counter-Terrorism Cooperation Council. <https://www.sakerhetspolisen.se/en/swedish-security-service/counter-terrorism/the-counter-terrorism-cooperation-council.html>; letöltés: 2018.10.20.

az eljárás végét. A magyar, görög, olasz esetekhez képest itt jelentősen más a helyzet. A kérelmező viszonylag jó körülmények között (bár a többség vidéken, kisvárosokban, ingerszegény környezetben) várja meg a döntést, és a várakozási idő alatt jóval több eséllyel tudnak integrálódni, kultúrát, nyelvet, szakmát tanulni.

A magyar menekültügyi rendszer után számomra teljesen újszerű helyzetet láttam: sok fiatal kérelmező valóban szeretne beilleszkedni, dolgozni, tanulják a svéd nyelvet, foglalkozásokra járnak és segítik egymást, a svéd államnak pedig egyelőre megvan a forrása a magas szintű integrációs programokra és a jó szakemberekre, amelyek kulcsfontosságúak a sikerhez. Ugyanakkor itt sem minden kérelmező érkezik békés célokkal, és a nagy számok törvénye alapján a Säpo munkatársainak folyamatosan figyelnie, szűrnie kell a nemzetbiztonsági kockázatot jelentő személyeket.

A befogadó, liberális Svédország 2017-ben kulcsfontosságú szigorításokat vezetett be, mert részint saját kárán felismerte, hogy a migráció súlyos kockázatokat is magában rejt. Ezt sajnálatosan alá is támasztotta a 2017-ben Stockholmban végrehajtott terrortámadás.²⁴ Az elmúlt években egyre több európai ország ismerte fel a migrációs hullámmal érkező nemzetbiztonsági kockázatokat, amire a biztonsági intézkedések szigorítása, a nemzetbiztonsággal foglalkozó szakemberek számának növelése lehet az egyik válasz. A 2015-ös számokhoz képest „nyugodtabb” időszakban nálunk is megfontolandó lenne több energiát fektetni az ilyen irányú nemzetbiztonsági szűrések csiszolására, akár a svéd minta alapján. A kezelhetőbb létszámú menedékkérők közül vélelmezhetően többen lennének hajlandóak hazánkban kezdeni új életet, amelyhez több integrációt segítő program, illetve a már meglévők fejlesztése javasolt. Hasznos és érdekes elemek lehetnének az európai és a magyar kultúrát, értékrendet bemutató foglalkozások, a nyelvtanulás, továbbá olyan szakképzések, amelyek hiányszakmákra helyeznék a hangsúlyt, így a későbbiekben a menekültek munkába állását is biztosítanánk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALBINSSON, Mattias: Sverige välkomnar terrorister som Säpo vill utvisa – "vi utvisar inte folk i döden".
<http://www.friatider.se/terrorister-vaikomna-sverige>; letöltés: 2018.10.03.
- Az 1951-es Genfi Egyezmény.
<http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>; letöltés: 2018.10.01.
- Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal: Statisztikák.
http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=177&Itemid=1232&lang=hu; letöltés: 2018.10.20.

²⁴ CROUCH, David – BENGTTSSON, Helena: Truck drives into crowd in Stockholm, killing four people.
<https://www.theguardian.com/world/2017/apr/07/truck-crashes-in-central-stockholm-sweden>;
letöltés: 2018.11.30.

- CROUCH, David – BENGTTSSON, Helena:
Truck drives into crowd in Stockholm, killing four people.
<https://www.theguardian.com/world/2017/apr/07/truck-crashes-in-central-stockholm-sweden>; letöltés: 2018.11.30.
- Dublin-rendelet.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R0604&from=HU>; letöltés: 2018.10.01.
- EDIZADA, Shakila – LJUNGBERG, Anders: Fler asylsökane blir kollade av Säpo.
<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6847456>;
letöltés: 2018.10.21.
- EU kvalifikációs irányelvek.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0095&from=HU>; letöltés: 2018.10.01.
- EUR-Lex: A vízuminformációs rendszerről (VIS) szóló rendelet.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114517>;
letöltés: 2018.10.29.
- Förordning (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande.
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017193-om-statlig-ersattning-for_sfs-2017-193;
letöltés: 2018.10.01.
- Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande.
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1994137-om-mottagande-av-asylsokande-mfl_sfs-1994-137; letöltés: 2018.10.01.
- Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap.
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-200182-om-svenskt-medborgarskap_sfs-2001-82;
letöltés: 2018.10.01.
- Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752; letöltés: 2018.10.01.
- LORENTZ, Elliot: Säpo hittar 200 säkerhetshot bland nyanlända.
<https://nyheteridag.se/sapo-hittar-200-sakerhetshot-bland-nyanlanda/>;
letöltés: 2018.10.20.
- Migrationsverket: Asylum – from application to decision.
<https://www.migrationsverket.se/English/Private-individuals/Protection-and-asylum-in-Sweden/Applying-for-asylum/Asylum---from-application-to-decision.html>; letöltés: 2018.10.20.
- Migrationsverket: Lagar som styr prövningen.
<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Vart-uppdrag/Styrning-och-uppfoljning/Lagar-som-styr-provningen.html>; letöltés: 2018.11.01.

- Migrationsverket: Statistik.
<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>;
letöltés: 2018.11.03.
- Nationell säkerhetsstrategi.
<https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a02552ad9de94efcb84154b0f6ed76f9/nationell-sakerhetsstrategi.pdf>; letöltés: 2018.10.20. p. 20.
- Radio Sweden: All who apply residency screened by security service.
<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6781043>; letöltés: 2018.10.20.
- Säkerhetspolisen: New strategy leading the way.
<https://www.sakerhetspolisen.se/en/swedish-security-service/about-us/press-room/current-events/news/2015-09-14-new-strategy-leading-the-way.html>;
letöltés: 2018.10.20.
- Säkerhetspolisen: The Counter-Terrorism Cooperation Council.
<https://www.sakerhetspolisen.se/en/swedish-security-service/counter-terrorism/the-counter-terrorism-cooperation-council.html>; letöltés: 2018.10.20.
- Statistics. Germany.
<https://www.asylumineurope.org/reports/country/germany/statistics>;
letöltés: 2018.10.20.
- Utlänningsförordning (2006:97).
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningsforordning-200697_sfs-2006-97; letöltés: 2018.10.01.
- Utlänningslag (2005:716).
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716; letöltés: 2018.10.01.

**A POLITIKAI HADVISELÉS KIALAKULÁSA
ÉS A BEFOLYÁSOLÁSI MŰVELETEK JELLEMZŐI¹**

Bevezetés

Az *Információ és hadviselés – háború a kognitív hadszíntéren* című tanulmányomban már érintőlegesen foglalkoztam a befolyásolási műveletekkel.² Jelen cikk célja, hogy az előző írásomban megkezdett gondolatokat folytatva részletesebben megvizsgáljam a befolyásolási műveletek jellegzetességeit, külön figyelmet fordítva a hadtudományi vonatkozásokra és a kapcsolódási pontokra.

A cikkben alapvetően két jelenséggel, a politikai hadviseléssel és a befolyásolási műveletekkel fogok részletesebben foglalkozni, amelyek között nehéz éles határvonalat húzni, mivel a két fogalom nagy átfedést mutat egymással, továbbá hiányzik az egységes terminológia. A helyzetet tovább nehezíti, hogy az elmúlt évek főbb hadelméleti irányzatai – többek között a negyedik generációs és a hibrid hadviselés modellje, vagy újabban a szürke zónás konfliktusok koncepciója – is hasonló jelenségekre reflektálnak, ugyanis ezek mindegyike a béke és a háború, a harcolók és a nem harcolók, a hadszíntér és a háttország, valamint a hadviselés különböző formáinak összeolvadásából indulnak ki – és próbálnak meg választ találni a 21. század konfliktusainak főbb kihívásaira.

E változások háttérében döntően technológiai okok húzódnak, napjainkban az információs technológiák fejlődése és a kibertér megjelenése olyan forradalmi változásokat vont maga után, amelyeknek köszönhetően az információs környezet kiber- és kognitív³ tartományaiban folyó műveletek hatékonysága jelentősen megnőtt. Napjaink háborúiban az emberek elméjéért folyó harc a fizikai térben folyó küzdelemhez hasonló fontossággal bír, döntő hatást gyakorolva egy-egy konfliktus kimenetelére.

A technológia mellett azonban érdemes a hadviselésben bekövetkezett alapvető változásokkal is foglalkozni, amelyek az indirekt eszközök konfliktusban játszott szerepének változásaival állnak összefüggésben. A cikk talán legfontosabb üzenete, hogy az elvek és a módszerek évszázadok (évezredek) óta változatlanok, az újdonság elsősorban a technológia fejlődésében és az alkalmazott eszközök hatékonyságában fedezhető fel. Mindez azonban elég ahhoz, hogy olyan forradalmi

¹ A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP 17-3-I-NKE-58 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

² FEKETE Csanád: *Információ és hadviselés – háború a kognitív hadszíntéren II.* Szakmai Szemle, 2016. 4. szám. pp. 46–80. http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2016_4_szam.pdf; letöltés: 2017.05.24.

³ A latin eredetű kognitív szó jelentése: megismerő, megismerésre vonatkozó, gondolkodáson alapuló. Az interdiszciplináris kognitív tudomány pedig a megismerés és a gondolkodás folyamatával foglalkozik. Cikkemben kognitív hadszíntér alatt a konfliktusok tudati dimenzióját értem, ahol az emberek gondolkodására ható befolyásolási műveletek zajlanak.

BOROS János: *Tudat és tudatosság – A kognitív tudomány lehetőségei.* Magyar Filozófiai Szemle, 7. évfolyam 3. szám, 2005. pp. 439–455.

változásokat indítson, amelyek átalakítják az államok között folyó hatalmi harc természetét, gyökeresen megváltoztatják az alkalmazásra kerülő eszközöket – és egyben a konfliktusok természetét.

A politikai hadviselés kialakulásának hadtudományi gyökerei

„Ezért, aki száz csatában száz győzelmet arat, még nem a jók legjobbika. A jók legjobbika küzdelem nélkül hódoltatja meg az ellenséges sereget.”⁴

A modern értelemben vett befolyásolási műveletek egy hosszú – évezredekig tartó – fejlődési folyamat eredményeképp jöttek létre, amelyek gyökerei felfedezhetők az ókori kínai hadtudós, Szun-ce hadviselésről alkotott iránymutatásaiban. A szerző legfőbb alapvetése szerint a megtévesztés a hadviselés szerves részét képezi, konkrétan – ahogy azt a „*A háború művészete*” című könyvében olvashatjuk – „*a háború a csalás Útja*”.⁵ Mindez jelzi, hogy Szun-ce elméletében más – főként európai – hadtudósokkal szemben a háborúk megvívása során sokkal nagyobb szerepet kapnak az indirekt eszközök, amit talán az alábbi idézet foglal össze a legjobban:

„Ezért a legjobb hadsereg (az ellenség) terveire mér csapást; ezt követi, amelyik az (ellenség) szövetségeit szakítja szét; ezt követi az, amelyik magát az (ellenséges) sereget támadja meg... Ezért, aki igazán jártas a hadsereg alkalmazásában, úgy hódoltatja meg az (ellenséges) sereget, hogy csatát nem vív vele...”⁶

E módszerek egyes elemei más híres hadvezérek és uralkodók tetteiben vagy írásaiban is megjelennek, a hagyományos – főként az európai és a nyugati – felfogásban azonban a fizikai erőszakra és az ellenség megsemmisítésére irányuló direkt eszközök dominálnak. Erre talán az egyik legjobb példa a hadtudomány másik nagy klasszikusának, Carl von Clausewitznek „*A háborúról*” című 1832-es munkája. A porosz hadtudós könyvében lefekteti a háború alapvető törvényszerűségeit, amelyek közül az egyik legfontosabb, hogy a háború maga is egy eszköz a politika kezében, amelyet az céljai elérésére használ. Amint azt híres idézetében írja: „*a háború az erőszak alkalmazása, aminek célja, hogy az ellenfelet saját akarunk teljesítésére kényszerítsük.*”⁷ Clausewitz álláspontja szerint a háború legfőbb célja az ellenség akaratának megtörése, amelynek elérése csakis a haderő alkalmazásával és az ütközetek útján lehetséges – amelyek a tulajdonképpeni háborús tevékenység alapját képezik: „*az ütközet harc, amelynek célja az ellenség megsemmisítése vagy legyőzése...*”⁸

Mit jelent az ellenség legyőzése? – teszi fel Clausewitz a kérdést: „*Mindig csak a haderejének megsemmisítését, halál vagy sebesülés által, illetve bármi más módon, teljesen vagy csak oly mértékben, hogy ne tudja tovább folytatni a harcot.*”⁹

⁴ SZUN-CE: *A háború művészete*. Cartaphilus, Budapest, 2006. p. 17.

⁵ Uo. p. 11.

⁶ Uo. p. 18.

⁷ CLAUSEWITZ, Carl von: *A háborúról*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 39.

⁸ Uo. p. 230.

⁹ Uo. p. 231.

Az idézet is jól mutatja, hogy Clausewitz felfogásában a háború lényegét tekintve harc,¹⁰ ami a fizikai és a szellemi erők¹¹ megmértetésében egyaránt megnyilvánulhat, amelyek azonban nem választhatók szét élesen egymástól. Elméletében az ütközet a fizikai és az erkölcsi – morális – erők véres és pusztító összemérése, amelyben az a fél győz, amelynek a harc végével több marad ezekből. Az erkölcsi és a fizikai erővesztés között ugyanis szoros összefüggés áll fenn, mivel ezek egymást erősítő tényezőknek tekinthetők – amelyek meghatározzák a háború végkimenetét.¹² A győzelem fogalma ennek értelmében tehát az alábbi elemekből áll össze:

1. az ellenfél nagyobb fizikaierő-vesztesége;
2. nagyobb erkölcsierő-vesztesége;
3. ezek nyílt beismerése azáltal, hogy feladja szándékát.¹³

A háború törvényszerűsége szerint az ellenség erőit előbb meg kell semmisíteni, hogy ne tudja tovább folytatni a harcot, a területét meg kell szállni, hogy ne tudjon új haderőt szervezni, akaratát meg kell törni, hogy a harcok ne lángoljanak újból fel, végül a kormányzatát rá kell kényszeríteni a béke aláírására – és a lakosságát be kell hódoltatni. Sorrend szerint először a haderőt kell legyőzni, majd a területet kell megszállni, és végül olyan helyzet áll elő, amelyben a békekötés megvalósítható. Mindez fokozatosan, egymással kölcsönhatásban történik.

Amint az a fentiekből látható, Clausewitz szerint a háború voltaképp az államok közötti érdekek konfliktusa, amelyek feloldása erőszakos formában, vérrel történik, és ez különbözteti meg a háborút a többi konfliktustól.¹⁴ A porosz hadtudós a politika végső erőpróbáján a harcot és a fizikai erőszakot értette – ami jelentős eltérést mutat az indirekt megközelítést előtérbe helyező Szun-ce felfogásával –, de a végső célok az ellenség megsemmisítésén túlmutatva *a saját* akarat másik félre történő rákényszerítésében érhetők tetten. Évszázadokon keresztül a katonai erő számított az államok elsődleges eszközének, amelyen keresztül érvényt szereztek érdekeiknek: először megtörték a szemben álló fél ellenállását, majd ezen keresztül az akaratát. Ennek módszereit – a haderő alkalmazását – a hadviselés különböző formáiban találhatjuk meg, és ilyen értelemben Clausewitz is elkülönítette az ellenség megsemmisítésére irányuló direkt, valamint annak kifárasztását célzó indirekt hadászatot.¹⁵ Fontos azonban megjegyezni, hogy a hadviselés ilyen szinten

¹⁰ A harc fogalmával kapcsolatban érdemes röviden kitérni annak különböző szintjeire. A harcot Clausewitz két szintre osztotta fel: a csapatok ütközetben történő alkalmazására, a harcászatra, valamint az ütközetek háborús célok elérése érdekében történő összekapcsolására, vagyis a hadászatra. A harcászatban az eszközt a felfegyverzett és kiképzett haderők jelentik, amelyek a harcot megvívják, amelynek eredményességére az olyan kísérő körülmények is nagy hatással vannak, mint a terep, a napszak vagy az időjárás. Siker esetén az ellenség visszavonul a harctérről és az ütközet hadászati értelemben is eléri célját. A hadászat eszköze az ütközetben elért győzelem – harcászati siker –, végső célja pedig a békéhez vezető körülmények megteremtése. A hadászati eszköz alkalmazását a harcászathoz hasonlóan különböző körülmények határozzák meg, ezek közé tartozik a hadszíntér egészére vonatkozó terep és lakosság tulajdonságai, a napszak és az évszak, valamint az időjárás és annak extrém jelenségei. Uo. pp. 103–122.

¹¹ A szellemi tényezők között a hadsereg, a hadvezér és a kormányzat morálja és erkölcsi tulajdonságai, a közhangulat, valamint a győzelem vagy a vereség erkölcsi hatásai. Uo. p. 175.

¹² Uo. p. 234–238.

¹³ Uo. p. 238.

¹⁴ Uo. p. 129.

¹⁵ Uo. p. 31.

történi elkülönítése sokáig nem lépett túl a háború keretein, és csak a fegyveres erő alkalmazásának módjában lehetett különbséget tenni.

A katonai erő alkalmazásának kérdései mellett a hidegháború során egyes kutatók egyre inkább a „hatalom” tágabb értelemben vehető gyakorlásának kérdéseire helyezték a hangsúlyt. Közülük talán az egyik legnagyobb hatást kiváltó szerző Basil Henry Liddell Hart volt, aki 1967-ben megalkotta a nagystratégia koncepcióját:

„A nagystratégia – magasabb stratégia – szerepe ugyanis az, hogy koordinálja és irányítsa a nemzet vagy az országcsoport minden erőforrását a háború politikai célkitűzéseinek elérésére, amelyeket viszont az alapvető politika fogalmaz meg... Mi több, a harcoló erő csupán egyik eszköze a nagystratégiának, mert ez utóbbi számításba veszi és alkalmazza a pénzügyi, a diplomáciai, a kereskedelmi és, nem utolsósorban, az etikai nyomás eszközeit is az ellenfél akaratának gyengítése érdekében...”¹⁶

A fenti idézetből is látható, hogy a nagystratégia összeköti a politikai célokat a katonai eszközökkel, emellett magában foglalja a társadalmi, kulturális, pszichológiai, gazdasági, technológiai, információs tényezőket is. A stratégia és a politika ennek értelmében szoros kölcsönhatásban van egymással, amely révén létrejön egy olyan közös cselekvés, ami alapján megfogalmazódnak az államok hosszú távú céljai és érdekei.

A politikai hadviselés színre lépése a 20. század második felében

Az elmúlt évszázad jelentős újításokat hozott, olyan új eszközök jelentek meg, amelyek hatására az akarat kikényszerítése már nem csak háborúk formájában történhet, az államok közötti folyó hatalmi harc – erőpolitika¹⁷ – a 20. században új, vagy pontosabban megújult¹⁸ eszközökkel és módszerekkel gazdagodott. Ennek értelmében mára az erőpolitika során alkalmazott erőszak¹⁹ jellege is átalakult,

¹⁶ LIDDELL HART, Basil Henry: Stratégia. Európa Kiadó, Budapest, 2002. p. 493.

¹⁷ A cikkben a Hadtudományi Lexikon definíciója szerint értelmezem az erőpolitikát, ami „az erőn, a tényleges vagy vélt erőfölényen alapuló külpolitika és nemzetközi magatartás. Tipikus formája olyan kényszerítőeszközök alkalmazása, amelyek nyomása alatt a gyengébb enged az erősebb akaratának, mert célszerűbbnek tartja elkerülni a számára kilátástalannak látszó fegyveres vagy egyéb összeütközést. Az erőpolitika eszköztára a fenyegető, erőszakos cselekményre készséget mutató tevékenység, diktátum, a nyomásgyakorlás, a zsarolás, az erődemonstráció, az erőfitogtatás, az erő és az erőszak propagandája. Az erőpolitika hívei elsősorban fegyverkezéssel, katonai tömbök létrehozásával, külföldi katonai támaszpontok létesítésével, a külföldi katonai jelenlét állandósításával és fokozásával, intenzív lélektani hadviseléssel töreksenek megteremteni azt az erőpozíciót, amely révén erőszakos nyomást gyakorolhatnak mások politikájára. Katonai, gazdasági, pénzügyi, ideológiai erőtényezőkre támaszkodik.”

SZABÓ József (szerk.): Hadtudományi Lexikon I. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. p. 302.

¹⁸ A későbbiekben ismertetésre kerülő módszerek ugyanis már az ókorban is léteztek – ahogy azt Szun-ce esetén is láthattuk –, de a 20. században a technológia fejlődésével a megtévesztés, a lélektani hadviselés vagy a propagandaterjesztés teljesen új szintre emelkedett.

¹⁹ Az erőszak „konfliktuskezelési mód; az erő alkalmazása, illetve a vele való fenyegetés meghatározott célok megvalósítására, a saját akarat és szándékok keresztülvitelére... A fegyveres erőszak megnyilvánulási formái: nemzetközi síkon a háborúk, az agresszió, terrorizmus. A nemzetközi erőszakítétel a fegyveres erőszakon kívül a politikai, gazdasági, erkölcsi-lélektani nyomás formájában jelentkező kényszer, erőszak alkalmazást, illetve az erőszakkal való fenyegetést is magába foglalja.” Uo. p. 302.

megnőtt a nem kinetikus és a nem katonai eszközök jelentősége, így a konfliktusok is komplexebbé váltak. Egyre több az olyan konfliktus, amely nem – vagy sokkal kisebb részben – jár együtt hagyományos értelemben vett fegyveres küzdelemmel,²⁰ előtérbe helyezve a politikai célból történő szervezett erőalkalmazás más formáit. E folyamat a második világháború végével és a hidegháború beköszöntével kezdett felgyorsulni, miután fokozatosan kialakult egy nem kinetikus eszközökkel folytatott ideológiai és pszichológiai küzdelem a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között, amelynek tétje a befolyási övezetek megszerzése és a globális hegemonia kialakítása.²¹ E küzdelem stratégiai jelentőségét az elsők között ismerte fel az Amerikai Egyesült Államok hidegháború alatti külpolitikájának talán legmeghatározóbb diplomatája, George F. Kennan, aki 1948-ban „szervezett politikai hadviselés beiktatása” címmel egy memorandumot fogalmazott meg a Nemzetbiztonsági Tanács számára, elsőként definiálva az úgynevezett politikai hadviselés fogalmát:

„A politikai hadviselés nem más, mint Clausewitz doktrínájának logikus alkalmazása békeidőszakban. A legággabb értelemben a politikai hadviselés egy állam rendelkezésére álló összes eszköz alkalmazása – a háborún kívül – a nemzeti célok elérésére. Az ilyen jellegű műveletek egyaránt lehetnek nyíltak vagy fedettek. Ezek köre az olyan nyílt akcióktól, mint a politikai szövetségek létrehozása, a gazdasági intézkedések (például az Európai Újjáépítési Program, a Marshall-segély) foganatosítása, valamint a „fehér” propaganda²² terjesztése, az olyan fedett műveletekig terjedhet, mint a barátnak ítélt csoportoknak nyújtott burkolt támogatás, a „fekete” lélektani hadviselés folytatása, vagy akár az ellenséges államokban működő földalatti ellenálló mozgalmak biztatása.”²³

A politikai hadviselés ebben az értelemben Clausewitz híres „a háború nem egyéb, mint a politika folytatása más eszközökkel”²⁴ tézisének békeidőszakra történő adaptálását jelenti. A háború eszközjellegéből kiindulva egyesek szerint a politika is felfogható a hadviselés egy formájaként, amelynek sajátos – nem kinetikus – eszközei vannak. Kennan azt javasolta, hogy az amerikai kormánynak létre kell hoznia egy politikai hadviseléssel foglalkozó szervezetet, amely a rendelkezésre álló

²⁰ Ezzel kapcsolatban érdemes megnézni Valerij Geraszimov hadseregtábornok 2013-as cikkét, amelyben a 21. századi konfliktusok átalakulásáról és új típusairól ír. GERASZIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvigenyii. Vojenno-promislennij kurjer, 2013/8. http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf; letöltés: 2015.11.25.

²¹ Míndezt elősegítette a nukleáris fegyverek megjelenése, majd később a kölcsönösen biztosított megsemmisítés doktrínája, amely jelentősen lecsökkentette a két szuperhatalom közötti közvetlen katonai konfrontáció lehetőségét.

²² A propagandának alapvetően három formája ismert: a fehér propaganda a kormányszervek által kiadott hivatalos közlemények, a szürke propaganda a névtelenül és a kormányszervekhez nem köthető módon közreadott információk, végül a fekete propaganda, amelyben az eseményeket és az azokról szóló híreket, információkat manipulálják, meghamisítják, vagy úgy tálalják, hogy azok torzítsák a valóságot és félrevezessék a közvéleményt.

RÉVÉSZ Béla: Források a titkosszolgálatok politológiai tanulmányozásához. JATEPRESS, Szeged, 2012. p. 265.

²³ Foreign Relations of the United States, 1945–1950, Emergence of the Intelligence Establishment. 269. Policy Planning Staff Memorandum. Washington, May 4, 1948. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945-50Intel/d269>; letöltés: 2018.06.20.

²⁴ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. p. 54.

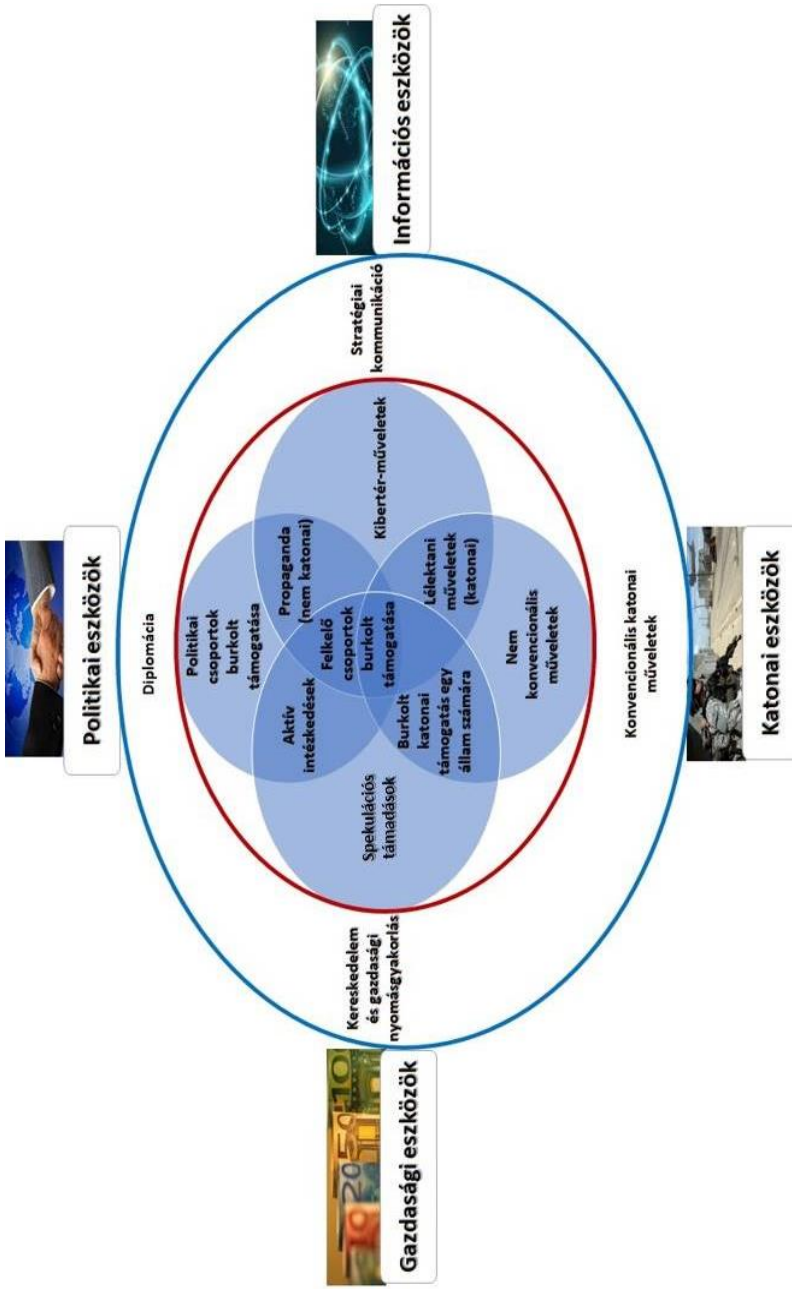
nemzeti erőforrásokat felhasználva világszerte érvényesíthetné az amerikai érdekeket és szembe tudna szállni a Moszkva által folytatott ellenséges erőpolitikával. Kennan javaslata szerint ahhoz, hogy Washington szembe tudjon szállni a Moszkva által folytatott politikai hadviseléssel, először meg kell értenie annak alapvető természetét és szabályait, majd létre kell hoznia a nyílt és a fedett műveletek kormányzati szintű koordinációját.²⁵ Kennan figyelmeztetései nem voltak hiábavalók, a második világháború után az Amerikai Egyesült Államok fokozatosan kiépítette a politikai hadviselés folytatásához szükséges szervezeti rendszert, ennek egyik legfontosabb lépése az 1947-es hírszerzési törvény elfogadása volt, amely létrehozta a Központi Hírszerző Ügynökséget (Central Intelligence Agency – CIA) és a Nemzetbiztonsági Tanácsot (National Security Council). A cikk keretei nem teszik lehetővé, hogy részletesebben bemutassam az ezzel összefüggő folyamatokat, mindenesetre a CIA megalapításával Washington hatásos választ adott a Moszkva által alkalmazott politikai hadviselés kihívásaira. Az új hírszerző szervezet vált az amerikaiak által folytatott politikai hadviselés legfőbb letéteményesévé, központi szerepet játsza az olyan fedett műveletekben, mint a szovjetellenes felkelő csoportok támogatása, propagandatevékenységek végzése és különböző merényletek végrehajtása. Mindez a hidegháború éveiben egy folyamatos, a közvélemény előtt nagyrészt rejtett, árnyékban zajló küzdelmet eredményezett az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió között, új fejezetet nyitva a politikai erőszak modern kori történetében.

A modern politikai hadviselés főbb jellemzői

A modern értelemben vett politikai hadviselés során a nemzeti erő különböző elemeinek – diplomáciai, gazdasági, információs, katonai – összehangolt és integrált alkalmazására kerül sor.²⁶ A politikai hadviselés keretében a műveletek a nemzeti erő négy dimenziójának eszközeivel folynak, jellegüket tekintve pedig lehetnek nyíltak vagy fedettek. A lent látható ábrán a kék körben a politikai hadviselés nyílt, míg a piros körön belül a fedett eszközeit ábrázoltam. A szemléltetett akciók természetesen korántsem jelentik a politikai hadviselés keretében folytatott műveletek teljes körét, csak illusztrációként tüntettem fel azokat. Az ábrából az látható, hogy a nemzeti erő különböző dimenziói között nagy az átfedés, a politikai hadviselés során alkalmazott eszközök ezért kiegészítik egymást, így fontos a központi koordináció megvalósulása.

²⁵ Foreign Relations of the United States, 1945–1950, Emergence of the Intelligence Establishment. 269. Policy Planning Staff Memorandum. Washington, May 4, 1948. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945-50Intel/d269>; letöltés: 2018.06.20.

²⁶ Az amerikai terminológiában a DIME – diplomatic, economic, informational, military – mozaikszóval írják le az állami érdekek megvalósításához szükséges nemzeti erőforrásokat. Joint Publication 1-02: Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. 8 November 2010 (As Amended Through 15 February 2016). Joint Chiefs of Staff, 2016. p. 112. https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf; letöltés: 2018.06.20.

2. ábra. A politikai hadviselés eszközei
(Szerk.: Fekete Csanád)

Az ábra elkészítése során nagyrészt a RAND Corporation „*Modern politikai hadviselés*” című tanulmányára támaszkodtam. ROBINSON, Linda et al.: *Modern Political Warfare: Current Practices and Possible Responses*. RAND Corporation, 2018. p. 7.

Összességében elmondható, hogy a politikai hadviselés egyfajta szürke zónát képez a háború és a béke között, amelynek az alábbiak szerint írhatók le a lényeges törvényszerűségei: a politika által meghatározott stratégia mentén folyik, kerüli a nyílt fegyveres konfliktust, de egyben a hadviselés egyik fajtájaként értelmezhető, mivel szervezett erőszakot használ céljai elérése érdekében.²⁷ A cikk további részében a Kennan által leírt politikai hadviseléssel nagy átfedést mutató – de talán annál némileg szűkebb területet lefedő – befolyásolási műveletekkel fogok foglalkozni.

A befolyásolási műveletek főbb jellemzői

A befolyásolási művelet kapcsán szükségesnek érzem, hogy elsőként tisztázzam, mit értek a fogalom alatt, illetve azt milyen értelemben használom a cikk további részében. A befolyásolási műveleteknek a mai napig nem létezik egy általánosan elfogadott egységes definíciója. A fogalmi meghatározásánál érdemes a RAND Corporation 2009-es tanulmányából kiindulni, amelynek figyelembe vételével a befolyásolási műveletekre az alábbi általános definíció adható:

„A befolyásolási műveletek a nemzetállamok diplomáciai, katonai, gazdasági, információs és egyéb képességeinek béke, konfliktus, válság és konfliktus utáni időszakban történő összehangolt, koordinált és integrált alkalmazása annak érdekében, hogy megváltoztassa az adott célcsoport magatartását, viselkedését vagy döntéshozatalát, elősegítve az adott állam érdekeit és céljait.”²⁸

A fenti definíció jelentős hasonlóságot mutat a korábban már taglalt politikai hadviselés fogalmával, ami jelzi az egységes terminológia hiányát.²⁹ Ez nem meglepő, mivel a politikai hadviselés, a lélektani hadviselés vagy a befolyásolási műveletek nagyfokú átfedésben vannak egymással, ennek ellenére azonosíthatók a lényegi elemek. E műveletek közös jellemzője, hogy egyaránt folyhatnak háború és béke időszakában, a kitűzött célok eléréséhez a nemzeti erő valamennyi dimenzióját – diplomácia, információs, katonai, gazdasági – igénybe veszik –, és általában a politikai erőszak nem kinetikus formáját jelentik. Ennek értelmében mindhárom alatt az államok közötti hatalmi vetélkedés olyan eszközét értem, amely a politikai erőszak egyik formáját jelenti. A hasonlóságok mellett azonban bizonyos eltérések is azonosíthatók, a lélektani hadviselés és a befolyásolási műveletek során döntően információs eszközök kerülnek alkalmazásra, különbséget jelenthet viszont, hogy az előbbi főként a fegyveres konfliktusokhoz és a katonai tevékenységekhez kapcsolódik.

²⁷ DICKEY, Jeffrey V. et al.: Russian political warfare: origin, evolution, and application. Naval Postgraduate School, Monterey, California, June 2015. p. 11.
<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a632331.pdf>; letöltés: 2018.06.20.

²⁸ LARSON, Eric V. et al.: Foundations of Effective Influence Operations – A Framework for Enhancing Army Capabilities. RAND Corporation, 2009. p. 2.
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG654.pdf; letöltés: 2017.05.24.

²⁹ A Dobák Imre által szerkesztett „A nemzetbiztonság általános elmélete” című jegyzetben e műveletek meghatározására az érdekvényesítésre irányuló hírszerző műveletek definíciójával találkozhatunk. Ezek olyan erőszakos módszerekkel végrehajtott titkos műveleteket jelentenek, amelyek célja az alkalmazó fél szándékainak megfelelő hatások kiváltása a célországban. Az ilyen műveletek során alkalmazott módszerek a propagandatevékenységek, a politikai akciók, a provokációk vagy a félkatonai műveletek. Dr. DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. p. 127.
<http://ludita.uni-nke.hu/repositorium/handle/11410/8567>; letöltés: 2018.06.20.

A politikai hadviselés során pedig nagyobb hangsúly kerül a hírszerző szervek által folytatott titkos műveletekre – az aktív intézkedésekre, valamint a diplomáciára.

A fogalom általános magyarázatán túlmenően pontosabb képet kaphatunk, ha az amerikai légierő információs műveletekkel kapcsolatban kiadott AFDD 2-5 dokumentumát is megnézzük. A 2005-ös doktrína szerint az információs műveletek részeként folytatott befolyásolási műveletek legfőbb célja, hogy az alkalmazó fél külpolitikai céljainak és érdekeinek megfelelően változásokat idézzon elő a célpont társadalmában, megváltoztatva az egyének, a döntéshozók, az egyes társadalom csoportok, politikai és civil szervezetek, de akár a teljes lakosság kognitív folyamatait, percepcióit, viselkedését és döntéseit. A doktrína szerint a befolyásolási műveletek hatáskörébe tartoznak többek között a lélektani műveletek, a katonai megtévesztés, a műveleti biztonság, a kémelhárítás, az ellenpropaganda és a társadalmi tájékoztató tevékenységek, valamint az erőfeszítéseket támogató fizikai támadások.³⁰

Fontos megjegyezni továbbá, hogy a befolyásolási műveletek egy közös stratégia mentén, az információs műveletek más területeivel szoros összhangban kerülnek végrehajtásra, elősegítve az információs fölény elérését. A doktrína külön kiemeli, hogy a befolyásolási tevékenységek esetén külön figyelmet kell fordítani a megbízható információkon alapuló hitelesség fenntartására, mivel a műveletek legfőbb célja a helyi lakosság bizalmának és tiszteletének elnyerése, valamint a jó kapcsolatok kiépítése.³¹ A nyugati terminológia és gyakorlat a válságreakáló és a békeműveletek tapasztalataira épül, és azzal számol, hogy az üzenetek és a végrehajtás konkrét lépései szinkronban állnak egymással egy összehangolt koherens stratégia mentén. A műveletek legfőbb célja tehát a végrehajtott akciók és külpolitikai célok elfogadtatása, a lakosság bizalmának elnyerése, valamint az ellenérdekeltektől propagandájának és dezinformációs tevékenységeinek elhárítása a tényeken alapuló hiteles üzenetek közlésén keresztül.³²

Az utóbbi évek eseményei – főként a 2014 óta tartó ukrán válság, valamint a 2016-os amerikai elnökválasztási kampány – sokként hatottak a nyugati világra és rávilágítottak a befolyásolási tevékenységek egy másik, destruktív és veszélyes formájára, amely a célpont társadalmi békéjének aláásására irányul. Ezek alapján az elérni kívánt céloktól és szándékoktól függően a modern értelemben vett befolyásolási műveletek két alapvető területre oszthatók:

- **támogató**, proaktív jellegű műveletek, amelyekben a tömegtájékoztatás, a nyílt diplomácia és a civil-katonai kapcsolatok dominálnak (nyugati modell);
- **offenzív**, támadó jellegű destruktív műveletek, amelyekben a lélektani hadviselés és a megtévesztés dominál (oroszk modell).

³⁰ Information Operations. Air Force Doctrine Document 3-13, 11 January 2005. p. 9.
https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/usaf/afdd/3-13/afdd3-13_2011.pdf; letöltés: 2017.05.22.

³¹ Uo. p. 9.

³² LARSON, Eric V. et al.: Foundations of Effective Influence Operations – A Framework for Enhancing Army Capabilities. RAND Corporation, 2009. pp. 6–8.
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG654.pdf; letöltés: 2017.05.24.

Az előbbi esetén a fő cél a helyi lakosság bizalmának elnyerése, az adott ország vagy régió stabilizálásának és az állam intézményrendszerének megerősítése, míg az utóbbi a feszültségek kiélézése, a célország legyengítése és destabilizálása, a külpolitikai befolyás kiterjesztése vagy egy katonai művelet előkészítése. A cikk további részében a nemzetbiztonsági fenyegetést jelentő offenzív befolyásolási műveletekkel fogok foglalkozni, amelyek a célpont közvéleményének és döntéshozóinak megtévesztésére, a döntéshozatali folyamatok manipulálására és megbénítására, a szemben álló fél vezetésének lejáratására, a katonák moráljának aláásására vagy akár a teljes társadalom destabilizálására irányulnak.³³

Az offenzív befolyásolási műveletek napjainkban

Az utóbbi évek eseményei megmutatták, hogy a komplex befolyásolási műveletek megkülönböztetett szerepet játszanak napjaink szürke zónás vagy hibrid konfliktusaiban. Az utóbbi időszak újszerű fejleménye, hogy a Kreml globális szintre emelte az információs hadviselés részeként folytatott befolyásolási műveleteket, ami a 2014 után kibontakozó újabb nagyhatalmi szembenállás sajnálatos hozadékaként értelmezhető. A híreket olvasva napi szinten szembesülhetünk az egyre inkább visszatérő hidegháborús gondolkodásmóddal, amelyet az utóbbi években kiújult kölcsönös bizalmatlanság és a mindent átható információs szembenállás jellemez. A világ kezd megint kettészakadni, a szemben álló felek között új frontvonalak jöttek létre, a korábbiakkal ellentétben azonban ezt a „konfliktust” főként a kibertér és a kognitív hadszíntér „lövészárkaiban” vívják. Ukrajna példája is mutatja, hogy a 21. század új típusú konfliktusaiban a nem katonai eszközök szerepe jelentősen megnőtt, és a fegyveres erők közvetlen alkalmazására általában csak a műveletek lezárásakor kerül sor.³⁴

A globális vetélkedés egyik legveszélyesebb példáját jelenti, hogy az Oroszországhoz hasonló feltörekvő nagyhatalmak még a második világháború után kialakult status quót is készek felrúgni, aminek következtében a világ számos régiójában katonai felvonulások és új frontvonalak rajzolódnak ki. A katonai dimenzió mellett azonban a célokat elsősorban olyan indirekt eszközökkel kívánják elérni,³⁵ amelyek segítségével manipulálni tudják a politikai folyamatokat, aláássák a liberális értékrendszert és destabilizálják a nyugati társadalmakat. Ezek végső célja, hogy éket verjenek a NATO és az Európai Unió tagállamai közé, ennek révén pedig belülről őrölnék fel a terveik útjában álló szövetségi rendszereket. Egyes szerzők szerint a 2016-os amerikai elnökválasztási kampányba,³⁶ a nyugat-balkáni

³³ THOMAS, Timothy: Russia's 21st century information war. Working to Undermine and Destabilize Populations. Defence Strategic Communications, Volume 1, Number 1, Winter 2015. p. 12. <https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/fmso/m/fmso-monographs/195076/download>; letöltés: 2018.06.20.

³⁴ A konfliktus során az elsődleges szerep az irreguláris vagy a különleges műveleti erőkre hárul. GERASZIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvgyenyii. Vojenno-promislenij kurjer, 2013/8. http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf; letöltés: 2017.05.24.

³⁵ THOMAS, Timothy: Russia's Military Strategy and Ukraine: Indirect, Asymmetric – and Putin-Led. The Journal of Slavic Military Studies, Volume 28, 2015 - Issue 3. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2015.1061819>; letöltés: 2018.06.20.

³⁶ Background to “Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections”: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution. 6 January 2017. https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf; letöltés: 2017.05.24.

társág politikai folyamataiba,³⁷ valamint a 2017-es európai választásokba³⁸ történő orosz beavatkozások a gyakorlatban is demonstrálták ezeket a törekvéseket.³⁹ Ezek ugyanis aláássák a demokratikus intézményekbe vetett bizalmat, sértik az államok szuverenitását és alapvető nemzetbiztonsági fenyegetést jelentenek, amelynek elhárításához a polgári és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összehangolt fellépésére van szükség. A szolgálatoknak azonban egyre több erőforrásra van szükségük ahhoz, hogy a többi nemzetbiztonsági feladat mellett elháríthassák az ellenérdekelte titkosszolgálatok által folytatott komplex befolyásolási műveleteket, amelyek alapvetően fenyegetik a társadalmi stabilitást és a politikai szuverenitást. A cikk további részében röviden bemutatom az offenzív befolyásolási műveletek főbb jellemzőit és azok lehetséges nemzetbiztonsági fenyegetéseit.

Az offenzív befolyásolási műveletek főbb jellemzői

Az információs térben zajló változatos tevékenységek – a propaganda-, valamint a dezinformációs tevékenységek és a kibertér-műveletek – általában a fegyveres konfliktusok kirobbanása előtti években megindulnak a szemben álló fél politikai döntéshozatalának befolyásolása és az események irányítása céljából, amelyek végül elősegítik az alkalmazó fél érdekei szerinti végállapot elérését. E tevékenységek változatos elvek és módszerek szerint kerülnek végrehajtásra, és azokat minden esetben összehangolják az információs műveletek más területeivel. Ennek értelmében az információs környezet kiber- és kognitív tartományaiban folytatott műveletek dinamikusak és adaptívak, intenzitásuk és jellegük folyamatosan változik az aktuális helyzet és események függvényében. A stratégiai célok világos meghatározása és a különböző szervezetek közötti koordináció megeremtése ezért kiemelten fontosnak számít, mivel a fegyveres erőkn kívül kiemelt szerepet kapnak a titkosszolgálatok és egyéb kormányzati intézmények, a különböző civil szervezetek és politikai mozgalmak, valamint a nagyobb médiaszereplők.

Az offenzív befolyásolási műveletek felhasználhatók félrevezető vagy hamis információk terjesztésére – amelyek képesek akár a békeidőben is milliós veszteségeket okozni egy adott ország pénzügyi szektorában⁴⁰ –, valamint tömegdemonstrációk előidézésére, a róluk szóló tudósítások manipulálásán, többek között pletykák terjesztésén keresztül pedig pánikkeltésre és erőszakos összecsapások kirobbantására.⁴¹ Ezen eszközök segítségével napjainkban – békeidőben és indirekt módon – támadás alá lehet venni a célországok szuverenitását és területi integritását, előkészítve ezzel egy esetleges katonai beavatkozást.

³⁷ CAPPELLO, John: Russian Information Operations in the Western Balkans. https://www.realcleardefense.com/articles/2017/02/02/russian_information_operations_in_the_western_balkans_110732.html; letöltés: 2017.05.20.

³⁸ DANIELS, Laura: How Russia hacked the French election. www.politico.eu/article/france-election-2017-russia-hacked-cyberattacks/; letöltés: 2017.05.22.

³⁹ GILES, Keir: Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power. Chatham House, 2016. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf>; letöltés: 2017.05.24.

⁴⁰ The Tweet that rocked Wall Street: \$200 billion lost on fake message. <https://www.rt.com/business/tweet-hackers-wall-street-us-326/>; letöltés: 2016.11.10.

⁴¹ The good, the bad, and the ugly: Social media and the riots. <http://www.pushon.co.uk/blog/the-good-the-bad-and-the-ugly-social-media-and-the-riots/>; letöltés: 2016.11.05.

Ezek hatásosságát a 2014. február végén kibontakozó krími műveletek is bebizonyították. A siker lényeges elemét képezte az információs fölény gyors kivívása. Ebben megkülönböztetett szerep jutott a kognitív tartományban folytatott befolyásolási és megtévesztési műveleteknek, amelyek segítették az orosz különleges műveleti erők tevékenységeinek álcázását.⁴² Mindez jól mutatja, hogy a kognitív tartomány jelentősége egyaránt megnőtt mind békeidőszakban, mind pedig a fegyveres konfliktusok bevezető és aktív szakaszában. Az információs technológiák fejlődése révén jelentősen kibővült a befolyásolási műveletek eszköztára. Ennek következtében olyan hatások is kiválthatók, amelyeket korábban csak egy nyílt fegyveres konfliktus felvállalása esetén lehetett elérni. A közvélemény manipulálásával, a társadalmi viszonyok destabilizálásával, a szeparatista vagy egyéb mozgalmak támogatásával, valamint a döntéshozatali folyamatok befolyásolásával a támadó fél olyan hatékony és olcsó erőket tette képességre tett szert, amely révén könnyen rá tudja kényszeríteni akaratát a célszámra.⁴³

Összességében tehát a kiber- és a kognitív dimenzióban folyó befolyásolási műveletek az emberek gondolkodási folyamatait és percepcióit veszik célba, amelyek révén az alkalmazó fél indirekt eszközökkel tudja érvényesíteni stratégiai céljait és politikai akaratát. Egyes szerzők szerint e műveletek a béke- és a háborús időszakban egyaránt folytatott úgynevezett stratégiai információs hadviselés egyik legfontosabb részét képezik.⁴⁴ A befolyásolási műveletek fő célja békeidőben a stratégiai célok indirekt eszközökkel történő elérésre és ezáltal a konkrét fegyveres konfliktus elkerülése. A harcok kirobbanását követően pedig a fő célok közé tartozik a katonai műveletek támogatása olyan indirekt eszközökkel, amelyek elősegítik a kívánt végállapot gyors elérését. Az offenzív befolyásolási műveletek végrehajtásáért általában a polgári és a katonai titkosszolgálatok felelnek, amelyek tevékenységeit szorosan összehangolják. A közelmúlt konfliktusaiból leszűrhető tapasztalatok⁴⁵ alapján az alkalmazó fél hírszerző szolgálatait az alábbi lehetséges feladatokat végzik a békeidőben folyó felkészülési időszakban:

- a felderítőmunka során információkat gyűjtenek a szemben álló fél műveleti terveiről, a rendelkezésére álló erőforrásokról, a honvédelmi és rendvédelmi szerveinek készültségi szintjéről, haditechnikai eszközeiről, diszlokációjáról;

⁴² PYNŃÖNIEMI, Katri – RÁCZ András (eds.): Fog of Falsehood. Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine. The Finnish Institute of International Affairs, 2016.
http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2016/05/FIIARreport45_FogOfFalsehood.pdf; letöltés: 2018.06.20.

⁴³ RENZ, Bettina – SMITH, Hanna: Russia and Hybrid warfare - going beyond the label. Aleksanteri Papers, no. 1/2016, Kikumora Publications.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175291/renz_smith_russia_and_hybrid_warfare.pdf?sequence=1; letöltés: 2017.05.24.

⁴⁴ A stratégiai információs hadviselésről többek között a RAND Corporation jelentetett meg egy átfogó tanulmánykötetet.

MOLANDER, Roger C. et al.: Strategic Information Warfare Rising. RAND Corporation, 1998.
https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR964.html; letöltés: 2017.05.24.

⁴⁵ Az orosz információs hadviselés jellemzőiről részletesebben lásd: GILES, Keir: Handbook of Russian Information Warfare. Research Division NATO Defense College, November 2016.
https://krypt3ia.files.wordpress.com/2016/12/fm_9.pdf; letöltés: 2017.01.12.

- részletesen elemzik és értékelik a célország történeti, kulturális, politikai, gazdasági és társadalmi háttérét, valamint a lakosság demográfiai, etnikai és vallási összetételét, ezt követően kiválasztják a befolyásolni kívánt célcsoportokat;
- kiépítik a befolyásolási műveletekhez szükséges humán hálózatokat és infrastruktúrát;
- felveszik a kapcsolatot és támogatást nyújtanak az érdekeiknek megfelelő politikai pártoknak, civil szervezeteknek és gazdasági szereplőknek;
- a lehetőségek szerint ellenőrzés alá vonják a már meglévő médiafelületeket, új alternatív híroldalakat hoznak létre;
- behatolnak az állami szervek, politikai pártok és egyéb szervezetek számítógépes hálózataiba, ahol titkos adatgyűjtést végeznek;
- megkezdik a közvélemény percepcióinak megváltoztatását és egy alternatív valóság megteremtését, a kormányzat lejáratását a hivatalos álláspontnak ellentmondó összeesküvés-elméletek, álhírek és az eseményekről szóló alternatív narratívák terjesztésével.

A felkészülést követően megnyílik a lehetőség a konfliktusok műveleti előkészítésére és – ha szükséges – a katonai beavatkozásra, amely során a hírszerző szervezetek lehetséges feladatai:

- információkat gyűjteni a szemben álló erők helyzetéről, tevékenységeiről;
- az előzetesen kiépített humán hálózatok mozgósítása és a hátország destabilizálása;
- a számítógépes rendszerekbe bejuttatott kártékony szoftverek aktiválása;
- információs támadásokkal megzavarni és bénítani a kritikus infrastruktúrák rendeltetésszerű működését, a kommunikációs csatornák elvágása;
- kiterjedt befolyásolási művelet indítása, a közvélemény manipulálása, a politikai és a katonai vezetés megtévesztése, a döntéshozatal megbénítása;
- a belső feszültség kiélezésével és az erőszakos cselekmények kiprovokálásával a hátország stabilitásának aláásása, ami jelentősen csökkenti a védelmi képességeket.

Összegzés

Nehezen vitatható, hogy az utóbbi évek technológiai fejlődése révén országhatártól függetlenül emberek millióit lehet célba venni propaganda- és dezinformációs műveletekkel. A technikai eszközök folyamatos bővülése által – a kiterjesztett és virtuális valóság technológiájával, a mesterséges intelligencia terén tett fejlesztésekkel, valamint a propagandaterjesztés új automatizált lehetőségeivel az úgynevezett persona management szoftverek⁴⁶ segítségével – az információs

⁴⁶ FIELDING, Nick – COBAIN, Ian: Revealed: US spy operation that manipulates social media.

technológiák valószínűleg egyre nagyobb szerepet fognak játszani a stratégiai célok eléréséért folytatott vetélkedésben.

A nyugati országok felismerték az információs térben zajló küzdelem veszélyeit és igyekeznek lépéseket tenni az álhírek és a propaganda kiszűrése érdekében. Az ilyen jellegű lépések azonban az esetlegesen felmerülő technikai nehézségek mellett a szólásszabadság terén is komoly aggályokba ütközhetnek a jövőben. Az utóbbi évek eseményei azt mutatják, hogy a támadók folyamatosan újabb és újabb módszereket fejlesztenek ki céljaik eléréséhez. Az információs technológiák töretlen fejlődése – és ezzel együtt az e technológiáktól való függés további növekedése – azt vetíti előre, hogy az információs tér feletti kontroll megszerzése, az információ áramlásának ellenőrzése, valamint a kiber- és kognitív térben folyó műveletek még nagyobb szerepet fognak játszani a jövő konfliktusaiban. Az információs térben zajló befolyásolási műveletek folyamatos nemzetbiztonsági fenyegetést jelentenek, amely ellen csak hatékony nemzetközi összefogással és információmegosztással lehet fellépni. Emellett szükség van a nemzetbiztonsági szolgálatok megerősítésére, valamint a nem kormányzati szervezetekkel történő együttműködés kialakítására.

A káros álhírek és propaganda elleni proaktív fellépés kulcsfontosságú a társadalmi stabilitás és a törvényes rend megőrzése érdekében, mivel a kezdetben csak kommunikációs síkon jelentkező üzenetek az idő múlásával tettekben és erőszakos fellépésben is megnyilvánulhatnak. Ezért e tevékenységeket a legsúlyosabb nemzetbiztonsági fenyegetések⁴⁷ között kell kezelni és a megfelelő módon, minden rendelkezésre álló eszközzel fel kell lépni ellenük.⁴⁸ Ehhez a polgári és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok hírszerző és elhárító szerveinek hatékony együttműködésére van szükség annak érdekében, hogy megvalósuljon a komplex befolyásolási műveletek során folytatott propaganda- és dezinformációs tevékenységek, valamint a kibertérből érkező támadások korai észlelése és elhárítása.

A siker érdekében elengedhetetlen továbbá, hogy egy koherens, összkormányzati szemléletű stratégia kerüljön kidolgozásra és jóváhagyásra, amely révén biztosítható a megbízható tényeken nyugvó információáramlás a társadalom

<https://www.theguardian.com/technology/2011/mar/17/us-spy-operation-social-networks>; letöltés: 2017.06.20.

⁴⁷ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 74. § a) pontja szerint a legfontosabb nemzetbiztonsági érdekek közé tartozik:

„Magyarország függetlenségének biztosítása és törvényes rendjének védelme, ennek keretén belül aa) az ország függetlensége és területi épsége elleni támadó szándékú törekvések felderítése ... ad) az ország az alapvető emberi jogok gyakorlását biztosító törvényes rendjének, a többpárti rendszeren alapuló képviseleti demokráciának és a törvényes intézmények működésének jogellenes eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvések felderítése és elhárítása ...”. Mindez az offenzív befolyásolási műveletek legfőbb céljai közé tartozik.

1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500125.TV>; letöltés: 2017.05.24.

⁴⁸ A 2012-ben kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégia még az ukrán válság és az egyre nagyobb méreteket öltő „információs háború” előtt íródott, ezért a lakosság tudati befolyásolása még nem jelent meg a nemzetbiztonsági fenyegetések között. Álláspontom szerint az utóbbi évek eseményei szükségessé teszik a stratégia felülvizsgálatát, amelynek a jövőben tükröznie kell a nemzetközi biztonsági környezetben bekövetkezett nagyarányú változásokat – köztük a közvéleményt veszélyeztető offenzív befolyásolási tevékenységeket.

irányába, növelhető a közvélemény kormányzatba vetett bizalma. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az erős állami intézményrendszer, a társadalmi egység, a gyors helyzetfelismerés és a megfelelő kommunikáció mellett elháríthatók a befolyásolási műveletek és egyfajta immunitás alakítható ki a káros álhírekkel és propagandával szemben. Jelenleg azonban számos megoldandó problémát⁴⁹ kell orvosolni ahhoz, hogy megfelelő válasz születhessen a befolyásolási műveletek által jelentett kihívásokra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500125.TV>; letöltés: 2017.05.24.
- Background to “Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections”: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution. 6 January 2017.
https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf; letöltés: 2017.05.24.
- BOROS János: Tudat és tudatosság – A kognitív tudomány lehetőségei. Magyar Filozófiai Szemle, 7. évfolyam 3. szám, 2005. pp. 439–455.
- CAPPELLO, John: Russian Information Operations in the Western Balkans.
https://www.realcleardefense.com/articles/2017/02/02/russian_information_operations_in_the_western_balkans_110732.html; letöltés: 2017.05.20.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- DANIELS, Laura: How Russia hacked the French election.
www.politico.eu/article/france-election-2017-russia-hacked-cyberattacks/;
letöltés: 2017.05.22.
- DICKEY, Jeffrey V. et al.: Russian political warfare: origin, evolution, and application. Naval Postgraduate School, Monterey, California, June 2015.
<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a632331.pdf>; letöltés: 2018.06.20.
- DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. Nemzeti Közszerzői Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014.
<http://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/8567>; letöltés: 2018.06.20.
- FEKETE Csanád: Információ és hadviselés – háború a kognitív hadszíntéren II. Szakmai Szemle, 2016. 4. szám. pp. 46–80.
http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2016_4_szam.pdf; letöltés: 2017.05.24.

⁴⁹ E téren a legújabb felmérések is súlyos problémára hívják fel a figyelmet, az OECD-országokban ugyanis átlagosan csupán 40%-ra tehető az állampolgárok központi kormányzatba vetett bizalma. Mindezt tovább tetézik a folyamatos politikai csatározások, a társadalmi, etnikai és szociális ellentétek, a migráció kérdése és az egyre gyakoribbá váló terrortámadások.
Trust in Government. <http://www.oecd.org/gov/trust-in-government.htm>; letöltés: 2017.05.22.

- FIELDING, Nick – COBAIN, Ian: Revealed: US spy operation that manipulates social media. <https://www.theguardian.com/technology/2011/mar/17/us-spy-operation-social-networks>; letöltés: 2017.06.20.
- Foreign Relations of the United States, 1945–1950, Emergence of the Intelligence Establishment. 269. Policy Planning Staff Memorandum. Washington, May 4, 1948. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945-50Intel/d269>; letöltés: 2018.06.20.
- GERASZIMOV, Valerij: Cennoszty nauki v predvigenyii. Vojenno-promislennij kurjer, 2013/8. http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf; letöltés: 2017.05.24.
- GILES, Keir: Handbook of Russian Information Warfare. Research Division NATO Defense College, November 2016. https://krypt3ia.files.wordpress.com/2016/12/fm_9.pdf; letöltés: 2017.01.12.
- GILES, Keir: Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power. Chatham House, 2016. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf>; letöltés: 2017.05.24.
- Information Operations. Air Force Doctrine Document 3-13, 11 January 2005. p. 9. https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/usaf/afdd/3-13/afdd3-13_2011.pdf; letöltés: 2017.05.22.
- Joint Publication 1-02: Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. 8 November 2010 (As Amended Through 15 February 2016). Joint Chiefs of Staff, 2016. p. 112. https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf; letöltés: 2018.06.20.
- LARSON, Eric V. et al.: Foundations of Effective Influence Operations – A Framework for Enhancing Army Capabilities. RAND Corporation, 2009. p. 2. http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG654.pdf; letöltés: 2017.05.24.
- LIDDELL HART, Basil Henry: Stratégia. Európa Kiadó, Budapest, 2002.
- MOLANDER, Roger C. et al.: Strategic Information Warfare Rising. RAND Corporation, 1998. https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR964.html; letöltés: 2017.05.24.
- PYNŒNIEMI, Katri – RÁCZ András (eds.): Fog of Falsehood. Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine. The Finnish Institute of International Affairs, 2016. http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2016/05/FIARReport45_FogOfFalsehood.pdf; letöltés: 2018.06.20.
- RENZ, Bettina – SMITH, Hanna: Russia and Hybrid warfare - going beyond the label. Aleksanteri Papers, no. 1/2016, Kikumora Publications. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175291/renz_smith_russia_and_hybrid_warfare.pdf?sequence=1; letöltés: 2017.05.24.
- RÉVÉSZ Béla: Források a titkosszolgálatok politológiai tanulmányozásához. JATEPRESS, Szeged, 2012.p. 265.

- SZABÓ József (szerk.): Hadtudományi Lexikon I. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. p. 302.
- SZUN-CE: A háború művészete. Cartaphilus, Budapest, 2006.
- The good, the bad, and the ugly: Social media and the riots. <http://www.pushon.co.uk/blog/the-good-the-bad-and-the-ugly-social-media-and-the-riots/>; letöltés: 2016.11.05.
- The Tweet that rocked Wall Street: \$200 billion lost on fake message. <https://www.rt.com/business/tweet-hackers-wall-street-us-326/>; letöltés: 2016.11.10.
- THOMAS, Timothy: Russia's 21st century information war. Working to Undermine and Destabilize Populations. Defence Strategic Communications, Volume 1, Number 1, Winter 2015. p. 12. <https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/fmso/m/fmso-monographs/195076/download>; letöltés: 2018.06.20.
- THOMAS, Timothy: Russia's Military Strategy and Ukraine: Indirect, Asymmetric – Putin-Led. The Journal of Slavic Military Studies, Volume 28, 2015 - Issue 3. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2015.1061819>; letöltés: 2018.06.20.
- Trust in Government. <http://www.oecd.org/gov/trust-in-government.htm>; letöltés: 2017.05.22.

SZABÓ LAJOS NY. R. ALEZREDES –
DR. BALOGH ZSUZSANNA ALEZREDES

**A „RAMMING”, AZAZ A TÖMEGBE HAJTÁS
MÓDSZERÉVEL ELKÖVETETT TERRORTÁMADÁSOK
JELENSÉGE ÉS AZ ELLENÜK VALÓ VÉDEKEZÉS
LEHETŐSÉGEI**

A probléma háttere

A jelenség vizsgálatakor felmerül a kérdés, hogy miért is „vették elő” a ramming típusú elkövetés ötletét a szélsőséges iszlám szimpatizánsai, követői, miért fordulnak a „hétköznapi békés eszközeihez” ahelyett, hogy robbantanának vagy löfegyverekkel ölnének?

A válasz egyfelől az, hogy Európa olyan mértékben veszítette el védelmi képességeit, sőt lassan már a védekezési ösztön is oly mértékben alábbhagyott, hogy a helyzet egyre önvészélyesebb. Az országok nagy többsége olyan puha célpont (*soft target*), aminek előnyeit a terrorista csoportok ki is használják.

Az Európai Unió Schengeni Egyezményhez tartozó országaiban kezdetben leépítették a határvédelmet a „mélységi ellenőrzés” technikájában bízva, ami – mint azóta többszörösen bebizonyosodott – csak illúzió.

A határok lebontása miatt szélnek eresztett több tízezer kiképzett szakember hiánya látványosan először akkor derült ki, mikor meg kellett szervezni Magyarország déli határainak a védelmét, és komoly logisztikai problémákon kívül a végrehajtáshoz szükséges létszám kiállítása okozta a legnagyobb nehézséget. A létszámot kiállítani sikerült, de határőrizeti tapasztalatot a legtöbben ott szereztek először. Ugyanezzel szembesültek Ausztria, Bajorország vezetői is, mikor a legnagyobb migrációs hullámok elérték határaikat.

A mélységi ellenőrzés „hatékonyságát” pedig pontosan mutatja mindaz, ami a terrorcselekmények elkövetését követően az elkövetők és segítők elfogására tett intézkedésekből kiderül. 2016. december 19-én Inis Amri¹ ramming típusú merényletet követett el. A Wikiwand róla szóló szócikke utolsó, „Halála” című bekezdése szerint: *„A nemzetközi körözés ellenére ... sikerült megszöknie Németországból: mint utóbb kiderült, Hollandián és Belgiumon, majd Franciaországon keresztül, a lyoni Lyon-Part-Dieu pályaudvar, Chambéry és Torino érintésével Milánóba utazott. 2016. december 23-án hajnalban Milánó egyik elővárosában, Sesto San Giovanni vasútállomása közelében egy rendőrjárőr felfigyelt az észak-afrikai kinézetű, hátizsákkal a hátán ücsörgő fiatal férfira, ezért igazoltatták, ő azonban az iratai átadása helyett rálőtt az egyik rendőrrre, majd a velük vívott tűzpárbajban életét*

¹ Anis Amri szócikk. https://www.wikiwand.com/hu/Anis_Amri; letöltés: 2017.12.26.

vesztette.”² Megkérdőjelezi az ellenőrzés hatékonyságát, hogy az elkövető sok száz kilométeren keresztül zavartalanul közlekedhetett felfegyverkezve Európa országain át.

Az egyik legsúlyosabb probléma a menekültkérelemmel folyamodók esetében az, hogy nem lehetünk biztosak a személyazonosságukban. Mint ahogy a Daily Mail újság online portálján megjelent cikk írja³ és bizonyítékokkal is alátámasztja, ha nem is nagyon olcsón, de minden nehézség nélkül beszerezhető útlevél, jogosítvány vagy személyi igazolvány, amelyről a szakértők sem tudják megállapítani, hogy hamis-e vagy sem. Ezt a helyzetet kihasználva többen nem is egy néven regisztráltatták magukat Európában. Cikkük száza szerint Németországban nem ritka az olyan migráns, aki akár 12 néven regisztráltatta már magát.⁴

Az EU-képviselők, -tisztségviselők nyilatkozataiban megfigyelhető, hogy a migránskérdés kapcsán párhuzamot vonnak az 1956-os magyar menekültek befogadásával. Sajnos megfelelnek arról, hogy mielőtt az adott országban befogadták őket, illetve amíg nem tisztázódott a személyazonosságuk, a menekültek táborokban voltak bezárva. Amennyiben kiderült az illetőről valami, ami miatt jogosulatlanra vált a befogadásra, könyörtelenül visszatoloncolták az illetőt.

Az országok önvédelmi ösztönének teljes leépülése, illetve a személyiségi jogok félreértelmezett biztosítása, hogy a határon megjelenő személy bármilyen igazoló irat nélkül az általa elmondottak rögzítését követően szabadon távozhat anélkül, hogy legalább a személyazonossága tisztázódhatott volna. Az már csak tetézése ennek, hogy az Iszlám Állam azonosított katonái sikerrel térhettek vissza európai országokba – amelyeknek egyébként állampolgárai – anélkül, hogy ott velük szemben bármilyen eljárást indítottak volna.

Ugyanez az „önvédelmi ösztön hiánya” vagy az illúziókban élés okozhatta mindazokat a körülményeket, amelyeket a középületekkel kapcsolatos tanulmányunk⁵ – amely egy EU-s kutatási projekt részeként született – később magyarul is megjelent⁶ kiadása részletesen tárgyal. Már akkor, amikor még Európa biztonságosnak tűnt, részletesen és alaposan figyelmeztettünk a veszélyeztetettség mértékére, és már akkor létező megoldásokat kínáltunk a megelőzésre, kezelésre.

A „ramming” módszer alkalmazásának másik magyarázata az, hogy viszonylag olcsó, kézenfekvő elkövetési módról van szó.

² Uo.

³ Germany is 'overwhelmed' with false asylum seekers' Syrian passports as forgery experts admit they can't spot fakes.

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3305361/Germany-overwhelmed-false-asylum-seekers-Syrian-passports-forgery-experts-admit-t-spot-fakes.html>; letöltés: 2017.12.27.

⁴ Lehúzás: volt olyan menekült, aki 12 néven regisztrált be segélyért.

https://alfahir.hu/lehuzas_volt_olyan_menekult_aki_12_neven_regisztralt_be_segelyert; letöltés: 2017.12.17.

⁵ BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos: Defense of public buildings against forcible entry.

Complementary Research Results from Middle European Researches Area. pp. 65–70.

⁶ BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos: Középületek védelme erőszakos behatolások, terrorista támadások ellen. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XVII. kötet, 2016. pp. 221–228.

http://pecshor.hu/periodika/XVII/balogh_szabo.pdf; letöltés: 2017.12.27.

Tekintve azonban, hogy a tömegbe hajtással elkövetett merénylet nem újkeletű stratégia, így annak megelőzésére szolgáló „újszerű” megoldások is csak a kerék újbóli feltalálásának minősíthetők. Természetesen a megváltozott műszaki szintek, képességek mindkét oldalon hoztak változást, mert amíg az asszír háborúban i. e. 750-ben kétkerekű kocsival követték el a támadást, addig ma teherautókkal száguldanak a nyaraló turisták közé a francia sétányon. Habár a jelenség többnyire a gázolásra irányul, és eddig mentes volt a robbantásoktól, számos esetben találtak az elkövetők mellett csőbombát vagy egyéb robbanóanyagot tartalmazó eszközt, így az átfedések a VBIED⁷ használatával logikusak. Az a tény, hogy a ramming elkövetői tipikusan öngyilkos merénylők, jól mutatja, hogy lőfegyverrel vagy szűrő-vágó eszközökkel további emberéleteket szándékoztak kioltani, mielőtt elfogták vagy likvidálták őket.

Számos európai helyszínen elkövetett támadás mögött az ISIS tagjai, vagy az őket példaképnek tartott, önképzett elkövetők állnak. A jól működő propaganda – amelynek része a professzionálisan megszerkesztett, több nyelven és formában is terjesztett Inspire magazin⁸ – részletes instrukciókkal szolgál nemcsak a robbantásos cselekményekhez (pl. kuktabomba építéséhez), hanem a ramming típusú merényletekhez is. Javasolja például, hogy legalább egy pick-up méretű járművet használjon az elkövető, és lehetőleg olyan helyszínt válasszon, ahol a legtöbb járókelő és a legkevesebb autó van jelen. Az is „hasznos”, ha sikátorszerű a terep, hogy az emberek ne tudjanak könnyen félreugrani a fűnyírószerűen haladó gépjármű elől. Jó tanács még továbbá, hogy legyen egy kézfegyvere is a támadónak arra az esetre, ha csak megsebesülne az áldozat és kézzel kellene „befejezni” a munkát. Reálisan lefestve a szituációt annak kockázatát is megemlítik, hogy így az elkövetőnek nehéz elmenekülnie egy ilyen helyzetből, nagy valószínűséggel megölik őt a helyszínre érkező fegyveres erők, ezért a cselekedete mártírságnak tekintendő.

Röviden jellemezve a körülményeket, amelyekről a bevezetőben már írtunk: a szabadságjogok tévesen értelmezett tisztelete a nyílt háborús uszítást, a terrorcselekményekre buzdítást is lehetővé tette, a megtorlás veszélye nélkül.

Megoldási javaslatok

A bevezetőben idézett tanulmány⁹ pontos és részletes eszköztárat ismertet, kiemelten a közterületek védelmet szem előtt tartva. Rögtön az első bekezdés tartalmazza azt a kulcsot, amelyre egy biztonságtechnikai rendszer tervezése során gondolnunk kell:

„A védelmi intézkedések tekintetében – legyenek azok személyek, tárgyak, létesítmények, információk stb. – a legfontosabb az időtényező.

⁷ VBIED: Vehicle-Borne Improvised Explosive Device, azaz gépjárműbe rejtett improvizált robbanóeszköz, amelynek elműködése következtében jelentős károk keletkeznek.

⁸ IBRAHIM, Yahya: The ultimate mowing machine. Inspire, Fall 1431, 2010. pp. 53–54. <https://azelin.files.wordpress.com/2010/10/inspire-magazine-2.pdf>; letöltés: 2017.12.17.

⁹ BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos: Középületek védelme erőszakos behatolások, terrorista támadások ellen. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XVII. kötet, 2016. pp. 221–228. http://pecshor.hu/periodika/XVII/balogh_szabo.pdf; letöltés: 2017.12.27.

Az az idő, ami a megkezdett támadási kísérlettől:

- a támadó különféle fizikai akadályokon való áthaladásáig,
- az észlelőrendszer általi veszélyészleléstől a reagáló erők számára történő jelzésadásig,
- a reagáló erők (személyzet, élőerő) helyszínre érkezéséig, illetve tartalék védelmi akadályok aktiválásáig, valamint
- az eredményes helyszíni intézkedés lefolytatásáig (feltartóztatás, elfogás, felszámolás, megsemmisítés vagy kiürítés) telik el.”¹⁰

A szerzők egyike külön tanulmányában¹¹ – az objektumvédelem speciális területéről értekezve – további lehetőségeket sorol fel, amelyek a védendő objektumokat körülvevő magán- és közterületeken alkalmazható mechanikai, technikai (elektronikai) és élőerős eszközökkel, megoldásokkal biztosítják a prevenciót. Ebben a tanulmányban szereplő megoldások jelentős része létező szabványokra, szabályzatokban leírt eljárásokra alapoz, amelyek egy része kifejezetten a járművekkel elkövetett támadások ellen hatásos védelmi megoldásokat tartalmaz.

A két tanulmány pontosan leszögezi, hogy a megfelelően paraméterezett, számított ellenállási mértékű védelmet biztosító eszközök azok, amelyek valódi védelmet biztosítanak, ellentétben azokkal, amelyek becslés alapján kerülnek elhelyezésre.

Látván, hogy az általunk kifejtett, tudományosan megalapozott, mérnöki számításokkal alátámasztott tanulmányainkkal szemben 2017 során számos európai ország kormányzata alkalmi, ad-hoc eszközökkel kíván fellépni a ramming típusú terrorcselekmények megakadályozására, egy újabb publikációt jelentettünk meg. A szócikket – amelynek a címe „*Mi a megoldás a gázolások merényletek ellen?*” – több szakmai portál, biztonságtechnikai, biztonságpolitikai, vagyónvédelmi is megjelentette,¹² láthatólag ismét mindennemű eredmény nélkül.

Annak ellenére, hogy megfelelő mérnöki megoldások állnak rendelkezésre előre beépített vagy utólagosan felszerelhető változatban, a le nem rögzített betontömbök, virágládák és járműtorlaszok helyett ezek mégsem jelennek meg az utcákon, köztereken.

A biztonsági szint emeléséért felelős szakemberek (várostervező mérnökök, biztonságtechnikai szakemberek stb.) egy előzetes piackutatás után képesek döntést hozni az adott területhez valóban szükséges eszközök kiválasztásáról. Mint minden hasonló esetben, itt is ajánlott a fenyegetettséggel arányos védelmi rendszer kialakítása.

¹⁰ BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos: Középületek védelme erőszakos behatolások, terrorista támadások ellen. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XVII. kötet, 2016. pp. 221–228.
http://pecshor.hu/periodika/XVII/balogh_szabo.pdf; letöltés: 2017.12.27.

¹¹ SZABÓ Lajos: Objektumok külső gyűrűje védelmének megszervezése. Tavaszi Biztonságtechnikai Szimpózium, Óbudai Egyetem, 2012.

¹² BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos: Mi a megoldás a gázolások merényletek ellen?
<http://www.securinfo.hu/termek/piacok/a-biztonsag-egyeb-teruletei/6425-mi-megoldas-gazolasos-merenyletek-ellen.html>; letöltés: 2017.12.17.

A megoldáshoz vezető út lépesei:

- a tervezés;
- a méretezés;
- a szabályozás.

Számba kell venni a rendelkezésre szolgáló stabil és mobil eszközöket, amelyek megfelelőségét kísérletekkel alátámasztották, és eleget tesznek a már létező szabványoknak vagy meghatározott méretezésnek.

Szabályozni kell, hogy hol és milyen megoldásokat kell alkalmazni, erre vonatkozó normatív szinten kötelezően előírt módszertant kell meghatározni.

A tervezés és kivitelezés során hatósági eszközökkel kell ellenőrizni a megfelelőséget.

Sajnálatos módon Magyarországon nincsenek megfelelő szabványok vagy szabályzók, holott a világ számos országában a felelős gondolkodású szakemberek és a politikai döntéshozók több mint egy évtized óta megalkották és alkalmazzák őket.

Adminisztratív eszközök (létező, adaptálható szabályzók)

Az alábbi pár példa csak felvillantása annak, hogy vannak már létező, minden szempontot figyelembe vevő európai és tengerentúli szabványok, amelyek részben vagy egészben honosíthatók lehetnének, avagy tanulmányozva, adaptálva őket hazai előírások készíthetők belőlük viszonylag kis erőfeszítéssel.

EN-14383 Prevention of crime – Urban planning and building design [Bűnmegelőzés – Város- és építészeti tervezés]

A 2006-ban kiadott európai szabványsorozat több részből áll, amelyből csak a szakki-fejezéseket, definíciókat tartalmazó 1. számút fordították le magyarra.¹³ Nem tisztünk felróni senkinek, hogy miért nem „hasznosul” a mindennapokban, miért nem gondolkodtak el a döntéshozók, hogy legalább a rendvédelmi munkában megköveteljék a betartását, így maradunk a ténymegállapításnál.

A szabvány 8. része (Protection of buildings and sites against criminal attacks with vehicles¹⁴) foglalkozik az épületek és telkek védelmével autóba helyezett robbanóeszközzel elkövetett támadások esetén. A szabvány célja a megelőzés és a gépjárművel elkövetett bűncselekmények káros következményeinek csökkentése. Általános eligazítást ad, hogy hogyan alakítsuk ki környezetünket, épületeinket, hogy viszonylagos biztonságban legyünk a bomba- vagy egyéb típusú támadások ellen, ugyanakkor mégse legyen olyan érzetünk, hogy egy katonai erődítményben élünk.

¹³ MSZ EN 14383-1:2006.

http://www.mszt.hu/web/guest/webaruhas?p_p_id=msztwebshop_WAR_MsztWAportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_ref=141837&msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_javax.portlet.action=search; letöltés: 2017.12.25.

¹⁴ Telkek és épületek védelme autóval elkövetett bűnös célú támadás ellen.

Az épületünk határoló szerkezetét érő, a jármű becsapódása által keletkezett kinetikus energia becslésére szolgál a következő képlet:

$$W = m/2 \times v^2$$

ahol: W – a kinetikus energia mennyisége [Nm];

m – a jármű tömege [kg];

v – a jármű sebessége [m/s].

A szabvány segítséget jelent annak megállapítására, hogy milyen távolság esetén érik el a különböző típusú személygépkocsik a kellő erejű robbanás kiváltásához megfelelő sebességet. Így például egy BMW X5 18 m után, egy Mercedes 500 19 m után, míg egy Audi A6 „csak” 22 m megtétele után csapódik be 50 km/h sebességgel a célpontba. Ha a járműben még robbanó- és/vagy gyúlékony anyag is van elrejtve, az legalább három szempontból további fenyegetést jelent:

- mint nagy hőhatást kiváltó anyag,
- mint egy túlnyomást okozó jelenség és
- mint a repeszképződés okozója.

A veszély nagysága változó, aszerint, hogy:

- milyen típusú járműről van szó (teherautó, személyautó...);
- milyen üzemanyaggal működik (gázolaj, benzin, LPG...);
- mennyi üzemanyaggal van feltöltve;
- milyen a terület, mennyire beépített, elkerített stb.;
- milyen a katasztrófa elhárítását végzők elérhetősége.

A veszélyeztetett emberek alatt nemcsak az épp arra járók, az épületben élő lakók, dolgozók értendőek, hanem azok is, akiknek a terület biztosítása, megtisztítása a feladatuk, miközben nincsenek teljesen tisztában azzal, hogy pontosan milyen összetételű anyagok között teszik mindezt.¹⁵

A területek, telkek védelmére használhatunk természetes és mesterségesen tervezett elemeket. Természetes megoldást adhatnak a tavacskák, a többszintes járdaszegélyek vagy a rámpák. Mesterségesen ugyanilyen célokat érhetünk el a később részletezett mechanikai eszközök alkalmazásával.

A kiépített védelem lehet:

- állandó vagy ideiglenes;
- fix vagy elbontható;
- látható vagy rejtett.

¹⁵ Például a 9/11 után romeltakarítást végző tűzoltók, rendőrök maradandó egészségkárosodást szenvedtek a belélegzett mérgező portól.

*UFC 4-010-01 9 February 2012 Unified Facilities Criteria (UFC) DoD¹⁶
Minimum Antiterrorism Standards for Buildings¹⁷ [Épületek terrorizmusellenes
szabványa – egységes létesítményi előírások]*

Ez az amerikai védelmi minisztérium által kidolgozott szabályzó kötelezően alkalmazandó minden – nemcsak az Amerikai Egyesült Államok területén lévő –, a védelmi minisztériumhoz tartozó épület kialakításához, azok terrorista (elsősorban robbantással elkövetett) támadások esetén való sérülékenységének csökkentése érdekében. Az ebben foglalt előírásokat az épületek üzemeltetőinek, kezelőinek is kötelességük betartani, illetve betartatni. Részletes minimális és fokozott biztonsági igényszintre vonatkozó szabályzókat tartalmaz új és régi, saját és bérelt épületekre, lakó-, munkavégzési és közösségi funkciók esetére. Az amerikai katonák és családtagjai számára kialakított területeken minden megtalálható, ami a mindennapi élethez kell az iskolától a benzinkútig, a gyorséttermektől a bankig, ezért a különböző rendeltetésből adódó minden veszéllyel számol.

Különbséget tesz a kerítéssel ellátott (örzött) és a nem ellátott területek között, továbbá az előregyártott szerkezetű, illetve a konténeres (ideiglenes) építmények között is.

A helyszínrajzi elrendezéseknél a parkolók kialakítása is nagy figyelmet igényel. Így például jól el kell határolni a beszállítók (mosodai, postai és egyéb áruszállítás), a látogatók és a területen lakók, dolgozók parkolóinak a területét, és elővigyázatossággal kell meghatározni a szeméttárolók helyét is.

A szerkezeti tervezés átgondolásának az a célja, hogy az esetleg mégis bekövetkezett progresszív összeomlás vagy a tömeges sérülések elkerülhetők legyenek. Ez a veszély a három- vagy több szintes épületek esetén még jelentősebb, ezért erre külön szabályzót dolgoztak ki, és annak a szerkezet tervezésekor eleget kell tenni. Az UFC 4-023-03 Design of Buildings to Resist Progressive Collapse¹⁸ a természeti és egyéb katasztrófákra méretezett épületek tervezési előírásait tartalmazza. Ha nem tudjuk ellenőrizni a személybejáratot, vagy garázsunk van az épület alatt, akkor mindenképpen ellenőriznünk kell a tartóoszlopokat és -falakat a progresszív összeomlásra. Az egyik lényeges szempont, hogy a teherhordó szerkezetek mellett másodlagos elemeket is tervezünk, amelyek áthidaló szerepet kapnak az elsődleges tartószerkezetek sérülése esetén.

A szabvány további terroristaellenes lépésekre tett javaslati elsősorban a terület megközelítésével, a beléptetés rendszerével, az utak és az ellenőrzőpontok kialakításával kapcsolatosak. A közeledő járművek sebességének csökkentését tartja fontosnak, a támadók által használható megfigyelő pontok létesítésének megelőzésére növényzet telepítését vagy visszatükröződő felületek használatát ajánlja. Különösen az elhagyott (lakatlan) épületek veszélyére figyelmeztet, az ilyenektől minél távolabb kell tartani a sok látogatót vonzó rendezvényeket, vagy az esetlegesen arra vezető vasútvonalak, tömegközlekedési eszközök megállóit. Az épületek jól

¹⁶ DoD: Department of Defense – Védelmi Minisztérium.

¹⁷ Unified Facilities Criteria (UFC) DoD Minimum Antiterrorism Standards For Buildings.

https://www.wbdg.org/FFC/DOD/UFC/ARCHIVES/ufc_4_010_01_2012.pdf; letöltés: 2017.12.17.

¹⁸ Épületek tervezése a progresszív összeomlás elkerülésére.

átláthatóan legyenek elhelyezve, hogy közöttük a támadók cselekményei hamar felismerhetők, elháríthatók lehessenek.

Az épületek közötti távolságok betartására visszautal, és ahol lehetséges, körülöttük legalább 1 m-es földfeltöltést javasol a repeszhatások csökkentésére. A látogatók könnyű szemmel tartása is fontos, számukra külön parkoló létesítendő.

Hivatkozhatunk további szabályzókra is, mint például a Certification Standard Forced Entry And Ballistic Resistance Of Structural Systems¹⁹ [Szerkezeti rendszerek erőszakos behatolás és ballisztikus ellenállási tanúsítványa] vagy a Guide to Active Vehicle Barrier (AVB) Specification and Selection Resources²⁰ [Útmutató az aktív járműakadály meghatározásának és kiválasztásának forrásaihoz], amelyek szintén e témakörben készültek, de méretük és a bennük lévő előírások ismertetése lényegesen meghaladná a tanulmány engedélyezett méretét.

Biztonságtechnikai megoldások a megelőzésre és a károk csökkentésére

Elektronikus eszközök

A biztonságtechnikában alkalmazott elektronikus eszközök tárházából lehetséges olyan kamerarendszer telepítése, amely szoftveres támogatással képes megállapított méretet és sebességet meghaladó közlekedési eszközök detektálására és riasztás leadására.

Így a veszélyesnek látszó járművek esetén riasztani lehet a helyszínen tartózkodó biztonsági személyzetet és kísérletet lehet tenni a menekítésre. Egy ilyen rendszer szolgálhat továbbá arra, hogy élesítse a passzív mechanikus eszközöket, például egy süllyesztett oszlopot kiemeljen az utca síkjából, elvágva ezzel a továbbjutás lehetőségét. Természetesen ez is szabályozást és tervezést igényel, csakúgy, mint a biztonságtechnikai eszközök mindegyikének alkalmazása.

Mechanikai akadályok (oszlopok, térdfalak, virágtartók, mobil gátak)

Tanulmányunk képanyag mellékletében bemutatunk néhány létező, piacon kapható eszközt, amelyeknek nem a gyártójuk és a forgalmazójuk lényeges, hanem a működési elvük.

Számos cég rendelkezik minősített, szabványokat teljesítő beépített vagy mobil eszközökkel, technológiával, amelyeket a Londonban évente megrendezett tematikus kiállításon, a Security & Counter Terror Expo-n a kiállítók bemutatnak. Hasonló biztonságtechnikai eszközök már európai kiállításokon is megtalálhatóak.

¹⁹ Certification Standard Forced Entry And Ballistic Resistance Of Structural Systems.
<https://www.shieldsecuritydoors.com/uploads/2/7/3/6/27366561/sd-std-01-01.pdf>; letöltés: 2017.12.26.

²⁰ Guide to Active Vehicle Barrier (AVB) Specification and Selection Resources.
<https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Guide-to-Active-Vehicle-Barrier-2014-508.pdf>;
letöltés: 2017.12.17.

Már több mint egy évtizede Magyarországon is megjelentek olyan cégek, amelyek hasonló eszközöket szerettek volna értékesíteni, de tudomásunk szerint érdektelenség kísérte termékeiket. Az egyik ilyen eszköz, amelyet egy izraeli cég képviselője ajánlott, olyan, a parkolóban lakattal használatos felhajtható „parkolóór”-nek látszó eszköz, amely szakszerűen telepítve többtonnás járművek megállítására is alkalmas.

Nagyon sok olyan megoldás is rendelkezésre áll, amelyek nem „demonstratív”, elrettentő céllal kerültek telepítésre, hanem teljesen a környezetbe illeszkedve padnak, szemetestartálynak, lámpaoszlopnak vagy akár esővédő építménynek, mint például buszmegállónak látszanak, azonban nagy hatékonyságú akadályok (1. ábra), amelyek megvédik a mögöttük tartózkodókat akár többtonnás teherautó becsapódásai ellen is.

Kitűnő minőségben és megfelelő minősítéssel rendelkező ízléses utcabútorok állnak rendelkezésre erre a célra, de csak akkor, ha bekerül a szempontjaink közé a járművek VSB-ként²¹ történő alkalmazása is.

Nyilvánvaló, hogy egy virágládát, amely esetenként egy métert meghaladó magasságú, tömege a földdel és növényzettel töltve akár egy tonnát is elérhet, első ránézésre biztonságos akadálynak tekinthetünk. Sajnos csak első ránézésre, hiszen ha nem rendelkezik megfelelő stabilitással, és sosem tesztelték ütközésre, akár felborulással, akár darabokra töréssel fokozhatja a környezet veszélyeztetettségét, hiszen a kiszóródó törmelék, az elmozduló, tehetetlenül sodródó nagy tömeg bárkit megölhet vagy megsebesíthet.

Ha valóban hatékony megoldásokra törekszünk, akkor kizárólag méretezett, tesztelt és minősített eszközök alkalmazása látszik megengedhetőnek, amelyeket ellenőrzött, előírászerű beépítéssel vagy elhelyezéssel tettek alkalmassá feladata ellátására.

Az elmúlt években hazánkban felújított közútjaink és közttereink tervezése és kivitelezése során sajnálatos módon nem volt szempont a ramming típusú cselekmények, vagy akár a véletlen felfutásos autós balesetek elleni védelem mint szempont.

Kitettségünk a baleseteknek és a terrorcselekményeknek nem csökkent, esetenként még növekedett is, annak ellenére, hogy Magyarország ilyen szempontból nem tartozott a célországok közé. Szomszédjainkkal vagy az Európai Unió legtöbb tagországával való összehasonlításban – egyelőre – jelentős előnyünk van a közbiztonság terén.

2017. augusztus 29-én a Wesselényi utca és az Erzsébet körút kereszteződésénél egy jármű felhajtott a villamosmegállóba. A magasított peron ellenére úgy haladt át a korlátokon is, amelyek elvileg az utasok védelmét szolgálnák, hogy a sínig meg sem állt. A hasonló balesetek megelőzhetőek az ajánlások között szereplő „elmaszkírozott” megerősített oszlopokkal. A jelenlegi korlátok többségének ellenálló képessége már újonnan is jelentéktelen, de az évek során a talajszint magasságában korrodálódnak, így tovább gyengülnek. Jelenlétük csak vizuális, hamis biztonságérzetet ad.

²¹ Vehicle Security Barrier – járműbiztonsági akadály.

A legjellemzőbbek az utólagosan beépíthető szerkezetek, amelyeket a helyszínen szállítva előzetesen előkészített – térszint alatt kellő mélységben, előírt ellenállási értékű – rögzített horgonyokhoz kapcsolnak, amelyek elbontás után lehetővé teszik a térburkolat helyreállítását, de bármikor ismét hasznosíthatóak.

A témában nagyon sok szabvány ismeretes az eszközök alkalmasságának tesztelésére, mint például az IWA 14.1,²² amely meghatározza a járműbiztonsági akadályok teljesítményének osztályozási rendszerét.

Az IWA 14-2:2013²³ útmutatást nyújt a járműbiztonsági akadályok kiválasztásához, telepítéséhez és használatához, valamint leírja a működési követelmények előállításának folyamatát.

A BSi PAS 68:2013²⁴ a járműbiztonsági korlátok (BSi PAS 68) legfrissebb nyilvánosan elérhető specifikációja. A járműbe rejtett improvizált robbanóeszközzel végrehajtott támadások megakadályozására irányuló folyamatban lévő kutatás részeként az Egyesült Királyság szabványa. A biztonsági iparág ellenséges gépjárművek hatásainak csökkentésére irányuló felszerelésének referenciaértéke lett. A BSi PAS 69 kiegészíti ezt a specifikációt a termék telepítésével kapcsolatos útmutatással.

A BSi PAS 69:2013²⁵ kiegészíti a BSi PAS 68-at, leírja a különböző típusú gátak típusainak osztályozására vonatkozó módszereket, tekintettel arra, hogyan képesek a járművek dinamikus hatásainak ellenállni.

A CWA 16221:2010²⁶ európai megállapodás a járműbiztonsági akadályokról. Teljesítménykövetelmények, vizsgálati módszerek és útmutatás.

A CPNI CNI²⁷ az Egyesült Királyság szabályozása a nemzeti infrastruktúravédelmi berendezések beszerzéséhez, értékeléséhez, telepítéséhez.

A PAS 170-1:2017²⁸ a járműbiztonsági akadályokkal foglalkozik. Kis sebességű ütközésvizsgálat egyetlen oszlopon, amikor egyetlen ütközésnek vetették alá egy 2500 kg-os ütköző járművet 16 km/h vagy 32 km/h sebesség mellett.

²² IWA 14.1 szabvány.

<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/iwa-141/>; letöltés: 2017.12.27.

²³ IWA 14-2:2013 szabvány.

<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/iwa-142/>; letöltés: 2017.12.27.

²⁴ BSi PAS 68:2013 szabvány.

<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/bsi-pas-682013/>; letöltés: 2017.12.27.

²⁵ BSi PAS 69:2013 szabvány.

<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/bsi-pas-692013/>; letöltés: 2017.12.27.

²⁶ CWA 16221 szabvány.

<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/cwa-16221/>; letöltés: 2017.12.27.

²⁷ CPNI CNI szabvány.

<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/cpni-cni/>; letöltés: 2017.12.27.

²⁸ PAS 170-1:2017 szabvány.

<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/pas-170/>; letöltés: 2017.12.27.

Egyéb építészeti szempontok

A biztonságos távolság (stand-off distance) jelentősége

A legalapvetőbb terroristaelenes intézkedésnek számít, hogy az adott objektum körüli területet jól áttekinthetően, vagyis biztonságtechnikailag tisztán tartsuk. Az ehhez szükséges elsősorban adminisztratív intézkedések, eszközök alkalmazását optimális esetben már az épületünk tervezésekor figyelembe vesszük, de jelentősen javíthatunk utólag is a már meglévő épületünk környezetének biztonságán, például:

- városépítészeti elemekkel (közparkok, utcabútorok, úttervezés, megemelt peremkő, növények stb.);
- forgalomszabályozással („fekvőrendőr”, parkolást tiltó táblák, kamerázott kerékpáros és buszsáv).

Mindaddig, amíg a szerkezetek utólagos megerősítése például a tartószerkezetek kompozit szálas tekerceselésével, vagy a robbanási lökéshullámok felvételére szolgáló habosított alumínium pannellel való burkolásuk jelentős anyagi vonzattal jár, addig a biztonsági távolság betartására néhány parkolást tiltó tábla kihelyezésének költsége elenyésző.

Az úttervezés, térképzés szerepe

Körültekintő építészeti és várostervezéssel²⁹ – szeretnénk felhívni a figyelmet a meghivatkozott dokumentum keletkezésének időpontjára (2004) – is segíthetjük a szükséges biztonsági távolságok biztosítását. A megfelelő megoldások kiválasztására szolgálnak azok a néhány országban városépítészeti számokra készült segédletek, amelyekben többek között a megfelelő biztonsági távolság kialakítására is adnak javaslatokat. Ilyen például az ausztrál főváros önkormányzata által kiadott iránymutatás³⁰ is. Ebben szinte minden szituációra alkalmazható megoldásokat, „trükköket” mutatnak be, hogyan biztosítható az épületektől kellő távolságban a gépjárműforgalom.

Mindenekelőtt fontos, hogy az épületek homlokzatára merőlegesen soha ne vezessünk utakat, mert ezzel megelőzhetjük, hogy az egyenes szakaszon felgyorsult és esetleg robbanószerrel is megakott gépjármű vezetőjével együtt vagy a nélkül az épületbe csapódjon. Ugyancsak az épületbe való behatolás megnehezítésének fontos eszköze a szintbeli különbség kialakítása peremkő, emelt járdaszegély készítésével. Ugyanilyen célt szolgálhatnak – bár kevésbé elegáns megoldás – az alacsony beton terelőelemek, például Jersey-wall elemek telepítése, amelyeket egyre több helyen tartanak elégségesnek a ramming típusú fenyegetettség ellen napjainkban.

²⁹ A Szingapúri Nemzeti Biztonsági Stratégia részeként 2004-ben elkészült egy kiadvány, amely ismerteti az épületek terrorista támadás elleni megerősítésének lehetőségeit. Első pontja a biztonsági távolság kérdése.

³⁰ Urban Design Guidelines for Perimeter Security in the National Capital.
https://www.nca.gov.au/sites/g/files/net791/f/publication-documents/Urban_Design_Guidelines_LR.pdf;
letöltés: 2017.12.26.

A szegélykő vagy térfal mögötti széles járdaszakaszok kialakítása is fontos, de ezeket sem tanácsos szabadon hagyni. Javasolt a „bebútorozásuk”: padok és speciális, tulajdonképpen barikádként szolgáló virágtartó edények, lámpa- vagy hirdetőoszlopok és egyéb utcai bútorok telepítésével. (2. ábra)

Az úttest és a járda közötti területen zöld felület is kialakítható, leginkább fákkal. Az alacsony cserjés növényzetben könnyen elrejtethők a robbanóanyagok és -eszközök, ezért telepítésüket jobb elkerülni. Az épület körüli parkosításkor a rézsűszerűen képzett földfeltöltés is szóba jöhet, elsősorban a robbanási hullámok csillapítása érdekében.

Az épületek előtti parkolást lehetőség szerint közlekedési táblákkal tiltani kell. Amennyiben megoldható, a járda és a közút közé (3. ábra) egy csökkentett forgalmú, kamerával ellenőrzött busz- és taxisáv beiktatása növeli a biztonságot.

Tehát legegyszerűbben adminisztratív eszközökkel lehet a problémát kezelni. De önmagában egyik eljárás sem elégséges, összehangolt és egymást kiegészítő rendszerekre van szükségünk. Az egyik legelrettentőbb védelmi célokat szolgáló módszer mindig és minden területen a mechanikai eszközök rendszere. Nem véletlen az sem, hogy földszinti ablakainkat elsődleges védelemként ráccsal látjuk el. Ugyanezen elvek miatt hatékony az épületünk periméterén mechanikai védelemmel biztosítani a kellő távolságot.

Azt, hogy az alábbi eszközök közül melyiket választjuk, nagymértékben persze a költségvetésünk határozza meg, de mindenekelőtt az alkalmazott eszközt, rendszert logikusan a veszélyeztetettség mértékével kell összhangba hoznunk. Persze ehhez elengedhetetlen, hogy kellő biztonságtechnikai háttérünk legyen, legalább a néhány alapvető működési elvet ismerjük meg az alábbiak szerint.

*Vasbeton terelőelemek (Jersey wall vagy T-wall)*³¹

Mivel elsődleges célunk a robbanóanyagok épületbe történő bejuttatásának megakadályozása, ezeket a vasbeton terelőelemeket kordonként felállítva egyértelműen kijelölhető az épülettől tartandó távolság. A vasalt betonelemek különböző magasságúak, de keresztmetszetük szinte mindig trapéz alakú, fejre állított „T” betűre emlékeztet, innen is az egyik angol elnevezése: „T-wall”. (4. ábra) Az elemeket egymás mellé állítva a forgalom irányítására szolgál, különösen katonai ellenőrző pontok előtt, az átvizsgáló udvarok kialakításánál, de jól lehatárolhatók vele a járművek elől elzárni kívánt területek is. Mivel nem készül hozzá alapozás, így becsapódáskor elmozdul, ugyanakkor mobilitása alkalmassá teszi a változó igények gyors követésére.

A mechanikai eszközök szélesebb körű alkalmazása egyrészt a pszichikai (elrettentő) hatásukkal, másrészt a nagyságrenddel alacsonyabb bekerülési költségükkel magyarázható.

³¹ Többféle elnevezése ismert, így például „Jersey wall”, „T-wall”, traffic vagy crash barrier. Megtalálhatjuk „F-wall”-ként is, mert a tesztek során „A”-tól indulva a sorban elnevezett keresztmetszetek közül az „F” bizonyult a legellenállóbbnak az ütközések során.

Becsapódás elleni térdfal (Anti-ram wall)

Az előregyártott acél-dobozszerkezet közel 12 m hosszban készül. Leszállítás után összecsavarozzák, majd kiöntik betonkeverékkel. A térdfal mögött mintegy 6 méterenként támasztó pillérek helyeznek el. A trapéz keresztmetszetű acéldoboz felül kb. 60 cm széles, alul már csak 45. A homloklemez fele olyan vastag lemezből készül, mint a hátsó lemez (1,2 cm). A tesztek során a 7,5 tonnás 80 km/h sebességű merőleges becsapódáskor mintegy félméternyi deformitás volt tapasztalható a falon, ugyanakkor a jármű teljesen megsemmisült. (5. ábra) Felhasználásuk leginkább a közintézmények, repülőtéri terminálok előtti területeken javasolt.

Egy másik rendszerű duplafalú acélszerkezettel összetett szerkezetet hozhatunk létre, amely kiválóan alkalmas önállóan vagy akár a teherhordó falak belső megerősítésére is. A két acéllemezt hegesztett távtartók kötik össze, és a lemezek közti üreges részt betonnal vagy egyéb anyaggal tölthetjük ki. A panel vastagsága 75 cm, magassága 2 méter és egészen 12 méter hosszan csatlakoztatható egymáshoz. Az így létrejött szerkezet lehet akár sík, akár íves kialakítású.

Forgalomkorlátozó oszlop (mobil és fix)

A járművek elől elzárt terület biztosítására találták ki, bár van olyan legenda is, hogy egy szobafestő találta fel a szerkezetet a szegény szomszédjának, akinek az autóját rendszeresen ellopták a házuk elől. Mindenesetre két alaptípusát fejlesztették ki, az egyik fix, a másik süllyeszthető változat. (6. ábra) Az 1 m magasságú, 10–30 cm átmérőjű, általában kör keresztmetszetű süllyeszthető oszlop hátránya a nagy alapozási mélység és persze a megfelelő emelkedési sebesség garantálása.

A titánötvözetnek köszönhetően némely oszlop ellenálló képessége K12³² besorolású is lehet, az oszlop fejrészébe rendszám azonosító vagy irányfényt adó világítás is helyezhető. A besorolás az 1985-ben megalkotott SD-STD-02.01 jelzetű Certification Standard-ban, amely a Test method for vehicle crash testing of perimeter barriers and gates [Korlátok és kapuk jármű törésvizsgálatainak módszerei] című, 2003 márciusában felülvizsgált és módosított, az Amerikai Egyesült Államok kormányzata által kidolgozott szabvány.³³ Nem véletlen, hogy ezt a szabványt átvette az Egyesült Királyság kormánya is. A fix típusoknál kisebb alapozási mélység,³⁴ akár 15 cm is elegendő. Vannak olyan megoldások, amelyeket 3-4 oszloponként egy talpra helyezve hegesztenek össze, majd az elemeket összecsavarozzák és a helyszínen kibetonozzák az oszlopok belsejét, valamint a talapatot is beöntik betonnal. Ezután az oszlopokat védőburkolattal látják el, amely lehet különböző színű könnyű fém vagy műanyag borítás, de akár utcabútorokat is „húzhatnak” rájuk, mint az a 7. ábrán látható.

³² A K12 jelzés egy 80 km/h sebességgel becsapódó kb. 7 tonnás teherautó mozgási energiájával való ellenállás értékét jelzi.

³³ Anti-Ram Vehicle Barriers: Rating Systems. A Stone Security Engineering White Paper, November 2, 2009. <https://secureusa.net/wp-content/uploads/2013/12/Anti-Ram-Barrier-Test-Standards.pdf>; letöltés: 2017.12.17.

³⁴ Ilyen például az SFABS (shallow footing anti-ram bollard system), azaz a sekély alapozású oszloprendszer.

Egyéb megoldások

Tovább gondolkodva itt említhetőek meg más területeken már jól bevált, hasonló célokat szolgáló módszerek.

Homok- és kavicságy

Az autó- és motorsport évtizedek óta alkalmazza a bukótérek biztonságosabbá tételére az épített pályákon a kavics- és homokágyakat. Pontosan a járművek méreteihez, sebességéhez tervezett precíz mérnöki munkák, amelyek célja a jármű lassítása, megállítása, illetve a becsapódás erejének csökkentése. Semmiből sem állna olyan virágágyások, füvesített sávok létesítése, készítése, amelyek megtervezett lazaságú talajjal alkalmasak arra, hogy a ráfutó jármű megakadjon benne. Nem kell magas, erős, de nem tetszetős beton-, fém- vagy más akadály, amely esetleg nem is illeszkedik a környezetébe. Elegendő a parkosítás és a folyamatos alapos gondozás, amelynek nem csak a növényzet ápolása, hanem a megfelelő lazaságú talaj biztosítása is feladata.

Rejtett árkok

2017. november 27-én Győrben a város karácsonyfájának beszállítása közben a teherautó sofőrje figyelmetlenségéből ráhajtott arra a térburkolatra, amely alatt a szökőkút csövei voltak, amelyek tetejére a térburkolatot rögzítették. Ez a csőrendszer arra volt méretezve, hogy a gyalogosok és a könnyebb járművek – kerékpárok, babakocsik, kerekesszékek – és utasaik tömegét elbírja, de a teherautó alatt azonnal beszakadt, és azt csak speciális daruval lehetett kimenteni a gödörből.

Felhasználva egy ilyen nem kívánt tapasztalatot, a várostervezők újabb lépést tehetnének a biztonságosabb környezet kialakításáért. Az ilyen „rejtett” árkokat a térkövek alá kellene helyezni – természetesen előzetes gondos tervezés és minősítés után –, amelyek tetszetősek, a köztér, járda funkcióját mindenben teljesítik, ellenben adott esetben mint útakadály is helyt állhatnak.

Forgalomlassító akadályok

Magyarországon az úgynevezett „fekvőrendőrök” létesítésére nincs előírás, szabvány. Mint látható is, minden önkormányzat olyat csinál, amilyet szeretne. Azt, hogy ezek a mindennapi közlekedésben esetenként komoly balesetveszélyt jelentenek ha bármilyen csekély mértékben is megrongálódnak, vagy este kellő közvilágítás nélkül láthatatlanok, minden autóvezető vagy motoros, kerékpáros tudja. A célt, vagyis a járművek lassítását más módon is lehet biztosítani, mint például számos nyugat-európai ország kisvárosában, ahol az úttest jobb és bal oldalán felváltva az út keresztmetszetét csökkentő beöblösödések építettek a felezővonal irányában, amelyekbe masszív oszlopokat helyeztek el, fényvisszaverő jelzéssel. A járműveket a „szlalompálya” hatékonyan lelassítja, mivel állandó manőverezésre és a szembe jövő forgalom figyelésére kényszeríti. Hasonló megoldással Magyarországon még csak nagyméretű fákat tartalmazó virágládákkal tapasztaltunk, amely sajnos kitakarja az út jelentős részét, és az akadályt, ami esetleg mögötte van – vagy egy úttesten átkelni szándékozó gyalogost, ott dolgozó munkást – csak akkor lehet észrevenni, ha az akadállyal egy vonalba ér a jármű.

A fent említett módszer biztonságosabb forgalomtechnikailag is, és a benne elhelyezett oszlop akár megfelelő akadályként is, ha azt megfelelően telepítik.

Konklúzió

Alapvetően az ország „*soft-target*”, azaz puha célpont státuszának megszüntetése kell legyen a cél. Ez a megelőzést szolgálja, és a legegyszerűbben adminisztratív eszközökkel, szabályzók bevezetésével fogatosíthatók. Példaként megemlíthetjük, hogy Angliában az ISIS kiadványa, az Inspire magazin internetről való letöltése is bűncselekménynek számít. Az adminisztratív intézkedésekkel párhuzamosan történhet a középületeink, közterületeink fizikai védelme, aminek kialakításához a fentebb leírtak szolgálnak megoldásul.

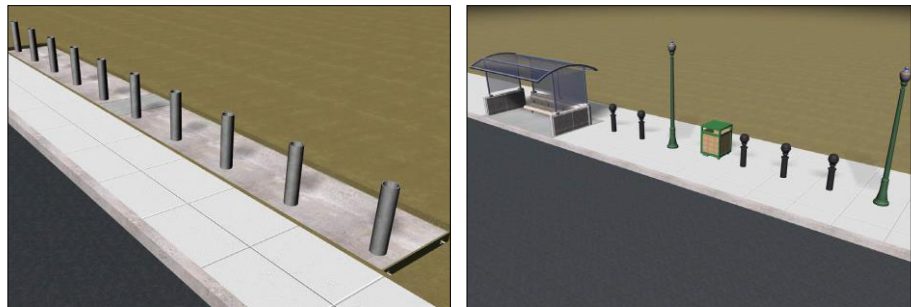
Nem volt és nem is lehetett célja ennek a tanulmánynak, hogy egy kész szabályzatot adjon kézbe, hiszen a meghivatkozott példáinkban szereplő létező szabályok, szabványok egyrészt igen terjedelmesek, másrészt komoly politikai – jogalkotási –, mérnöki, rendészeti, rend- és vagyonvédelmi, valamint várostervezési, építészeti, közlekedéstervezési teamek munkaóráinak százait igénylik.

Amire szerettünk volna rávilágítani az az, hogy bármennyire késésben is vagyunk, határozott és céltudatos munkával, hozzáértő és a témában járatos szakemberek bevonásával, kellő politikai – jogszabályalkotási – akarral mindez rendezhető. A megoldásokat magyar és külföldi szakemberek publikációi, doktori értekezései tartalmazzák.

A szükséges eszközök megtekinthetők a szakkiállításokon, megvásárolhatók a cégeknél, ahol szakemberek igényeink szerinti eszközökkel állnak rendelkezésre.

A legegyszerűbbnek látszik ezeket összegyűjteni, az elérhető szakembereket itthonról és külföldről a munkába bevonni, és elkészíteni a megfelelő szabályozásokat, szabványokat, hogy aztán ezek a mindennapokban is megvalósulhassanak.

Biztonsági megoldások illusztrációi

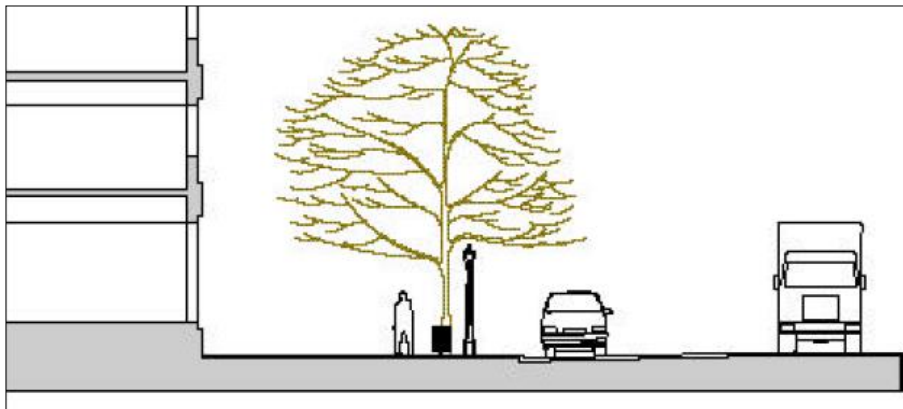

1. ábra. Buszmegálló kialakítása rejtett oszloprendszerrel³⁵

³⁵ <http://www.kcse.com/education-and-training/documents-2/>; letöltés: 2010.02.14.

2. ábra. Térképző elemként használt virágtartó és emelt szegélykő³⁶

3. ábra. Az épület körüli biztonsági távolság növelésének módja³⁷

³⁶ http://downloads.nationalcapital.gov.au/corporate/publications/misc/Urban_Design_Guidelines_LR.pdf;
letöltés: 2012.02.19.

³⁷ Uo.

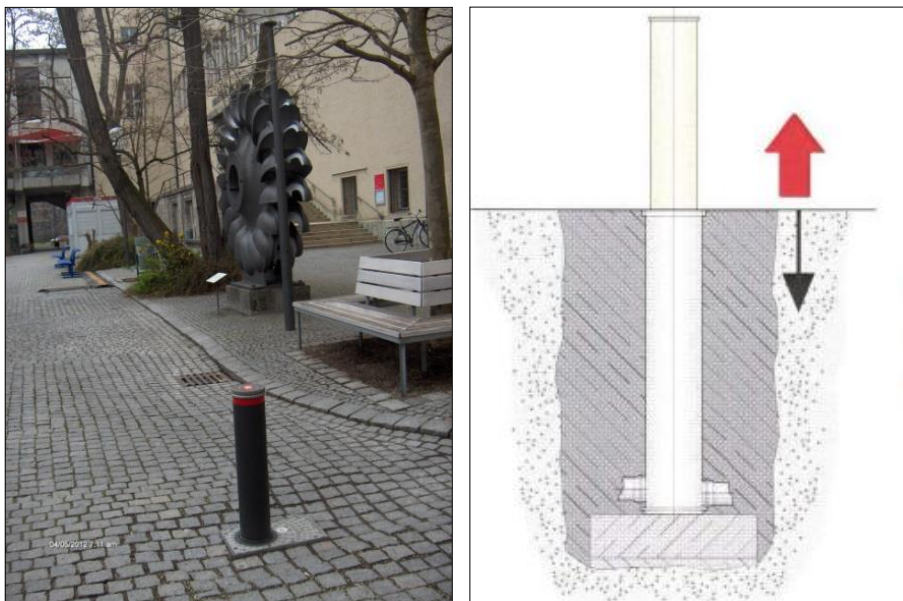
4. ábra. Hagyományos beton terelőelem³⁸

5. ábra. A térdfal és a teherautó teszt előtti és utáni állapotban³⁹

³⁸ <http://www.rwsystems.com/barricades.php>; letöltés: 2011.04.12.

³⁹ <http://www.rsaprotect.com/antiram.php>; letöltés: 2011.04.12.

6. ábra. Süllyeszthető forgalomkorlátozó oszlop és működési eleve⁴⁰

7. ábra. Utcabútorok alá rejtett oszloprendszer⁴¹

⁴⁰ A müncheni Deutsche Museum udvarán álló oszlop (saját felvétel).

⁴¹ <http://www.kcse.com/education-and-training/documents-2/>; letöltés: 2010.02.14.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anis Amri szócikk.
https://www.wikiwand.com/hu/Anis_Amri; letöltés: 2017.12.26.
- Anti-Ram Vehicle Barriers: Rating Systems.
A Stone Security Engineering White Paper, November 2, 2009.
<https://secureusa.net/wp-content/uploads/2013/12/Anti-Ram-Barrier-Test-Standards.pdf>;
letöltés: 2017.12.17.
- BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos: Defense of public buildings against forcible entry.
Complementary Research Results from Middle European Researches Area. pp. 65–70.
- BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos:
Középületek védelme erőszakos behatolások, terrorista támadások ellen.
Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XVII. kötet, 2016. pp. 221–228.
http://pecshor.hu/periodika/XVII/balogh_szabo.pdf; letöltés: 2017.12.27.
- BALOGH Zsuzsanna – SZABÓ Lajos: Mi a megoldás a gázolások merényletek ellen?
<http://www.securinfo.hu/termekek/piacok/a-biztonsag-egyeb-teruletei/6425-mi-megoldas-gazolasos-merenyletek-ellen.html>; letöltés: 2017.12.17.
- Certification Standard Forced Entry And Ballistic Resistance Of Structural Systems.
<https://www.shieldsecuritydoors.com/uploads/2/7/3/6/27366561/sd-std-01-01.pdf>;
letöltés: 2017.12.26.
- Germany is 'overwhelmed' with false asylum seekers' Syrian passports as forgery experts admit they can't spot fakes.
<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3305361/Germany-overwhelmed-false-asylum-seekers-Syrian-passports-forgery-experts-admit-t-spot-fakes.html>; letöltés: 2017.12.27.
- Guide to Active Vehicle Barrier (AVB) Specification and Selection Resources.
<https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/Guide-to-Active-Vehicle-Barrier-2014-508.pdf>; letöltés: 2017.12.17.
- IBRAHIM, Yahya: The ultimate mowing machine. Inspire, Fall 1431, 2010. pp. 53–54.
<https://azelin.files.wordpress.com/2010/10/inspire-magazine-2.pdf>; letöltés: 2017.12.17.
- Lehúzás: volt olyan menekült, aki 12 néven regisztrált be segélyért.
https://alfahir.hu/lehuzas_volt_olyan_menekult_aki_12_neven_regisztralt_be_segelyert;
letöltés: 2017.12.17.
- SZABÓ Lajos: Objektumok külső gyűrűje védelmének megszervezése.
Tavaszi Biztonságtechnikai Szimpózium, Óbudai Egyetem, 2012.
- Unified Facilities Criteria (UFC) DoD Minimum Antiterrorism Standards For Buildings.
https://www.wbdg.org/FFC/DOD/UFC/ARCHIVES/ufc_4_010_01_2012.pdf;
letöltés: 2017.12.17.
- Urban Design Guidelines for Perimeter Security in the National Capital.
https://www.nca.gov.au/sites/g/files/net791/f/publication-documents/Urban_Design_Guidelines_LR.pdf; letöltés: 2017.12.26.

Szabványok

- MSZ EN 14383-1:2006.
http://www.mszt.hu/web/guest/webaruhaz?p_p_id=msztwebshop_WAR_MsztWAportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&_msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_ref=141837&_msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_javax.portlet.action=search; letöltés: 2017.12.25.
- BSi PAS 68:2013 szabvány.
<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/bsi-pas-682013/>;
letöltés: 2017.12.27.
- BSi PAS 69:2013 szabvány.
<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/bsi-pas-692013/>;
letöltés: 2017.12.27.
- CPNI CNI szabvány.
<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/cpni-cni/>;
letöltés: 2017.12.27.
- CWA 16221 szabvány.
<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/cwa-16221/>;
letöltés: 2017.12.27.
- IWA 14.1 szabvány.
<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/iwa-141/>;
letöltés: 2017.12.27.
- IWA 14-2:2013 szabvány.
<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/iwa-142/>;
letöltés: 2017.12.27.
- PAS 170-1:2017 szabvány.
<http://www.frontierpitts.com/support-documentation/standards/pas-170/>;
letöltés: 2017.12.27.

Ábrák jegyzéke

1. ábra. Buszmegálló kialakítása rejtett oszloprendszerrel.
<http://www.kcse.com/education-and-training/documents-2/>; letöltés: 2010.02.14.
2. ábra. Térképző elemként használt virágtartó és emelt szegélykő.
http://downloads.nationalcapital.gov.au/corporate/publications/misc/Urban_Design_Guidelines_LR.pdf; letöltés: 2012.02.19.
3. ábra. Az épület körüli biztonsági távolság növelésének módja.
http://downloads.nationalcapital.gov.au/corporate/publications/misc/Urban_Design_Guidelines_LR.pdf; letöltés: 2012.02.19.
4. ábra. Hagyományos beton terelőelem.
<http://www.rwsystems.com/barricades.php>; letöltés: 2011.04.12.
5. ábra. A térdfal és a teherautó teszt előtti és utáni állapotban.
<http://www.rsaprotect.com/antiram.php>; letöltés: 2011.04.12.
6. ábra. Stüllyeszthető forgalomkorlátozó oszlop és működési eleve.
A müncheni Deutsche Museum udvarán álló oszlop (saját felvétel)
7. ábra. Utcabútorok alá rejtett oszloprendszer.
<http://www.kcse.com/education-and-training/documents-2/>; letöltés: 2010.02.14.

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. RÉPÁSI KRISZTIÁN

A VILÁG TERRORFENYEGETETTSÉGÉBEN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK 2013 ÉS 2017 KÖZÖTT A GLOBAL TERRORISM DATABASE ADATBÁZISÁNAK TÜKRÉBEN

Franciaországban, Belgiumban és az Egyesült Királyságban 2013 és 2017 között több olyan terrortámadást követtek el, amelyeknél a cél a halálos áldozatok számának maximalizálása volt. A merényletek kapcsán felmerülhet a kérdés, vajon Európa a terrorizmus által leginkább érintett régiók közé tartozik, vagy sem? Megvizsgálva a 2013 és 2017 közti időszakot, a Global Terrorism Database adatbázisának adatai szerint Európa a terrorizmussal összefüggésben nem tartozott a világ legfenyegetettebb részei közé, ugyanis a merényletek és a halálos áldozatok számát tekintve a Közel-Kelet, Észak-Afrika, a szubszaharai régió, valamint Dél-Ázsia is jelentősen megelőzték az európai kontinenst.

Kulcsszavak: terrorizmus, adatbázisok, Iszlám Állam, al-Kaida, Közel-Kelet, Dél-Ázsia, OECD-országok.

BANAI TIBOR PÉTER

PALESZTIN DZSIHÁD – KÜZDELEM A SZENTFÖLDÉRT

A palesztin–izraeli konfliktust a Hamasz már több mint egy évtizede dzsihadnak (jó ügyért, „Allah útján” folytatott küzdelemnek) tekinti, ennek ellenére szignifikáns szerepet kapott benne az öngyilkos merénylet. A hetven éve húzóó konfliktusban azonban ez nem volt mindig így. A tanulmány ezt járja körbe.

Kulcsszavak: dzsihad, Szentföld, al-Kaida, Hamasz, Iszlám Dzsihad, intifáda, öngyilkos merénylet.

ERDÉSZ VIKTOR FŐHADNAGY

A SOCMINT HELYE, SZEREPE AZ ÖSSZADATFORRÁSÚ HÍRSZERZÉSBEN

A SOCMINT létrejött a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervezetek reakciója az internetes közösségi média jelentőségének exponenciális növekedésére. A tanulmány megvizsgálja a közösségi média főbb jellegzetességeit, a SOCMINT kialakulásának körülményeit és módszertani javaslatokat tesz.

Kulcsszavak: Hírszerzés, SOCMINT, OSINT, CYBINT, közösségi média, ISIL/DAESH, automatizálás, mesterséges intelligencia.

CONTENTS

DR. KRISZTIÁN RÉPÁSI, PhD

CHANGES IN THE WORLD'S TERRORISM THREAT BETWEEN 2013 AND 2017 ON THE BASIS OF GLOBAL TERRORISM DATABASE

In France, Belgium and the United Kingdom, there were several terrorist incidents between 2013 and 2017 with the aim of maximizing the number of fatalities. The question may arise in connection with the attacks, whether Europe is one of the regions most affected by terrorism or not. However, examining the period between 2013 and 2017, according to Global Terrorism Database Europe was not as threatened by terrorism as some other parts of the world. As regards the number of attacks and casualties, the Middle East, North Africa, the Sub-Saharan region as well as South Asia were much more threatened than Europe in the period under review.

Keywords: terrorism, databases, Islamic State, al-Qaeda, Middle East, South Asia, OECD countries.

TIBOR PÉTER BANAI

PALESTINIAN JIHAD – STRUGGLE FOR THE HOLY LAND

According to Hamas, the Israeli-Palestinian conflict is a Jihad (struggle for a good cause, struggle in way of Allah) for more than a decade; however, suicide attack has got a significant role in it. It was not like this in the story of the 70 years old conflict. The study investigates this topic.

Keywords: jihad, Holy Land, al-Qaida, Hamas, Islam Jihad, Intifada, suicide attack.

FIRST LIEUTENANT VIKTOR ERDÉSZ

THE PLACE AND ROLE OF SOCMINT IN ALL-SOURCE INTELLIGENCE

The creation of SOCMINT is the reaction of national security and law enforcement agencies to the exponential growth of the importance of online social media. The study examines the main attributes of social media, the circumstances of the emergence of SOCMINT and offers methodological recommendations.

Keywords: Intelligence, SOCMINT, OSINT, CYBINT, social media, ISIL/DAESH, automation, artificial intelligence.

SÁFRÁN JÓZSEF

GONDOLATOK A MAGYAR POLGÁRI HÍRSZERZŐ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ RENDSZER PROBLEMATIKÁJÁRÓL

A polgári hírszerző elemző-értékelő rendszerre napjainkban Magyarországon a világ tendenciáit követve egyre nagyobb hangsúly helyeződik. A kihívások, kockázatok, fenyegetések növekedésével és milyenségük átalakulásával a nemzetbiztonsági szolgálatokra is több feladat hárul. A növekvő nyomás hatására a hírszerző jelentések döntéshozatalban megjelenő szerepe fokozódik. Az elemzők-értékelők szerepének átalakulásával érdemes pár gondolatot összeszedni arról, hogy Magyarország hírszerző elemző-értékelő rendszerében milyen gondok merülhetnek fel. Írásomban néhány olyan elméleti és gyakorlati példán keresztül mutatom be a magyar rendszer problematikáját, amelyek már 2019-ben rendellenességet okozhatnak, illetve a jövőben aggodalomra adhatnak okot.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, elemzés-értékelés, Magyarország, hírszerzési ciklus, migráció, terrorizmus, Információs Hivatal, hírszerzés.

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND NY. DANDÁRTÁBORNOK

OROSZORSZÁG MINT GLOBÁLIS SZEREPLŐ

Napjaink globális átalakulási folyamatait több tényező is befolyásolja. A szerző az általa legfontosabbnak ítélt tényezők alapján a cikkben azt vizsgálja, hogy ebben a globális átalakulási folyamatban milyen szerepet tölthet be az Oroszországi Föderáció, és tekinthető-e egyáltalán globális szereplőnek a Föld e legnagyobb területű országa.

Kulcsszavak: globális szereplő, Oroszország, gazdasági fejlődés, technológiai színvonal, nukleáris potenciál, demográfiai helyzet.

SZILÁGYI BÉLA TAMÁS

AZ OROSZ HADERŐ MODERNIZÁCIÓJA

Jelen dolgozat a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok Tanszékén 2018-ban azonos címen íródott diplomamunkám szemelvénye, amelynek célja bemutatni annak a modernizációs folyamatnak a kulcselemeit, amely az érdekvényesítés, a szuperhatalmi (vagy birodalmi) státusz helyreállításának eszközévé hivatott emelni az orosz haderőt. Kutatásaim során megvizsgáltam a jelentősebb doktrínákat, stratégiákat, valamint Oroszország geostratégiai környezetét, ami segíthet megérteni Moszkva szándékait, motivációját. Dolgozatomban bemutatom az Anatolij Szergyukov nevével fémjelzett reformprogramot, az új haditechnikai eszközök fejlesztését és beszerzését, továbbá a szerkezeti átalakításokat és a reform utóéletét a Sojgu érében.

Kulcsszavak: geopolitika, erőikvetítés, nagyhatalmi státusz, vezetés- irányítás, eszközök.

JÓZSEF SÁFRÁN

THOUGHTS ON THE PROBLEMS OF THE HUNGARIAN CIVIL INTELLIGENCE ANALYTIC SYSTEM

Nowadays in Hungary, following the tendencies of the world, an increasing emphasis is placed on the civil intelligence analytical system. With the growth of challenges, risks, threats, and the transformation of their nature, national security services have more responsibilities. As a result of increasing pressure, the role of intelligence reports in decision-making is increasing. With the transformation of the role of analysts, it is worth collecting some thoughts on what kind of problems can arise in Hungary's intelligence analytic system. In my writing, I present some of the problems of the Hungarian system through some theoretical and practical examples that may cause anomalies in 2019 or cause concern in the future.

Keywords: national security, analysis, Hungary, intelligence cycle, migration, terrorism, Information Office, intelligence.

BRIGADIER GENERAL (RET.) DR. ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY, PhD

RUSSIA AS A GLOBAL PLAYER

The processes of global changes nowadays are influenced by multiple facts. The author, according to his views, based on the most important factors analyses in this article what role the Russian Federation can play in this global transformation process and whether this country having the largest territory of the Globe could be considered as a global player at all.

Keywords: global player, Russia, economic development, technological level, nuclear potential, demographical position.

BÉLA TAMÁS SZILÁGYI

MODERNIZATION OF THE RUSSIAN FEDERATION'S ARMED FORCES

The below dissertation is an extract of my thesis written under the same title at the National Public University Department of International Security Studies in 2018. The purpose of the thesis was examining the key aspects of the modernization of the Russian Armed Forces in relation to its notion to regain the superpower or imperial status for Moscow. I have researched the most relevant doctrines and strategies, as well as the geostrategic environment of Russia that is fundamental to understand the motivation and the way of thinking in the background of this reform process. In my essay I will elaborate on the modernization process, set in motion by Anatoliy Serdyukov, on the development and procurement of different weapons systems, as well as on the organizational changes and their follow up in the Sojgu era.

Keywords: geopolitics, power projection, superpower state, command and control, means.

FELEGYI JÚLIA

A SVÉD MENEKÜLTÜGYI RENDSZER ÉS NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI

Napjaink egyik legjelentősebb biztonsági kihívása a migráció. A szerző célja az egyik legnépszerűbb célpont, Svédország menekültügyi rendszerének bemutatása. A statisztikák ismertetése után a skandináv állam menekültügyi szabályzói ismertetésére kerül sor. A svéd menekültügyi eljárás részletezését és a menekültügyi meghallgatás specifikumainak taglalását követően a szerző kitér a téma nemzetbiztonsági aspektusaira és a svéd nemzetbiztonsági szolgálat (Säkerhetspolisen) szerepére.

Kulcsszavak: Svédország, migráció, nemzetbiztonsági ellenőrzés, nemzetbiztonsági kockázat, Säkerhetspolisen, menekültügyi eljárás.

FEKETE CSANÁD

A POLITIKAI HADVISELÉS KIALAKULÁSA ÉS A BEFOLYÁSOLÁSI MŰVELETEK JELLEMZŐI

Az elmúlt évek eseményei az érdeklődés középpontjába állították a konfliktusok információs tartományát, amely a nagyhatalmak között folyó politikai hadviselés alapvető közegévé vált. Az információs környezet napjainkra egy olyan globális küzdőtérre változott, ahol az államok folyamatos harcot vívnak egymással stratégiai érdekeik előmozdítása céljából. Cikkemben ennek figyelembevételével igyekszem átfogó képet nyújtani a konfliktusok információs tartományáról, az ott folyó befolyásolási műveletek természetéről.

Kulcsszavak: befolyásolási műveletek, politikai hadviselés, 21. századi hadviselés.

SZABÓ LAJOS NY. R. ALEZREDES –
DR. BALOGH ZSUZSANNA ALEZREDES

A „RAMMING”, AZAZ A TÖMEGBE HAJTÁS MÓDSZERÉVEL ELKÖVETETT TERRORTÁMADÁSOK JELENSÉGE ÉS AZ ELLENÜK VALÓ VÉDEKEZÉS LEHETŐSÉGEI

A ramming típusú támadások megjelenése sokkolta az ilyen támadások elleni védekezésre felkészületlen Európát. Az első reakció improvizált és minden méretezést, számítást mellőző mechanikai akadályok telepítése volt. A feladatot a kormányzatok jellemzően a rendőrséghez delegálták, ahol tipikusan nem áll rendelkezésre megfelelő szakértelem a biztonságtechnikai rendszerek tervezésére. Szinte mindenütt a nagy tömegű, de rögzítetlen betonakadályokban bíznak, szinte sehol sem merült fel méretezett és esztétikus akadályok építése. A reakciókból pontosan látszik, hogy az arra hivatottak mennyire nem tájékozottak. Nem ismerik a több évtizedes kutatások és fejlesztések eredményeit, amelyek ajánlásokban, illetve szabályzóban és szabványokban rögzítettek, és mindenki számára megismerhetőek. Az is szomorú tény, hogy az elkészült EU-s szabványokat szinte egyik EU-tagállam sem fordította le saját nemzetének nyelvére, így Magyarország sem. A témában kutatva több saját cikkünk is megjelent, továbbá elkészítettük ezt a tanulmányt.

Kulcsszavak: támadás, védelem, szabványok, ajánlás, módszer.

JÚLIA FELEGYI

SWEDISH ASYLUM SYSTEM AND ITS NATIONAL SECURITY ASPECTS

Migration is one of today's most important security challenges. The aim of the author is to present the asylum system of Sweden, which is one of the most popular destination countries. After the statistics are presented, the Swedish asylum regulators are described. After detailing the country's asylum procedure and discussing the specifics of the asylum hearing, the author discusses the national security aspects of the topic and the role of the Swedish national security service (Säkerhetspolisen).

Keywords: Sweden, migration, national security control, national security risk, Säkerhetspolisen, asylum procedure.

CSANÁD FEKETE

THE EMERGE OF POLITICAL WARFARE AND THE MAIN CHARACTERISTICS OF INFLUENCE OPERATIONS

The events of recent years put the information domain into the centre of attention, which became the main battleground of political warfare conducted between the major powers. The information environment has now become a global arena where states are struggling to fight each other in order to achieve their strategic goals. In this paper, I will try to provide a comprehensive picture of these conflicts and the nature of the complex influence operations.

Keywords: influence operations, political warfare, 21st century warfare.

LIEUTENANT COLONEL POL. (RET.) LAJOS SZABÓ –
LIEUTENANT COLONEL DR. ZSUZSANNA BALOGH, PhD

RAMMING TYPE OF TERROR ATTACKS AND THE POSSIBLE WAYS OF DEFENSE

The ramming type of attacks caused shock in the unprepared Europe. The first reactions were installation of improvised, ad-hoc physical obstacles without any calculation. The task in most of the countries was delegated to police forces where the know-how of designing security systems were not provided. They trusted in massive concrete blocks that were not stabilised, the demand of out measured structures moreover, aesthetic appearance did not even rise. These reactions exactly show how unfamiliar was this field for them. They were not aware of the results of decades long researches although those are included in regulations and standards available for anyone. The sad fact is that the existing EU standards are not or just partially used in EU member nations, including Hungary. Working in this field, we have published several studies, papers during past decade. As a result of our research, we have also elaborated this study.

Keywords: attacks, defence, standards, recommendation, method.

A KÖTET SZERZŐI

Dr. Balogh Zsuzsanna	alezredes, PhD, okleveles biztonságtechnikai mérnök
Banai Tibor Péter	a Budapesti Corvinus Egyetem doktorandusza
Erdész Viktor	főhadnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Fekete Csanád	a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Felegyi Júlia	a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Répási Krisztián	a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpont külső munkatársa
Sáfrán József	a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Szabó Lajos	ny. r. alezredes, okleveles biztonságtechnikai mérnök
Szilágyi Béla Tamás	honvédelmi alkalmazott
Dr. Tömösváry Zsigmond	ny. dandártábornok, PhD, a Felderítők Társasága Egyesület elnöke

CONTENTS

SECURITY POLICY

DR. KRISZTIÁN RÉPÁSI, PhD

**CHANGES IN THE WORLD'S TERRORISM THREAT
BETWEEN 2013 AND 2017 ON THE BASIS
OF GLOBAL TERRORISM DATABASE**

TIBOR PÉTER BANAI

PALESTINIAN JIHAD – STRUGGLE FOR THE HOLY LAND

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

FIRST LIEUTENANT VIKTOR ERDÉSZ

**THE PLACE AND ROLE OF SOCMINT IN ALL-SOURCE
INTELLIGENCE**

JÓZSEF SÁFRÁN

**THOUGHTS ON THE PROBLEMS OF THE HUNGARIAN
CIVIL INTELLIGENCE ANALYTIC SYSTEM**

FACTS ABOUT COUNTRIES

BRIGADIER GENERAL (RET.) DR. ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY, PhD

RUSSIA AS A GLOBAL PLAYER

BÉLA TAMÁS SZILÁGYI

**MODERNIZATION OF THE RUSSIAN FEDERATION'S
ARMED FORCES**

JÚLIA FELEGYI

**SWEDISH ASYLUM SYSTEM AND ITS NATIONAL SECURITY
ASPECTS**

FORUM

CSANÁD FEKETE

**THE EMERGE OF POLITICAL WARFARE AND THE MAIN
CHARACTERISTICS OF INFLUENCE OPERATIONS**

LIEUTENANT COLONEL POL. (RET.) LAJOS SZABÓ –
LIEUTENANT COLONEL DR. ZSUZSANNA BALOGH, PhD

**RAMMING TYPE OF TERROR ATTACKS AND THE POSSIBLE
WAYS OF DEFENSE**

FOR READERS

CONTENTS

OUR AUTHORS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, amelyet a szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal);
- a kéziratot elektronikus formában, Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címre. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;

- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembevételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez rövid tartalmi összefoglalót (Absztrakt/Rezümé) kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez három–öt kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKSEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata);

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul);

REZÜMÉ (magyarul, angolul);

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul);

SZERZŐI NYILATKOZAT.

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmaznia kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (például 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117.

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5210, HM 65-210
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu